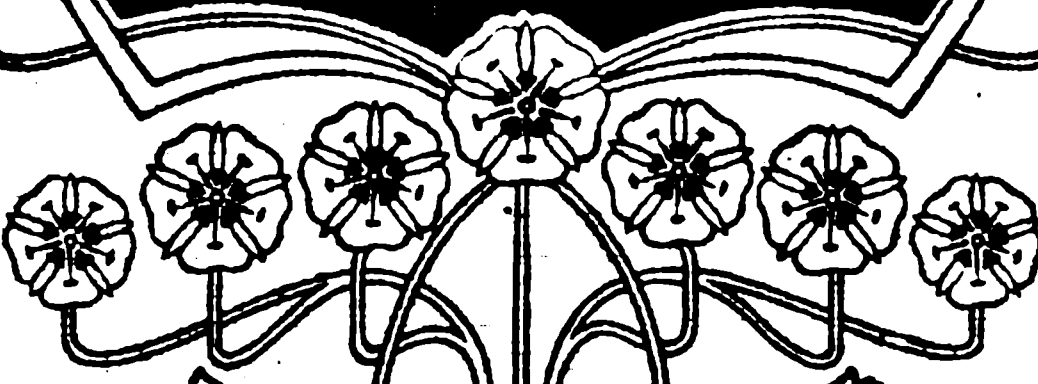

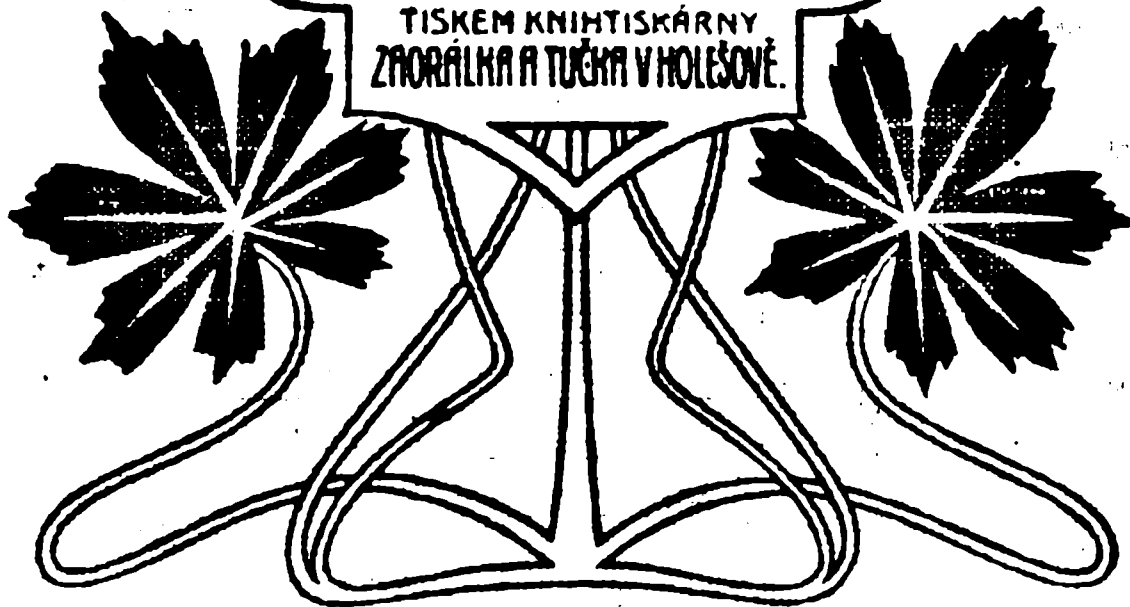

**SEBEVÝCHOVA
MLÁDEŽE
KNIHA PRO MLÁDEŽ**

NAPSAL DR. FR. W. FÖRSTER, ZČESTIL E. FIALA

NÁKLadem PŘEKladáTELE.
TISKEM KNIHTISKÁRNY
ZADRAŽKA A TUČKA V HOLEŠOVĚ.

SEBEVÝCHOVA MLÁDEŽE

NAPSAL Dr. FR. W. FOERSTER
ZČEŠTIL E. FIALA

=

NÁKLADEM PŘEKLADATELE
TISKEM KNIHTISKÁRNY ZAORÁLKA A TUČKA V HOLEŠOVĚ

Mým čtenářům!

Co všechno nezkouší lidé vašeho stáří, aby ukázali sílu a zmužilost: při koupání skákalí hlavou dolů, v tělocviku dělají veletoce a mnoho jiného — a každý z Vás má radost, objeví-li novou příležitost, osvědčí se silným a odvážným.

Víte však také, že důležitější než veškerá síla tělesná je síla vůle, ba že bez vytrvalé silné vůle nikdo nevypěstí veliké síly tělesné — nemluvě cni o zušlechtění vnitřního člověka.

V následujících rozmluvách budu Vás upozorňovati, kolik příležitostí k otužování vůle máte každou hodinu a na každém místě — nejenom v tělocvičně a v plovárně. Jenom je třeba je znát a využítkovat!

Hluboko v člověku je síla, říci pravdu tam, kde malou lži lze zabrniti velkým nepřijemnostem, síla, přemáhati hněv i tehdy, kdy člověk myslí, že pukne zlostí — síla, přemoci nejhouževnatější pohodlnost, jako přemáhá statný jezdec rejsvéhlavějšího koně — síla, spolknouti bolest a utišiti své žádosti, i když křičí jako pláčata, jež chtějí býti krmena

Každá síla musí však býti cvičena, nebo usne a člověk stane se slabochem. Nestarňte se slabochy!

Také láska jest síla. Kdo myslí pouze na sebe a stará se jenom o sebe, ukazuje, že má málo síly, neboť by mohl dáti také jiným. Kdo má lásku, má přebytek síly.

Láska a pomoc v malém i velkém, toť síla dívek i žen: zde jsou nejzázračnější jejich schopnosti a síly. Ale tak mnohé nevědí, jak síly tyto ve svém srdci budit, pěstiti a správně užívat, nevědí, kde tyto síly cvičiti — a stávají se nevrhými a nespokojenými jako ve vězení. Neboť věznem je každý člověk, v jehož srdci láska je dosud spoutána a svázána!

Všem, kteří chtějí cvičiti se v síle vůle a lásky, ukázala by tato kniha cestu. Co v ní je řečeno, pochází z rozmluv, jež od několika let mívám v Curychu s dívkami i hochy od 11—15 let. Rád bych při nich měl Vás všechny. Poněvadž to nelze, pro Vás tyto rozmluvy jsem napsal.

Curych.

Fr. W. Foerster.

Několik slov k českému překladu.

Chválit tuto knihu je zbytečno. Kdo ji přečte a promyslí, bude nadšen, sáhne po ní znovu a dle ní začne přetvořovat svůj život.

Spisovatel ukazuje mládeži, kde a jak uplatnit a upotřebit mladistvé síly. Vždyť dnešní mládež často neví, co začít se svou bující silou. Jedni ji pěstí a cvičí jednostranně a věnují na př. úplně sportu, jiní ji dávají do služeb svých chliců a pozbývají ideálů nebo ji utrácejí na věci, které toho nezasluhují.

Autor je vychovatel mládeže, zná dokonale mladé duše, ví, co v nich je dobrého i zlého, obratnými údery budi ušlechtilé síly a schopnosti duše, rozchivivá a soustřeďuje je na nejvlastnější a nejvděčnější úkol — na charakter.

Karakter! Kouzelné slovo mladistvým tužbám. Státí se charakterním je obsah a cíl ideálních snah mladých duší. Charakter má, kdo má dobré, mravné zásady a má také sílu, řídit se těmito zásadami. Nepomůže mravné zásady znát, není-li síly, všude a vždy konat to, co zásady prikazují. O tuto sílu běžel a spisovatel v této knize ukazuje, kde ji čerpati. Síla, toto slovo elektrisuje mladé lidi. Mládež dnešní má velké porozumění pro sílu svalů a neměla by smyslu pro sílu duše? Jenom třeba ukázat význam a zdroje této síly a mládež půjde a bude z nich čerpat. Kniha názorně předvádí skutečný život a z tohoto života samého poznáte, nač je člověku tato síla duše a proč tuto sílu duše musejí mít všichni, kteří chtějí projíti šťastně životem.

Všemi statěmi knihy zní výzva: nenechávejte v sobě zakrňovati síly duše, otužujte a cvičte je a jenom tak stanete se charakterními.

Výzva šlechetného spisovatele najde ohlasu také v duších české mládeže. Vždyť i dnešní mládež má ideály, jako vždy měla mládež česká. Velikým ideálem jejím je mítí charakter, mítí mravné zásady a mítí sílu, žítí dle těchto zásad. Protože kniha pojednává o tomto velikém ideálu mladých lidí, byla přijata všude s nadšením. Kéž pro ni má porozumění také mládež česká. Charakterních lidí potřebujeme jako vzduchu, potřebujeme jich ve všech oborech životních, u studovaných i nestudovaných, na místech vůdčích i podržovaných. Tvořit charakter musí každý už v mládí. Žádná ze známých knih o charakteru nepojednává tak názorně a přesvědčivě — a proto jsem ji přeložil.

E. Fiala.

OBSAH:

Strana

První hlava: Samočiinnost.

1. Prúkopníci	1
2. Mistrovské dílo	2
3. Hluchoněmí	4

Druhá hlava: Sebevláda.

1. Nač je nám sebevláda?	10
2. Pochází člověk z opice?	14
3. Boj s jazykem	17
4. Vliv ducha na tělo	20
5. „A zrovna ne“	21
6. Zlé rozmary	23
7. Dívky a květy	26
8. Vzácné housle	27
9. Kol pohoří svatební průvod jel	29
10. Jak splácetí zlé?:	
Pohlavek	32
Mrtvá žába	35
11. Vítěz	41
12. Moc dobroty	43
13. Vítězství člověka nad silami přírodními	44
14. Jak stáváme se otroky	49
15. Největší síla	52
16. Jak můžeme ovládnoutí sebe?	55
Jak překonávat smích	56
Jak překonávat hlad a žízeň	56
Jak přemáhat spavost	57
Jak přemáhat hněv	59
Jak přemáhat strach před vodou	59
17. Výstřel zadarmo	59

Třetí hlava: Boj se žaludkem.

1. Vyhnaný král	62
2. Cočovice	64
3. Jak začínává se krásit	68

Čtvrtá hlava: Návyky.

1. Užitek i nebezpečí návyků	71
2. Všechno vyjde na světlo	75
3. Pořádek a nepořádek	78
4. Spolehlivost	83
5. Štatečnost a pravdivost	88
6. Čistota	90
7. Závisť	94

Pátá hlava: Poznáni sebe.

1. Hodnota sebepoznání	97
2. Řecký chrám	99
3. Zkoumej sebe sama	101

Šestá hlava: Objevy.

1. Proč třeba dívat se za kulisy?	103
2. Píseň o košili	104
3. Pod zemí	106
4. Učitel	108
5. Tvář lidská	110
6. Služka	112
7. Chudobná Marie	118
8. Zalátané kalhoty	119

Sedmá hlava: Moc nejmenšího.

1. Dalekohled a drobnohled	122
2. Jenom maličkosti	125
3. Umírající námořníci	127
4. Na hřbitově	129

Hlava osmá: Společnost lidská.

1. „Po tom mně nic není“	132
2. Naše snídani	135
3. Komu jest děkovati za náš duševní život	137
4. Vlast	139

Hlava devátá: Zodpovědnost.

1. Jsem já strážcem bratra svého?	141
2. Výchova mladších sourozenců	144
3. Malý šroubek	148
4. Na kolik lidí máme vliv	151
5. Hoch na výprask	153

Hlava desátá: Samostatnost.

1. Naše odvislost	156
2. Lidé stádoví	158
3. Strach před smíchem	160
4. Moji vznešení známi	163
5. Samostatnost	164
6. Uličníci	168
7. Bohatý druh	171
8. Silnější	173
9. Kazle hry	177

Hlava jedenáctá: Záchrana.

1. Když lékaři vzdali se naděje	178
2. Zachránění pijana	179
3. „Ejhle, budu hledat, co bylo ztraceno“	180
4. Poznán	182
5. Bedna na odpadky	183
6. Kukla	185
7. Malíř	185
8. Hodiny na housle	186
9. Čemu naučíme se v konárně	187
10. Dvanáctero bratří	188
11. Sípková Růženka	191
12. Slzy lítosti	192
13. Umění tónů	195
14. Lidé nepřijemní	202

Hlava dvanáctá: Rodiče a děti.

1. Způsoby a chování	204
2. Matka a dcera	207
3. Matka	207
4. Když otec klopytá	209
5. Uctivost	212
6. Mráz padal za jarní noci	215
7. Dobrovolná poslušnost	216
8. Smrt náš přítel	219

Třináctá hlava: Čím nás činí naše skutky?

1. Boomerang	221
2. Neúslužný a lakotný	223
3. Nejmenší kousek	224
4. President Lincoln	225
5. Pokušení	225
6. Ukradená guma	228
7. Přerážení rostlin	230
8. Osamělý jedlík	231

Čtrnáctá hlava: Naše práce.

1. Čemu naučíme se při oprašování	234
2. Produševněné ruce	239
3. Proč pracujeme	240
4. Čemu naučíme se při psaní	243
5. Nastoupení na trůn	245

Patnáctá hlava: Silní a slabí.

1. Po čem poznáme jemnost	248
2. Nebezpečí silných	250
3. Kdo je slabý?	252
4. Jak pomáhati slabým	259
5. Boj s učitelem	262

Šestnáctá hlava: Láska k lidem.

1. Jak zacházeti s lidmi prchlivými a rozčilenými	265
2. Tykadla	267
3. Mateřskost	269
4. Milosrdná sestra	272
5. Přímlovkyně	275
6. Nemůžeme od dívek ničemu se přlučiti?	276
7. Sny o budoucnosti	277

Sedmnáctá hlava: Z hodin zpěvu.

1. Starý klavír	282
2. Druhý hlas	283
3. Zpívati „piano“	285
4. Dějiny hlasu	286
5. Pravý tón	286

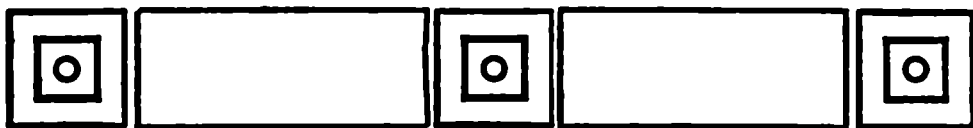
Osmnáctá hlava: Boj s neštěstím.

1. Křídla andělská	288
2. Blahoslavení, kteří trpí	289
3. Výzva	291

Devatenáctá hlava: Pokora.

1. Nebezpečí bohatých	293
2. Nebezpečí při stoupání	294

SAMOČINNOST.

1. PRÚKOPNÍCI.

DŘI SLOVĚ průkopníci jistě si vzpomenete na odvážné lidi, kteří klesli si cestu nejněschůdnějšími krajinami, nebo si vzpomenete na vystěhovalce, kteří mýlí pralesy a staví lidská obydlí. Snad si vzpomenete také na odvážné objevitele, jako třeba Kolumba, jenž otevřel neznámé díly světa kultury a vědě a zmužile vytrval na osamělé chůzi, dokud nepřesvědčil svět, že měl pravdu. Nebo si vzpomenete na cestovatele po nejtemnější Africe a na Nansena, jenž osvětlil hrůzy věčného ledu a polární noci. Dnes vám povím o několika zcela skromných průkopnících.

Byla kdysi malá dívčina, jež ráda podnikala výzkumné cesty po domě; dostala se za nepřítomnosti rodičů do podkrovní světničky služčiny a zhrozila se této temné a neutěšené místnosti vidouc, že na šedých zdích nevisel ani jediný obrázek. Hned spěchala dolů, vzala dva krásné obrázky, které byly její a pověsila je v komůrce služčiny. Hleďte, tato dívenka byla také průkopníkem, neboť objevila novou cestu do srdce služčina, na niž dosud nikdo nevkročil, ani rodiče její. Nesmíte vůbec si mysliti, že srdce je zemí, v níž je všechno už objeveno, a že vám je pouze naučiti se tomu, co jiní už dávno před vámi vyzkoumali. Právě naopak, srdce je zemí, která je obdělána pouze na pobřežích a celý vnitřek je dosud temný a leží úhorem. Každý z vás může objevit ještě nový svět — a nepotřebuje

na to ani válečných lodí ani prolévati krev, nýbrž potřebuje toliko přemýšlejší duši.

Ještě o jiném průkopníku vám povím. Hoch se dostal do prudké hádky s jiným hochem a byl spoličkován. Zuřivě letěl domů a přísahal pomstu hned na druhý den. Když seděl doma a celý zachmuřený těkal očima po sousedních střechách, přišla mu znenadání myšlenka: Jak pak, kdybych se tak nyní s ním smířil a vzal celou vinu na sebe? Ale co by řekli na to moji známí? Vysmáli by se mi a nadali slabochů. Ale není zbabělejší, že se nyní stydím před jejich výsměchem a neodvažuji učinit, co bych rád učinil? A nastojte, vydal se na cestu do neznámých a temných krajů velkomyslnosti, nevěda, jak mu tam bude. A srdce se mu roztlouklo jako velikým objevitelům. Rychle běžel k příteli, zaklepal, ještě si z hluboka oddechnul a praví: „Divíš se asi, že jsem přišel. Já také. Velice rád bych tě poprosil za odpuštění, že jsem tě dnes tolik rozlobil, až jsi mne udeřil“. Odprošený koktá, všecek jsa pomaten: „Vždyť já jsem byl vinen, nezlob se proto“ a bylo na chvíli ticho ve světnici, oba hleděli na sebe rozpačitě, jako by se styděli, že našli jinou cestu než štulce a durdění. Potom si podali ruce, hráli si a prohlíželi knihy, ale tak slavnostně, jako by bývali prožili cosi velikého. Průkopník běžel potom večer domů a mám za to, že nebyl méně rozradostněn než Stanley, když konečně objevil cestu neznámými kraji.

2. MISTROVSKÉ DÍLO.

„Mistrovské dílo“ — slovy těmi chválívá se ucelený výkon, krásný obraz, smělý výstup na horu nebo uchvacující řeč. Ba mluvíváme také o mistrovských dílech přírody, uvidíme-li zcela krásného člověka nebo nádherně urostlý strom. Vlíte, odkud vlastně to pojmenování je? Za dřívějších dob, když tovaryši chtěli státi se mistry, museli prokázati nějakým dílem na zkoušku, že skutečně něčemu se naučili; a to bylo dílo mistrovské.

Slycháváte mnoho o sebeovládání. V této věci zůstává bohužel většina lidí po celý život tovaryši a nestanou se mistry. Myslí si, že sebeovládání přijde samo sebou,

a když nepřijde, tož nepřijde. Nemají ani tušení, jak ve všech povoláních a poměrech lidských je nesmírně důležité, ovládnouti sebe. Je to tak důležité, jako naučit se choditi. Kdo sebou nevládne, je jako člověk, který nestojí na nohou jistě — srazí se s každým, koho potká, jiní jej odrazí a tak nikdy neví, kde se octne, poněvadž za sebe nestojí ani v řeči ani ve skutcích.

Chcete, abych vám vyprávěl o několika mistrovských dílech v sebeovládání? Člověk musí napřed dlouho býti učněm a tovaryšem, než je dovede, a vy jste asi ještě slabí na ně. Ale povím vám je přece.

Zdeněk vstal pozdě a proto musí na sebe hodně náhlit, aby přišel do školy ještě včas. Když vstal, jde mu všechno na přič. Oblékaje košili, uvidí, že je obrácená knoflíky dovnitř a musí ji sesléci. Když obouvá botky, přetrhne se mu šňůrka. Mýdlo mu vyklouzne z ruky a odletí pod postel. Když popadl školní tašku, chybí v ní kniha. Vztekle prohání se světnicí, shodí květinu a matka mu poručí, aby sebral hlínu i střepy. Pukl by zlostí. Konečně jde. Na schodech si vzpomene, že nesnídal a musí se vrátit. Bez dechu, třesa se spěchem, letí se schodů. Když je na ulici, otevře matka okno a volá: Zdeňku, pojd rychle nahoru a obuj si přezůvky, je dnes venku hodně mokro.

Co by tu většina hochů učinila nebo řekla? Raději toho nebudeme opakovat. Hoši dobře vychovaní vrátili by se asi mlčky po schodech nahoru — ale s obličejem, tichým vztekem nadobro zkamenělým.

Ale Zdeněk — neřikám sice, že takový Zdeněk už skutečně žil, ale bude žít kdysi v budoucnosti — Zdeněk vykoná mistrovské dílo, dokáže něco neslýchaného: dá si pořádný štulec, vyběhne po schodech, vkročí vesele a praví: „pěkně děkuji, že jsi mi to připomněla“, obuje přezůvky a zanotí si „přijde jaro přijde, bude zase máj“, potom dá laskavě „s Bohem“ a běží do školy; samou radostí nevynechá ovšem ani jedné kaluže.

Jiné dílo mistrovské:

Pavla sedá si za stůl k práci. Na stole leží Jiříkův nový atlas. Vrazí do něho celou silou, atlas pleskne na zem a zůstane všecek pošramocen ležet. Jiří přijde domů a vidí, co se stalo. Co z toho nyní pojde? Víte všichni co. Co svět světem stojí, vždy se to znova opakuje, jeden chová se klackovsky a druhý mu to dvojnásobně oplatí: třfská to a pleská, hřmí a blýská, skřipá a syčí, a kdo zvítězil, myslí, že vykonal dílo mistrovské. „Ale to jsem mu dal“ pochvaluje si hrdě. Jiřího toto odvěké splácení nudí. Nudí ho i ve škole, proč by je měl tedy doma opakovat? Jde mlčky k atlasu, pohladí jej a prozkoumá rány, dá na své místo a omlouvá se Pavle: „Odpusť, že jsem byl tak nepořádný a položil jej na stůl.“ Co řekne Pavla? Seděla za stolem, jsouc pohotova k boji, zásobila se spoustou slovního střeliva a krom toho stála na stole sklinka vody. A nyní jí přijde Jiří s takovou. Začervená se až po uši a neví, co odpovědět. Ale vykoná jistě také cosi nového a dobrého, hned nebo později, neboť mistrovské dílo zase vykouzíl mistrovské dílo.

3. HLUCHONĚMÍ.

Byli jste už někdy v ústavě hluchoněmých? Jak je asi těmto nebožákům u srdce? Všechno, co dobrého a něžného může člověk člověku povědět nebo od něho uslyšet — toho pro ně není. Jenom namáhavými oklikami dorozumívají se s bližními — jako vězni, kteří ze žaláře domlouvají se znameními. Četl jsem kdysi báseň o hluchoněmých a bylo v ní napsáno:

Pojď a viz a zvolej v děsu:
Ach, jak smutno pro ně žít!
Chrámý jejich — zvonů hlesu
prostý, píseň — nemůž znít,
myšlenky jích — beze brány,
cítý v slova nevetkány,
marně hlas chce hlaholit:
Ach, jak smutno pro ně žít!

Čta tuto básničku, musím mysliti na mnohé lidi, kteří nejsou ani hluší ani němí a žijí přece jako hluchoněmí.

němí, poněvadž nikdy nenaučili se skutečně užívat svých uší a úst. Bývají pokaždé tolik zabráněni sami sebou, že slyší pouze tehdy, když běží o ně — běží-li o druhé, to nedoslýchají. Slyší znamenitě, když volá se k jídlu — ale když matka nadhodí, že je unavena a potřebuje pomoci — je divno, kterak to přeslechnou. Jestliže jim kdo své přání vtroubí do uší troubou, uslyší — ale prosí-li někdo tiše a zahanbeně, pak ho ani nezpozorují. Že urazili a zarmoutili sestru, uslyší, když se dá do hlasitého pláče — ale když se jí chvěje a třese hlas, poněvadž k ní byli surovými, nevycítí ničeho. Toulají se po lesích, vybírají hnízda a rozumí každému zvuku ptačímu, zda-li láká nebo dává výstrahu, zda-li hněvá se neb jásá — ale na zvuky lidské nemají uší naladěných — tu jsou zkrátka hluší. Jejich uši nevyposlouchají ničeho z duše bližních, nenaučili se poznávat, jak je jiným u srdce a proto také nevědí, jak s nimi zacházet a jsou bez pomoci jako hluší. Nemusí se také o nich říci: „ach, jak smutno pro ně žít“!

Slyšeli jste, že Indiáni mají uši tak nacvičené, že z daleka uslyší dusot koňský, jestliže přiloží ucho k zemi a ze šelestění listů uslyší, že se blíží člověk, byť i oči ještě ničeho nepostřehly? Dnes nám už není třeba učit se takovým věcem — ale bylo by velmi dobré, kdybychom svoje uši naučili několikerému umění. Myslím, že bychom se na př. měli cvičit zbystřit si a zjemnit sluch tak, abychom už z hlasu poznali, co se v člověku děje, zdali je smutný nebo rozčilený, uražený nebo rozladěný, unavený nebo uštváný. A tomu se můžeme zrovna tak dobře naučiti jako Indiáni svému umění. Musíme si toliko všeho všimati a všechno pamatovati; však herci studují též pilně, jak vyjádřovat hlasem rozličné city srdce — vždyť by jinak nebylo vůbec možno divadla hrát. Hrajete-li na př. divadlo a máte úlohu člověka pyšného nebo úzkostlivého, tu si dáte přece otázku: Jak zabarví se hlas, jestliže jsme pyšnými nebo máme strach? Indiáni cvičí své uši, aby mohli nepříteli usmrtiti nebo ještě včas utéci — my cvičme sluch proto, abychom těch, jež milujeme, neuráželi nebo

jim se neomrzeli, ačkoliv toho nechceme. Není velmi smutná podívaná na člověka, který nijak nepozná, že jiného vyrušuje nebo unavuje, ale vždycky čeká, až se na něj osopí „ale u všech všudy čertů“ ?

Pozorujte na př. velmi bedlivě, jak člověk si počíná, povídáte-li něco jemu nepříjemného a nechce toho dáti znát. Když tak na př. před jinými vyprávíte o některém druhu něco nepěkného nebo rozhlašujete trest, který dostal ve škole. Řikává se v takových případech, že to „spolkne.“ A na hlase jeho můžete pozorovat a slyšet, že polyká a že jste mu způsobili bolest. Máte-li bystrý sluch, poznáte už asi mezi vypravováním příběhu z jeho poznámek, že je mu to hrozně trapno a hned přestanete a celou věc už nějak zamluvíte; ale hluchý nepozná ničeho a s jásavým „hurá“ bude se projížděti po bolesti jiného. Při takových příležitostech pozbývají lidé svých nejlepších přátel nebo nabývají nových ani netušíce jak. Dejte si na př. pozor, jak někdo mluví, když jsou mu otázky nebo prosby jiného obtížny, poněvadž má něco jiného na práci nebo je unaven. Je bohužel až příliš mnoho lidí, kteří na něm nezpozorují ničeho a jsou celí poplašení, když vybuchne. Zvláště při návštěvách nemocných je neobyčejně důležité, abychom vycítili únavu dříve, než ji nemocní sami zpozorují — zrovna tak jako Indián z daleka uslyší dupot koňský spíš, než uvidí jezdce. Je mnoho lidí, kteří jsou tak dobře vychováni, že laskavě přijímají návštěvníky i když mají nejpilnější práci nebo už vycházejí z domu — kdo má však jemný sluch, snadno z hlasu jejich vyposlouchá, že jejich laskavost je pracná a rozpačitá. Kdo toho nezpozoruje, zůstane sedět celé hodiny i kdyby hostitel hlasitě vzdychal nebo zíval nebo výslovně řekl, jak je dnes uštván. Jenom nikdy nezapomínejte, že s oslíma ušima nikdo nemůže být člověkem skutečně vzdělaným a jemným; uši nám nenarostly, aby se nám klobouk nesesmekoval, nýbrž aby zastávaly službu zvědů a včas ohlašovaly, kde je třeba lásky, kde dobrého slova, kde srdečného stisknutí, kde odprošení, kde rychlého návratu.

Teď ještě něco o němých. O nich platí verše: „city

— v slova nevetkány, marně hlas chce hlaholit“. Můžete si už myslet, koho míním těmito němými. Jsou to lidé, kteří nikdy v pravý čas nepromluví laskavého nebo vděčného slova, kteří mají v hlubinách nitra pocity velmi věrné a vřelé, ale nikdy neuznají za dobré, něco z nich projevít. Mnohdy mlčívají z nezapnlosti a lenosti, jindy se zase stydí nebo nemají v tom cviku. Když byli někam pozváni a znamenitě se pobavili, přece dávají ubručeně „s Bohem“ nebo vzmohou se snad na „děkuji pěkně“, ale nikdy by se tolik nepřemohli, aby hostitelé obšírněji pověděli, jak je potěšil, a co se jim u něho zvláště líbilo, a proč je u něho tak krásně, a že vždy už dlouho napřed těšívají se, až zase budou u něho atd. Kdyby to nebylo pravda, pak ať toho ovšem neřikají — když to však skutečně cítí — proč by toho neřekli? Je snad ve světě už příliš mnoho srdečnosti? Té já nadbytkem nevidím. Ba naopak. Laskavé slovo ze srdce je tak řídké a komu se řekne, ten ho nikdy neztratí, nýbrž nosí s sebou vesele a opatrně jako školák dobré vysvědčení nebo ženich dopis svojí nevěsty. A když od jiných dostane se mu tvrdých slov, hned si tajně hltne srdečných slov a spláchne jimi hořkou chuť. Kolikrát propaseme příležitost, říci několik slov útěchy nebo soucitu, když jiní jsou ustaráni nebo nemocni nebo pozbyli, co měli nejmilejšího. Stojíme u nich němi a jako zkamenělí a rádi bychom promluvili, ale nenapadá nám vhodné slovo a raději neřikáme ničeho. A přece je každé slovo útěchy jako věnec květin, který klademe na hrob. Je pouze třeba bedlivě přemýšlet, co by jiného nejvíce potěšilo — a pak si rychle učinit násilí a říci to. Co byste na př. řekli, kdyby vaší matce umřela sestra nebo matka? Myslím, že byste řekli: „milá, dobrá maminko — budu tě nyní mít dvojnásobně rád“. Nebo když spolužák přijde do školy, den před tím scházel, neboť pochovával svého otce? Běžte k němu tiše, vezměte jej za ruku a řekněte: „je mi nesmírně líto, žeš tolik nešťastný — nepřišel bys ke mně a nepověděl mi o svém otci“? Nebo řekněte něco jiného — jenom ne tuto línou němotu, vždyť máte přece srdce

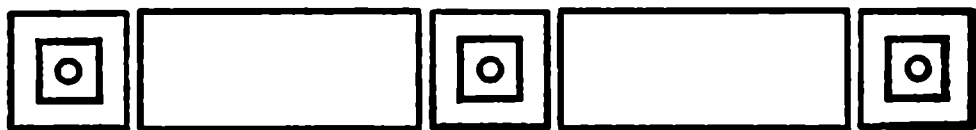
i hlas. Mnozí lidé vypravují se na cesty a cítí v duši bolest, že musejí se rozloučiti s přátely a příbuznými — ale za živý svět by toho neřekli — tak že jiní musejí o sobě myslet, že nestojí za mnoho, a jim že je velmi snadno odcestovat. A přece nestojí pranic, otevřítí ústa a říci: „dříve jsem se těšil na cestu — ale nyní mne bolí, že tě musím opustit; budu po tobě velmi tesknit a již nyní těším se na shledanou!“ Tím opuštěný se bude těšovat, bude pyšným, že někdo na něm tak visí — proč by tedy nemělo se vyslovit těch několik slov? Nebo když jiné zarmoutili a cítili se vinnými — ale ne a ne, aby otevřeli ústa a řekli, že toho litují a že to tak nemínili. Toho nedovedou a raději čekají, až hněv opadne jako voda po přívalu. Žel, že urážky neodběhnou jako voda, nýbrž rozežirají duši jako jed a usmrcují veškeru lásku. To všechno z nemoty. Vždyť ústa jsou k čemusi lepšímu než ku vsrkování polévky — a ani nevěřte, jak krásných a jemných tahů nabudou, stane-li se nám zvykem, říci pokaždé několik srdečných a věrných slov, když jsme srdečně a věrně naladěni. Neříkám, abychom mívali srdce vždy na jazyku — tím by se srdce zchladilo — nikoliv, ale navykněme si, odložití v pravý čas veškeru nepravou neschůvku a lenost a povědět jiným, že jsou nám milými a drahými a že jsme jim vděční. Tomu se musíme prostě naučiti — ale je to pěkné a oblažující umění. Učíte se zpívat, hrát na housle a na klavír, abyste jiným způsobili radost, proč byste nenaučili se také umění, laskavě mluvit? Při tom je ještě to krásné, že mluvce můžete jiným říci, co vaše vlastní srdce sbánilo, kdežto na housle a na klavír obyčejně hráváte to, co složili jiní. Záležel pouze na tom, abyste už jednou začali — potom vám to už zůstane na vždy. Víte, kterak se nazývá strach, jež mívá každý zpěvák a každá zpěvačka, když poprvé veřejně vystupuje? Němci mu říkají „lampová horečka“. Kdo tu překonal, je zachráněn a už nikdy nebude se ostýchat. Totéž bývá, když se ponejprv nutíme, říci několik laskavých slov nebo odprositi. Musíme jenom osmělit se, sice z nás nikdy

**nebudou umělci lidské řeči, nýbrž pouze břídilové —
němí lidé. Proto nás napomíná básník:**

**A máš-li slovo laskavé:
ho netaj v srdci, věru!
Jak rozkvetlou je ulom snět
v lék trpkých bolů steru!**

**Svět záštim dnes je naplněn,
kol rány v krvi stojí;
ze srdce jde-li slovo jen,
tak mnohé srdce zhojí!**

SEBEVLÁDA.

1. NAČ JE NÁM SEBEVLÁDA.

OVLÁDATI se — jak suché to slovo! Mladý člověk má při něm pocit ohnivého koně, jehož svírají koženou uzdou. Nebo pocit žíznivého člověka, jenž stojí nad čerstvým pramenem a nesmí se napít. Ovládati se — to zní jako nepříjemný lék, jež dospělí předepisují dětem. Dnes vám však dokáží, že tomu tak není. Najdete to vlastně sami. I kdyby nebylo dospělých a děti žily samy na velkém ostrově a nebylo daleko široko žádného učitele — objevily by už za několik týdnů, že sebeovládání je z nejvzácnějších dober životních. Lidé by mohli velmi dobře žít bez železnic, telefonu, plynových kamen a elektrického světla — ale nikoliv bez ovládnání sebe. Řeknete sami, proč ne.

Představte si, že by bouří ztroskotala se vám loď a jako Robinson zachránili byste se na osamělý ostrov a museli si společně vystavět obydlí a společně starati se o potravu jako divoši. Myslíte, že ku stavbě obydlí je třeba pouze dřeva, kamení a silných rukou? Nikoliv — důležitější než všechny tyto věci je, abyste dovedli ovládati se. A proč? Poněvadž už za půl hodiny všechno by se pohádalo a rozutíkalo. Soužití lidskému je sebevláda zrovna tak nezbytna jako hvězdám nebeským přísné zákony oběhu — kdyby každá hvězda poletovala nebem jako vlaštovka, velmi brzy by se všechno rozbilo. Hvězdy mají pouze přednost, že jim

netřeba správné dráhy teprve hledati — kdežto lidé většinou až po mnohých srážkách s námahou naučí se dbáti toho, že nejsou na světě sami — a mnohý, který tomu naučit se nechce, bývá častými srážkami na konec tak pošramocen, že v životě už nikam nedospěje.

A proto o tom s vámi nyní mluvím, abyste našli správnou dráhu dříve, než nastanou srážky, při nichž nikdy se neví, zda-li zůstane kůže celá.

Slyšeli jste už z přírodopisu, jak u zvířectva i rostlinstva hyne všechno, co není přizpůsobeno svému okolí a stravě, a zůstává pouze to, co je nejlépe opatřeno všemi potřebnými ústroji? Představte si, že by byl lev modrý a ne žlutý, v poušti by jej bylo vidět z daleka a nemohl by se připlížit ku zvěři. Skřivan červený ani by pole nepřeběhl a už by jej viděl dravec. I vajíčka ptactva jsou přizpůsobena okolí. Nebo si vzpomeňte na podivně bystré oči dravců. Dravec s kalnýma očima by hrzo pošel hlady. Lidská společnost je zrovna tak uzpůsobena. Čím je lvu chrup, dravci zrak, ptáku křídla, tím je člověku sebevláda. Kdo této schopnosti nemá, zahyne nějak ve společnosti — tak jako ve vodě utone, kdo neumí plavat. Ovšem, že společnost lidská není tak ukrutná jako příroda. Kdo má sebevlády příliš málo, toho nenechají hned padnout. Snaží se vychovati jej dodatečně. Přejde do polepšovny nebo do ústavu k přísnému učiteli, a když dospěl, mají s ním ještě mnoho trpělivosti — ale neváží si ho už. A konečně dochází i trpělivost: kdo si stále všechno dovoluje a sebe nemá v moci, osamotní záhy a nikdo s ním ničeho nechce mít. Společnost jej vyloučí, jako krev vylučuje cizí těleso, nebo jako ledovec vyhazuje kameny oběma boky. Vždyť to vidíte už ve škole. Kdo si ničeho neodpírá z ohledu na pohodlí a přání jiných, velmi brzy nemá ani jediného přítele. Je špatně vyzbrojen do života, a jestli toho v čas nepozoruje a nedohoní, co zanedbal, pak mu lze předpovídat život bídný.

Vidíte tedy: k soužití lidskému je sebevlády zrovna tak třeba jako ptákům křídel do vzduchu a labutím do vody blan a rybám žaber. Kdyby někdo řekl: mně není

třeba ohlídat se na jiné, budu dělat, co budu chtít, bylo by to, jako kdyby orel řekl: „mohu létat bez křídel.“

Ale nebudeme mluvití všeobecně o lidské společnosti a o tom, proč musíme ovládati se, abychom v ní byli trpěni, nybrž také o jednotlivých případech v životě, v nichž bychom zvláště litovali, že nemáme sebe v moci. Představte si, jak dařil se člověku, který nemá moci nad svými svaly. Dítě spadne do vody, chtěl by je zachránit, ale ruce mu ochabnou, když je už pouze 12 metrů od dítěte — musí sám volatí o pomoc a dítě tone před jeho očima.

Ale mnohem více bídy a nezdaru jest zakoušeti člověku, nemajícím dosti síly, aby udržel své vášně a zlé náklonnosti, a otročicím každému podráždění, které v něm vznikne. Mohli byste mi uvést příklad? Nejznámějším příkladem je pijan, jenž ví zcela přesně, že jej pití vede do záhuby a přece je slab, aby se vzepřel. Ale volte raději příklady ze svého života. Všichni byste rádi získali pro život dobrého přítele nebo přítelkyni. Jak získává se přítel? Snad inserátem v novinách, „Hledá se přítel“? Myslím, že jej získáme, máme-li sílu, která jiné přitahuje. Jak nabudeme této síly? Mnohý ji má vrozenou — ale ta neobstojí, když se konečně vyklube, že je sobec. Ne — jiní musejí nabýti důvěry, že nemyslíme pouze na sebe, nybrž, že máme srdce také pro jiné, a to musíme dokázati. A dokážeme to maličkostmi. Vidím-li na př., že druhý nedostal do školy ovoce a já mám krásné, šťavnaté jablko, mohu mu ho půl dátí nebo snad i celé. Druh takto uvidí, že mám pro něj srdce a možná, že mi věnuje svou lásku a z malých začátků povstane přátelství. Přemýšlejte, jak se stalo, že jste si některého druhu zvolili za přítele — byla to jistotně maličkost, která se vám na něm líbila. Ale byli jsme u jablka. Žel, že mnohdy vyskytne se nepřekonatelná překážka a nijak nemůžeme jablko darovat. Rádi bychom a nemůžeme. Proč pak? Čeho je třeba, abychom mohli jablko darovat? Musíme mítí vládu nad sebou. Že bychom jablko sami rádi snědli a neradi s ním se rozloučili — toť největší překážka přátelství. Proto je

záhodno, abychom hodně záhy se cvičili, překonávat hlad a mlsnost, abychom dovedli se ovládnout, až budeme získávat přitele.

Nebo jiný případ. Před dvěma roky chodil ke mně do školy malý Francouz, který poctivě snažil se mluvit německy a dělal při tom velmi směšné chyby. Ostatní děti propukaly pokaždé v bouřlivý smích a ten jej tak zastrašil, že nemohl ze sebe vypravit ani jediné odpovědi. Když opět chybil, pravil jsem dětem, aby se vmyslily, jak by bylo jim, kdyby se jim v cizí zemi dostávalo tolikého smíchu, měly by raději činit všechno, aby Francouzovi dodaly smělosti. Uznaly to — ale nová chyba rozesmála některé žáky opět. Bylo jim to velmi nepříjemné a litovaly toho — ale nedovedly se nesmát. Svaly smíchové neposlechly povelu srdce a děti se smály, ačkoliv za smích se styděly.

Víte, nač potřebujeme snad nejvíc sebevlády a velmi litujeme, že jsme neměli sebe v moci: když jsme někomu slíbili, že nikomu nepovíme jeho tajemství. Vladimíra dovidá se něčeho pod přísnou mlčenlivostí a slibuje při všem, co jí svato, že ani necekne — a sotva že došla domů, už šušká v koutě se sestrou a je pouze ještě slyšet: ale ať to proboha nikomu neříkáš! Sestra to ovšem ještě téhož večera vypověděla své známé, ta to řekla bratrovi a bratr roztrubuje to hlasitě po škole a ví to kde kdo. Víte však, že už mnoho hochů i dívek si nařikalo, že nemohou najít pravého přítele nebo přítelkyně — a ani jim nepřipadne, že mohou za to poděkovat se svojí žvatlavostí. Vždyť posuzujte po sobě — kdo chce přítele, chce mlít člověka, kterému by mohl ve všem důvěřovat. Jako ví, že slunce ráno vzejde, tak jisto musí také vědět, že přítel bude mlčet, když mu něco svěří. Zpozoruje-li, že pověděl z toho jenom nějakou maličkost, pak je tato povídkavost trhlinou v jeho srdci — vidí, že není člověk, kterému lze důvěřovat. Neboť nedovede-li ovládnout se v jedné věci, není možno důvěřovat mu ani ve věcech jiných. A jak toho později lituje ten, který nedovedl u sebe udržet tajemství. Ale

nikdy slly své neutužoval v sebeovládání — a proto záliba ve žvatlavosti byla u něho silnější než věrnost přáteli.

Proto je ještě mnohem nutnější, abychom se cvičili mlčet a nabyli v tom slly, než abychom nabyli co nejsvalnatějších lýtek jízdou na kole. Neboť lýtky lze dobýt pouze ceny na závodišti, sebevládou však lze dobýt důvěry — a bez té je člověk ubohým, osamělým tvorem.

Vzpomenete si sami ještě na mnoho jiných příkladů, z nichž poznáte, nač v životě je třeba sebevlády. Zde jich nelze všech vyčítávat. Sebevláda není vlastně než, aby člověk byl v domě svého těla jediným pánem a nemusel poslouchat podomků a sluhů, totiž svalů smíchových, čivů žaludkových, svalů žvýkacích, jazyka a jiných věcí. Sluhové a podomci ať jsou vedeni pánem, neboť pán má přehled o všem, počítá příjmy a výdaje a přemýšlí, jak který výkon hodí se do celku. Kdo poddá se svým pudům a vášním, svému lechtání a choutkám, bude mu pokaždé hořce litovati, neboť co tělo učiní bez hlavy, to nikdy nehodí se k celku a nadělá jen nepořádku a zmatku.

2. POCHÁZÍ ČLOVĚK Z OPICE?

Nedávno tázal se mne hoch, je-li skutečně pravda, že člověk pochází z opice. Odpověděl jsem, „nikoliv“ — neboť zcela jistě nepochází od zvířat, která vidíme nyní v rodě opičím. Také je duše jeho zcela jistě původu Božského a pouze dle těla souvisí se zvířectvem. Vždyť stojí v bibli: „Bůh učinil člověka z broudy země a vdechl mu dechnutí života.“ Bez tohoto dechnutí Božího nebyl by člověk nikdy se vymanil ze zvířecí své minulosti.

Pravděpodobně pochází člověk i opice ze společného praotce, jehož kostry jsme dosud neobjevili. Zdali byl tento praotec lidštější než dnešní opice, nevíme. A pochyboval bych o tom, neboť je mnoho divochů, kteří mají čelisti tak velké, nos tak ploský a čelo tak nízké, že vyhlížejí téměř surověji a zvířectěji než orangutan. A orangutani mívají mnohdy tolik lidského, že

zahanbí také nás lidi. V akváriu berlínském byl delší dobu orangutan, který musel být nebezpečně operován a po operaci zahynul. Lékař byl hluboce dojat trpělivostí a vděčností, již nemocné zvíře celé okolí dojívalo i v největších svých bolestech. Jak málo je lidských pacientů, kteří mají v trapných nemocech dostatek sebevlády a jemnosti, a zůstanou přívětiví a trpěliví.

Musíme ostatně studovati přírodopis, abychom se dozvěděli, že pocházíme ze zvířectva a že zcela pomalu a nejapně prodlíráme se k mírnosti a dobrotě? Musí přijít přírodopisec a ukázati, že máme ještě zbytek ocasu — nebo jsou ještě jiné znaky, které o původu našem svědčí ještě zřetelněji? Nepotřebujeme než pozorovati sebe. Nchádají se děti a nevřeští zrovna tak jako opice v kleci?

Podívejte se na sebe do zrcadla, když se hádáte s bratrem o jablko nebo o kousek koláče, nebo se bijete a škrábete: uvidíte obličej opičí, velmi podařený! A lidé, jejichž duši neosvětluje láska a přátelství, nýbrž pouze žravost, lakota a jiné špinavé vlastnosti, nabudou znenáhla obličejů zcela zvířecích, i kdyby měli sebe více rozumu. Znáte snad příběh, jak byl Voltaire, velký francouzský učenec, kdysi pruskými sedláky chycen v domněnl, že je přestrojenou opicí. Byl sám vinen touto zmýlenou, neboť jeho povaha byla samá malicherná lakota a zlobná mstivost a všechno to proniklo z duše na obličej. Každý člověk je malířem svého obličje. Jak by také mohlo být jinak? Vidíte přece, jak každá nálada projevuje se hned výrazem očí, čela, úst — kdo vždy žije s divokými a ošklivými pocity, bude mít také obličej dle toho, kdo oddává se pocitům laskavým, bude mu zářiti z očí láska, i kdyby byl sebe ošklivější. Odtud asi také vznikla pověst o svatozáři, již vldáváte na chrámových obrazích kol hlavy Kristovy a Jeho následovníků: Kdo cele žije v lásce, září jim na čele a v očích taková blaženost, že by snadno mohlo se myslit, že z nich vychází nadzemská záře.

Mnozí hoši i dívky bývají doma vzdorovití a nezpůsobní dle libosti — ale ani za nic na světě by nechtěli,

aby cizí lidé nebo hosté to zpozorovali nebo doslechli. Že však svou haštěřivost mají napsánu v obličejí — na to nepomyslí. Kdykoliv oddáváte se nelaskavým myšlenkám, pokaždé si vzpomeňte, že znetvořujete svůj obličej. Pravdiva jsou proto slova:

**To na světě je spravedlnost pravá,
jakým je člověk, takou tvář se stává.**

Ani byste nevěřili, jak na př. rychle zhrubnou ústa, mluví-li bez ustání hrubé řeči a jak rychle rostou čelisti, baží-li stále jenom po jídle a jak rychle zpichlaví oči a ztuhnou u člověka, který k bližním bývá mrzoutský a popudlivý a povoluje každé zlobě. U lidí, kteří vždycky úzkostlivě hledí si pouze svého prospěchu, nabývá také výraz očí znenáhla cosi stíněného a zvířecky slídívého. Nepovznáší myšlenka, že člověk oživujícím dechem Božím ze zvířectva tak se vymanil? A jaká tajemství jsou asi ještě ukryta v tomto obličejí lidském? Že tolik lidí zvrhá se ve zvířata, je proto, že v čas si neuvědomí, že v nich hýbá se zvíře — a pak bývá najednou už pozdě. „Přišel z rovnováhy“ pravívá se pak o nich. Musejí ještě jednou od začátku prodělat velký vzestup a nastoupit dlouhou cestu z bezuzdné zvířeckosti až k ušlechtilému sebezpřemáhání.

Svolejte okamžitě všechny nejlepší myšlenky svoje, jestliže ucítíte, že si vás zase zvíře chce podmaniti. A ucítíte to hned, vědyť je vám, jakoby jste měli čímsi cizím býti vytlačeni ze svého domu. Nedávejte zvířeti žádné příležitosti a nikdy s ním se nepřátelte. Netrpte surových řečí u svých druhů a nečítejte špatných knih. Jako mnohdy lavina v horách uvede se v pohyb jediným hlasitým slovem, tak stačí u člověka mnohdy pouze nepatrný náraz, a rozpoutají se v něm divokost i chlíče.

Úchvatná to podívaná, když krotitel zvířat jediným pohledem zadrží skučící lvy. To je velebnost člověka, zvíře před ním se sklání. Ale jak smutné, když majestát člověka musí sklánět se před zvířetem!

3. BOJ S JAZYKEM.

Ve starém Řecku byl řád zbožných a přemýšlejších mužů. Nazývali se Pythagorejci. Kdo chtěl vstoupiti do jejich svazu, musel slíbiti, že bude mlčet celá tři léta. Až prodělal tuto zkoušku, byl uznán za hodna, patřiti k nim. Víte snad, proč byla dávána tato podmínka? Já myslím proto, že na světě není nic těžšího, než býti pánem svého jazyka. Kdo stane se pánem, dokazuje tím tolik síly ducha a sebevlády, že mu možno důvěřovati také ve věcech větších. Je svobodným mužem a ne už otrokem své vyřídilky. Co pomůže veškerá dobrosrdečnost, když nectná huba srdce neposlouchá? Nectné huby zaviňují největší neštěstí a největší zmatek na světě. Pro lehkomyšlnou nadávku lidé se střílejí a stará přátelství se rozpadávají pro hloupý klep. Když jsem před rokem mluvil o této věci ve třídě, zavzdechlo si malé děvčátko z hluboka a pravilo „ach ano“. Jistotně už zkusilo, kolik bídy na světě zaviňuje nestřežený jazyk a jak rychle vyletí z úst slovo, za něž je potom trpce pykati. A není mrzutá věc, když veliký člověk dává ovládati se a poručníkovati kouskem masa? Toho bychom neměli prostě strpět, nýbrž postarat se, aby bylo nám k zevrubnému prozkoumání předloženo každé slovo, které jazyk chce vyslovit. Kdo o to se nepostará, je císařem, který vládu postoupil svému služebnictvu.

Možná že znáte báseň, ve které je tato sloka:

Měj dobře jazyk na uzdě,
zlé slovo uklouzne ti v chvat,
ach, nemínil jsem to tak zle,
však on už jde tě žalovat.

Vzpomeňte si na rozmanité případy, v nichž vydáváme se nebezpečí, že splaší se nám jazyk. Nejčastěji se plašívá, když nás jiní dráždí a vztekají. Tu uklouzejí nám z úst slova, která nám potom připadají tak cizími, že jich ani nepoznáváme.

Ve vzteku se myslívá, že ošklivé slovo musí ven a člověku že se uleví, ve skutečnosti si však přitížil a mnohdy pykává celý život za to, co pověděl ve chvílce.

Co tedy činiti? Nejlépe by ovšem bylo, mlčeti 3 léta, tím byste důkladně se vyučili. Ale to by vám bylo příliš za těžko. Ale jak pak, kdybyste aspoň založili si malý řád a každý nový člen se musel zavázati, že celý měsíc nepromluví, dokud v něm bude vřít hněv a zlost? Nebo že neodpoví na žádnou urážku? Později by se přibralo jiné cvičení jazykové. Velice si zakládáte, když se desetkrát po sobě vytáhnete na hrazdě a máte svaly jako ze železa — ale věřte mi, mltí svaly jazykové jako ze železa, k tomu je třeba více mužné síly, než mltí paže a lýtka jako zápasník v cirku.

Víte, co činíval Julius Cesar, aby se uchránil přeháhlených slov? Když se nahněval, počítával pokaždé do dvacíti a pak teprve odpovídal. To je vzácný prostředek a doporučuji jej všem, kteří ho potřebují.

Ale nyní jiný případ. Vzpomeňte si na slova: „však on už jde tě žalovat“. — Kdy se to stává? Tehdy, když nás dráždilo, říci o spolužáku špatný vtíp nebo urážlivé slovo, aby druzí se rozesmáli. Nebo když jsme se někomu dokonce vysmívali pro vadu, za kterou nemůže, nebo pro chybu, za niž už beztak se stydí. Vim to ze svých zkušeností školáckých; člověku je jakoby musel puknouti, má-li podržet u sebe něco směšného pouze proto, že by to jiného zarmoutilo. Ale jediným zlomyslným vtípem pozbýváme mnohdy nejlepších přátel, neboť smích bývá bezohlednější než hana. Raději vtíp spolkněte, nebo alespoň nepouštějte s jazyka, dokud jste neprozkoumali, zda vtíp nikoho neurazí a nezraní. To se nazývá vzděláním srdce.

A nyní ještě něco dívkám.

Je trojí jazyk. Hovězí, vepřový a — klevetný. A tento chutná nejhůře. Žel, že ho tak často mívají malá děvčátka — ale nezřídka také děvčátka už velice veliká. Sklepnete si také rády? Nepochybuji. Ale věřím vám, že neklevetiváte ze zloby, nýbrž proto, že jazyk mluví a netáže se srdce. Co říká vaše srdce na klepy? Dotazovaly jste se ho už kdy? Je mezi vámi někdo, jenž si myslí, že roztrušováním ošklivých skutků nebo řečí, mohl způsobiti něco dobrého? Upozorňuje se tím leda

na zlo. Na čí zlo? Naše? Nikoliv, klepává se vždy pouze o tom, v čem jiní pochybili nebo dosud chybují. Domníváte se, že nám co pomůže, šeptá-li nám někdo do ucha, že Pavla nedávno obelhala maminku, nebo že Jarmilin bratr přichází domů až po dvanácté? Pranic nám to nepomůže. Naopak, čím víc špatností slýcháme o jiných, tím lepšími zdáme se sami sobě. A čím víc očenicháváme jiné, tím méně se staráme o sebe. A myslíte, že klepy jiným se pomůže? Vždyť toho neslyší, klepává se tajně. Vlíte, co je při tom nejhoršího? Že klepy nejdou z lásky a proto jim není nic svato, nczůstávají při pravdě a překrucují kde co a hned všechno věří, jen když je to hodně peprné. Jsou klepny, že nemohou zabít ani mouchy, ale své bližní dovedou pozne-náhlu ublíjet tím, že je okrádají o dobrou pověst a dělají z každého komára vola, to dovedou. Co přítel jejího bratrance slyšel od své ženy, již vyprávěla služka, co pradena zaslechla skulinou dveří — to roztrušují jako svatosvatou pravdu, takže, když věc konečně vrátí se k prvnímu klepaři, ani nepozná, co nasázel. Ale vlíte také, že klepařům je k službám veliké vojsko, totiž všichni bezmyšlenkoví, kteří, nemyslíce si nic zlého, roznášejí haněbnosti pouze proto, aby pobavili sebe a jiné?

Jistotně jste už všichni četli v novinách inserát: „rvmatismus důkladně se vyléčí atd. — “ Vlíte, jak se vyléčí důkladně klepařství? Hádejte! Když jsme náhodou sami zkusili, jak okleветili nás a jak všechno překroutili a přejinačili, až jsme hrůzou zbledli, že se o nás mezi lidmi rozšiřují takové podobenky.

A nyní také vám povím, jak otužovat jazyk, hochům jsem to již pověděl. Vždycky si myslívejte, že srdce i rozum váš jsou proti klepaření. Jsou takto dva proti jednomu a proto musí se poddat jazyk. Ale poddá se pouze tehdy, když si umíníte, mlčí se na pozoru. Kdo v tomto oboru chtějí vzdělávat se, odporoučím, aby si učinili pravidlem, neroztrušovatí o žádném člověku nic ošklivého. A roztrušuje-li to vaše přítelkyně, zeptejte se jí: „ubohá Pavlo, jsi ustanovena, roznášet šplnu? Což

není také ve tvém jednání tak mnohé, jež by se dalo špatně vykládati, kdyby tě člověk dobře neznal a nemiloval?“

Velký otec církevní sv. Augustin vypráví ve spisech o své matce, chudé ženě z lidu a usuzuje, že nejkrásnější vlastností její bylo, že nikdy neroznášela ošklivé a urážlivé věci. Poslechněte ho samého: „když se za přítomnosti přítelkyně vášnivá nenávisť slila v prudká slova a dopadala na nepřítomnou nepřítelkyni, nikdy o tom neřekla nepřítomné ani slova, nýbrž mluvívala toliko o dobrém, aby je smířila.“

Hleďte, od té doby uběhly téměř dva tisíce let, na všechny tehdejší klevetníky již dávno se zapomnělo — ale této věrné matce postavil syn nehynoucí pomník, a mám za to, že není mezi vámi ani jediné, jež by se nechtěla pokusiti, státi se též takovou.

4. VLIV DUCHA NA TĚLO.

Denně můžeme na sobě pozorovati, jak velice působí tělo na ducha. Jsme-li tělesně unaveni nebo nemocni, nechce ani duch pracovati. Jsme-li hodně zdraví a čerství, pak je také duch ochotný a zdatný. Lidé tělesně nemocní mívají nečůdka také ducha nemocného, duch je zrovna tak jako člověk, na jehož celkovou náladu má vliv přece také obydlí, v kterém se celý den zdržuje.

Opak jsme však také už pozorovali, totiž jak velkou moc může míti duch na tělo. Jak mužové i ženy v nejvyšším stáří září čerstvostí a jasností ducha, třeba že jsou těla křehkého. Jak lidé velmi nemocni vesele trpí bolesti, ba myslí a starají se při tom ustavičně ještě o jiné. A nemohli jsme už také na sobě pozorovati, jak silná vůle přinutila znavené tělo ještě k další činnosti i když se třebas už zdálo, že tělo je úplně vysíleno?

Podivuhodno je také, jak jediná dobrá zpráva často rozveselí nemocného a přehluší všechny bolesti — jaký účinek má vůbec radost na tělo. Dále je taktéž známo, že hlavní věcí u lékaře je, aby mu nemocný úplně důvěřoval — víra v lékaře kolikrát více utišila bolesti

a přispěla k ozdravení, než léky, jež lékař předepsal tělu. Odkud to asi je? Z většího dílu odtud, že celková naše nálada má velký vliv na oběh krve a sama rozháňá veškero váznutí v těle. Potom lze to také vysvětliti nám dosud velmi neznámým vlivem čivů na veškera naše ústrojí. Největší vliv na čivy má duch. Známe zcela dobře, kam bychom dospěli, kdybychom povolovali lekářství nebo jiným náchylnostem těla — a že by postačil pevný příkaz ducha, aby všechno hned přišlo do pořádku.

Rovněž je známo, že pevnou vůlí, neonemocněti, a klidnou a statečnou náladou je možno skutečně ubrániti se nákaze a onemocnění. Při všeobecných nákazách nejspíše onemocní ti, kteří mívají nejvíce strachu. Sedíme na př. na prúvanu a vzpomeneme si: „jejej, teď, teď, jistě už mám katar“ — máme jistě pravdu, neboť strach stáhne všechny cévy krevní, krev vázne a obřhává pomaleji a následkem toho klesá úchvatně odprávnost těla a jakákoliv choroba má snadný přístup.

Není pro člověka nic důležitějšího, než aby co nejdříve se naučil hojně užívati moci ducha nad tělem a tělo si navyklo poslouchati. Je-li člověk dospělý otrokem každé tělesné slabosti a rozladění a kazí tím náladu sobě i jiným, pak sebe proklíná, že si v mládí vždycky všechno dovoloval, ale tělo má čivy už tak podmaněné, že obyčejně už bývá pozdě.

Zůstati veselým a živým, když bolí hlava nebo zuby, nepoddávat se každé únavě, za stolem seděti zpřímá a pevně, i když je vám na padnutí, v chůzi vyšlapovat pevně, když se vám chce loudati, nikdy nebédovati, neschoulostivěti proti zimě, nechutné jídlo hrdinsky polykati, nedbati hned každé churavnosti — tím dobudete si svobody a budete moci provésti na světě věci veliké.

5. „A ZROVNA NE.“

Lidé velmi popudliví se omlouvávají: „za to já nemohu, jsem nervosní, zůstaňte, prosím vás, na tři kroky ode mne.“ Ano je správně, že tělo jeho je nervosní, ale člověku byl dán duch, aby nebyl poddán tělu. Z mnohých stavení v Černochohí, jež jsou na spadnutí,

smává se často velmi veselá dívka, červených lící a okna má samou květinu — tak může také z neduživého a popudlivého těla smáti se nejveselejší duše, jenom když chce nebo když v životě najde někoho, kdo jí z vesela pohlédne do očí a řekne: Netrp přece tyranství čivů, ukaž, kdo je pánem v domě, vždyť máš více síly, než všechny čivy dohromady.

Znáte událost s Demosthenem a jeho koktavost. Já o tom smýšlím takto: Když byl hochem a někdo se jej ptal, čím bude, odpovídal: „velkým řečníkem lidovým.“ Stržil za to výsměch. „Kam se hrabeš se svým těžkým jazykem a koktáním?“ Hoch se rozlobil a povídá si: „Tak tělo má rozhodovat o mém povolání a nikoliv já? To zrovna ne!“ Šel k moři a dal se do cvičení, jež všichni znáte, a prorazil svou vůlí. Právě proto, že měl vadu tělesnou, stal se tak znamenitým, poněvadž mu bylo třeba dvojnásob silné vůle, aby překonal odpor. Právě tak je to s nervósou. Kdo má předrážděné čivy, není tím ještě nikterak odsouzen, býti nervósní. Všechno záleží na tom, zdali řekne svému tělu: „Teď zrovna ne.“ Řekne-li, může z něho býti ještě hrdina v sebeovládání, může dospěti dále než lidé úplně zdraví, a to proto, že musí naplniti tolik síly, tolik přemýšlení a ostražitosti, aby v boji zůstal vítězem. A za toto vítězství dostane se mu často ještě odměny, již nikdy nečekal. Též čivy mohou ozdraviti, když jim duch nepovolí a zůstane pevným a klidným. Duch je nejlepším léčebným ústavem pro čivy. Zjedná klid, jenž přichází z vnitřku a je důležitější, než veškeren klid zevnější. Klidem vnitřním lze vyléčiti také těžké neduhy, třeba jsou již zděděny po mnoha pokoleních. Sláva vítězům!

V životě císaře německého je událost, z které můžeme se poučiti. Má poněkud ochromeno levé rameno a bylo se mu obávat, že nebude dobrým jezdcem, neboť, aby imponoval koni, k tomu potřebuje jezdec všech údů. Řekl si však „zrovna ne“. Namáhal se dvojnásobně, napnul veškeré síly vůle, aby vyrovnal vadu tělesnou. A čítá se mezi nejlepší jezdce armády. Sedl v sedle tak lehce a jistě, že nevyrovná se mu mnoho

lidí s údy úplně zdravými. A proč? Protože duch a vůle vzpružil se k největším činům teprve odporem těla.

Kdo má vady a slabosti tělesné, nikdy ať si nemyslí, že je mu proto souzeno státi se slabochem. A zrovna ne. Dřímá v něm naopak povolání hrdiny. Je mu dán velký úkol, který nenaskytá se lidem zdravým a bez vad. Velké úkoly dělají veliké lidi.

A teď zrovna!

6. ZLÉ ROZMARY.

Jsou návyky, s nimiž setkáváme se, musím to bohužel říci, zvláště u mladých děvčat, a třebaš tyto návyky jsou zcela nepatrné, ztrpčily již život mnohým lidem. Miním nevrlost, náládovost a rozmarnost. „Jistě, že's vstala dnes levou nohou z lůžka“, ptávají se dívky, když vidí, že všechno hned vykládá ve zlé, chmuří se, je nevlídná a vypadá, jakoby jí navždy byla odňata veškerá radost životní. Je špatného rozmaru a kde kdo se jí raději vyhýbá. Kolikrát přivodí takovou náladu zcela nepatrná maličkost. Čekala dopis od přítelkyně a nepřišel, nebo se připálilo mléko, nebo musí jít, kam nerada chodí, nebo bratr zabušil pěstí na dvéře, když ještě spala — nebo jí matka nedovolila jít si poklepat k přítelkyni. Co tu lze počítí? Myslím, že není správně, když kde kdo na ni se sesype a tím teprv ji rozlobí, nebo když bratři při obědě se táží: „Proslm tě, jak to zas dnes hledíš, vždyť nám zkazíš celou chuť k jídlu“ — a tak dále. To nepomůže ani dost málo — že je k nevystání a jiným kazí jídlo, ví sama velmi dobře, ba ví také zcela určitě, jak jest směšným a slabošským, dáti si maličkostmi pokaziti rozmar, když je na světě tolik mužů, žen a dívek, kteří jsouce v největším nebezpečí a strádání, přece zůstávají ještě veselými a přívětivými — ví také, jak osudným jí může býti tento návyk, až hlouběji se zakoření a vepíše do obličejce, takže jí každý raději bude vyhýbat — a přes to nemůže si ničeho odvyknout, poněvadž neví jak. Přichází to na ni jako nějaké začarování a odchází až po mnoha hodinách, tak jako bolení hlavy nebo jiný neduh. Dám vám dnes radu,

pro vás, přítelkyně vaše a přátely — neboť nikdo nesmí domnívati se, že hoši a muži nejsou také rozmarnými, náladovými.

Nedávno jsem vám pravil, že se sebeovládáním má se to jako s bojem s povodněmi, nepostačí postavit hráze — hráze často se prolomí — nýbrž důležitější je, jíti k zřídům a postarati se, aby vody zavčas se rozdělily a nemohly potom s celou silou a s veškerým nánosem hnáti na lidská obydlí. Tohoto chci užítí také v boji se zlou rozmarností. Když rozladěnost už přišla a zaplavila celou duši, bývá už velmi nesnadno vnutiti se do laskavosti a veselost má do sebe potom cosi nuceného. Spíše je třeba se postarat, aby přívaly rozladění a zlosti hned ze začátku se rozdělily. Jak to asi myslím? Míním to takto: představte si na př., že chcete jeti na výlet s přátely. Matka má strach, že se zachladíte a shání vám teplé věci až je už pozdě. Ženete se na nádraží, vlak zaplaskne a ujede vám zrovna před nosem. Není to k zoufání? A maminka s věčnou svou starostlivostí je tím vinna! Jako příval vpadne vám to na duši a slévá se se všech stran v mohutnou nevoli. Umiňujete si, že jí to dáte hodně dlouho znát. Pro všechny podobné případy — můžeme si vymysleti jich ještě mnohem více — dávám vám tento předpis: V okamžiku, kdy je vám něco hodně proti mysli nebo se vám něco nezdaří, ihned si umiňte: Pozor! Tato nepříjemnost musí býti mně a také jiným zdrojem požehnaní. Navyknu si za ní některý dobrý návyk — na př. časně vstávati nebo umývati se studenou vodou, nebo si odvyknu nějaký špatný návyk, na př. bouchati dveřmi, nebo úkoly školní čmárati — nebo překvapím něčím svého přítele nebo někoho, o němž vím, že má smutek nebo bídu, nebo udělám také sám sobě radost. Zkuste to jen jednou a zpozorujete: Špatný rozmar se rozdělí hned u pramene. Najednou budete mítí pocit: nepříjemnost se proměnila v něco příjemného. Kdyby nepříjemné nebylo přišlo, snad byste nikdy nebývali přišli na myšlenku, učiniti tak nové předsevzetí. Chvála Bohu, že vlak ujel. Italské přísloví praví: „Komu Bůh zavře dvěře, otevře okno.“

Co to znamená? Význam toho přísloví je, že člověk z každého nezdaru může učiniti něco dobrého pro sebe i pro jiné, jenom ať přemýšlí a nezlírá strnule pořád jenom na nezdar.

Však nejčastěji vidáme bohužel pouze zavřené dvře, tlučeme do nich pěstmi a zuříme, ani nepozorujíce, že je otevřeno okno. Je smutné, když onemocníte právě na vánoce a musíte ležeti. A přece je okno dokořán otevřeno: můžete naučiti se veliké trpělivosti a získati tím ještě větší lásky rodičů a sourozenců, a máte krásnou a klidnou dobu na přemýšlení o svém životě. A takové klidné dny, v nichž možno přemýšlet, jsou vždycky duši lidské zrovna tak potřebny jako tělu spánek.

Když se vám přihodí něco smutného, že byste raději se ani neviděli na světě, že byste špatnou náladou raději vybuchli — tu zase pomůže rychle si pomyslit na ty, kterým se v životě vede mnohem, mnohem hůře, jimž jakoby všechna světla na nebi uhasla — když na ně pomyslíte, bude vás hanba, že tolik toho naděláte se svým hořem.

Jistě jste už viděli, o kolik víc musí se topiti v lokomotivě, když vlak dlouho stoupá. Když ráno procitnete a cítíte, že jste podrážděni a rozladěni, musíte dvojnásobně topiti: musíte si umltni, že právě nyní zdvojnásobíte svou laskavost a rovnováhu. Uhlí, jímž vytopíte svou duši, jsou myšlenky, jež jsem vám nyní řekl — řekl jsem vám mnoho myšlenek, abyste vystačili na celý den. Můžete také ve dne přikládati. Většina lidí podává se zlému rozmaru a hned pozbývá veselosti — jak je vzácné, když je alespoň jeden muž nebo jedna žena, na níž jiní se utěší a kterou vezmou si za příklad. U Curychu je vysoký vrch Ůtli. Když mlhy v zimě vystoupí z jezera a celé dny se válejí po ulicích, tu na Ůtli vždycky svítivá slunce. Mlhy obkličují také jej jako vlny ostrov, ale vrchol jeho strmí vždy pyšně nad mlhami. V městě bývá přibito oznámení: „Na Ůtli je jasno“ a kde kdo dává se vytáhnout na vrchol, aby se potěšil sluncem a blankytem. Buďte také jako takový vrch, pozvedněte se nad veškero zlobení a veškeren

nezdar, aby i za nejhustější mlhy vždycky stálo napsáno na vašem čele: „V Anně je jasno“ nebo „V Karlovi je jasno“.

Četl jsem kdysi o malé dívce, sirotku na dědině, jež bývala často hladova a měla pramálo příčin k radosti, ale přes to byla vždycky tak veselá a přívětivá, že celá ves na ni lpěla jako na královně. Když popěvujíc brala se silnicí, vybíhaly za ní děti, dospělí stoupali do dveří, nemocným otevírali okna a kde kdo hleděl za ní. Neboť všichni lidé trpí svým mrzoutstvím a proto jsou z duše vděční každému, jenž jim dá vyšší příklad. Proto i nejnepatrnější dívka může být požehnaním celé vsi. Pamatujte na to, aby z vás byly královny v říši upřímného veselí.

7. DÍVKY A KVĚTY.

Jak rozdílný je záhon růží v březnu a v červenci! V březnu nevidět než pohnojený černý záhon, razí z něho hodně nepříjemný zápach, vidět je ještě holý, šedozelený peň. Však za to v červenci bývá záhon samá růže, nádherných barev, celá zahrada je naplněna vůní!

Přemýšleli jste už kdy, jaký to mistrný čaroděj je kmen růžový, dobýváje z hnoje růže? Z tmavé, nečisté hlíny vyssává šťávy pro barvy a vůně, v nichž není ani památky po tom, z čeho byly dobyty. Nebo podívejte se na fialku v trávě. Odkud se vzala líbezná její vůně a sytá barva? Byla vyčarována z temné země. A každá květina je vlastně dílnou, v které suroviny země bez přestání proměňují se v květy!

My lidé často dáváme se zahanbovat květinami a silou, která v nich tvoří tak roztomilé proměny. Kochaje se vůní růže neucítíš ani nejmenšího zápachu hlíny. Naše tvář by měla být naším růžím. Naší hlínou jest život. Duše jest určena k tomu, aby prováděla proměny a postarala se, aby všechno, co v životě nás potká, skutečně proměňovalo se v květy plné vůně a lahody — a co je nepříjemné, bolestné a ošklivé, aby se nám hned, jak se přihodí, neobjevovalo v obličeji jako plakát

na zdi, Kolik dívek bohužel zapomínává, že není dívčího růžového květu, nedovede-li duše přeměňovat. Všechno, co má všední život odporného a zlostného, stoupá zcela neočistěno až do tváře. Jak může z takové vykvést vonná růže? Takoví lidé nemají než vůně a barvy země.

A přece, co nepříjemného nás potkává v životě, bývá právě nejlepší surovinou, z níž dobývají se ušlechtilé síly, které dávají květ a vůni. Běží pouze o sílu, jež proměňuje, jež dovede všeho využívat, a ze všeho čerpá trpělivost a sebezpřemáhání.

Dovedu si představit dívku, jak právě tehdy nejvíce se vzmuží, když se jí přihodí něco nejmrzutějšího, a bývá přívětivější a veselejší než kdy jindy — a to proto, aby proměnila zápach země v růži. V řeči náboženství jmenujeme to: „Přemáhati svět!“

Lidé budou snad říkati: No, dnes se jí přihodilo jistě zas cosi hodně těžkého — je to na ní vždy poznat. bývá potom velmi laskavá a dobrotivá na všechny strany. Má velkou sílu přeměňovací — je opravdu dívčím květem,

8. VZÁCNÉ HOUSLE.

Slyšeli jste už kdy o starých, vzácných houslích, které jsou velkými houslisty tak sehráté, že zněl sladce a čistě i když na nich hraje houslista nedovedný? Odkud to asi je? Vzpomeňte si, co jsem vám vypravoval o tváři lidské; jak svými záhyby a tahy tvář súčasťňuje se veškerého hnutí duše a na konec nabývá výrazu, který jí byl vtiskován nejčastěji. Tak se má věc také s vláknou houslového dřeva. Tolikrát se zachvívaly čistými i krásnými tony — až konečně se tak sladily, že odpovídají ušlechtilými záchvěvy i tehdy, když někdo nepěkně na nich zahrá.

Zrovna tak je to s duší lidskou. Je velmi těžko, ba skoro nemožno, odpovídati přátelsky a klidně člověku hrubému a neomalenému, nebo nedati se strhnouti podrážděností, nemáme-li v duši než zlostné a sobecké myšlenky. Duše vaše toť vaše housle a vy jste houslisty.

Jestliže jste do ní vehráli mnoho přívětivých a dobrých myšlenek a jestli jste veškera vlákna duše hodně často rozchvívali velkomyslností a soucitem, pak housle duše vaší nevydají strašných zvuků, i kdyby někdo na ně zaskřípal. Snad budou smutně pištěti — nebudou však kvičeti ani vřeštěti. Nejmocnějším je ten, kdo ve své duši nahromadil tolik jemného a dobrotivého, že už žádný člověk nepřivede jej z rovnováhy, nýbrž klidně vyslechne také nejhorší věci a odpovědi čerpá vždycky jenom z hlubin své lásky. Toho ovšem ještě nedovedete. Já také ne. Nehrajeme na houslích své duše ještě dosti dlouho, a mnoho let práce je třeba, než v duši máme tolik šlechetného, aby tím bylo pohlceno všechno nečisté. Ale nezačnete-li nyní, později budete nesnadněji začínat. Řeknu vám, jak si při tom počínat. Nesmíte se napřed dáti rozzuřit, ani zatnout zuby, zkřížit ruce a myslit si: „Kdybys jenom věděl, jak rád bych ti natloukl, až bys zmodral a sezelenal — ale chci se opanovat.“ To je především velmi namáhavo a potom je to velmi povrchným vítězstvím nad hněvem. Nikoliv takto — nýbrž mnohem jinak musíte začít ovládati se. Musíte si dáti otázku, zdali hochu, na něhož se tolik horšíte, v životě tak dobře se daří jako vám, zdali se mu dostává tolik péče a laskavosti jako vám, zda snad není nemocen nebo nemá slabé čivy, zda jeho rodiče měli tolik kdy jako vaši rodiče, aby jím se obírali a odnaučili hloupým návykům, zda toliko zřídka kdy mu přijdou do rukou dobré a povznášející knihy? — Slovem, dáte-li si trochu práce, rozhlednutí se po jeho životě, pak vám najednou vzejde světlo a málem, že vám nebude líto, že jste byli s ním tak málo trpělivi a vztek váš se promění ve slitování. Dostanete-li k svátku nějakého ptáka nebo jiné zvířátko, rádi vyzvídáte, z které země vaše zvířátko pochází, jak žije, čeho nesnese, a jak se s ním nejvhodněji zachází. Když však dostanete se do hry s člověkem, tu si myslíte, že se s ním budete snášeti a správně zacházeti, i když pranic nebudete se starat o to, z jakého okolí přišel, čeho se mu nedostávalo, jak žije, jakou potravou dosud se živilo jeho srdce — a mnoho jiného.

Pak není divu, že se celé dny s ním hněváte, nebo se bijete a hádáte, a to proto, že neznáte jeho rodokmenu. A tím nejvíce škodíte sobě, neboť duše vaše zůstává prázdná všech laskavých myšlenek a všelikého odpouštění a ve vaší tváři lze vyčísti, že jste slabochy v boji proti hněvu a zlosti — že jste špatnými houslisty.

9. KOL POHOŘÍ SVATEBNÍ PRŮVOD JEL.

Dnes vám budu vyprávěti o muži a ženě. Pomyslíte si: co je nám do toho? Vždyť se nebudeme ještě ženiti. Však uvidíte, zdali vám nic není do toho, co budu vyprávěti.

Je krásna píseň od Eichendorffa:

Kol pohoří svatební průvod jel,
já slyšel, jak ptáci pěl,
tu blýskalo jezdců, roh lesní zněl,
ty tony radostně zněly.

Vše bylo to tam, než pomyslil jsem,
noc se vším vůkol se snoubí.
Jen od hor lesa šum zaznívá sem,
a já děším se v srdce hloubí

Proč asi básník děsí se, vida svatební průvod? Myslí si, že vida šťastné manžely, dává si otázku: Jak dlouho potrvá jejich blaženost? Jak dlouho bude manžel nositi ženu na rukou a jak dlouho mu bude žena pohlídati do očí tak něžně a laskavě? Tisíckrátě snadněji je, ublíhati se blaženě a vděčně ve svatebním průvodě, než zůstatí veselým a laskavým, až přijdou trampoty a starosti a manželům se objeví vzájemné chyby a neshledají se s tím, o čem snili. Kolik manželů přichází do domova se zpěvy a květy, myslíce, že celý život budou si tak milí a srdeční jako v den svatební. — Věnce uvadnou, brzy je slyšcti podrážděné hlasy, rozléhají se prudké řeči, dvěře bouchají a jako mráz spaluje jarní květy, tak sprostota a neústupnost ožehuje veškerou něhu a srdečnost. Mnoho jich už nikdy potom nenachází klíčů k srdci a když blíží se smrt, tu vůbec ani nevědí, nač žili. Nebo si snad vzdechnou, umírajíce: „Kéž by-

chom žili ještě jednou, ó zcela jinak bychom se toho chopili.“ Hledte, proto vám o tom vypravuji, abyste nikdy nemuseli podobně mluvit. Nemáte se poučovati pouze dobrými vzory dospělých, nýbrž také jejich poblouzením a chybami, aby slzy a opozděná lítost jejich nebyly přece načisto marny, nýbrž vám pomohly lépe žít. Mnoho jsem vám mluvil o přemáhání sebe. Je to nechutné slovo, a přece na něm závisí veškerá blaženost vaše na zemi. Neboť pouze ten, kdo ovládá sebe, ovládá také život a dovede jej žít k svému dobru. Nemyslíte, že všichni manželé, kteří hádkami a umlíněností dostávají se do sebe a od sebe a život si činí peklem, že by stokrát raději nežili ve svornosti a lásce? Bohužel že toho prostě nedovedou, poněvadž se tomu nenaučili hned z mládí. Nevědí si rady s vlastní svou divokostí a popudlivostí. Sebevláda není něčím, co přichází samo sebou tehdy, když dospějeme, jako přichází na př. vous nebo lysina, sebevláda je odměnou za vytrvalé a statečné boje v mládí. Mluví-li vám o ovládání sebe, nemluví tak proto, abych vám krok za krokem kde co zakazoval a kazil veškeru radost z života — nýbrž proto, že byste měli bídný život, kdybyste se neuměli ovládat. Jistě už často jste slyšeli, že máme býti dobrými, abychom přišli do nebe. Jest však také nebe už na zemi, a to všude, kde muž a žena jsou jedné mysli, žijíce na výslunní vespolné důvěry, jsouce povznešení nad spory a hádky — do tohoto nebe se dostanou ale pouze lidé, kteří hned z mládí naučili se s lidmi žít bez hádek a mrzutostí a vesele a laskavě snášeti chyby a slabosti bližních. Máte-li sestry, nemyslete si, že můžete býti k nim sprostí a hašteřiví a že přes to z vás později budou najednou docela jiní lidé. Nikoliv — nyní, dokud máte srdce měkké, nyní strojíte si své štěstí a všechno, co sprostého a bezohledného činíte a mluvíte nyní, to všechno usazuje se ve vláknech vaší duše a bude vám později peklem — a každé vítězství, jehož nyní nad sebou dobudete, ulehčí vám všechno budoucí vítězství, až stanete se králi nad svou prudkostí a nebude vám třeba svých královen nikdy zstrašovat a zarmucovat nepatřičným chováním.

Ptal jsem se kdysi malého hochy, čím bude a odpověděl: chtěl bych být otcem. Snad se domníval, že to je jediné povolání, jehož se netřeba dopracovat ani dostudovat, k němuž se nevyžadují nijaké zkoušky. Člověk si navlekne na prst zlatý prsten, zajede na svatební cestu do Itálie, najme byt s několika pokoji, koupí župan i dýmku a je otcem. Pro každé jiné postavení je nezbytno už z mládí mnoho se učit a často se nám říká: „Seberte všechny své myšlenky a připravujte se den ze dne, abyste kdysi došli štěstí a úspěchu v životě“ — bohužel že však velmi zřídka se připomínává: „Přemýšlejte o tom, jak je nezbytno vzdělávat se a zušlechťovat, aby z vás byli někdy užiteční otcové a milovaní manželé.“

A přece ví každý, že je pro životní štěstí naše nekonečně důležitější, mít vzdělané srdce, než mít hlavu naplněnou vědomostmi a mít v prstech veškeru uměleckost světa. Neboť člověk dovede mnoho mrzutostí a trampot svého povolání spolknouti, ví-li, že večer na něj čeká útulná domácnost — vládne-li doma ale nesvornost a zloba, pak žádné i nejskvělejší postavení a žádná sláva světská nepřehluší tajného hoře v nás a hlas v srdci nám praví: máš to bídné a zpotvořené živobytí a sám jsi to zavinil — prostudoval jsi mnoho knih a mnoho se učil, ale nenaučil se být člověkem.

Jest návyk, který si člověk snadno osvojuje v mládí a může jím zkazit si celý život. Je to durdění a škaradění se. Je to nepravý stud a zbabělost, nechce-li kdo napřed prosit za odpuštění, myslí si, že se poníží, dá-li první dobré slovo. Mnoho hochů a děvčat se hněvá na sebe celé dny a při tom ještě zakládají si na tom, kdo nejdéle vytrvá. A to člověk konečně si tak navykne, že je jako učarován, příjemná tvář lidská se šklebí celé dny tak zarputile, že člověk ani neví, jak by se z toho dostal. V pohádkách přijde osvoboditel, dotkne se začarovaného divotvorným prutem — a čáry zmizí za hrozného hřmění a všechno přijde zase do pořádku — ve skutečnosti nepřichází však bohužel velmi často žádný osvoboditel, nebo přijde, ale s obličejem kyselým a kdy-

koliv na začarovaného pohledne, učaruje mu ještě víc a začaruje také sebe. Bývá to mnohdy velice k smíchu a je to přece k pláči. Mnohá láska zamrzla škareděním se a nikdy již neroztála. Kdysi jsem četl povídku o švýcarském dvorci, v němž sedlák se selkou každý večer společně modlívali se otčenáš — až kdysi se rozešli pro jakousi záležitost peněžní a celý den spolu nemluvíli. Večer ležel každý v lůžku a čekal s tlukoucím srdcem, zda-li druhý nezačne. Tím by se bylo všechno udobřilo, začarování, jež jim tížilo ústa, bylo by zmizelo. Ale žádný z obou se nedovedl přemoci, ač si přál, aby jej druhý osvobodil. Tak usnuli ponejprv v životě mlčky, trhlina se rozšiřovala a na konec obcovali spolu jako lidé docela si cizí.

Chápete nyní, proč se vás velmi mnoho týká, když vám vykládám o muži a ženě? Muž i žena byli kdysi také dětmi — a hned tehdá už zasívali, co nyní sklízejí. A zrovna tak bude i s vámi. Dnes máte své návyky ještě v moci, dnes můžete ještě volit — až dospějete, dospějí také vaše návyky a budou silnější než vy. Okuste přece sladkost sebeovládání, přemozte se a neškaredte, i když máte jistotu, že jste v právu. Podobný krásný pocit má jezdec, sedě na divokém koni, a moha jej lehkým stisknutím nohou řídit kam mu libo. K tomu si přimyslete ještě radost z toho, že můžete tím také jiné vysvoboditi z učarování. Jak smutné je podívání na muže a ženu, jak přecházejí sem tam, každý by měl raději zase mír, ale žádný z nich nedovede přemoci své nepatrné, nafouklé já a nedovede promluvit první dobré slovo. Už nemají své vlastní vůle, jsou otroky svých pošetilých návyků z dětství. Buďte na stráž a dávejte zavčas pozor na své návyky, aby vám nestrhly s hlavy královské koruny sebeovládání! Kdo této koruny nemá, nebude nikdy řádným otcem, nikdy nenalezne na zemi domova a nikoho neobšťastní.

10. JAK SPLÁCETI ZLÉ?

a) P o h l a v e k.

Jistě všichni pamatujete se na slova Kristova v kázání

na hoře, praví: „Udeř-li tě kdo v pravé líce, nadstav jemu i levé.“ Je mezi vámi někdo, kdo už jednal dle tohoto přikázání? Pravda, říditi se jím, zdá se býti nad síly lidské? Kterýsi proslulý malíř pravil kdysi: „Udeř-li tě někdo na pravou líc, udeř jej dvakrát na levou.“ A tak smýšlíte asi všichni. Kdo je udeřen, k tomu ještě do obličeje, tomu vstoupí vztek do hlavy a žene temnou mocí k odplatě. Pravím: „temnou mocí“ vždyť jistě jste už slyšeli o lidech, kteří ve vzteku někoho zavraždili, kterak se omlouvali, že jednali jako z těžkého sna — téměř bez rozumu. Připadají si jako lidé, jichž se nikdo neptá po mínění; dostali úder, a ruka se jim okamžitě napřáhla, aby udeření oplatila. Jsou jako automaty čokoládové: Shora se vhodí peníz, uvnitř to zarchotí a spodem vypadne čokoláda: zrovna tak je to s prudkými lidmi: někdo jich udeřil nebo jim řekne zlé slovo, chvilku to rachotí jejich duší a hned potom vyjde odpověď. Sluší se na člověka, aby byl pouhým automatem?

Přemýšlíte-li o tom, pak už snad lépe pochopíte, jak Kristus Pán mohl učiti, že máme zlé opláceti dobrým. Není člověk prostě otrokem jiných, když nápodobuje zlo, jež druzí činí, jenom aby se nezdálo, že je slabochem? Není mnohem silnějším, nedá-li se nakaziti, nýbrž činí to, co sám uzná za dobré a krásné? Myslete si hochy, jenž si umlínili, státi se jemným člověkem a nikdy už nikomu nenadávatí a nikoho neblíti. Několik kluků dá hlavy do hromady a usnese se: „Ten a ten nedávno pravil, že nenávidí hádky a rvačky — vsaďme se, že v pěti minutách zpronevěří se své zásadě.“ A jeden z kluků odběhne, dá mu ze zadu pohlavek a řekne něco ošklivého. A opravdu, zpohlavkovaný zapomene na svoje předsevzetí a udeřil také — a kluci propuknou v jásot. Hned zpozoruje, čeho pohlavkem chtěli docílití a hanbí se. Zpronevěřil se sobě, dal se strhnouti ze své dráhy, byl jiným přepaden. Až vás druhové budou štvát a našeptávat: „Toho netrp, tomu musíš to vrátit s úroky“, pomyslete si pokaždé: Uděláte-li mu ještě tu radost, že dáte se nakaziti jeho sprostým příkladem, a tím jej učiníte svým učitelem, pak bude škoda teprv ještě mno-

hem větší a váš protivník se vám za zády vysměje. „Mám opravdu učenlivé žáky“ bude si moci pochváliti, kde co dělají po mně, dám notu a hned tancují dle ní o „všechno pryč“. Nikoliv, zůstaňte samostatnými, a zpívejte dle svojí noty.

Když jsem před několika léty ve škole se tázal, proč asi Kristus Pán přikázal, neopláceti zlé zlým a úder úderem, odpověděl hoch zcela správně: „protože stali bychom se tím sami špatnými“. Co tím asi mnil? Jistě to, že pohlavky, jež dáme jiným, škodí nejvíce nám samým, poněvadž jimi zvykáme si na surovost. Bohužel jsou lidé tolik slepi, že myslí, kdykoliv co sprostého udělají jiným, že škodí pouze jiným a nikoliv také sobě samým. Až budete někdy ve vzteku oháněti se slovy nebo rukama, podívejte se honem do zrcadla na svou tvář — a hned uvidíte, kdo má při tom největší škodu.

Nyní poznáváte už, že slova Krista Pána o pravé i levé lici nejsou nikterak tak nesrozumitelná a neupotřebitelná, jak se vám ze začátku zdálo. A Kristus Pán byl dokonale přesvědčen o tom, že v jeho učení je pravda, jinak by nebyl za své učení šel na smrt. Ale snad namítnete:

Dobrá to uznáváme, že je pro nás nejlépe, když úder nevrátíme a neoplatíme zlo zlem — ale abychom měli svou lic nadstavití ještě k druhému políčku, to je přece jenom mnoho. Tím bychom sami se sesměšňovali. Je jisté, že příkaz onen netřeba brát doslova. Jsou však také ještě jiné výroky, které také nebrávají se doslova, ale mají přece velmi jemný smysl, jenž nám může v životě pomoci a svlítí. V čem tedy záleží smysl v příkaze Krista Pána? Chci vás na něj přivéstí. Vlíte, proč nemáme zlo opláceti zlem? Poněvadž bychom takto sami se nakazili zlem. Tím však zlo se neodstraní, nýbrž zdvojnásobí. Vězi nyní ve dvou srdcích, a před tím pouze v jednom. Jak pak, kdybychom člověka, který nám něco ošklivého udělal, nakazili dobrem, a nedávali se od něho nakaziti zlem? S takovou bychom dobro zdvojnásobili, bylo by potom ne v jednom, nýbrž ve dvou srdcích. Jak to však učinit? „Příkladem“. Jistotně — jenom příkladem. Neboť

dobro je zrovna tak nakažlivo jako zlo. Představte si jenom, do jak nesmírných rozpaků by uvedlo hochu, kdyby mu hoch, kterého zbil, řekl zcela klidně: „Dělá-li ti něco takového radost, prosím tě, sbij mně ještě jednou, nesmíš však se nijak domnívat, že já tě budu následovat.“ Nebo děvče potupí a urazí jiné děvče a to mu za to udělá nějakou radost nebo mluví o něm před jinými zvláště laskavě. Nemyslíte, že takovým jednáním se osvědčuje daleko větší síla a statečnost, než když se oplácí zloba zlobou a sprostota sprostotou? A nemyslíte, že vinník nejrychleji vzpamatuje se takovou velkomyslností a pokorou a uvnitř se zastydí, i když toho nijak na sobě nedává znát? Ale když budete činiti totéž co on, to se ničemu od vás nenaučí a při první příležitosti učiní vám opět bezpráví. Už vidíte, kam mířím: Kdo zlé oplácí dobrým a urážku velkomyslností a klidem, není zbabělec a slaboch, nýbrž naopak vítěz a dobyvatel, neboť přemáhá jiné a nakazí je svou jemností — kdo však, jsa udeřen, udeří, byv pohaněn, pohaní, ten dává přemoci se a zotročiti špatným kouzlem příkladu — je slaboch a poražený — a to tím více, čím pyšněji provádí svou odplatu.

b) Mrtvá žába.

Mnozí hoši rádi se chlubívají, že nikomu ničeho nestrpí a že dvoj- až trojnásobně oplácí každý náraz a každý úder. Chcete, abych vám ukázal příkladem z přírodopisu, že nemají prázdné přičiny, býti hrdými na takové dovednosti? Když vezmeme žábu, právě usmrčenou, a dotkneme se jí na určitém místě páteře, zdvihne nohu, aby odrazila podráždění. Nohu zdvihá, i když už nemá ani hlavy. K tomu tedy netřeba vlastně ani hlavy, aby se kdo ohnal, je-li drážděn. Zrovna tak, jako víčka okamžitě se přiklopí, hrozí-li oku silné podráždění, a neptají se hlavy o svolení k tomu (vždyť by s takovou pokaždé se opozdily) — zrovna tak je každý živý tvor tak utvořen, brání se pohyby, je-li napaden nebo poraněn. Tyto pohyby dělá také člověk a může si na nich zrovna tolik zakládati, jako na schopnostech, jísti

a plti. Vždycky jej schladí, pomyslí-li si: Zdvihnouti nohu, byvši podrážděna, dovede také mrtvá žába. Na to není třeba hrdiny. Ale my lidé máme jinou schopnost, na niž můžeme býti skutečně hrdi. Kterou to schopnost myslím? Je to pravý opak toho, abychom na každé podráždění vždycky hned odpovídali prudkými pohyby nebo divokými slovy: jest to „sebeovládání“. Ano — sebeovládání. To jest ovšem slovo velice suchopárné — ale povím vám něco z přírodopisu sebeovládání, a poznáte, kolik síly a života nahromaděno jest v sebeovládání. Jistě jste už slyšeli, že mozek lidský bývá přirovnáván k úřadovně telegrafní, do níž bez ustání přicházejí zprávy a hned posílají se dál. Víte, co všechno se telegrafuje mozku? Docházejí do něj především zprávy o všem, co se člověka týká, často také, do čeho mu pranic není, všechno se ohlašuje do mozku. Proč se to ohlašuje? Proto, aby člověk řídil se dle toho, co venku se děje, aby závčas dal pozor a věděl, co činiti. Namaluji vám na tabuli hlavu, označím tečkou místo v mozku, do něhož dojde zpráva o pohlavku a zároveň označím místo, z něhož vychází pohyb na vrácení pohlavku. Ale když někdo nevrátí pohlavku ani urážlivého slova, co tenkrát stane se v mozku? Vysvětlím to. Slyšeli jste už, že v čas války vrchní velitel ustanoví tak zvanou vrchní cenzuru, ta propustí pouze telegramy, které neobsahují nic nepříznivého o úspěchu jeho vojska? Zrovna takovou cenzuru máme v mozku; jsou to myšlenky, které nedopouštějí, aby telegram o pohlavku šel hned do úřadovny, kde se nařizuje pohlavek vrátit, nýbrž se postarají, aby odpověď na urážku napřed důkladně se rozmyslila, aby nic se neřeklo a nic neučinilo, čeho bychom později litovali. Litovali bychom, kdybychom něco učinili, nezeptavše se o radu svých nejlepších myšlenek, litovali bychom, kdybychom nebyli lepší než žába s odřezanou hlavou nebo automat čokoládový, o němž jsem vám před tím vyprávěl.

K těmto dobrým myšlenkám nedostaneme se tak lacino, jako k ušm a nosu, ty si musíme pracně získati, a dostaneme-li jich na krásně i do hlavy, pak projde

ještě mnoho času, než dospějeme k tomu, aby myšlenky tyto nebyly vážnosti, takže neprojdou žádné telegramy, na něž tyto myšlenky nedaly svého razítka. Nejlepší částí dějin světových nejsou války, nýbrž dějiny hlavy jednotlivců, totiž poznenáhlé nashromažďování dobrých a šlechtných myšlenek, které nám dopomáhají k sebeovládání a nedopouštějí, abychom se poddali každíčkému lákadlu z venku. U divochů je tomu dosud tak — ti bez rozvahy mstí se za každou urážku a snad jste už četli o krevní pomstě na Korsice a jiných divokých obyčejích; byl-li kdo uražen, nedá si pokoje, dokud se nepomstí za ránu neb urážku. Ale přes to snad se pamatujete, že u nejdivočejších Indiánů je opanování sebe u veliké vážnosti a že se v něm cvičí, snášejíce bolesti a mučení. Když je člověk trýzněn, jest přirozeno, že křičí a brání se všemi údy — a každé zvíře řve a brání se také. Ale jediná myšlenka stačí Indiánu a snáší nesmírnou bolest, a ani necekne a nepohne brvou: Chce býti hrdinou, chce ukázati sílu, a Indiáni dobře vědí, že k sebeovládání je více hrdinnosti třeba, než k nejhroznějšímu krveprolití mezi nepřátely. Nepamatujete se ostatně z dějepisu, že kmeny, jež vykonávaly krevní pomstu, měly přece ještě mnohem vyšší příkázání, než pomstu? Bylo to příkázání pohostinství. Vypravuje se na př., kterak přišel do domu cizinec — a hospodář, důkladně si jej prohlížeje spícího, pozná v něm vraha svého otce. Pomsta v něm vzkypí, ale udusí ji myšlenka na posvátnost pohostinství. Vzácný to doklad pro svobodu člověka, že netřeba mu býti otrokem okamžiku a slepého vzteku, nýbrž lze mu poslouchati velkých a klidných myšlenek. Takové utišující myšlenky jsou největším pokladem, jež lidé přemýšlející poznenáhlu nastřádali ze svých trpkých zkušeností a z příkladného života velikých mužů a žen. Teď již rozumíte, co chce Kristus, žádaje, abychom si shromažďovali poklady, jichž ani moli, ani rez nesežirají. Vždyť dobré svědomí a veškeré štěstí naše závisí na tom, aby poklad dobrých myšlenek v hlavě byl tak veliký, že bychom prudkostí nebo žádostivostí nikdy nedali se strhnouti k něčemu, co by nám potom hlodalo

na srdci. Zkusme, zda-li spolu nenajdeme odpověď na otázku: Jaké jsou ty myšlenky, jež nám pomohou, ovládati se a odpouštětí urážky, ba spláceti za ně dobrým? Založíme si společně malou klenotnici podobných myšlenek. Jsem jist, že ze svých vlastních zkušeností najdete mnoho myšlenek, na které se dosud ani nevzpomnělo.

1. Mnoho pomůže, ujasní-li si člověk, že sebeovládání je projev velké síly, a že pokaždé, když se přemůžeme, činíme svou vůli železnější a svobodnější.

2. Pamatujme na to, že jsme sochaři svého obličej, že každá zuřivost a zloba vřezává se nám do obličej, takže nám zlrá konečně z obličej a především z očí veškerá slabost vůle i divokost, která je v nás.

3. Vzpomeňte si, co jsem pravil ze začátku. Býváme sami nakaženi a stáváme se horšími, oplácějce, co nám kdo učinil ošklivého. Na bližním to považujeme za surovost a přes to jej nápodobujeme pouze proto, že nás ponouká mstivost a prchlivost. Proto je dobře v klidných hodinách si jasně uvědomiti, že opláceti zlo a mstít se je nejhoupější věcí, již můžeme se dopustiti — neboť jiní nám teprve tehdy uškodí, svedou-li nás k odplatě — urážkami a pohaněním škodí však pouze sami sobě. Neboť pravdu praví přísloví: Kdo nadává, sobě nadává t. j. dává všem vědět, jak je nevzdělaný.

4. Ještě jinou myšlenku zde zaznamenáváme, o které jsme již dříve mluvili. Pravil jsem tehdy: Zlu a surovosti nejlépe se bráníme, když je nakazíme dobrem a dáme příklad velkomyslnosti a vzdělání. K tomu je už třeba mnoho síly, mnohem více, než k pouhému zatnutí zubů. Ale buďte toho vždycky pamětlivi. Propukla-li válka mezi dvěma národy, pospíchá každý národ na hranice, chtěje svádět bitvy na území nepřítelově. Jednejte též tak, jste-li uraženi. Jestliže rychle odpustíte a zůstanete velkomyslnými a klidnými, pak jste vítězi, kteří vnikají do duše a nastolují v ní novou vládu — jestliže zlo splácíte zlem, je to znamení, že nepřítel vtáhl vám do duše a ubytoval v ní své sprostoty a nevázanosti.

5. Od pohostinství můžeme také něčemu naučiti se. Právil jsem vám, že pohostinství bylo tak posvátno, že umlkala i nejdivočejší mstivost, jestliže ten, který urazil, dovolával se ochrany pohostinství. Nedáte mi za pravdu, řeknu-li, že máme vlastně každého, kdo nás uráží, dráždí, nebo pronásleduje, považovati za člověka, který hledá naši ochrany, za bloudilého, který potřebuje naši pomoci a přispění, za cizince, jenž se dovolává našeho pohostinství? Bude vám to zprvu jistě k smíchu — ale budete-li o tom přemýšlet, poznáte, kdo činí bezpráví, rád závidí a se zlobí, že potřebuje daleko více pomoci, než kdo vytrvává v dobrém.

A ukřivdí-li mi, nebo mne urazí, nevydává se mi tím do rukou, nezávisí na mne, zda se ještě více nezatvrdí a nezdivočí nebo se uklidní a uzná své poblouzení? Je tedy mým hostem a já musím zacházeti s ním jako hostitel. Umlká pomsta a za ni nastupuje péče a posvátné pohostinství.

6. Je-li někdo od jiných trýzněn, zloben, pronásledován nebo pomlouván, ať nemyslí pokaždé pouze na zlo, jehož se mu dostává, neboť tím by znenáhla tak se roztrpčil, že by pozbyl rovnováhy a ušlechtilosti. Nikoliv — ať myslí na to, že nepřátelé naši jsou nám vlastně dobrými duchy, donucujíce nás k sebeovládání a k trpělivosti.

7. Kristus Pán pravil na kříži: „Otče, odpusť jim, neboť nevědí co činí.“ To je nejkrásnější, ale také nejtěžší myšlenka. Neboť člověk potřebuje mnoho času, než její význam ze všech stran promyslí. Kdo dospěje až tam, že lidem všechno odpouští, vida, že chybují z nevědomosti a nevzdělanosti a že zdánlivá zloba je vlastně jenom také smutná slepota, za niž sami nemohou — ten bude povznesen nad všeliký hněv a trpkost. „Nevědí, co činí“ znamená: jsou tolik krátkozrací, že nepoznávají svého největšího dobra. Jinému činí bezpráví, nevidouce, kterak si tím sami škodí a křivdí: vidí vždycky pouze to, co je nejbližší a tomu obětují všechno ostatní. Proto „nevědí“, co činí. I když nedospějeme tak daleko, abychom zcela dle této myšlenky

žili, můžeme přece těžit z ní a při každé zlobě a hněvu si volati do duše: „Nedovede to lépe, není jinak vychován a škodí si tím nejvíce sám.“

8. Dobrým prostředkem je také, dáti si pokaždé otázku: Jak jsem sám vinen na chování jiných, na jejich zášti a instivosti? Není v mém chování snad něco pyšného nebo nelaskavého a neuctivého, co jiné proti mne popuzuje? Neurážívám lidi často slovy nebo posuňky z pouhé bezmyšlenkovosti nebo proto, že jich málo pozorují?

9. Kdesi jinde jsme našli myšlenku, která nás také hodně posilní, až budeme potřebovati trpělivosti s lidmi zlomyslnými a zdivočelými: pomysleme si, že měli také matku, představme si ji, jak by nám všechno vysvětlila a jak by byla vděčna za každou shovívavost, jež máme k synu. Ne pouze v nebi církevním, nýbrž také ve všedním životě našem je matka orodovnice všech zbloudilých a zatvrzelých.

10. Vzpomeňte si z rozmluvy o záchraně, že snadno můžeme se státi zachránci jiných, dovedeme-li jenom trochu se přemoci a býti trpěliví — ale dovedeme to pouze tehdy, jestliže nemyslíme na zlé, jež se nám činí, nýbrž myslíme toliko na smutný stav, do něhož pokaždé dostávají se ti, kteří bezpráví činí a myslíme rovněž i na bezradnost, kterou zákony lidského osudu uvalují na každého, kdo jiné lidi pronásleduje a poškozuje.

11. Vzpomeňte si dále na záhlaví: „za kulisami“ — kterak můžeme svůj hněv a rozhořčení proti jiným přemoci, vnikneme-li za jejich tvář a dáme si práci, abychom objevili životní děje, které přivodily jejich zatvrzelost a nezpůsoby, a snad poznáme, že zasluhují našeho politování.

12. Jako poslední prostředek k sebeovládání při urážkách, ubližování a dráždění doporučuji vám: donuťte se mysliti pokaždé na dobré vlastnosti jiných a na dobrodiní, jež vám snad už prokázali nebo myslíte vůbec na to, co jste od nich dobrého a potěšitelného

se naučili — představte si to všechno hodně zřetelně — a vyjasní se mraky zlosti.

Nahromadili jsme tedy celou řadu myšlenek, jimiž musí projít každé podráždění, než se dostane do úřadovny, z níž se nařizuje, zlé spláceti. Prostor, v němž tyto myšlenky se nahromaďují, je dílnou, v níž může každé podráždění spracovat se v cosi vyššího — takže je lidem možno, obdržený pohlavek spláceti dobrým slovem nebo nějakým skutkem lásky. Tak velká je síla ducha v lidech.

11. VÍTĚZ.

Rozprava s žáky.

Zdeněk přišel do nové školy; v první přestávce sestupuje po schodech, aby prošel se s ostatními po dvoře. Pavel a Franta sestrčí hlavy a povídají: „Uvidíme, zda si dá všechno líbit“. Jdou po schodech za ním. Z nenadání strčí Franta do Pavla a ten vrazí do Zdeňka. Zdeněk vletí zase do jiných a dostane od nich pořádných štulců. Když se ohlíží, směje se Pavel s Frantou na vrchním schodu a mají z příhody radost. Co učiní nyní Zdeněk?

Jiří: Půjde nahoru a shodí je také.

Vilém: Shodí je.

Jaroslav: Ovšem že.

Karel: Myslím totéž.

Vaše mínění tedy vím. Promluvíme si o tomto případě. V zeměpise slýcháváte o dráhách hvězd i země a o řekách, kde vyvírají a kam vtékají. Poučme se o dráhách nebo o běhu lidských činů — kde prýští a kam se vlévají. Snad jste slyšeli o Stanleyově prozkoumání řeky Konga — jak tato velká řeka napřed teče na sever, takže se ani nevědělo, kam asi se vlévá — až Stanley objevil velký oblouk, kterým se obrací zase k pobřeží západnímu. Tak se to má s mnoha lidskými činy. Pozorujeme-li běh jejich pouze na začátku, snadno se hrozně zmýlíme v tom, co na světě skutečně způsobí. Vezměte si na př. lež. Z počátku myslíme, že si ulehčíme. Pozorujeme-li však bedlivěji její běh,

objevíme, jak najednou zatáčí se velkým obloukem a vstřihá údolím tajnůstkářství do nesmírného moře nespolehlivosti, v němž každý ztroskotá. Jak se to má se shozením? Sledujme tento čin dále. Shodí-li Zdeněk Pavla i Frantu se schodů, zajistí se tím pro vždy před nimi?

Karel: „ne“.

Proč ne?

Karel: „Přiberou si jiné a pak bude s ním teprve zle“.

Jaroslav: „Jistě, že mu toho nedarují“

A nyní jistě rozumíte slovům Kristovým: Kdo se uchopí meče, od meče zahyne. Surovost vzbudí ještě větší surovost v jiných, a kdyby někdo surovostí na čas i zvítězil, na konec přece zahyne divokostí, kterou v jiných probudil a posilnil.

Jestliže však Zdeněk Pavla a Franty neshodí, nýbrž pouze pohodí hlavou, ba omluví se ještě těm, do kterých vrazil — co bude? Dají mu pokoj?

Jiří: Ano, a měli by jen potěšení, kdyby se rozzuřil. Bude-li klidný, nechaj ho.“

Jaroslav: Ne, já myslím, že by měli za to, že si dá líbit kde co a teprve by jej škádlili a štouchali.

Vilém: „Já bych také myslel, že je zbabělý“.

Karel: Já také“.

Dobře. Ale kdyby zůstal klidným, nikoliv ze slabosti a zbabělosti, nýbrž ze síly, totiž z pevného předsevzetí, že nikdy nebude surovým se surovými — nemyslíte, že by to poznenáhlu nevyšlo ve škole přece na jevo a nezjednalo mu úctu? Nemyslíte, že ve škole vždy za nedlouho se pozná, jakou kdo má povahu? Aby se nesplácelo zlé zlým, k tomu je už mnoho síly třeba. Neboť, kteří nesplácejí zlo zlem, bývají vysmíváni a nesprávně pojmáni — a toho většina žáků více se bojí než bití. Kdo má sílu, snáseti úsměšky, budiž jist, že tato síla vyjde na jevo. Brzy řeknou někteří: „to je přece jenom chlapík.“ O nikom ničeho nevyžvatlá, je dobrým druhem. Také svými úspěchy ve škole bude získávat, neboť kdo má silnou vůli v jednom, uplatní se i v druhém.

Konečně už nikdo neodvážil se strkati do něho — nikoliv ze strachu, nýbrž z tiché úcty. Zůstal vítězem. A co nejlepšího: Pavel s Frantou nebudou už tak rádi shazovati se schodů; příklad Zdeňkův je čímsi, čeho se stydí: každý dobrý příklad je jako svatý obraz u cesty — každý smekne, skloní se před ním a cítí, že je v životě ještě cosi vyššího, než klackovství a že to vyšší žije také v jeho srdci a přeje si: kéž by ještě ve mně zmohutnělo!

Jedno je však správné: ze začátku povede se mu špatně a snad potrvá dlouho, než poznají, proč vlastně nesplácí zlé zlým. Bude mu trpěti za to, že dobro běže vážně. Vždyť jinak nebylo by nijakým uměním, činiti dobro. Smávali se od jakživa všem, kteří si umlínili, nechovat se jako kozli a buvoli. Ale na konec zůstávají přece silnějšími — pomalu rostou ti, kteří jejich neoblomným příkladem našli zase, co v nich bylo lepšího — a uvijí věnce vítězům.

12. MOC DOBROTY.

V á n o ě n í.

Za starodávna žil mocný král, táhl s vojsky do cizích zemí, páčil vesnice i města a odváděl obyvatelstvo do zajetí. Své činy dal vdlabati do skály a když cítil, že se blíží jeho konec, dal si z ohromných kamenů vystavěti palácovou hrobku a svou mrtvolu poručil vložiti do vzácné masti, aby mu smrt nemohla uškoditi.

Ale jméno jeho nežije již mezi námi, obličeje naše nezazáří a srdce nezatlukou, když o něm zaslechneme. A přijde den, že bude bouří a deštěm zničen poslední kámen jeho mohyly a písek pouště zasype zbylou památku a bude, jakoby nikdy ani nežil.

Za dávných dob žil také král, neměl vojsk a neproléval krve a nepáčil domů. Nevtesal svoje jméno do skály, nýbrž do srdcí lidských. Hříšníkům podával ruku, nemocné hladíval laskavě po horkém čele, osvětil bídu chudých světlem svého smilování, odpouštěl a byl trpěliv i na kříži. Svůj nejhlubší soucit věnoval těm, kteří jej

nejtvrději pronásledovali a prahl po tom, aby je svým příkladem zbavil divokosti.

Nevystavěl si hrobky jako staří králové — a přece vidíte všude, ve velkých městech i v nejzapadlejší vesnici, strměti k nebi dům, posvěcený jeho památce, ba také vysoko v horách, v sousedství věčného sněhu, vyzváněl v kaplích na památku jeho díla lásky — a dnes po celém světě slaví se svatá noc jeho narození.

Podívejte se: moc dobroty je větší a stálejší než veškeren válečný hřmot tohoto světa. Láká pobloudilé jako světlo otcovského domu v temných lesích. Nebojte se nikdy, že je marna dobrotivost a srdečnost. Každé mírné slovo a každá velká láska je nesmrtelná, zvítězí nad výsměchem a tupením a je oslavována v opuštěných srdcích.

13. VÍTĚZSTVÍ ČLOVĚKA NAD SILAMI PŘÍRODNÍMI.

Čtete-li ve svém dějepise o prolévání krve, počínaje dobýváním Kanaánu až do poslední války italsko-turecké a slyšíte rodiče rozmlouvati o válce rusko-japonské a o možnosti války na Balkáně — budete si jistě mysliti, že světové dějiny nejsou než věčné bodání a střelení až do soudného dne, a lidé že nejsou o mnoho lepší než zvířata, jež ošklivě řvouce, odhánějí se navzájem z pastvisk. A řeknete: nejsme-li nic více než zvířata, pak běhejme přece raději po čtyrech, lezme po stromech a vraťme se do pralesů, tam je vzduch mnohem a mnohem lepší než v našich velkých městech! Nač je nám denně pět hodin vysedávati ve škole a z paměti se učiti tolika dobrému a moudrému, když všechno to je přec jenom k tomu, abychom navzájem se ubíjeli?

Pravda, kdyby dějiny světové nebyly ničím jiným, než o čem se dočítáte ve svém dějepise, pak by to ovšem bylo k zoufání. Ale jistě je jich mnoho mezi vámi, kteří nečtávali toliko o válkách a o Indiánech, nýbrž také z velké knihy o vynálezech a objevech. A tu vidíte vyvíjeti se vlastní dějiny lidstva, daleko od všelikého řevu válečného. Představte si, kterak byl divoch bez rady a kterak se třásl před silami přírodními a kterak

duch lidský a lidská pospolitost ovládaly poznenáhlu živly a objevovaly zákony všehomíra. Pralesy mizely i divoká zvěř, mohutné stavby se zdvihaly a přes široké řeky se vzklenuly mosty, hučící stroje v několika minutách spředou velikánské haldy bavlny, člověk se zmocňuje obrovských sil elektřiny a žene jí tisícero kol ve všech dílech světa, sněhoblé světlo, jež před tím pouze po vteřinách zářovalo za hučícím nebem nad obydlími lidskými, osvětluje nyní ulice, dílny a slavnostní dvorany a dělá z noci den, pára poslouchá lehkého stisknutí strojníkovy a táhne nesmírná břemena do kopce i s kopce, a temnotou noční žene po moři plovoucí paláce se sty spících lidí, dynamit otevírá hory, skály i doly, a lidi spojuje tunely — nevypráví nám všechno to mnohem více o síle lidské než všechny velké bitvy? Dějiny práce, vědy a objevů, ty jsou pravými dějinami lidstva.

Na nádvoří velké společnosti dynamitové v Hamburce stojí socha ženy, která má v pravici pochodeň a jednou nohou stojí na soptícím demonu, jenž svíjí se na zemi a rukama vhrabává do skály. Toť vítězství člověka nad silami přírodními. Pochodeň znamená světlo vědy. Podmaňujíce si síly přírodní, vykonali otcové a praotcové naši v posledním století dílo ohromné. Celá země byla spjata sítí kolejí, lodních dráh a drátů telegrafních. A stále přibírají se nové síly.

Jaká práce zbývá nyní vám? Myslím, že na vás čeká úkol, nekonečně obtížnější, ale také nekonečně důležitější a větší. A nebude-li tento úkol vykonán, pak je také všechna ostatní sláva bez ceny a bude lidstvu leda kletbou a pohromou. Musíte pracovati o to, aby v lidském srdci byly konečně už jednou zkroceny divoké živly, které jako zlí demonové stále ničí to, co utvořil rozum a láska. Zkrotiti síly přírodní v našem srdci a podrobiti je rozumu — to je naléhavější než veškeré budování tunelů a veškeré nové objevy elektrické. Když lidé sami stanou se divokou zvěří, co jim prospěje, že mohou telefonovati z Berlína do Paříže a jezdit automobilem a míti ústřední topení? Ohlédněte se po světě, jak přes

všechno elektrické osvětlování stále ještě vládne nejtemnější lakotnost, jak národové přes veškeré parníky a telegrafy nesnášejí se, jak celé týdny vraždí se a trhají bombami.

Čínský vyslanec v Londýně pravil kdysi, že poznal, že Evropané železnicemi a hotely nestali se lepšími lidmi. Leda že mohou svými objevy nadělati desetkrát více škody než jiní národové. A nemá pravdu? Slyšíte dost od rodičů, jak to nyní ve světě chodí. Všimněte si toho a přemýšlejte. Myslete si vždy, že jste mladistvými kraleviči, kteří kdysi nastoupí vládu, nyní však v zátiší činí všelijaká dobrá předsevzetí, jak by kdysi své velké moci požeňnaně užívali. I když potom nebudete vládnout v paláci — každý člověk, který dává dobré příklady a ve svém životě rozžehuje nová světla, sedí na trůně královském, je viditelný daleko a má moc nad lidmi — třeba je pouze chudým obuvníkem.

Je pravda, že také dnes už mnoho se činí, aby nezkrocená vůle a bezuzdné žádosti se-zkrotily a opanovaly. Začíná se prutem, pokračuje hollí a množství dobrých napomenutí provází člověka až do hrobu. Ale bití, prosby a kázání mnoho nepomáhají — to víme přece všichni. Tak mnohý člověk by dal nevím co za to, kdyby mohl ovládnouti svoji divokost — jenom že neví, jak do toho. Kolik smí pod kotlem se topiti, aby nepraskl a kolik páry musí ventilem se vypustiti, aby lokomotiva jela rychleji nebo pomaleji — to všechno je důkladně vypočítáno a vyzozorováno. Kterak však musí zacházeti s člověkem, aby nevybuchl a kterak každý sám musí mlíti se na pozoru, aby nepřišel z rovnováhy, a po čem včas se poznává, že hrozí nebezpečí — to všechno není ještě vyzkoušeno ani vyzozorováno a jsme v tom dosud ještě tak nezkušení a dětinští, jako jsou divoši ve vědách přírodních.

Snad znáte verše Schillerovy plsně o zvonu, ve kterých mluví o požeňnaní ovládnutých sil přírodních a o zhoubnosti rozpoutaných živelů:

Moc ohně blahodárná jest,
když dovede jej člověk vést';
vše, čemu dáváš vznik a tvar

je ohně nebeského dar;
však hrozný je ten nebes dar
když z pout se vymkne dravý žár,
a ročne vlastní pochody
syn volný matky přírody.

(překl. prof. Kamenáče.)

To všechno platí nejen o ohni v přírodě, nýbrž také o ohni ve hrudi lidské. Co den vidíme, jak síla přírodní, obdivuhodná díla nám vykonává, jsouc řízena rozumem a opatrností a co spousta nadělá, jsouc zůstavena sama sobě — ale nemyslíme na to, co by z našeho života mohlo vzejít velkého a o kolik bychom byli šťastnější, kdybychom svým žádostem a vášním věnovali jenom polovici přemýšlení a rozumu, již věnujeme na zkrocení ostatních sil přírodních. Dnes máme už obsáhlou vědu o tom, jak se vyrábí síla elektrická, jak se udržuje, jak se proměňuje v pohyby a sílu, ale není dosud žádné vědy o tom, jak se zachází s velkými hybnými silami lidské duše, jak vznikají a rostou, jak jich lze střídati, jak se jich upotřebí, aby člověka povznesly a neničily ho ani jiných. Viděli jste už někdy v divadle hru, v níž nedorozumění stíhá nedorozumění a na všech stranách mohutní vášeň, takže na konec zůstává polovice osob povražděna na jevišti? Neměli jste při tom pocitu jako za bouře, jež se divoce přihnavši, láme stromy, pustoší pole a zapaluje domy — a potom všechno zase stíchá a kapka po kapce padá tiše se stromů.

Tak je tomu, když propuká válka, všude je samo nedorozumění a nesprávné jednání; depeše jsou stále podrážděnější až dojde k tomu, že se vojska s rachotivými děly na sebe vrhnou. Tak tomu bývá často v domácím životě lidském, mnohdy mezi nejbližšími příbuznými. Že by nebylo možno vynalézt zde hromosvodu, že by se lidé skutečně nikdy nenaučili, zevrubně se vyznati v srdci lidském a moudře voditi síly jeho?

Nyní se dělají velké zkoušky, zdali by se nedala hrozná síla dynamitu tak uvolniti, aby nevybuchala najednou, nýbrž se vybljela docela zvolna a dala se místo páry upotřebiti za hnací sílu. Ale nikdo si neláme hlavy nad tím, jak by se podařilo, mohutnou sílu lidské vůle

a vášní tak osvoboditi a řídití, aby se nepromarňovala divokými výbuchy, nýbrž vykonávala ušlechtilou práci pod vládou rozumu a sloužila životu duševnímu.

Vzpomeňte si, jak vám bývá, když někdy se vyzuříte. Jste docela vyčerpáni a přece jste nedosáhli ničeho, nýbrž jste všechno ještě více zauzlili. Je vám, jakoby vášně přišly jako vody s hor, zanesly pole a zahrady kamením a pískem a strhaly všechny cesty. Jak lidé brání se povodním? V některých zemích bědují nad nimi s hloupými obličejí nebo se modlí k svým bohům a nechávají všechno při starém. V jiných zemích zavolají inženýry, řeku zregulují a vystaví náspy. Postarají se, aby vody hned ze začátku se rozdělily a narazily na odpor, kdyby náraz jejich byl někdy neočekávaně prudký. Tak krotí se síly přírodní — přemýšlením a uměním obracejí se k dobrému. Proč stejně nejedná se také s vášněmi? Proč pořád ještě pouští se povodeň do zahrad lásky? Řekněte, co byste dělali jako inženýrové sebeovládání? Jak je možno rozdělit vášně hned u zřídla, a které myšlenky mohou postavití se jako náspy, když hrozivě se ženou vášně? Myslím tu na všechny návrhy. o nichž jsme mluvili pod záhlavím: „Jak spláceti zlé.“ Především musíme si ujasniti, že prudkostí a sprostotou konec konců vždy dosáhneme leda pravého opaku toho, co si přejeme. Je zvláštní, už ve škole se učíme, které látky se slučují a neslučují, a jaké účinky mají rozmanité kyseliny na jednotlivé kovy — ale jakým chováním lze nabýti vlivu na lidi, a jak s nimi třeba zacházeti, jsou-li v rozmanitých náladách — o tom se nedovídáme ničeho, ačkoliv jest to v životě nejdůležitější a více vzdělává než přírodopis. Většina lidí stále ještě se domnívá, že hrubostí a prudkostí dále dojdou než slušností a dobrotou — a přece každý ví, kdyby jenom trochu přemýšlel o svých zkušenostech a o příčinách i účincích, kam dochází se s podobným jednáním. Třeba se jenom vždy otázati, jak působí na mne, když někdo na mne se osopí a musím od něho strpěti hrubá slova? Učiní mne to ochotným a všímavým?

Co jsem pravil o vášních, platí také o všech ostatních

pudech, také o mlsnosti a jiných náklonostech, které rády vymykají se vládě rozumu. Promluvíme ještě o několika pomocných myšlenkách a prostředcích na zkrocení — musím vás však upozorniti, že každý z vás musí svými zkušenostmi spolupůsobiti, abychom co den více dovidali se o působení přírodních sil v srdci lidském a naučili se, opanovati jich.

A ještě něco na konec. Víte sami zcela dobře, že nedostačí ještě znáti pravou cestu, nýbrž že je nutno, abychom uměli po ní choditi. Taktéž zhola nic by neprospělo, znáti sílu páry a uměti ji ovládati, kdyby technické nezbudovali strojů a kotlů. A tak má se věc také se správným jednáním. Musíme netoliko správně poznávati, jak lidé na sebe účinkují, co jich zatvrzuje a co je zlahodňuje, a po kterých příznacích zpozorujeme divokost na sobě — nýbrž musíme nabýti cviku, potlačovat nepoddajné pudy a osvojit si v tom dovednost. Však o tom až někdy jindy.

14. JAK STÁVAME SE OTROKY.

Možná, že jste slyšeli o krásné knize pro mládež „Gulliver u Liliputánů.“ Trpaslíci spoutají obra Gullivera. Dokud obr bděl, nemohli mu trpaslíci uškoditi, když však usnul, přišli a opředli jej nesčíslnými nitkami a už sebou ani nepohnul.

Zrovna tak nás opřádají špatné návyky. Jsou to trpaslíci, kteří nás spoutávají, nebdíme-li. Ani lhavost, ani zlodějskost, ani hněvivost, ani nepořádnost, závist, ani pijáctví nepřepadávají člověka najednou v celé své síle. Nikoliv, příkrádají se nepozorovaně a jemně opřádají kolem nás nit za nití. Najednou se člověk vzchopí, a vidí, že je spoután, že byl přemožen ve spánku a stal se otrokem trpaslíků, t. j. návyků. A obyčejně bývá pak pozdě.

Tak má se to na př. se lží. Člověk se nestane lhářem přes noc. Kdyby to šlo tak rychle, pak by také bylo snadno vyprostiti se. Ne, je to tisícero nitek, které nás spoutávají; — mnohdy trvá velmi dlouho, než je člověk otrokem. Začíná s nepatrnými nepřesnostmi a nadsazováním. Pavel, jda ze školy, zastavuje se dlouho u výklad-

ních oken, ačkoliv to má přísně zakázáno. Konečně se dá na cestu domů. Potká tetu, ta jej poprosí, aby jí v ovocnářském krámkě rozměnil peníze. Když potom přijde domů a matka mu chce uložit domáci vězení, praví: „Teta mne zdržela, musel jsem jí rozměňovat peníze.“ Poněvadž dosud nelhával, matka mu věří, a Pavel má radost, že našel tak jednoduchou výmluvu. Tentokrát bylo ve výmluvě aspoň něco pravdy — podruhé snad už řekne něco, co je vyháno od A až do Ž na př. „musel jsem pomáhati učiteli dělat pořádek ve skříni.“ Kdyby mu někdo ukázal obraz Gulliverův, snad by se včas ještě vzpamatoval a uviděl trpaslíky při práci.

Podobně jest s pijáctvím. Opilec nepočal hned opijením se. Zvolna a pomalu popíjí a alkohol nabývá pro něj vnaď, z popíjení stává se návyk, až s hrůzou pozná, že stal se otrokem, že touha pít stala se silnější než on. Německý básník Bedřich Reuter, jsa dlouho žalářován, stal se ze zoufalství opilcem a později už nemohl vyprostiti se z tohoto hrozného návyku. Svě zotročení vylíčil touto básní. Vystupuje v ní zosobněné opilství a praví:

Jsem rána nákazy a jsem mor,
jsem stará nemoc lidská.
A koho chyt', můj drží svor,
jsem stará nemoc lidská.

A ku mne přitáčí se už
a spár mne chytá její.
Ach, braň se, kdo se bránit můž',
já přece poddám se jí.

Pojď', drahoušku, mé dítě, sem,
nač se mnou by se's pčela? . . .
V mých žilách žhne to, v mozku mém
jak pekel výheň celá.

Jak hrozná to slova: „Ach, braň se, kdo se bránit můž'“ — vždyť to je peklem na zemi, museti sebou pohrdati a přece nemoci jednati jinak, poněvadž návyk si zotročil vůli. Snad namítnete, ale nač se nám to vykládá, u nás přece není nebezpečí, že bychom se stali pijáky? Ale odkud to víte? Trpaslíci nezačínají zotročovat, až člověk dospěje. Právě naopak. Dobře vědí, že je nejsnáze přepadnout člověka, když je mlád. Lidé, kteří se stali

pijáky, velkou většinou položili k tomu základ už v mládí tím, že svým žaludkem a jazykem dávali se ovládat, jakoby vůle ani neměli. Čivy chufové, toť počátek, kterým začínává zotročování, nepozorovaně, v malém, nejprve cukřenkou. Už leckteré dítě by si mohlo zazpívat: „Ach, braň se, kdo se bránit můž', já přece poddám se jí.“ Nemůžeme být proto ani dosti opatrnými na pokusy zotročovací, a běžíme-li k cukráři nebo toužíme-li po jiném labužnictví, měli bychom vždy ještě zavčas si říci: aha Lilipután! Vždycky si pamatujte, žaludek by rád vládl, říká: „já jsem pánem, tvým bohem, nemáš mimo mne míti jiných bohů.“ Je proto dobře, časem mu dáti malý půst a zjednati si u něho vážnosti tím, že si odepřeme nějaký mls zrovna tehdy, když žaludek na něj nejvíce se těší. Zkuste to někdy a poznáte, jak vzácný pocit síly budete míti, když dobudete tohoto, třeba nepatrného, vítězství nad žaludkem.

Liliputáni využít kují ještě celé řady jiných příležitostí, aby nás spoutali. U mnoha lidí dává příležitost kouření, aby je oloupili o vládu nad sebou. Začínají jedním nebo dvěma doutníky denně, potom stoupají v počtu doutníků až přijde den, kdy ucítí, že jsou spoutáni a že vašeň kuřácká je mocnější než oni, že nemohou kouření nechat, i když rozvážnějším přemýšlením poznají, že jsou jiným na obtíž, nebo že podkopávají své zdraví. U hochů bývá ještě jiná vašeň, která jich nadobro podmaňuje, je to vašeň, sbíratí poštovní známky nebo pohlední lístky a. j. Sbírají s takovou zuřivostí, že zapomínají svých úloh, že tajně prodávají knihy, aby měli zač kupovat, bez ustání se přebírají ve svých pokladech jako lakomec ve svých penězích, který též pro nic jiného už nemá smyslu. Byli také spoutáni, když spali, kdo bdí, ten se začne hned krotiti, když zpozoruje, že nějaká náklonnost jej zotročuje.

Je také jiná vašeň ve sbírání, a to nejnebezpečnější, poněvadž člověka nejenom zotročí, nýbrž mu nadobro zatvrdí srdce. Je to lakota a skoupost. Tyto také nezmocňují se lidé až jako dospělí obři v otevřeném boji, nýbrž jako trpaslíci, když lidé ani nepomyslí, že by jim hrozilo nebezpečí. Všichni dospělí, z kterých se stali

zatvrzeli lakomci a skoupi strážci peněz, jsouce dětmi, četávali povídky o otrocích peněz s odporem jako vy a nikdy si nepomysleli, že by kdy mohli mezi ně patřit. Čtouce někdy o domácích pánech, kteří bez slitování své chudé nájemníky vyhazují na ulici, nemohou-li závčas zaplatit bytné, nebo o millionářích, kteří na dobré účely nemají peněz, jistě si také myslíváte: Jak může někdo něco takového jenom udělat a jak může být při tom ještě spokojen? A při tom snad nevidíte, že sami jste už v nebezpečí, padnout do téhož otroctví, poněvadž jste do svých drobných peněz zrovna zamilováni a zapomínáte pro ně na lásku k živým lidem. Jako největší strom vyrůstá z nepatrného semene, tak začínává chorobná lakota a skoupost tím, že i při nejmenších příležitostech láska k penězům vítězí ve vás nad slušností nebo poctivostí nebo přátelstvím a láskou bratrskou. Kdo zde se nemá na pozoru, bude spoután na celý život.

Ovšem že tím nijak nemíním, že bychom neměli šetřiti, běželi-li o naše vyrazení, však nemáme šetřiti, je-li třeba pomoci jiným — tu je šetření nebezpečno, ačkoliv máme zachovati míru také když rozdáváme. Víte, že mnozí lakomci raději hladoví a žijí ve špíně, jenom, aby mohli uložit zase nějaký peníz — proto šetřiti na sobě, může býti také nebezpečno, nešetříme-li z uskrovnění, nýbrž z hladu po zlatém kovu. Člověk musí býti na sebe velmi a velmi pozorným. Ničeho nenamítám proti poslouchání, právě naopak — ale musí poroučeti, kdo je moudřejší a zkušenější než my, a kdo sám sloužil dobru — nikdy však nemá člověk poslouchati kusu masa, jako je žaludek, nebo pouhého kovu, jako je zlato — tím jako by duši zapsal ďáblu a konec bývá, že člověk není ničím lepším, než kus masa nebo zlata — pak by ale bylo lépe, naroditi se krmným volem nebo dvacetikorunou — nebylo by to alespoň tak k pláči, jako když ušlechtilý obličej lidský znenáhla, znenáhla tak ztvrdne a zkamení jako mušle v křídě.

15. NEJVĚTŠÍ SÍLA.

Víte, která je největší síla na světě? Myslíte snad, že elektřina. Ano, vidíme-li, jak vytahuje do vrchů vozy

s těžkými náklady a žene tisícero a tisícero kol a v noci křičuje nebe, že děti křičí a dospělí jsou plni hrůzy, pak bychom ovšem mohli myslet, že je největší silou. Dříve, než Achilles uvázal k svému vozu Hektora a objížděl s ním město, myslili v Troji, že Hektor je největším a nejsilnějším hrdinou. Kdo dá se zajati a zotročiti od jiných, není už nejsilnějším. A není elektřina v zajetí? Člověk se jí zmocnil a zotročil. V člověku je ještě větší síla. Jaká je to síla? Snad myšlení? Víte dobře, že člověk, přemýšleje, se unaví a ochabne. Ale za myšlením stojí síla, která je vyburcuje a pohání dál. A myšlení musí této síly poslechnouti. Dál, dál, volá tato síla. Nepopouštět! Která je to síla? Je to trpělivost! Mnoho těžké práce ve světě může vykonati pouhá úporná síla vůle — ale všude, kde dlužno vykonat, co je nejnepohodlnější a nejnamáhavější, je nezbytno přibrat trpělivost. Kdybych ji měl vymalovat, namaloval bych pokornou postavu bledých tváří, probdělých očí a úzkých bílých prstů. A s tímto útlým tělem vystavěla pyramidy v Egyptě a obrovské chrámy a vzácné památky umělecké, jež stojí před námi, jakoby vystaly najednou ze země a přece stály umělce tolik prozoufalých nocí a tolikého zkoušení. Ano — trpělivost to všechno vystavěla a vypravila, nebýti trpělivosti, stavitelé a umělci byli by dávno odházeli svá dláta. Ji děkovati je za veškeré vynálezy a objevy. Námořníci Kolumbovi pravili po 4 týdnech: Ale teď už toho máme dost — vrátíme se. U Kolumba však bděla trpělivost, umožnila mu všechno snášeti, až konečně ukázala se země. Trpělivost objevila Ameriku, zvědavost a lačnost zlata by jí nebyly objevily. Víte, kdo objevil, že země se otáčí kol slunce? Koperník, kanovník toruňský, celý život počítal, a teprve umíraje byl hotov se svými výpočty. Pomyslete si, jak pozbýváte trpělivosti, když několik hodin sedíte nad početním úkolem a nemůžete přijíti na chybu. Vidíte, jak je nesprávně mysleti si při slově trpělivost na dobromyslnou ovci, která strpí všechno. U ovce to není nikterak trpělivost, nýbrž hloupost a bezradnost — kdyby ovce byla opravdu trpěliva, jistě by pro každou maličkost hned

nebečela. Nikoliv, pravá trpělivost je největší silou, poněvadž nikdy neochabuje — je jako věčné světlo hvězd, a všechny ostatní dovednosti lidské jsou proti ní pouhými raketami. — Jsou lidé mohutné energie a horoucího nadšení; umíní si něco — ale všechno nejde hned, jak by chtěli, a hned nechávají všeho. Nebo chtějí mlti změnu a rozmanitost — protiví se jim, den ze dne konati stále totéž. Jsou lidé, kteří snesou velké bolesti, dovedli by zrovna dát se mučit a nepohnuli by ani brvou — ale tíží-li jich nějaká choroba léta a vědí-li, že se jí nikdy docela nezbudou, — tu zuří a pozbývají klidu a mírnosti a pláčí nad sebou jako malé děti. „Trpělivost“ je ona obrovská síla, jež člověku nepokojnému a žádostivému klade do úst slova: „Jsem klidný, mohu čekati.“

Víte, kde tato síla nejčastěji se vyrábí? Je vám známo, že sílu elektrickou vyrábějí ve zvláštních místnostech a z těch ji rozvádějí dál. Také trpělivost se vyrábí většinou ve zvláštních místnostech — jsou to nemocnice. Z příkladů dojmavé trpělivosti a oddanosti z nemocnic zásobují se lidé velkou, ano velkou silou, která pohání všechno, co je na světě velkého — tak jako elektrická síla pohání kola továren. A příklady trpělivosti nedávají toliko nemocní, nýbrž také ošetřovatelky, starajíce se o ně bez únavy a omrzelosti dnem i nocí — majíce stále stejně vlídnou tvář i když nemocní patří mezi mrzouty, kteří nedávají jiným dobrého příkladu trpělivosti.

Je mnoho lidí, kteří nikdy nezatoužili, nositi korunu královskou — ale není ani jednoho, který by nikdy nepocítil, jak člověk je bídný a vratký bez trpělivosti, a nikdy by nezatoužil, nositi korunu trpělivosti.

Dokud je člověk mlád, může se trpělivosti ještě naučiti a na štěstí není k tomu třeba zvláštních hodin, jako na klavír nebo ruční práce. Trpělivosti lze učiti se mimochodem — ba také v hodinách, kdy není dovoleno něčím jiným se zabývati. — Pozbýváte-li na př. trpělivosti, když hraje na housle nebo na klavír, vždycky si pomyslete, že učiti se trpělivosti je důležitější než učiti.

se hudbě, hudba vám později zpřijemní mnohou hodinu a zažene leckterou chmúru — ale trpělivost je mnohem větší umění, které vám umožní, veškeru tíhu životní bráti na sebe tak, jako by nebyla ničím a rozladění nedá vůbec ani vzniknouti.

Trpělivosti možno se naučiti pouze tím, že začne se nejnepatrnějšími maličkostmi. Řeknu vám příklad — potom sami si najdete ještě mnoho jiných. Ráno se obouváte a máte zauzleny šnůrky na botkách, obyčejně se člověk rozlobí a trhá jimi, vzteká se a nadává — pak šnůrky rozřeže nebo hodí boty do kouta. Zde vidíte školu těch, kteří později v životě ničeho nesvedou, nemají síly, když octnou se v nesnázích. Ale na druhé straně je též jisto, že šněrovací bota je prostředek, přivolatí dobrého ducha trpělivosti a míti jej k službám, jako měl Aladin pomocí své divotvorné svítilny. „Pověz mi, jak zacházíš se šněrovacími botami a řeknu ti, co z tebe bude“ — to bychom mohli opravdu říci. Zkuste, rozuzlit šnůrky zcela klidně a mírně, bez trhání a zazpívejte si při tom: „Vesele si zapějem“ nebo „Přijde jaro přijde“ — a podaří-li se vám rozvázati šnůrky, třebaš to trvalo až 10 minut, můžete být hrdi. Shromáždili jste v sobě velkou sílu — nikoliv tu, která vybuchá a trhá, nýbrž tichou obrovskou sílu vytrvalosti, jež neumdlévá a činí nás pány osudu. Nebo nemůžete-li límec dostat na knoflík, nebo když plšete a dostane se vám do péra chlup, nebo nemůžete-li níř navléci do jehly, zaslechnete-li křik, a vám se zdá, že z kůže vyletíte, nebo zlobí-li vás někdo a už chcete se rozkřiknout: „teď zrovna už toho mám dost“ — nikoliv, nemějte toho dost, považujte to za cvik v trpělivosti — a půjde to. To jsou ovšem toliko maličkosti, ale nemáme jiné cesty, abychom vzácné síly trpělivosti dostali do svých služeb.

16. JAK MŮŽEME OVLÁDNOUTI SEBE?

Mnoho jsme mluvili, proč pro každého člověka je tolik důležitó, aby sebe dovedl ovládati. Jistě mi v tom přisvědčíte. Dáte mi však otázku: Jak to nastrojít,

abychom sebe opanovali? Každý by se rád ovládal, ale ani se nenadá a přijde záchvat vzteku nebo vklouzne k cukráři a pod. — Už jako děti jsme všichni čítávali o starých Římanech, kteří se dovedli podivuhodně opanovati — na př. o Muciu Scaevolovi, který si nechal nad ohněm uhořet ruku, aby ukázal nepřátelskému vojévůdci, jakou mají Římané vůli. To všechno je velmi krásné a každý by si přál, býti zrovna tak silným na sebe jako tito hrdinové starého věku — ale neví, jak do toho. Vždyť nelze jich beze všeho nápodobiti. Přemýšleli jste už kdy o pomůckách a o cvičeních v sebeovládání? Navrhnou vám některá cvičení: Pokuste se, dobytí ve vší tichosti prvních malých vítězství nad svým tělem — kdo jednou okusil tuto radost, bude si rozhodně žádati vždy větších a větších vítězství.

J a k p ř e k o n á v a t s m í c h.

Pamatuji se na chlapeckou hru, která má zcela dobrý smysl. Dva si hledí do obličeje a zkoušejí, jak dlouho kdo vydrží se nezasmát. Při této hře lze naučiti se opanovati vůli a svaly smíchové. Vždyť jsem vám ukázal, jak je pro člověka mnohdy důležité, aby dovedl se v tomto ovládati. Pamatuji se, že nejdéle se nesmát zdrží ten, kdo celou silou se donutí, mysliti na něco docela jiného. Tuto hru lze ještě něčím znesnadniti. Někdo ať na př. vypráví nějakou směšnou událost a druhí ať se pokusí, zůstatí vážnými. Je to neobyčejně nesnadno, sedí-li jich několik pohromadě a událost je skutečně hodně lehtivá. Je to však velkolepé cvičení. A cvičení takové se nám shodí, až budeme muset pracovati za hluku a nebudeme moci z místa, protože nebude síly, soustřediti svoje myšlenky na určitý předmět. Při sebeovládání máme vůbec výhodu, že všechno, čeho jsme nabyli v některém oboru, posilňuje vůli také pro všechny ostatní úkoly. — Sebeovládání nese úroky.

J a k p ř e k o n á v a t h l a d a ž í z e ň.

Jiné dobré cvičení je na příklad někdy na výletě hodně dlouho snášeti žízeň, abychom se nestali otroky

žaludka. Je to prospěšné také zdraví, poněvadž nijak není dobře mnoho pít, když cestujeme pěšky. Tím nepravím, že bychom si měli vždycky pít odepřít. Ale časem zkoušejme, zda jsme ještě pány ve svém domě. — Znamenití turisté zkoušívají někdy, pokusit se na jednu nohu a druhou natahovati pozvolna do předu. Rádi by věděli, zda svaly kolenové dosud poslouchají jejich vůle. Tak také my časem zkoušejme, máme-li dosud vůli tak silnou, abychom si něco odepřeli, nebo zda-li snad už nepřevzalo vládu nad námi labužnictví. Půst, jež přikazují mnohá náboženství, má také dobrý účel, dáti lidem čas od času příležitost tužiti sílu své vůle — tak jako bývají dospělí bratři vaši každý rok povoláváni ku službě vojenské, aby nezapomněli střílet a jezdit na koni — tak se musíte časem sami povolávat ku cvičením v dobrovolném postu.

V chlapeckém pensionátě ve Slezsku propuklo kdysi hotové závodění, donucovati se k tomu, co je nejne příjemnějšího. Jedli chrousty, rozkusovali housenky a žvýkali velké mouchy. Kdo v tom dospěl nejdále, byl prohlášen hrdinou. Ovšem nemyslím, ačyste následovali právě těchto příkladů — je dosti jiných věcí nepříjemných, ku kterým můžete dobrovolně se donutiti. Můžete svou vůli tužiti na př. tím, že si odepřete nějaké dobré jídlo, na které jste se hodně těšili, nebo že svůj díl postoupíte sestře — tím utužíte svou vládu nad dobrými jídly. U Indiánů je pověra, že s jídlem přicházejí do člověka někdy zlí duchové, proto nemá nikdo jísti příliš mnoho; do této pověry můžeme vložití smysl, pomyslíme-li, že črtivé a hltavé jedění budí jistě v člověku zlé duchy a vrhá do nebezpečí, státi se povolným sluhou svých chtíčů. Proto je jídelna výtečným cvičištěm v ovládnání sebe.

J a k p ř e m á h a t i s p a v o s t .

Jistě jste už někdy slyšeli, že největším nebezpečím pro cestující po zasněžených horách je spavost, která z nenadání na cestujícího usedá, takže zapomíná na veškeré nebezpečí a je mu lhostejnou i sama smrt; jenom

když může spáti. Poddá-li se, umře zcela jistě — a neprobudí se již; leč, že by jej vyčenicili bernardinští psi.

Já myslím, abychom nezapomínali, že každá únava, kterou se nesnažíme přemoci, může býti osudnou také dole v rovině. Vždyť z pohodlnosti rodí se zcela pomalu a nepozorovaně víc neštěstí a záhuby, než ze všech zlob dohromady. Nečlhá z ní náhlá smrt jako ze spavosti na sněžkách, ale smrt plíživá, zakuklená a příšerná, která maří zdar všeho, co člověk podniká, a olupuje ho o veškeru důvěru, protože nic nekoná důkladně a pokaždé něco prolouká: spavost padla na něj znenadání, lenost byla silnější než on! Kolik důležitých věcí opomene člověk z lenosti, kolik příležitostí propase, kolik bludy a mrzutosti uvalí na sebe i na jiné z pouhé pohodlnosti! Kdyby bylo možno spočítat, kolik velkých neštěstí a neodčinitelných provinění povstává z pohodlnosti — zhrozili bychom se a probrali hned z ospalosti, jako vojín na stráži, když usnul a osloví jej generál.

Jaká tu pomoc? Cvik — nic jiného než cvik. Válku vypovědět, aby vůle dobyla svého království, dokud není pozdě. Denně ráno vstávat ve zcela určitou hodinu, nedbatí měkkých žiněnek a teplých peřin a hbitě se obléci bez lenivé zdlouhavosti a zívání. Když za stolem nejráději bychom se schoulili jako ježek v díře, tu si sedněme dvojnásobně zpříma, dvojnásobně zbystřeme krok, když se vracíme z vycházky a přichází na nás chuť loudat se — to jsou vítězství ducha nad tělem, která posilňují celého člověka. Nebo když jste hodně unaveni chůzí, sběhněte a vyběhněte ještě jednou hodně pružně po schodech jako mladý sklepník. Potom nenaťpadne vás, abyste se škaredili, když matka vás znavené bude ještě pro něco posílat. — Znal jsem pána, který měl koně, kterého mohl ztěžl udržet, dával se vždycky do klusu, když se vracel do konírny. Jezdec jej však od samých dveří konírny vracíval a donucoval třikrát projeti silnicí. Takové silácké výkony měli bychom dopřávat častěji také línému koni, totiž našemu tělu.

Jak přemáhati hněv.

Od hněvu si dobře pomáhal Říman Caesar. Když v něm vstoupila zlost, čítával do dvaceti, než promluvil — a těmto přestávkám tak navykl, že je činil i když nepočítal — zrovna tak jako při hře na klavír přestávky zprvu se počítají a potom zachovávají i bez počítání — a tak se hněvu nepodařilo, strhnouti Caesara k nerozvážným slovům.

Ještě lépe se zajistíme — a o tom jsme již mluvili — přemýšlíme-li mnoho o lidech, kteří nás obzvláště ponoukají ke hněvu a myslíme na všechno, co jim život odepřel (možná, že neměli trpělivých přátel). Slova: „miluj nepřátely“ jsou pro začátek snad mnohým příliš nesnadná; za první pomůcku mohli bychom jim snad udati: přemýšlejte častěji a klidně o těch, kteří s vámi smýšlejí nedobře a vás zlobí, postavte se v myšlenkách na jejich stranu, představte si dobré jejich vlastnosti — a utišíte se, a možná, že přijde i láska — tak jako slunce odráží se v jezeře, když se vlny uklidnily.

Jak přemáhati strach před vodou.

Strach z vody je dobrou pomůckou k překonávání sebe sama. Strach z vody lze nejlépe překonat vodou samou. Kdo zde se přemůže a dobrovolně podvolí nepřijemnému pocitu, bude snáze překonávat jiné obtíže; kdo však nechá se přemoci, bude snadno přemožen také v mnoha jiných věcech. Neboť život každý den, ba každou minutu žádá od člověka něco, co přiči se jeho pohodlí — a kdo je slabý a měkký k sobě, s tím život zachází tvrdě.

17. VÝSTŘEL ZADARMO.

„Kdo střelil do středu, může vystřelit zadarmo“ bylo napsáno na boudě, v níž stříleli. Lidé se tlačili kolem boudy chtějíce zkusit štěstí — ale střed byl chytře upevněn na křídle holuba a holub jím ustavičně pohyboval, takže málo kdo střelil do středu. Přišel však dobrý střelec, který nikdy se nechybil středu a střílel celou hodinu, ačkoliv zaplatil pouze 10 hal., poněvadž každý dobrý

výstřel byl zadarmo. Majitel boudy byl rád, že nestřleli všichni tak dobře, jinak by byl raději boudu zavřel.

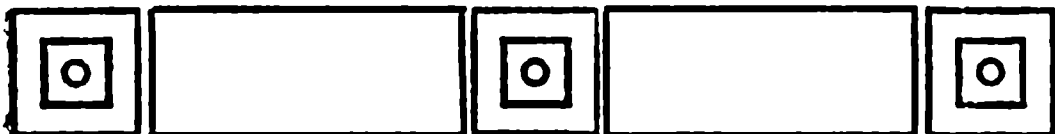
Víte, co je odměnou za každý dobrý skutek a za každé sebezpřemáhání? Máme jeden nebo mnoho výstřelů zadarmo. Můžeme tím snadněji vykonat druhý dobrý skutek. Za první výstřel se platí, druhý je již zadarmo. První skutek stojí velikou námahu — podruhé to jde už mnohem snadněji. Kdo musí veškeré síly sebrati, aby daroval svému druhu hrušku, již by rád sám snědl, nemá odměnou za to pouze pochvalu dobrého svědomí, nýbrž také to, že podruhé bude moci darovat ji bez velkého přemáhání. Ale nejen že bude moci darovat hrušku, nýbrž usnadní si také každé jiné přemáhání. Majitel boudy nedovoluje vítězi střílet pouze do holuba, může si terč voliti sám — a nemusí platit ničeho. Kdo se donutí vstáti časně ráno, snadněji i rychleji vykoná potom nějakou těžkou práci mezi dnem; a kdo donutí se rychle odpustiti sestře, nebo rychle poprositi za odpuštění, když jí ublížil, má opět výstřel zadarmo, t. j. může nyní na př. bez námahy nacvičiti klavírní sonatu, kterou dříve nemohl sehrát. Nebo cvičte se zavřít poutavou knihu, když jste na místě nejzajímavějším — a uvidíte, že odměnou za to budete moci zcela klidně nechat hry, když budete cítit, že je zase čas k práci. Znáte příběh o spiklenci Brutovi a Porcii, jeho ženě? Když Brutus s několika jinými Římany osnoval zavraždění Cesara, poznala z jeho neklidu, že se obírá čímsi vážným. A bolelo ji, že se jí nesvěřil. Věděla: mlčel, poněvadž se bál, že u ženy není jisto žádné tajemství, že by neudržela jazyka, ani kdyby běželo o život manžela. Aby dokázala muži, že má dosti silnou vůli, ovládati se a zachovati tajemství, zasadila si nožem bolestnou ránu. Prošíc jej o úplnou důvěru pravila:

Já přísně sílu svoji zkoušela
a o své újmě sebe zranila
tu na stehně; rci, chotí, trpělivě
to snešla bych a tajemství tvé ne?

Tu Brutus již neváhal. Věděl, že jeden čin silné vůle ji uschopní, býti pevnou a silnou také v jiné věci a nepodati se. Kdo se nepodá bolesti, překoná také zvědavost.

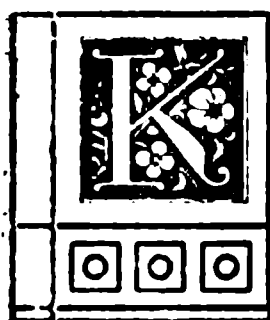
Mluví-li se tedy o odměně dobrých skutků — tu nikdy nezapomínejte: největší odměnou je, že každý dobrý skutek nás otuží, abychom vykonali skutek ještě lepší. Proto není nadarmo žádná trpělivost, žádná láska ani obět, i kdybychom za ně sklidili jen nevděk, neboť síla, jež byla dobrým skutkem utužena a osvědčena je sama dostatečnou odměnou i vděčností.

BOJ SE ŽALUDKEM.

1. VYHNANÝ KRÁL.

KDYŽ zevrubněji prohlížíte některé ryby nebo polypy, shledáte, že nejsou vlastně než plovoucími žaludky, které mají zpředu malý otvor na polykání, vzadu a ze spodu ploutve, aby mohli vydat se za kořisti a dostihnouti ji. Kdo si toho všimnul, pozná, že také zvířata a ptáci jsou vlastně též jenom běhajícími a létajícími žaludky — všechny ostatní příkrasy mají za účel, zmocniti se kořisti nebo přilákati nebo se k ní nepozorovaně připlížiti. Vezměte třeba orla s královskými způsoby — nač má pronikavý zrak, mohutný zobák, obrovská křídla a silné drápy? Všechno slouží žaludku. Celé jeho zaměstnání denní je, plnit žaludek. Či snad se domníváte, že považuje za svůj úkol, létat na nebi krásnými kruhy a bavit turistu?

Také člověk ve stavu divokosti, není o mnoho víc než šplhající a chodící žaludek. Všechny pohyby a všechny zvuky jeho platí hladu nebo žízni. Dítě je křičícím žaludkem. Máme tedy žaludky plovoucí, běhající, létající, šplhající a křičící. Žaludek je v jistém ohledu tyranem, osobujícím si moc nade vším, co žije na Božím světě.

Ovšem že mnohdy už u zvířat propukají malé vzpoury proti pouhé službě žaludkové — péči starých o mláďata; ale to trvá pokaždé pouze krátkou dobu a k tomu ještě v měsíci, kdy je pro všechno dostatek potravy.

Lidé však vedou nejen se žaludkem boj, svrhují jej dokonce s trůnu. Lidé založili trvalé společenství s lidmi — a tu musejí při všem, co podnikají, myslit a mít ohled jedni na druhé, sice by byli vyloučeni ze společnosti. Při tom však poznávají, že žaludek s takovými ohledy není nijak srozuměn, nýbrž vzdorovitě dovolává se svého práva, aby byl pokaždé naplněn tak, jak si přeje. Bylo by mu vlastně na prospěch, kdyby se těmto ohledům přizpůsobil, poněvadž by takto jistěji dostal se ku svému právu, ale žaludek nehledí tak daleko — skučil, když je prázdný a nestará se o prážádné ohledy. To přivedlo lidi už mnohokrát do největších nesnází. Žaludek poroučel ukrásti jehně ze chléva sousedova, člověk poslechl a byl by málem přišel o život. Jindy poručil žaludek snísti všecken chléb, jenž byl doma a vypítí mléko. Žena i děti se daly do pláče a ten mu rval srdce. A konečně poručil žaludek, v lese zabítí přítele a dostati ryby, jež přítel nachytil. Když však noc jak noc zabitý se zakrváceným čelem ve snách děsil vraha, tu pozbyl trpělivosti, spojil se s lidmi stejně smýšlejšími, aby žaludek svrhnutí s trůnu a nastolili na něj hlavu, která by všechno pozorovala, srovnávala a poroučela by jenom to, co je trvale dobré, a která by za své nejvyšší ministry zvolila si soucit a přemáhání sebe. Když byla tato vláda nastolena, lidé mysli, že mohou zcela klidně spát. Ale zmýlili se. Sesazený král člhá bez ustání na hranici a využitkuje každého okamžiku, aby napadl a spustošil nové království. Vždyť pozorujte na sobě, jak nestálou je dosud nová vláda. Vyhnáný král kuje nepřetržitě pikle s lidmi, kteří za jeho vlády měli se nejlépe, na př. s cukráři, kteří mívají největší odbyt, dokud je žaludek jediným králem. I na naši hlavě lze poznati, že je jenom povýšencem, neumějším panovati přes veškeru svou dobrou vůli, kdežto žaludek chová se stále ještě jako rozený král a stále nám připomíná, že panoval tisíce let a že pořád ještě nemůže vpravit se do podružné úlohy.

Kolik jsme mu stále ještě po vůli! Hádáte se s bratřími a sestrami o největší koláč, zlobíte rodiče

své žebroněním, pozbýváte přátel nenasytným chováním, jste skoupými, jenom, aby starý král dostal hojně zásob — slovem, možno mnohdy uhoditi se do čela a dáti si otázku: jsem skutečně člověkem nebo pouhým chodícím žaludkem?

A když si ještě vzpomenete, kolik ohromných pancéřových a dělových lodí národové staví, jak jimi vzájemně se ohrožují a potírají, jak silnější národové vyhánějí slabší s jejich rodné půdy, nezdá se vám, že člověk je žaludkem ozbrojeným na rozdíl od žaludků létajících a šplhajících? Pravá velikost národa se pozná po tom, zda větší vliv na zákony říšské a na chování k ostatním národům má jeho duch nebo jeho žaludek. Římský národ bídně zahynul vládou žaludka. Jistě jste už slyšeli o hostinách boháčů římských, když se najedli, užívali prostředků na vrhnutí a pouštěli se znovu do jídla a pití. Dospěje-li národ až tam, je ztracen, poněvadž žaludek nemůže národ vésti k spravedlnosti, jako nemůže kuchtičk řídit loď.

Jedno je jisto: právě ve vašich letech se rozhoduje, zda z vás budou otroci starého, skučícího tyрана, jenž ovládal dřevní doby, nebo poddaní moudrého krále s jasným čelem. Je snáze přidati se ku starému tyranovi, neboť moudrý král je příliš povznešen, aby pro sebe lákal, ale vyhnaný král neštítí se žádné lži, hrozby ani klamu, aby vás dostal. Jídávejte tedy do syta a s chutí — ale každá nelaskavost, již se dopustíte k vůli žaludku, každá neskromnost i lež, již se pro něj odvážíte, každá závist, kterou v sobě necháte vzklíčit, každý i nejnepatrnější poklesek v jeho prospěch, prodává vás do jeho otroctví a koho starý tento tyran jednou dostane do svých tenat, toho již tak snadno nepustí.

2. ČOČOVICE.

Jistě jste považovali všichni za hrozně hloupé, že Esau prodal Jakobovi prvorozenství za čočovici. Radosť z čočovice uplyne za půl hodiny a prvorozenství znamená, že celé dědictví připadne nejstaršímu a učiní z něho zámožného muže na celý život. Budete-li však bedlivěji

pozorovati, jak to v životě chodívá a jak sami jedná-
váte, uvidíte, jak často lidé prodávají své prvorozenství
za čočovici — a jak sami denně je prodávají. Za krát-
kou rozkoš lidé činívají se nešťastnými na celý život a
obětují, co je tisíckrát cennější a trvalejší než co dosta-
nou výměnou. Mohli byste mi uvést příklady? Napřed
musíme uvážiti, že již všichni, kteří činí kterékoliv bez-
právi, jsou sami Esauové. Dávají své dobré svě-
domí, svou čest a celé štěstí života, jenom aby honem
ukojili nějakou žádostivost. Rozkoš rychle přejde a celý
život zachmuří se před nimi jako mlhavý den listopadový
a potom bědují: „ach kéž bych to nebyl učinil!“ Navštívil
jsem kdysi ve vězení 15letého hochy; s dvěma přátely
vykradl v neděli v obchodě pokladnu, aby měli peníze
na výlet. Čočovice byla brzy sněděna — ale tímto jedi-
ným odpolednem zničil si celý život. Kolik odpolední
má asi život? Dejme tomu, že by žil ještě 60 let, to by
býval za jediné odpoledne dal 365×60 odpolední, celkem
21.900 odpolední.

Jak vy činíváte doma? Mnohdy sníte za jediný
den tolik čočovice, že by chudé rodině vystačila na celý
týden. Míním totiž, že za zcela kratinkou rozkoš dáváte,
co je trvalejšího a vzácnějšího. Někdo si zkazí zdraví
chladným nápojem nebo jinou neopatrností. Jiný vyhazuje
peníze na samé mlsy, a měl by šetřit, aby sobě nebo
jiným udělal velkou radost. Nebo sní něco zakázaného,
na dvě minuty si polechtá chuť, ale zkazí si i rodičům
celý den, to jest 720 minut. A kromě toho způsobí ne-
dostatkem sebevlády ještě škodu sobě, neboť s vůlí je
jako s divokým koněm, popustíme-li mu uzdu, už ho
ztěží ovládneme.

Touha po čočovici, toť ono chvilkové polechtání, jež
z nenadání přeplní celou duši lidskou lákavými obrazy
a všelikými opojnými vnadidly, takže úplně zapomíná
na všechno ostatní i na svoji budoucnost; jenom, aby
ukojila svou choutku nebo své chtíče. Je to jako s later-
nou magikou. Všechno ostatní v pokoji se zatmí, aby
bylo postavy na zdi zřetelně vidět. Této kouzelné svítilně
svých přání ubráníme se pouze tehdy, učiníme-li si pravidlem,

cvičiti svou sílu v boji s chvilkovým polechtáním a nepovolovat mu, dokud se neosvětlí celý pokoj a dokud neuvidíme také všechno ostatní na př. smutné následky pro sebe i pro ostatní — kouzelný obraz sám snadno vás ošálí. Takovou úvahou kouzlo zmizí samo. Když vás na př. někdo přemlouvá, nějakou rozkoš, na př. výlet, opatříte si nepravdou, posvíte si hodně jasným světlem na všechny následky nepravdy a zkoumejte nesnáze nepravdy samé — a uvidíte, jak se vám v duši rozjasní a rozsvětlí a jak poblednou vnadné barvy výletu a pozbudou přitažlivosti.

Žel, že mnozí lidé za čochovici prodávají co mají nejlepšího — a to nejen ze slabosti vůle a pro násilnickost choutek, nýbrž proto, že jsou tolik slepi a že nedovedou rozeznati, co je cenného a co bezcenného. A tuto slepotu dostali proto, že si nikdy rázně nepoložili otázky: Co je vlastně na světě pro člověka nejprvnější a nejdůležitější? — Uvědomí-li si toto dobře, nedají tak se snadno přepadnouti všelijakými klamnými a prchavými vnadidly — zrovna tak jako nebudou plésti si knihy dobré a špatné, přečtou-li si někdy knihu skutečně dobrou a zvědí, čeho jí možno získati. Řekněte sami, co je v životě nejvyšší a nejcennější? V nabídkách novinářských bývají často inseráty, v nichž je tučnými písmeny natisknuto: „nejcennějším v životě jest.“ Přihlédneme-li bedlivěji, co to vlastně je — tož čteme: „zdraví, proto neopomeň nikdo, píti každého rána číši Blookerového kakaa.“ Má Blooker pravdu? Zdá se. Co by si člověk počal nejsa zdrav? Nemohl by ani užívat, ani pracovat, ani pomáhat jiným.

Je tedy nejvyšším dobrem zdraví? Je tento důkaz, ale skutečně přesvědčivým? Hlas v nitru nám praví, že je tu kdesi chyba. Neboť pak by se mohlo také říci: Nej-li člověk, nemůže ani pracovat, ani pomáhat a splaskne jako balón, když z něho ušel plyn. Proto je jídlo nejvzácnějším dobrem života — rovněž i spánek, neboť když člověk si neodpočine, nevykoná ničeho. Nikoliv, zdraví je pouze podmínkou života, ale není nejcennějším

dobrem životním, zrovna tak jako nejsou cihly nejvzácnějším, co je v domě, třebaže celý dům je z nich postaven. Udělejme zkoušku: Že je ještě cosi vyššího než zdraví, vidíme nejlépe z toho, že mnoho lidí s báječným zdravím vykonali nejsurovější skutky a prožili život docela prázdný a neužitečný a jiní, kteří měli chatrné zdraví a brzy zemřeli, vytvořili díla nejvznešenější. — Dále je přece mnoho případů, že zdraví obětuje se účelům vyšším — a z toho lze nejlépe poznati, že zdraví není našim nejvyšším dobrem. Představte si na příklad, že by váš mladší bratr při bruslení se probořil a vy umíte plovat a máte dosti sil jej zachránit. Řekli byste: „ledová voda uškodí mému zdraví, zůstanu raději v suchu“? Nikoliv, nýbrž skočili byste za ním — i kdyby lékař řekl, že to odstonete hlavničkou. Kdybyste však zůstali na břehu a bratr utonul, to byste poznali, že jste čochovici zdraví obětovali, co je mnohem cennější, své dobré svědomí a lásku k bratrovi a čest, býti zachráncem a pomocníkem.

Je snad bohatství nejvyšší dobro životní? Zdá se, neboť většina lidí nemá na světě nic pilnějšího, než shánět peníze a nijak při tom se nerozpakuje, obětovat svou jemnost, soucit a svědomí. A nejsou peníze jako duch v pohádkách, který vykonává všechna přání? Jistě jste už někdy snili o hlavní výhře a co všechno si nakoupíte. Což není opravdu nejkrásnější, vyplní-li se člověku veškera přání? Ano — kdyby je bylo možno všechna vyplnit — pak byly by peníze čímsi velikým. Ale co nejhoršího při tom, že člověk nikdy nemá dost. Čím víc kdo bohatne, tím více mívá potřeb a každá potřeba přináší nová přání a kdyby mu byl darován ráj — byl by hned na druhý den už nespokojen a přál by si kolem něho ještě zlaté zábradlí nebo něco jiného. A poněvadž boháči mívají tolik potřeb a choutek — je jim nesehnadněji, snášeti se v pokoji a až příliš často v nejnádhernejších zahradách a vilách žijí lidé bez lásky a radosti. Co jim pomůže bohatství? Vidíte, že si nelze všechno koupiti za peníze.

Tím však jistě nemíním, že by bohatství bylo cosi

zlého a neužitečného. Docela ne. Ale vždy přinášívá kletbu, považuje-li se za nejcennější věc v životě. Přináší však požehnání, je-li v rukou lásky a skromnosti. Dá-li se však na první místo a láska i skromnost se mu obětuje, přeměňuje život v pustinu a nepomohou vybraná jídla, krásně zařízené komnaty, ani daleké cesty. Neboť k životní radosti je lidem tisíckrát nezbytnější bohaté srdce a dobré svědomí než nabitá peněženka a vůz první třídy. Kdo to si ujasní, nikdy nepřijde do pokušení, za čochovici bohatství prodati a zanedbati, co je v životě nejlepšího — pevný charakter, čisté srdce a milující duši.

3. JAK ZAČÍNÁVÁ SE KRÁSTI.

V katechismu stojí: „Nepokradeš.“ Tomu se učíte zpaměti a myslíte si asi: Jak může vlastně člověk vůbec krásti? A když někdy potkáte četníka, vedoucího dva zloděje, díváte se na ně, jako na lidi, druhu docela jiného než jste vy, a vám tak málo podobné, jako Karaibové.

Nesmíte zapomínati: zloději byli kdysi dětmi jako vy, a jako děti nevloupávali se a nechodívali se zlodějskými svítilnami. Jediné, co tehdá bylo lze na nich pozorovat, bylo snad, že neměli síly, opřít se mlsnotě. Lákalo jich jídlo nebo pamlsky, přání mlti je, tížilo je jako múra a neměli pokoje, dokud se k nim nedostali. Ovšem vada tato není tak zlá, aby každý se dostal do žaláře, kdo jako dítě mlval mlsný jazyk. Musilo by se nastavěti žalářů více než domů. U většiny lidí se dostaví s lety cit pro čest, rozum a soucit s rodiči a zastydí se, že byli otroky své žádostivosti. Ale tak jako každý člověk se nerodí se silnými čivy a svaly, nejsou též schopnosti hlavy a vůle rozděleny stejným dílem. Je mnoho lidí, kteří mají velmi dobré srdce, ale mají slabého ducha a nepředvídají následky svých činů, a k tomu ještě mají chabou vůli, takže je jim těžko ovládati se, ačkoliv uznávají, že to nutno. Jsou zase jiní, hlavu mají zcela dobrou, ale chtivost po dobrých věcech je tak mocná a veliká, že jsou neustále v nebezpečí, býti podmaněnu. Všichni podobní lidé, nenahodí-li se jim

v životě velké překážky, mohou přes svoje slabosti žít bezúhonně, nezávadně.

Ale, představte si, že by museli hladověti, nebo že by přišli do velikých pokušení, aby zjednali si nepoctivě peníze — pak by ovšem byli v nebezpečí velmi velikém.

Tu vidíte, že s mlsáním nebývá nikdy žertů. Žádný neví, zdali také nepatří mezi ohrožené, a zdali labužnictví povolováním nenabude přílišné moci nad ním. Zahrávati si s mlsáním, je nebezpečno, tak nebezpečno, jako je dětem polykati pecky třešní. Mnoho dětí má dobrá střeva, mnoho však, zdánlivě zcela zdravých, dostane zápal slepého střeva a umře.

Poznává-li kdo z vás, že je zvlášť jaksi slab na sladkosti nebo jablka v zahradě sousedově, nemusí proto hned zoufati, právě naopak: Kdo svoje slabosti v čas si uvědomí a správně se otužuje, stane se ještě silákem, poněvadž správně se léčí, kdežto jiní chodí bezstarostně se svými náklonnostmi. Kdo z vás má velikou náklonnost mlsati, může upotřebit právě této obtížné náklonnosti, aby nabyt železné vůle. Ať dělá toto otužování: dá si na stůl před sebe cukrlata a jiné sladkosti, které ho táhnou, nechá je při práci ležeti před sebou a večer do jednoho je odvede. Dá-li se lev, od přirozenosti dravec, jenž nechápe, proč by měl se přemáhati, tak vycvičiti, že běže do tlamy hlavu člověka a neukousne, pak snad také člověk, jenž není dravcem a vl, nač je mu ovládati se, dá se přiměti k tomu, aby hned všechno nesnědl, co mu přijde do rukou.

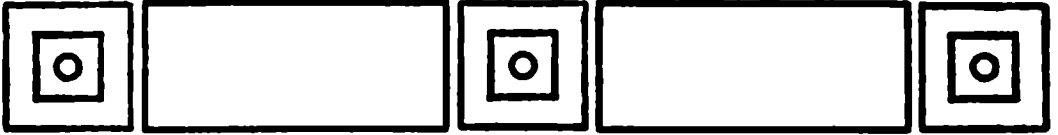
Nedávno jsme mluvili o tom, že slovem „krásti“ lze rozuměti nejen krádež, nýbrž také mnoho jiných věcí — totiž: připraviti někoho ze ziskuchtivosti o spravedlivou mzdu, pod pláštíkem práva ošiditi někoho o majetek, nepoctivě někomu odraziti zákazník. Je také krádeží prodávati špatné a bezcenné zboží. Jako děti jste jistě všichni proti tomu a za nic byste se nepošpinili takovými věcmi — ale pamatujte si: zlo ve velkém pochází ze zla v malém. Snad ani nevíte, že rostou ve vás všechny špatné zvyky, které teď se projevují nevinným kousky, které však, až vzrostou, vás donutí k věcem,

kteře si nyní oškľivíte. Jsa dítetem, nikdo by své učitelce na klavír nestřhl se mzdy — ale kdo, jsa dítetem, vždycy si povoluje v každé choutce, zamiluje peníze, poněvadž si za ně může ukájeti každou choutku, kdo si vřak peníze zamíloval, držl je a raději vzdává se soucitu a sluřnosti, a když dospěl, nerozpakuje se řci bledé učitelce: pravda slečno, že dáváte hodinu po 80 halěřích? Ne-li, my alespoň nemůžeme dávatí více; dospěv ve studenta, neplatí takový člověk obuvník, poněvadž má vypočítáno, že za to může vyplti tolik a tolik láhvl piva: jsa továrníkem sniřuje plat dělníkům a řetřl na opatřeních bezpečnostních i zdravotních, poněvadž by pak nemohl na jaře jeti do Itálie nebo by musel mít o několik slouřících méně. Všichni, kteřl se dopouřtěji těchto nespravedlností, jsouce dětmi byli jistotně milými a úsluřnými — byli pouze nevřlmavými k jedině náklonnosti, Inuli totiž k mlřm a pořlavosti. Nemohli si ničeho odepřítí, smysly staly se pánem v domě a znetvořily jim srdce.

Hlavní věc je, býti ostrařitým a nedůvěřivým ku každému i nejmenřimu začátku. Jenom nikdy nemyslete, že na př. vrah býval od malička člověkem, v němž nebylo ani kouska soucitu. Nikoliv, snad jsa dítetem, měl v srdci mnoho soucitu, ale při tom měl nezkrrotnou řadostivost. Soucit a řadostivost vřak nikdy nesměřtnají se v srdci lidském. Jedno musí ustoupit. A ustupuje obyčejně soucit, neboř řadostivost, nejsouc zkrocena hned v začátcích, vyřlehne později plamenem, který dýmem a řárem všechno ostatní v srdci udusí. Znal jsem člověka, který ještě jako hoch včas se obrátil, ten mi vypravoval, že jako chlapec míval tak prudkou touhu po ovoci, že okřádal střádanky svých bratřl i sester, jenom aby se dostal k ovoci. Zprvu vybířával pouze po několika halěřích a bývalo mu líto, že bratry okřádá o pracné úspory. Ale řtivost mohutněla neustále a připadalo mu, jakoby v něm soucit zazdřivali. Soucit konečně umlknul na dobro. Tak člověk stává se nepozorovaně plachým dravcem a je schopen spáchatí činy nejhorřl.

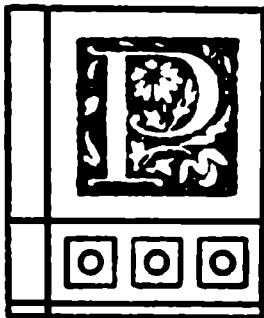
Kdo svou vůli cvičl denně v malém, bude připraven, až přijdou pokuření a budou řtřt z něho udělat otroka těla.

NÁVYKY.

1. UŽITEK I NEBEZPEČÍ NÁVYKŮ.

DROHLÍŽELI jste už někdy vnitřek velké lodi, kterak jsou tam jednotlivé práce rozděleny? Loď plachetní má ku každému stožáru, ba ku každé plachtě přiděleny námořníky — na lodi parní stojí rozliční zřízenci u stroje, od nejvyššího až k topiči nebo ku zřízenci, který neustále polévá vodou rozehřáté části stroje. Z důstojníků má také každý určitou část celku na starosti. Představte si, že kapitán by dal znamení k odjezdu a na palubě by stála hromada zřízenců, z nichž by však ani jediný nevěděl, čeho se chopiti při znamení k odjezdu. Nebo si představte, že by kapitán byl nucen běhati od jednoho k druhému a každému zvlášť ukazovati práci nebo dohlížet, zda správně ji vykonává. S takovou by loď jistotně hned v přístavu na něco vrazila: neboť kapitán má státi na můstku pro velitele, aby měl přehled o všem, co by mohlo přihoditi se a může toliko časem dohlédnouti, zda je pořádek také v maličkostech. Anebo si představte továrníka, že by potřeboval celé své pozornosti k tomu, aby všudy prohlížel, zda jsou všechna i nejmenší kola namazána a dával si veškeré dopisy ve své úřadovně předkládati, aby se přesvědčil, zda v nich není pravopisných nebo jiných chyb. Jistě by zbankrotoval, neboť by mu nezbylo kdy, pátrati v kterém

dílu světa je největší poptávka po jeho zboží, odkud by nejlaciněji dostal suroviny nebo stroje a kterých nových vynálezů by měl využítkovati. Nikoliv, je nezbytno, aby mohl spolehnouti se na svoje zřízence. Jinak by mohl raději hned všechno dělat sám. Musí býti zbaven stálé dohlídky na maličkosti, aby mohl rozhlížeti se po světové tržbě a činiti rozsáhlé výpočty. To se nazývá „dělbou práce“ a vy přisvědčíte mi, že obchod půjde tím lépe, čím svědomitěji budou všichni zastávat své povinnosti a čím méně bude továrník dohlížením zdržován od přemýšlení a počítání. Může s klidným srdcem na několik týdnů odcestovati do cizích zemí, navštívit své odběratele a prohlídnout si cizí tržnice a při tom spolehnouti se, že v továrně půjde všechno správně také bez něho. Pomyslete si, jak zdlouhavě by všechno šlo, kdyby každý dělník a každý účetní a písař před každou maličkostí napřed se doptávali: máme udělat to nebo jak udělat atd.? Každé kolo by vázlo. Továrník musí se postarati, aby zřízenci konali svou službu, aniž by jim každý úkon prikazoval a předpisoval. Úkony musejí státi se pevnými „návyky“. Návyky jsou tedy činnost, při kterých rozum už nemusí býti součinným. Ovšem že rozum musí se napřed těmto činnostem naučiti a postarati se, aby každá jednotlivost hodila se k celku, též musí časem přihlížeti, zda je všechno v pořádku — ale nemusí už neustále býti v napjetí. Vzpomeňte si na př., kterak se učíte hráti na klavír. Ze začátku jak pracně musíte vzpomínati si a rozvažovati každou notu a jak musíte často hlavu namáhati, abyste nikde nepropásli křížku ani b. Častým opakováním, cvikem stanou se však všechny rozmanité hmaty návykem — že rozmýšlení už není třeba. Oči vidí noty, z očí do prstů byly noty už tolikrát převáděny, že už není třeba zvláštního povelu z mozku, aby se o tom podala zpráva na místo, z něhož se nařizují rozličné hmaty — tak jako se prohlubuje řečiště, čím déle jím proudí voda. Poněvadž mozek nyní už nemusí na každý jednotlivý pohyb dohlížeti ani jej říditi, nabývá síly i času mysliti na výraz a na úhoz

„piano“ nebo „forte“ na patřičném místě — viděti zde touž dělbu práce jako na lodi nebo v továrně. Účelem cviku je, aby povstal návyk a užitek návyků je v tom, že uvolňují ducha, aby mohl daleko se rozhlížeti a hluboce přemýšleti a takto všechny skutky člověka vésti ku správnému cíli. Duch je jako kapitán, který dalekohledem rozhlíží se po všech majících a dlouho prohlíží námořní mapy a prohledává hlubiny svých zkušeností, aby výkony ostatních správně řídil. Mluvíme-li o dobrých návycích a každému je doporučujeme, míníme tím: musíme svoje já tak si zaříditi, abychom měli vycvičený a důvěryhodný personál návyků, aby duch nemusel býti obtěžován každou maličkostí — neboť se tím za jedno všechno, co máme vykonati, protáhne a za druhé trpí celý život, nemůže-li duch jako kapitán neustále prodlévati na můstku pro velitele, nýbrž musí prolézati všechny chodby. Stal-li se na př. pořádek někomu tak návykem, že jakoby ve snu všechno klade na patřičná místa — získává hlava nesmírně mnoho času. Navykneme-li si jísti čistotně a chutně, nemusíme před cizími lidmi se namáhati a dávatí pozor na každý pohyb rukou, nýbrž můžeme věnovati se zábavě a pozornosti k jiným. Navykneme-li si všechno vykonávati v určitý čas, sprostíme ducha úkolů, aby měl pokaždé na paměti, abychom nezapomněli na určité maličkosti. Slovem, kdo ducha nesprostí starostí o všechny podobné maličkosti a na běžné záležitosti životní nezjedná si několikero dobrých a spolehlivých návyků, je špatným hospodářem svého života.

Že můžeme si osvojiti návyky, je proto, že každá činnost, často jsouc opěťována, se takřka osamostatňuje a nemusí už vyčkávatí vůdcovství ducha. Jako hasičské koně na znamení zvonu samy běží k vozům, tak všechny drobné úřadovny čivové v mozku dodávají často opakovaná podráždění zvenčí do úřadovny svalové a netelefonují o tom napřed rozumu zprávy, jdou dál po kolejích nejvíce vyjetých — tak asi mohli bychom znázorniti povstávání zvyků. Kdo stokrát všel klobouk na totéž místo, pověsí jej tam i když bude zabrán do velmi horlivé rozmluvy, vždyť na to už nepotřebuje

rozmyšlení; spatří-li věšák, jde o tom zpráva do mozku cestou stokrát uživanou a běže se bez oklik na místo, které vyvolává známé pchyby na pověšení klobouku. Tímto se vysvětluje také něco, co některým z vás jistě už se přihodilo, když s rodiči přestěhovali se do jiného bytu. Nedal-li duch pozor, běželi ze školy do starého bytu. Tato činnost se tedy osamotnila — sprostila se vedení ducha. V tomto případě je to ovšem velmi nepříjemno. Takové osamostatnění činností často opakovaných má ještě nebezpečnější stránky. Je to schopnost, která nám může být k největšímu prospěchu, ale může se zvrhnouti také k naší největší škodě. Mohou totiž osamostatniti se také špatné a nezdravé činnosti, bývají-li opětovány. Tu je vláda rozumu ohrožena. Neboť tím, že takové činnosti byly propouštěny bez dohledu rozumu, je kontrolní spojení trochu odstaveno a cesta mezi pokušením a svolením k pokušení je tak hladce ujeta, že výkon už vůbec nedá se zarazit. Tak to dopadá, stane-li se špatná činnost návykem a pozbude-li duch vlády docela nebo může-li ji pouze s největším namáháním si dobýti, krajně se namáhaje, aby pokušení hned když přišla do mozku, dostal do své úřadovny a tam je přemohl dobrými myšlenkami. Vidíte tedy, jak je důležité, aby duch velmi důkladně prohledl si veškeré činnosti, než je nechá osamostatniti se. Jako se musí kapitán časem přesvědčiti, zda do jeho mužstva nedostaly se podvratné živly, které na šlém moři rády dělají vzpoury, zrovna tak duch musí se přesvědčiti, zda si osvojil návyky skutečně dobré, zda mu návyky práci opravdu ulehčují a zda snad neohrožují a nepoškozují lidi, kteří jsou mu svěřeni.

A nemyslíte, že duch musí dávatí pozor také na dobré návyky, aby se příliš neosamotnily a nenabýly pocitu, že jim nikdo už nemá co poroučet? Nemůže člověk státi se otrokem dobrých návyků? Nejsou na př. lidé, kteří bývají celí rozmrzeli pouze proto, že musejí vzítí knihu z obvyklého pořádku, nebo že musejí přerušit práci, již pravidelně uvykli? A není ten, kdo stal se otrokem šetrnosti pouze na krok vzdálen od lakoty?

Tedy také dobré návyky musejí zůstat pod dohledem, aby bez odporu připustily výjimku, uznají-li ji za vhodnou vyšší myšlenky. Sebe lepší návyky jsou nebezpečny, vypovědí-li poslušnost nejvyššímu pánu, jenž jediný může posoudit, co je potřebno celku, a návyky musejí poddat se rozumu zrovna tak, jako musí poslechnouti strojník, dostane-li od kapitána povel, jeti pomalu nebo zaraziti jízdu.

2. VŠECHNO VYJDE NA SVĚTLO.

Jistě jste už všichni slyšeli přísloví: „vyjde pravda na jevo jako olej nad vodu“. Je tomu skutečně tak? Není mnoho zločinů a hanebností, které nikdy nevyjdou na jevo? A není mnoho lží, jež děti řeknou rodičům nebo učitelům, na které nikdy se nepříjde a neopomíjí se mnoho povinností, a nikdy toho nezpozoruje? Jsou snad rodičové nebo učitelové vševědoucími, že jim nic neujde, co není u dětí v pořádku? Všichni víte, že nejsou. Mnoho nevyjde na jevo, mnoho lží, podvodů a nepořádků zůstává nezpozorováno a nepotrestáno. Ale myslíte si skutečně, že by to někdy přece jenom nevyšlo na jevo?*) Mnozí žáci selhou a nepříjde-li učitel na lež, myslí si: tentokrát mi to prošlo, nebylo žádných následků a nikdo toho nezpozoruje. Ale mýlí se důkladně. Lež zajisté nevyšla na světlo a potrestána také nebyla. Ale může pod tuto lež jednoduše napsati „neplatí“ jako píše pod nesprávný příklad početní ve školním sešitě? Nikoliv, lež „platí“, nelze přeškrtnout, co bylo selháno. Neboť výrazem očí, celou tváří, celou bytostí vychází na světlo, jestliže jsme měli něco, s čím jsme museli se skrývatí nebo to utajovati. Každou lží stáváme se jinými lidmi — a myslíte, že nevyčte se z obličeje člověka, zda je spolehlivý nebo potměšilec? Jistě jste už slyšeli o pokusech vyčísti z písma charakter pisatelův. Zakládá se to na tom, že člověk neprojevuje svou bytost pouze tím, co praví, nýbrž mnohem zřetelněji tisícími maličkostmi, jichž si ani nevšimá: tím, jak chodí, jak píše,

*) Hoch na to odpověděl: „povídá se o tom v noci ze sna“.

jak jídá, jak se chová ku slabším, jak si počíná, když vstupuje do vozu elektrické dráhy a t. d. Kterýsi můj přítel tvrdil, že v dopise po písmě pozná, zda v něm není selháno. Věty, ve kterých je lež, jsou psány mnohem rozpačtěji a bezvýrazněji, než věty jiné a to proto, poněvadž pisatel, píše lež, neměl jistoty a síly pravdy. Když lež se prozrazuje už rukou, pak budete jisti, že je mnohem zřetelněji vepsána do očí, které vším právem dostaly název zrcadla duše. Tím nepravím, že by si každý člověk mohl vyčísti z pocitů jiného, je-li lhářem nebo není. Často nemohu určitě říci, co se mi v obličeji jiného nelíbí a co mne odpuzuje, ačkoliv vím zcela určitě, že k němu nemohu mítí úplné důvěry. To je odtud, poněvadž obličej jeho nemá docela svobodného, pevného výrazu v očích a na čele a poněvadž celá bytost jeho má do sebe cosi ukrytého. Jediná lež je s to, aby výraz očí učinila nejistým a postarala se, abychom tak bez výhrady nesvěřovali se takovému člověku a aby nás to k němu netáhlo. Tu vidíte, že je velmi krátkozraké se domnívati, lež nevyjde na světlo, poněvadž nebyla veřejně odhalena. Ba naopak, čím méně bývá odhalena, tím více vyzírá z obličeje špatným svědomím. A oči nabudou opět svobody teprve tehdá, když lhář své lži někomu jinému vyzná a tím své svědomí jaksi provětrá. Proto chodí velmi mnoho lidí v kostele ke zpovědi, poněvadž by rádi očistili své svědomí.

Lež ostatně nevychází na světlo pouze obličejem. Kdo selhal a má radost, že se mu na lež nepřišlo, tomu bude po druhé už mnohem snáze se odchýliti od pravdy; při vypravování bude přepínati a přikrašlovati, v řeči bude se dopouštěti malých nepřesností — a ani se nenaděje a již bude považován za lháře, neboť na takové malé nepřesnosti se přijde až příliš rychle a hned se o nich povídá dál. Tedy si jenom nikdy nemyslete, že lež se utají — tisícerymi cestami vyjde na jevo, vaše návyky ji rozkřičí a roztroubí přátelům i nepřátelům vašim.

Rovněž na jevo vycházejí také jiné návyky. Znal

jsem učence, žil zcela osaměle pouze se svým sluhou, který jej denně dovážel k přednáškám do university, poněvadž nemohl chodit. Když mu kdysi vytýkali, že nezná lidí, pravil: ach, lépe jich znám než vy všichni, pozoruji je, kde se nejméně přetvařují, totiž když je nával na tramvay. Zde se rozeznávají jemní od surových zřetelněji než kde jinde. Zde možno viděti, že u mnohých lidí je vzdělání naneseno pouze na nejkrajnějším povrchu, jako lak — myslí-li, že jsou nepozorováni nebo mají-li velmi naspěch, hned se ukáže surovost. V tom měl docela pravdu. Většina lidí si myslí, že pranic nezáleží na tom, jak se chovají doma ku nejbližším příbuzným — u cizích lidí, že si však už dají pozor a budou zdvořilými. Doma že si potom zase odpočinou po námaze. Jakoby člověk dovedl se tolik přetvařovat. Až příliš rychle vyjde na světlo, jakým je člověkem. V nestřeženém okamžiku vyklouzne mu věta nebo slovo, jež hned vyjeví, že je člověkem nezrokroceným — nebo bavě se přijde najednou do hašteřivého tónu, do něhož by nikdy neupadl, kdyby doma tak často v něm si neliboval. Kdo je doma klackem, toho nikdy nebudou cizí lidé považovat za člověka jemného a vzdělaného — poněvadž pak vždycky na sebe musí dávat pozor, činí dojem člověka nuceného a nejistého, takže druzí hned poznají, že vzdělání jeho je pouze kabátem, který si oblekl, ale nikoliv vnitřní jeho přirozeností.

Se způsoby při jídle je tomu zrovna tak. Kdo se doma opře lokty o stůl, hlasitě mláská a polyká, pokapává ubrusy a pokaždé si více bere než na jeho díl přijde — ten ať si nemyslí, že bude u cizích lidí najednou jísti jako aristokrat. Bude na něm hned viděti, že do slušného jedění se nutí, ale že mu není vnitřní potřebou. Mnohý ženich dostal od nevěsty výpověď, nevěda, že jej pozorovala, když jedl a potom pravila: „Ne, takový špína se mi hnusí, kdo tak nechutně jí, nebude se ženou zacházeti něžně.“

Těž s pořádkem je tak. Je vůbec málo věcí, které tak vycházejí na světlo, jako nepořádnost člověka. Zachází

nešetrně a nečistotně se svými věcmi a myslí si: „to nepřijde na jevo, u cizích lidí si budu počínati už jinak.“ Jakoby bylo možno ukryt svoje návyky. Prozradí se tím, jak bude bráti do rukou knihu nebo podobenku. Bude-li knihu klásti na stůl, zapomene se podívat, zda-li stůl není snad mokrý nebo pošpiněný. Přijde-li do cizího bytu, zapomene si otřít důkladně obuv. V dopisech cizím lidem zapomene datum a ve kvapu složí dopis, zapomenuv jej osušiti. Poslední písmena v dopisech nebudou pečlivě dopsána, nýbrž jenom nedbale načrtnuta. Slovem, mohli bychom napočítati steré věci, které vyjeví v několik minutách, jakým je člověkem. Kdysi mi pravil známý můj, že lze poznati celý charakter člověka po tom, jak rozřezává knihy.

Těmito příklady chtěl jsem toliko ukázati, jak je docela nesprávnno se domýšleti, že je možno něco špatného konati nebo si v něčem povolovati, a že by to nevyšlo na světlo. Je jisto, že jednotlivý hřích nebo jednotlivé pochybení nevyjde hned na jevo — ale každé pochybení upravuje takřka koleje pro pochybení příští — zrovna tak, jako každá hodina na klavír činí prsty ohebnějšími pro hodinu příští. A každá nedbalost, každá lež, každá surovost, které se dopustíme v nejzazší komůrce za nejtlustějšími zdmi — je zjevna celému světu, i těm, jejichž lásku a úctu bychom si rádi získali — neboť každá povolnost k tomu, co je v nás ošklivého a slabošského, je jako otrava krve, která proběhne celým tělem a znenadání se objeví, kde ji nejméně očekáváme.

Kdo z vás si chce získati věrného přítele nebo věrnou přítelkyni, tomu nepomůže žádná přetvářka, nikoliv, musí skutečně státi se tím, čím by se rád zdál. A to lze pouze, zasadí-li si uvnitř do srdce šlechetné a krásné návyky — ty budou prozařovati celým jeho životem a získají mu lásku i důvěru. A toto je ráj na zemi.

3. POŘÁDEK A NEPOŘÁDEK.

Pestalozzi vypravuje v románu „Lienhard a Gertruda“,

že zloděj pod svou šibenicí pravil katu: o kěž by mne otec můj byl naučil pokaždé večer věšeti šaty pěkně na hřebek — nebyl bych nyní pod šibenicí. Dlouhý a truchlivý vývoj skrývá se za těmito slovy. Kterak všechno, co je velké a špatné, vyrůstá z pranepatrných počátků — poněvadž každý sebe menší návyk je nakažlivý — v dobrém i ve zlém. A snad není jiného návyku tak nakažlivého jako nedbalost. Slyšeli jste už, kterak i v nejprudší seči, obrátí-li jediný jezdec koně k útěku, jeho příklad ochromuje ostatní a žene je také na útěk — a zase jediný-li voják zvedne kleslý prapor a žene se zase na nepřítele, že příklad jeho často zarazí celý pluk? Tak je to i s nedbalostí. Nedbalé vykonávání jediné práce, ledabylé pohazování šatů, ochromuje všechny ostatní činnosti člověka a zastavuje v polovici cesty — zrovna tak na jiné straně podrobná pečlivost v nějakém malém výkonu způsobuje, že zatroubí se na pochod na celé čáře. Uvidíte to snad nejlépe, povím-li vám, kterak upadal zmíněný zloděj stále hlouběji a hlouběji. Představuji si to takto: Nezůstalo pouze při tom, že pohazoval šaty, nýbrž pohazoval všechno, co vzal do rukou. Tašku školní házel do koše na papír, boty stavěl na okno, límec si pěkně ovíjel kol kalamáře, punčochy dával na stůl a školní sešity na umývadlo. Zpěvník pohodil do trouby a večer jej měl napolo upečený. Nic nepřišlo na svoje místo, nýbrž házelo se tam, kde právě bylo místo prázdné. Znenáhla nemoc nepořádku nakazila také nitro. Vyprávěl-li o výletech nebo jiných událostech, po nichž byl tážán, nedbal, aby vyprávěl všechno přesně dle pořadu a tak, jak se věc udála, nýbrž přeházel jedno přes druhé, právě tak jako doma ve světnici — ne ze zbabělosti, nebo že by tím snad něčeho minil dosíci, nýbrž z ledabylosti. Jsa tážán, zda viděl, kolik hochů nedávno lezlo přes plot a kdo všechno byl při tom, pranic mu nesešlo na tom, jmenovati některé, kteří tam nebyli nebo jich několik vynechati. Na umluvené místo přijde pokaždé pozdě a slibům nedostojí — nikoliv snad ze sobeckosti, nikoliv, pouze z ledabylosti. Má-li co koupiti rodičům, zapomene vrátiti peníze, které

mu zůstaly nebo má za to, že těch několik haléřů nestojí za to. Když mu otec řekne, že je to zpronevěra, tu se na chvílku lekne, ale netrvá dlouho a zapomene na to zase. Neboť ani v jeho hlavě nic neleží tam, kde by mělo ležeti, nic nemá své zřetelné rubriky. Zpronevěra, lež, podvodnost, nespolehlivost, všechno to má promícháno samými nevinnými věcmi, jež jsou dovoleny — tak jako má ve světnici kartář na boty a kapesníky v téže zásuvce. To všechno by mu velmi dobře prošlo, kdyby zůstal po celý svůj život doma. Maminka dává všechno zase do pořádku a skvrny mu pěkně vykartáčuje. A otec nad mnohým zamhuřuje oči, poněvadž je to jeho jedináček a stane-li se, že jej vyplásl, tož to nebývá tak zlé. Žel, že skutečnost je docela jinaká. Ničeho nedává po nikom do pořádku, nečistí skvrn, neodpouští ničeho, má zřetelné rubriky s velikými černými písmeny pro všechny jednotlivé úkony lidské a pak má ještě jiné oddělení, nadepsané: „pokladna“, v něm se přísně a přesně vyplácí každému to, čeho svým výkonem si zasloužil. Doma se to často omlouvalo: „Vždyť to nemyslí tak zle“ — „však podruhé dá si už pozor.“ Zde ve skutečnosti nikdo nedbá ničeho takového, zde platí: „Kolik škody ve společnosti lidské natropí takový poklesek, jaká nebezpečí vznikají z toho jiným lidem?“ — a dle toho se platí nebo propouští, vyhazuje na ulici, olupuje o česť, dává do vězení nebo do polepšovny. A kdyby si snad stěžoval, řekne se mu: „myslíš si, že bys byl jako chlapec měl chleba, mléko, oděv, kdyby všichni bývali tak jednali jako ty nyní?“ Kdyby nebyl pekař v čas objednal mouku, kdyby mlékař byl zaspal a krejčí byl zapomněl přijít šaty přiměřiti? Nebo se domníváš, že by někdo mohl jeti drahou, kdyby všichni výhybkáři byli takoví jako ty? Což nevidíš, že bez věrnosti a pořádku by na světě všechno se shroutilo? Pomysli si, že by na světě pouze na čtvrt hodiny odstranila se věrnost a pořádek — nepostačila by, aby všechno bylo zničeno? Obloha by se zalila krví od požárů, koleje byly by plny mrtvol, moře zaplaveno troskami a mrtvými, všechny vztahy lidí v domácnosti i v obchodu

byly by zničeny a otráveny — slovem, nedá se to ani popsat. A ty se odvažuješ žádati, aby tvé jednání bylo považováno za nevinné? Či jsi snad spadl s Marsa? Není tam také horko, když slunce svítí a mokro, když prší?

V luterském katechismu za desaterem přikázání jsou tato slova: Co praví Bůh o všech těchto přikázáních? Praví toto: Já Hospodin Bůh tvůj — jsem Bůh přísný a žárlivý, jenž navštěvuje hříchy těch, kteří mne nenávidí, až do třetího a čtvrtého kolena. Kdysi se tázal hoch v naší škole: „je přece psáno, že Bůh je láska — jak může tedy býti hněvivým, žárlivým a mstivým?“ Ale řekněte přece, řekl jsem dětem, zda míníte do opravdy, že by bylo činem lásky k lidem, kdyby svět byl zařízen tak, aby zlo nemělo žádných následků pro ty, kteří zlo konají? Mohlo by se krásti, vraždit, podváděti, pomlouvati a lenošiti a to by nemělo míti žádných následků? Představte si na př., matku, která by synu vždy do školy donášela sešity nebo snídani, kdykoliv by zapomněl, nebo na sebe brala vinu, kdyby z ledabylosti něco opomenul? Byl by ji za to vděčným, až by později přišel do života? Nepřišel by k poznání, že mu tím zabránila, aby se pro následky, které má nepořádnost v zápětí, včas ještě vzpamatoval a obrátil? Zrovna tak musíme se tázati: mohli bychom si skutečně přát, aby dlouholetá ledabylost neměla pro nás žádných následků? Aby příroda byla také nepořádnou a zapomínala zapisovat nebo ze slabosti k nám zase vyškrtovala, co zapsala? Zda-li bychom pak ve všem zcela nezdivočeli, nezpustili a nezlehkomyslněli a nepozbyli veškeré pomoci a výzvy, bráti se pravou cestou? Že však také v lidském jednání a v lidských osudech všechno tak přesně a neúprosně po sobě následuje jako noc po dni a hřmění po blesku a žně po setí, to má také ještě docela zvláštní výhody: že totiž z dobrých návyků sklízí se také požehnané ovoce. Pomyslete si, že byste začali každého večera ukládati své šaty co nejpečlivěji a ovoce toho by bylo, že by u vás uhostila se neslýchaná ledabylost. Tu by člověk byl skutečně bez rady. Bylo by to, jako kdyby rolník nasej pšenice a narostly

mu z ní chrousti. Nikoliv — je požehnáním pro nás, že zákony přírodní jsou tak přísné a neúprosné, vždyť jinak by člověk nemohl ničeho konati pro budoucnost, ničeho vypočítati, na nic čekati, na nic spoléhati, nýbrž musel by žítí hůře než mravenci, kteří přece na zimu o sebe se postarají. Buďme tedy vděčni, že máme přísného a hněvivého Boha, neboť dle věčných Jeho zákonů vyrůstá také dobro, když je pěstíme a chráníme.

Jmenujte mi některé návyky, z nichž se sklízí pořádnost. O ukládání šatů jsme už mluvili. Také zde záleží všechno na maličkostech. Znal jsem hoča, jenž časem dostával velkou horečku pořádkovou. Tu pořádkoval celý den, kde co uložil na své místo, ale druhý den zase už u něho bylo jako ve chlívě. Přehlédl, že nutno počínati maličkostmi. Zůstanou-li i nejnepatrnější ledabylosti v malém, tu nepomůže dělati pořádek ve velkém, vždyť hromaděním maličkostí povstávají věci velké. Kdo chce státi se pořádným, musí naučiti se nepohazovati, čeho upotřebí, nýbrž všechno ukládati na určité místo: klobouk na věšák, školní tašku na židli, deštník na stojan, knihy do zásuvky atd. — Dostane-li dopis, musí vhoditi natrženou obálku do koše na papír a nenechávati na stole celou rozjizvenou. — Velmi dobrý vliv na celou naši bytost má také návyk, když vstáváme od práce nenechávati nic přeházeno, nýbrž všechny jednotlivé věci dáti pěkně do pořádku. Tento návyk přijde často sám sebou, jestliže každý večer ukládáme v pořádku svoje šaty na židli a obojí dá téměř samo sebou zase nějaký třetí návyk, na př., že plšice dostaneme zřetelnou touhu po pravidelných písmenách a jako čtvrtý návyk přidruží se k nim potřeba, míti pořádek v penězích a začneme zapisovati svoje příjmy a vydání. Společnému úsilí těchto čtyř návyků podaří se pak provrtati tunel také do našeho nitra a postarati se, aby také v hlavě jsme měli všechno tak přehledně uspořádáno, abychom na každé věci uviděli hned také následky její a byli takto zdržováni od nespořádaného života. Znenáhla se tím také vytvoří spořádané účtování v hlavě, takže dovedeme zevrubně pozorovati a vylíčiti,

co jsme zkusili nebo viděli a že nepřeplnáme a nejsme nespravedliví. Vyčítá-li na př. někdo jinému — ty mi jakživ v ničem nepomůžeš — protože mu několikrát odepřel pomoci — je toho příčinou nepořádek v hlavě — a mnoho jiných nespravedlností a nevděků vyvírá rovněž pouze z návyku špatného účtování v hlavě.

Tu vidíte, jak je také v dobrém nezbytno postupovati od maličkostí k velkému, chceme-li skutečně dosáhnouti něco řádného. Kdo chce začít hned hrdinstvím, je jako stavitel, jenž chce stavěti zámek a nenechá napřed půdu dobře vyschnouti a sležeti. Víte, že hlemýžď staví si domek ze svých slin. To dělá člověk vlastně také. Nebuduje si takto sice své obydlí, nýbrž svůj osud, celý pozdější život buduje si pomalu svými návyky. Má-li toto své obydlí později vysušeno a hotovo, spráskne kolikráte bezradně ruce nad sebou a zvolá: „A v tom mám bydlet i a k tomu ještě s rodinou? Jak jsem si mohl jenom vystavět tak ohyzdné hnízdo?“

4. SPOLEHLIVOST.

Dostávalo se mi tolik domluv a pokárání pro lhaní, ale od lhavosti jsem se nemohl odtrhnouti. Zdála se mi v životě tak nepostrádatelnou jako dobrý deštník. Myslíval jsem si, ale nač by měl člověk promoknouti, když tomu může vyhnouti? Deštník jistě není ničím pěkným, ale přece ochrání od vody. Lež také není nic pěkného, ale uchrání člověka od tolika nepříjemností a mnohdy ušetří rodičům leckterou mrzutost. Tak jsem rozumovával kdysi. Jednou jsem uslyšel řeč, plnou chvály — o pravdě. Milý, starý muž, chodil se mnou po nábřeží mořském, když nad mořem už probleskovaly první hvězdy. Zastavil se a pravil: Podívej se na večernici, jak prozaňuje tamto posledními hnědými mráčky. Na ni lze vždycky spoľehnouti. — Když ji užřím, je mi, jako bych měl ruce sepnouti. Připomíná mi, co je na světě nejvznešenějšího: člověka, na něhož možno spoľehnouti.

Nikdy nesklame. Spíše by svět se rozpadl, než by

řekl lživé slovo. — I kdyby každičká stezka zmizela v mlhách tajnosti a lhářství, promluví-li takový člověk, prosvítne mlhami hvězda a víme, na čem jsme. Tak mluvil a hleděl ještě chvíli za kmitavým světlem. — Já však jsem docela stichl. — A styděl jsem se, že mé myšlenky zastavily se pouze u deštníků, jakoby deštník mohl býti rádcem mého života. Když jsme se ubírali dále — setmělo se a celá obloha zářila odvěkými světly. Tu jsem najednou pocítil, že v pravdivosti je také cos hvězdného a nadzemského a mé srdce plnilo se znenáhla velkou a velkou láskou k ní. Že lež bývá mnohdy pohodlna, to jsem věděl dosud — ale státi se člověkem spolehlivým jako hvězdy, člověkem, na jehož slovo možno nezvratně spoléhati zde na zemi, na níž téměř nikdo ničeho neběře přesně a každý tak rád ulehčuje si život lhaním — to zdálo se mi hodným závidění a vznešeným, že proti tomu pobledly malé výhody, jež lhaní na okamžik přináší. A řekl jsem si: zde není možna polovičatost. Chceš býti člověkem, jehož nejmenšímu slovu lze důvěřovati jako nejslavnostnější přísave? Chceš-li jsm býti, pak nesmíš vůbec nikdy z úst propustiti nepravdivého slova i kdyby jsi věděl, že malou lži jinému nebo sobě pomůžeš z velikých nesnází — nesmíš selhati, neboť naprosté důvěry získáš si jenom tehdy, bude-li ti lež tak nemožna, jako je nemožno večernici z čista jasna lítati po nebi jako nějaký povětroň. Pravdu mluvit — toť cesta, po které se musíš bráti pevným krokem a nesmíš s ní sejíti. Lidem se musí zdáti, jakobys pravdu mluvil už mnoho, mnoho tisíc let. Býti člověkem naprosto pravdivým — toť dráha životní — řídké a požehnané povolání — neboť jest oporou a pomocí nesčíslných lidí, že jsou zde lidé, kteří nikdy neselhou. Kdo tedy chce věnovati se tomuto vznešenému úkolu, nesmí už naslouchati žádnému pokušení ku lhavosti. Četli jste Homérovu Odysseu, jak Odysseus pluje se soudruhy mimo ostrov Sírén, zacpal všem uši a sebe dal přivázati ku stožáru s obličejem k moři, poněvadž nikdo, ponejprv uslyšev zpěv Sírén, nemohl odolati jejich hlasům. — Tak se

to má se zvuky lži. Snadno namlouvají nám, že někdy lépe pochodíme a neuškodíme nikomu, řekneme-li jenom malou nepravdu. Tu nelze pokaždé dokazovat podrobně opak toho, trvalo by to velmi dlouho. Nepomůže, než ucpatí uši, obličej odvrátiti, zrak pevně pozvednouti k večernici a pomysliti si: To je zcela jasno a jisto, že musím být naprosto a vždycky pravdomluvným, chci-li, aby mi lidé důvěřovali — tak důvěřovali, jako důvěřují plavci neposunutelným hvězdám.

Ale lež služebná, lež z nouze je přece dovolena? Víte, co na to řekl kterýsi básník naší doby? Člověk vždy si posloužil, je vždycky v nouzi, když lže. Může se tedy každá lež omluviti, že je ze služby, že je z nouze. Mnohdy se namítají velmi spletité případy, někdo je třeba nemocen, abychom ho ušetřili máme říci nepravdu a t. d. Při tom se zapomíná jedna věc: Nemocný zpozoroval-li, že byl obelhán, pak teprve pozbude klidu. Kdo jednou selhal, tomu se nevěří i kdyby mluvil pravdu. To platí také u nemocných. Právě nemocní musí mlti zcela pevnou důvěru k těm, kteří jsou nejvíce u nich, sice vidí v pochmurné a dráždivé svojí náladě tajnůstkářství za každým slovem a posuňkem. Mohou-li ale neochvějně spolehnouti, že se jim mluví jenom pravda, pak skutečně se upokojí tím, co se jim povídá. — Lhát je vždycky krátkozraká moudrost, neboť veškeren vzájemný styk zakládá se na tom, že slova považují se za výraz skutečného stavu věcí — byl-li tudíž kdo podveden nepravdou bližního, pak bývá hůře, než kdyby se stýkal s hluchoněmým, neboť slova lhářova nebéře už vůbec vážně a to je nejhroznější rozluka, již dva lidé se rozcházejí.

Řekl jsem, že lež mnohdy přinášívá malé ulehčení. Kdo na to spoléhá — zapomíná, že za malým ulehčením následuje nepřehledná řada těžkostí. Jako ve starých pohádkách žádá čert duši, která se mu zapsala, tak si přichází duch lži pro duši, která jedenkrát mluvila nepravdu, žádá lži větších a přetvářek, aby se zakryla lež první — a když předivo lži vzrostlo, vyjde na světlo — neboť někde to přece neklapne a ani nejprohnanější

lhář nemůže všechno tak přehlédnouti, aby věděl na každou otázku odpověď, s níž by všechno ostatní se shodovalo. Lhář vždycky prozradí se sám, a to by měl uvážiti každý, kdo je na rozcestí pravdy a lži. Goethe napsal o lži:

Běda lži, neb neosvobodí
jak každé jiné slovo pravdivé;
lež neutěší, toho sklíčí však,
v útaji kdo snoval ji — a jako šíp,
jenž vystřelen jsa, Boží na rozkaz
se obrátí a selže — vrátí se
a zraní střelce . . .

„Lež neutěší“ — v tom vězí utajená bída lhavosti, neboť nikdy nevíme, kdy lež srazí se s pravdou — má se to se lží jako s padělanou mincí, kterou jsme chtěli udati a nyní musíme býti přítomni, když lidé zkoušejí na stole její zvuk nebo prohlížejí její ráži nebo ji na váhách odvažují.

Mluví-li s vámi o lži, nemluví s vámi jaksi s patra, nýbrž jako přítel, který k vám usedá, aby se s vámi poradil, nebo chcete-li jako starý Indián, který v táboře u ohně se radí se svými o cestě, která by byla nejschůdnější. Víím, že většina lidí ne dosti dobře studuje podstatu a následky lhaní — jinak by se jim nedávala tak snadno přepadat. Studujete jedovaté houby, hnízda ptačí, pavučiny, krystaly a všechno možné, ale vynecháváte věc zajímavou, jako je lež. A přece možno při tom tolik věcí objeviti. Knížečku o lži, která povstává, kde ráda se ukazuje, co natropí, jak se skrývá, jak se dá vyléčit — takovou knížečku by dovedly napsati nejlépe děti. Psáváte-li o krtku nebo o modřince, buďte jisti, že všechno to je už napsáno v Brehmově životu zvířat — napišete-li ale ovoce svých výzkumů o lži, snad i s vlastními vyobrazeními, — buďte jisti, že většina toho dosud nevyšla tiskem. Slyšeli jste snad, že poslední dobou je věda lékařská mnohem opatrnější s léky a nepředpisuje už při každé maličkosti kapky nebo prášky? Přišlo se na to, že mnohé kapky a prášky na okamžik některému místu uleví — za to však že

účinkují zhoubně a ochromují srdce nebo čivy a žaludek a poškozují trvale. K tomuto objevu přišlo se až po dlouhé době, neboť první příjemný účinek léku přirozeně zlákal lidi a teprve ponenáhlu se mohlo pozorovati, jak s těmito malými ulehčeními souvisejí dalekosáhlé ničivé následky. V malém lze to na př. pozorovati už na alkoholu. Člověka znaveného zdánlivě občerství, poněvadž mu na chvílku rozežene krev — za to však zhoubně zasáhne do činnosti srdce a bystrosti hlavy a právě na těchto dvou závisí vytrvalost lidí. A se lží je také tak. Je už dávno známo, že chvílkové ulehčení, jež si zjednáváme lží, mívá v zápětí největší škody — ale není dosud opravdové vědy o lži, která by to hodně zřetelně objasnila a probrala podrobnosti. Kterak bývá člověk ochromen pocitem, že je zbabělec a že skrýval své jednání, kterak jediné selhané slovo z člověka dělá otroka, jako to činí hlt morfia, jestliže včas celou svou vůlí se nevzepře, kterak lež i všechny ostatní dobré vlastnosti lidské sežírá a otravuje a ochromuje odpor k ostatním pokušením, tak jako alkohol rozkládá nejjemnější buňky v mozku a vůli seslabuje, kterak sebe nepatrnější nepravdou bývá podlomeno postavení člověka ve společnosti a proč bývá nezbytně podlomeno — to všechno bychom měli už k vůli sobě co nejpodrobněji prozkoumat drobnohledem. A udělati si sbírku příkladů lží, mladých i dorostlých jako ve sbírkách brouků, až bychom měli z každé odrudy po exempláři, lži z ješitnosti, lži ze zbabělosti, lži ze žádostivosti a lži z přátelství nesprávně pochopeného. Pod každou odrudu připišme pěkné názvy, jimiž se lži krásnějí, tak jako ve sbírce připisuje se jméno pod každého brouka. Připojme též, u jakých lidí jednotlivé lži nejraději se vyskytují, tak jako na př. u některého motýle se udává: ssají nejraději na pampeliškách. Kdybyste se dopustili hodně bidácké lži, hleďte, abyste na ni nezapomněli, dejte si ji jaksi vycpat na věčnou památku a schovejte s udáním všech zlých následků, tak jako si dáváme vycpat dravce, jež jsme zastřelili. Kdo si zřídil takové museum lží — a kdyby také pouze v hlavě,

nebude už jistě tak k neuvěření krátkozrakým, jako bývají tak mnozí lidé lhouce. Takové museum má ještě výhodu, že do něho možno pozvat na návštěvu mladší bratry a sestry a druhy a poprosit je o pomoc při sbírání.

Na konec bych se vás rád zeptal, které jsou pomůcky v boji se lhavostí? Správné poznání a dobré předsevzetí samy ještě neochrání, abychom lži nedali se přepadnouti. Vůdce uhájí pevnost jenom tehdy, zná-li dobře své vojsko a všechno, co mu může pomoci a ví-li, kterak nejlépe se opatří místa, která jsou nejvíce ohrožena.

Dobrym léčivem je, dávatí krajní pozor na každé i sebe menší nadsazování a navyknouti si takto pravdivosti. Vypravujice čljejme bedlivě na každou nepřesnost a vypravujme raději pomalu, jenom abychom neklopýtali přes pravdu. Mějme dvojnásobný pozor, vykládáme-li svá dobrodružství, nebo hrdinství a trojnásobně budme opatrní, opakujeme-li co jiný povídal. Viděl jsem v humeristických listech vymalovaný stroj na uzenky. Vrchem se do něho dal vepř a spodem vycházely hotové uzenky. Zrovna tak rychle zpracují se mnohdy slova jiných, projdou-li dvěma nebo třemi lidmi, zvláště mají-li tito lidé nechuf k člověku, který slova ta pronesl. Takoví lidé jsou hotovými stroji na uzenky. Donutiti se, opakovati všechno přesně tak, jak jsme to slyšeli, je nejprvnější a nejdůležitější opatření proti lži.

Jako jsou na dráhách mimo kondukerů též kontroloři, aby nikdo nejezdil bez lístku, máme také ještě jiný prostředek, kontrolovati sebe, zda pokračujeme v přesnosti: udělejme si malý denník, ovšem že zcela tajný. Do něho zanášejme si každý večer všechny lži a všechna nadsazování, při nichž jsme se přistihli. Jaká radost, budeme-li mlíi čím dál méně co zanášeti.

Jako třetí pomůcka doporučuje se ovšem často docházeti do zmíněného musea lži.

5. STATEČNOST A PRAVDIVOST.

Slyšel jsem kdysi tvrzení: kdyby někdy přestaly války, rozmohla by se na zemi zbabělost. Nebylo by

už kde dokázati statečnost a udatnost. Je to správné? Kdyby to bylo pravda, byly by všechny ženy zbabělci, neboť, vyjma amazonky, neprodělaly nikdy školu krveprolití na bojišti. Kdo by se však odvážil tvrditi, že ženy nejsou statečné? Že by měly strach nasaditi život? Že nedovedou dívati se smrti do očí? Že nedovedou snášet bolesti? Vzpomeňte si na všechny mučenice, vzpomeňte si na milosrdné sestry, vzpomeňte si na matky, které samotny prohljejí se životem pro své děti. Na bojišti u Met stojí mezi hroby vojínů pomník anglické dívky — ošetřovatelky nemocných, jež se přihlásila do lazaretu k nemocným na černé neštovice, když mnoho mužů této odvahy nemělo. Kdo si vzpomene na ženy, ví, že zmužilost a srdnatost najdeme také mimo bojiště. Ba, kdo může říci, zda právě války nejsou snad závadou, že nemůže vyvinouti se nejvyšší druh statečnosti a hrdinnosti, statečnosti to, jež vyvírá z lásky? Statečnost není než smýšlení, v němž nemá myšlenka na smrt, na bolesti a protivenství žádné moci na naše jednání. Je snad smrt prachem a olovem ze všech nebezpečí života na zemi nejhroznější? Nebo není bez počtu jiných nebezpečí pro život, zdraví a štěstí lidské, jež vyžadují zrovna tolik a často i více statečnosti? A může člověk jenom tehdy se obětovati, když jiné vraždí a ne také tehdy, když jich zachraňuje? Není láska stejně velký zdroj statečnosti jako válka? A nebyly snad skutky největší hrdinnosti na světě vykonány z lásky? A nevírá se vám myšlenka, že by snad bylo ve světě ještě více statečnosti, kdyby bylo více lásky a že snad právě války zabraňují, aby se největší a nejtrvalejší statečnost nerozšiřovala? A to tím, že války tolik lásky ubljejí?

Vůbec myslím, že nebáti se tělesných bolestí není ještě důkazem, že máme skutečnou a pravou statečnost. Je mnoho lidí, kteří mají čivy dosti hrubé a obraznost nevznětlivou a jsou proto dosti lhostejnými ku nebezpečím tělesným — jako většina národů necivilisovaných. K tomu si ve válce přimyslete pochod velkých davů, jenž vojny opojuje. A že velkému počtu lidí není smrt zlem nejhorším, to vidět přece z toho, že tak mnoho

lidí končí samovraždou, protože jsou věci mnohem bolestnější a nesnesitelnější nežli je smrt. Jinak by se muselo říci, samovrazi jsou lidé nejstatečnější, poněvadž dovedou sebe usmrtit. Snášení odsuzování, pohany a nevážnost, doznání vinu nebo také jenom nedopatření, je mnohým lidem strašnější než smrt. Proto mám za to, že nejlépe a nejjistěji dokáže statečnost ne ten, kdo prostě smrtí pohrdá, nýbrž ten, kdo přemůže bázeň lidskou a strach před lidmi. Proto také myslím, že přísná pravdivost je vždy nejvyšším důkazem statečnosti a že každý člověk, třebaš pušky ještě ani neviděl, má den ze dne příležitost býti statečný, přizná-li se vždy ke všemu otevřeně a je bezohledný i v nejnepatrnějších věcech, běží-li o pravdu. Je totiž mnohem snadnější, odvrhnouti od sebe život, je-li člověk ve velkém nadšení, než den ze dne zůstávati vytrvalým, když přichází pokušení, abychom unikli nemilému výjevu, ostudě nebo také trestu. Zde se ukáže, je-li kdo pancéřem obrněn proti strachu a bázni nebo zaleze do křoví, vidí-li útok.

U starých Germánů byla pověst, že všichni, kteří padnou na bojišti, bývají bitevními vllami odneseni do Walhaly a bydlejí tam ve věčném světle mezi bohy. Kdo nelže a statečně bere všechno na sebe, jenom aby zůstal věren pravdě, přebývá už na zemi ve Walhale a je u bohů, neboť všichni dobří a stateční jej budou ctít, podají mu ruce, a láskou i důvěrou mu promění zemi v nebe.

6. ČISTOTA.

Kdyby vám umřel milovaný přítel, chodily byste pestře oblečeny a s věncem na hlavě — nebo oblekly byste ve svátky vánoční smuteční šaty a černý závoj? Není-li pravda, svým zevnějškem dáváte vždycky na jevo, co cítíte ve svém srdci. Oblek má býti takřka znakem, obrazem vnitřku. Lidé mají viděti, jak je nám uvnitř, aby si nedovolovali s námi žertů, když máme hluboký smutek. Pamatuji ze svého chlapectví, že žáci, kteří přišli do školy ve smutečním obleku, nebývali jinými

škádlení, nýbrž že s nimi zacházelo se s jakousi plachou vážností. A jak je na druhé straně zase krásné, projevuje-li se oblekem také radost. Též jiní hned zúčastní se blažené nálady. Když houf dětí v bílých šatech s pestrými klobouky, jsa na výletě, zpívá a výská, zastavují se staří a vzdýchají: „oh mládí —“ a hned v mysli jejich oživnou doby, kdy též chodívali na výlety — a dlouho pohlížejí za dětmi. Ano — mládí!

Vůbec za nejšťastnější mám lidi, kteří dovedou všechno vyjádřit, co hýbá jejich srdcem — jako na př. malíř, jenž může své nejkrásnější nálady a sny vtělit do barev, nebo sochař, jenž dává své duši mluvit mramorem, nebo hudebník, jenž své city projádruje zázračnými zvuky. Šťasten, kdo dovede jenom trochu hrát nebo zpívat — šťasten nejchudší hudebník vesnický, který večer na harmonice si zahrá, co mu nálada donese.

Ve středověku byl anglický šlechtic králem doživotně uvězněn. Zprvu byl všecek zoufalý a zuřil jakoby smyslů zbaven — potom však se poddal svému osudu, stal se trpělivým a často jej bylo vidat pohrouženého do hluboké modlitby s rukama sepjatýma. Zatožil vyjádřit nějak své zbožné smýšlení — vyprosil si na žalářníkovi dláto a celé měsíce dlabal do zdi žalářní obraz Ukřižovaného, až byl hotov a Kristus tolik dojmavý a vznešeně trpělivý shlížel na vězně, že vězeň myslil, že stal se zázrak a postava oživila. Zázrak se nestal, vězeň vtělil pouze své hluboké city do chladného šedého kamene — a to jej tolik blažilo.

Možno však ještě jinak vyjádřit se než mluvou, malbou, zpěvem, hudbou a barvami oděvu. Člověk se může vyjádřovati návyky. Jsou na př. lidé, jež si přejí býti velmi pokornými, ti budou se vynasnažovati, vyjádřit to všemi svými návyky, pozdravováním, odpověďmi, postojem — až dosáhnou, že celá jejich bytost bude sálati pokorou — tak jako umělci po mnohém a mnohém dlabání konečně přece se podaří, utvářiti obraz tak, že myšlenka je v něm dokonale vtělena. Řekněte, jak byste se snažili vyjádřit touhu po čistotě? Není zajisté na světě člověka, ani nejdivočejšího, aby

nepocítil v hloubi duše této touhy — touhy býti čistý. Snad člověk mnohdy ani určitě neví, co tím vlastně míní — ale má touhu, býti prost všech poskvrn, býti v srdci bílý jako snh, nedotknutý tím, co je špinavého ve slovech, pohybech a myšlenkách. Kterak to lze svou bytostí vyjádřiti? Zašpiněnýma rukama, neučesanou hlavou a skvrnami na oděvu nebo tím, že mluvíme velmi mnoho špinavých slov? Myslím, že opakem toho. Kdo není čist jaksi přirozeným návykem, měl by býti čist, aby umělecky projádl touhu svého srdce po čistotě bez poskvrny. Tuto touhu může zosobniti celou svou bytostí, zrovna tak, jako sochař kamenem zosobňuje své myšlenky. Tím nemíním, že musíme oblékati se do drahých šatů, nikoliv, i člověk nejchudší má vodu na vyčistění svého oděvu. Běží pouze o to, abychom měli pravou vůli a touhu, vyjádřiti něco svými návyky — touhu býti umělci čistoty.

Kdo jednou již začal a dá pozor na každý prach a každou skvrnu ve tváři, na ruku a na oděvu — objeví k své radosti ještě něco důležitého. Jako naše vlastní hudba utiňuje a povznáší naše srdce, má též navyknuti čistotě velký vliv na naše nitro. Zamilujeme se do čistoty a stáváme se netrpělivějšími nejen na skvrny na kabátě, nýbrž také na skvrny v naší povaze a na nečistá slova, jež mluvíme a nečisté myšlenky, které se prohánějí naší duší.

Budete-li o tom přemýšleti, pochopíte, proč i někteří zakladatelé náboženství kladli toliký důraz na pravidelná náboženská umývání. Věděli, že návyk tento působí také na nitro, že je člověku pomůckou a pobídkou, aby také čistě myslel a mluvil.

S druhé strany je zevní nečistota velkým nebezpečím, poněvadž nakazí nitro. Slyšeli jste už, že skvrny vitriolové jsou tolik nebezpečny, poněvadž nejen prožirají oděv, nýbrž pronikají až na kůži a rozežirají i tělo? To děje se však nejen s vitriolem, nýbrž se všemi skvrnami. Prožirají se až do člověka, až do nitra. Kdo celé dny chodí s velkou žlutou skvrnou v koutcích úst od požitých vajlíček, nebývá tak tuze rychlý, aby očistil

své nitro. Špinavé se mu přestává ošklivěti. Je mu snáze žít se skvrnami. Kdo se nestydí mít ruce a nehty špinavé, nestydí se také nečistě mluvit a na konec si oběře špinavé myšlenky za své denní společníky. ¹⁾

Dobří znalci lidí prohlednou si člověka napřed po stránce čistotnosti, chtějí-li zvědět, zda mu mohou důvěřovati. Americký černocho, jenž byl jako dítě ještě otrokem a nyní je velmi vážen jako učitel a řečník v Americe, uveřejnil před nedávnem svůj životopis: vypráví, že jako velmi chudý hoch 12 letý 3 dny běžel pěšky, aby byl přijat do velké školy pro černochoy. — Peněz na školné neměl, ale doufal si jich vydělati vedlejší prací. Když představenou prosil o přijetí, uložila mu, vyčistíti dva pokoje. Vyčistil je tak pečlivě, že nikde nezůstalo ani prášku. Když to uviděla, byl přijat. Nabyla k němu důvěry. Myslíla si: Když pokoje tak dobře vyčistil, bude zajisté i ve všem ostatním pořádný a čistotný. Dospěje k něčemu. V téže knize vypravuje také, že nejprvnější a nejdůležitější věcí, aby se z černochoů vychovali a vzdělali lidé je, přimětí jich užívati kartáčky na zuby. To je důležitější, než učiti jich čísti. Dokud důkladně nenaučí se čistotě, dotud je život jejich nečistý a nepořádný. Teprve v kartáčku na zuby nabudou opory. Naučí-li se čistit zuby, nakazí tento návyk celé ostatní chování a učiní je sebranějším a spořádanějším.

Tu vidíte, že čistotnost není čímsi vedlejší a že nelze odbýti ji co nejspěšněji a co nejmenší trochou vody, tak aby už v pondělí ručník byl celý umouněn, nýbrž že je záležitostí, na níž závisí mnoho velkého v životě. Mnohdy si kluk myslívá, aby to v životě k něčemu přivedl a měl štěstí, to že závisí především na tom, má-li někde mocného strýce nebo bohatou tetu, kteří by jej penězi a přímluvou k něčemu dostrkali. — Pravím vám: čistota je nejbohatší a nejmocnější tetou na světě, po níž se dědí — a kdo s ní je za dobře,

¹⁾ Rozumí se, že nelze vytýkati dělníkům skvrn, které si odnášejí z práce — tyto skvrny jsou čestnější než nejčistší oblek zahálců.

na toho vysype náplň nejpožehnanějších darů a přimluva její otevře dveře největších pánů, ale mazalové, kdyby měli i sebe bohatší a mocnější strýce, jakmile si kdo všimne obleku, na němž mají skvrnu na skvrně od zamaštěných papírů a od nečistých rukou — otře si ruce a řekne: „Je mi velmi líto, ale není teď nijakého místa“ a ženě potom praví: „Bohu díky, na štěstí není nyní místa — brrrr!“

7. ZÁVISTĚ.

Jiří má polévky plný talíř až po okraj, Zdeněk ale dostal pouze půl talíře a toliko jeden knedlík, kdežto na Jiříkově talíři tři knedle vyčnívají jako ostrovy z hlubokých vod. Zdeňka se zmocní bledá závist a zdá se mu, že bratra už nemůže cítit. Když k tomu ještě poznenáhlu objevuje, že maminka má zvláštní náklonnost k Jiřímu snad proto, že potřebuje zvláštní její péče — tu u Zdeňka závist usadí se načisto po domácku. A nyní nejen, že má méně mlsů než bratr, nýbrž má v srdci jed, jenž mu ztrpčuje kde které jídlo; začíná už pořádně šilhati, protože se mu oči stále obracejí po talíři bratrově. Když nedávno dokonce objevil, že boty Jiřího jsou z jemnější kůže, nedá mu, aby jedním okem nepošilhával po botkách a druhým po talíři, zlost se hned sveze z talíře na boty a hned zase šplhá se po nohou Jiřího na stůl.

Pomyslete si: Znal jsem takového Zdeňka a když jsem jednou mluvil o závistí, přišel po škole ke mně a pravil: Víím dobře, jak je ohyzdno — a jak to člověku všechno znechucuje, ale já za to přece nemohu, že bratr dostává více a všechno lepší než já. Maminka mu dává přednost, to jsem už dávno pozoroval. Odpověděl jsem mu: milý Zdeňku, to je správné, že člověku neujdou nerovné díly, když se dal do srovnávání. Ale nač vlastně srovnáváš? Vždyť by's mohl už napřed vědět, že není na celém světě ani dvou lidí, kteří by dostávali všechno stejně, zrovna jako není dvou květin, jež by měly úplně stejné díly světla, vody a hlíny, tak by jsi měl též povážít, že nemůže býti na světě ani jediné matky, aby měla

o všechny děti vždycky tutéž péči. Snad s jedním má zvláštní soucit, poněvadž je slabé, nebo poněvadž, dokud bylo malé musila je velmi bedlivě ošetřovati a zůstalo jí to návykem. Nebo má s ním větší soucit než s jinými, poněvadž vidí, že má v povaze vlastnosti, které mu budou kdysi život velmi ztěžovati. A proto si matka myslí, že mu musí mládí hodně osladit — slovem: můžeš vědět, co se děje v srdci matčině? A kterak víš, zda jí později nebudeš bližším než Jiří, až z tebe bude silný muž a matka pozná, jakou má v tobě oporu. Ne, odvykni si závidět, neboť zavistivému je, ja oby měl ustavičně mořskou nemoc, všechno vidí zeleno-žlutě a nemůže z ničeho už radovati se, poněvadž vždycky uvidí někoho, kdo se má lépe. Slyšel jsi v bájích starověkých o Stymfalidech ptácích, že všechno pokáleli, co lidé chtěli jísti? — Takovými ptáky jsou závistné myšlenky. Učiní člověka nejnešťastnějším ze všech. Máš pravdu. Pouhými předsevzetími nelze jich usmrtiti. V bájích musel býti také povolán Haerakles, aby ptáky sestřelil šípy bohů. — Dám ti takový šíp bohů, totiž dobrou myšlenku, kterou usmrtíš ptáky závisti, až usednou na tvém talíři. Radím ti: ani na okamžik nezapomínej, že kteří se mají zdánlivě lépe a více užijí než ty, nebo kterým se věnuje více péče, ohledů a pohodlí, že jim dokonce není čeho závidět. Většina lidí, kteří byli v mládí zhýčkáni a každé přání se jim vyplňovalo, mají život velmi těžký, poněvadž jsou rozmazleni a nemají daru, starati se a mysliti na jiné — a nemajíce tohoto daru nepoznají, co je v životě nejvzácnějšího a nejvznešenějšího — milovati někoho z celé duše a býti uzavřen hluboko do jeho srdce. — Proto bývají lidé, kteří „se mají lépe“ velmi k politování. Budeš se tázati: ale hoch sirotek jda kol ozářených oken šťastné rodiny, má snad s jejími dětmi mlti dokonce soustrast? Nemůže jim skutečně závidět? Nikoliv, nikdy jim nemá závidět. Vždyť neví, jak dopadne druhá polovička jejich života. Kdyby to věděl, snad by požehnal dům a řekl: Kdybyste věděli, co vás čeká, jak vám ze srdce přeji, že nyní ještě můžete dosyta se

radovati. Ví sirotek, jaký život je mu připraven, zda mu nebude hojně nahrazeno, čeho postrádal? Aby jeden měl všechno a druhý ničeho, toho na světě není. Bohatství, štěstí, láska, zdraví, nadání nebývá nikdy pohromadě v jedné ruce. Ten má určité výhody, dary, přednosti — onen má zase něco jiného a musí se snažiti, považovati za nejlepší to, čeho se dostalo jemu. Nejsi-li tak hýčkán jako Jiří, raduj se z toho a nauč se za to hodně důkladně mysliti na jiné a sebe úplně zapomínati, buď k sobě tvrdým, abys nabýval síly — a až nabudeš síly, budeš se stydět za svoje výpravy do cizích tallířů a už nebudeš chtít měniti s bratrem — ano snad jej budeš mlít dvakrát tak rád, až uvidíš, jak se těžko motá životem a maminku snad ještě odprosíš za všechny svoje hloupé myšlenky, bude-li ještě na živu, což ze srdce doufáme.

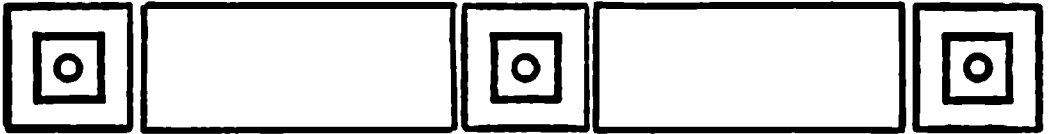
Jsou velmi krásné verše od Geroka, vzpomeňte si na ně, kdykoliv štěstí, vás mlíjejíc, zazáří jiným do života — je v nich velmi něžně naznačeno, jak veškeré cizí štěstí docela zvláště plá také v nás, dovedeme-li na sebe tolik pozapomenouti, abychom je z celého srdce sdíleli :

Už v jizbě se šeří a stmívá
a světlo dne prchá už v dál;
a k sousedu slunce se dívá,
jak v okně by rubín mu plál.

• Zří tabule v západ a září,
je purpuru zažihá pruh,
vsled slunce, jímž loučíc se daří
pod večer se šeřící luh.

A na mne tu ve síně stínu,
jež v tmíci se východ zří zas,
zář plane, jež růže má v klínu
a v okna tam hází svůj jas.

Tož raduj se ze blaha zvěsti,
byť dům tvůj ho nenazval svým,
a uživej bližního stěstí,
jak bylo by jedině tvým!

POZNÁNÍ SEBE.

1. HODNOTA SEBEPOZNÁNÍ.

VÍTE dítky, který díl země je nejtemnější? Afrika? Nikoliv, také Afrika je nyní už odvážnými cestovateli prozkoumána všemi směry. Podívejte se jenom na novou mapu Afriky. Najdete na ní už sotva místočka prázdného, všude jsou poznačena jezera, hory a řeky, známé národnosti — ano, myslí se vážně na stavbu dráhy celou pevninou.

Nikoliv, nejtemnějším dílem země je lidské srdce. Je snadněji stopovati Nil až ku zřídlu, ačkoliv bylo na to třeba přes tisíc let, než stopovati lidský skutek až k nejtajnějším zřídům v srdci. Proč asi? Vlastně by se mělo myslet, že je tomu naopak. Abychom seznali zřídlo činu, potřebujeme se pouze otázat sami sebe a netřeba nám bojovati s divokými národy, ani se pražiti obtížnými pochody v úpalu slunečním. Které nepřekonatelné překážky zabraňují nám prozkoumati vlastní nitro? Když na př. jste dopadeni při nějaké nepravdě a táží se vás, proč jste nepravdu řekli — budete znáti pravé zřídlo? A proč ne? Vidíte, jak málo se vyznáte ve svém temném dílu země, sice byste mi mohli hned odpověděti. Pravda, člověk se bojí toho, co u sebe objeví, nerad by našel ošklivé vlastnosti a proto nikdy vážně se nepustí do prozkoumání. Sebe odvážlivější objevitel, který nebojí

se lvů ani lidojedů, nemůže překonati bázeň a strach, proniknouti až k pramenům svých činů. Rád si namlouvá, že všechno podniká jenom z lásky k lidstvu a na sebe že nemyslí ani dost málo — kdyby u sebe provedl důkladnou prohlídku, snad by objevil, že většina jeho činů vyprýštila z hor chtivosti po slávě a mnoho jiných činů že má zřídlo v houštinách honby za dobrodružstvími a že ryzí láska pravdy je snad pouze nepatrným potůčkem, jenž cestou vblhává do hlavních pramenů a zaniká. Ale není lhostejno, z jakých pramenů prýští jeho činy? Hlavní věcí přece je, že činí cosi velkého a prospěšného. Co vy na to říkáte? Není docela jedno, zda-li je vlak hnán parou nebo elektřinou, hlavní věcí je, aby jel. Je jistě lhostejno, žene-li jej pára nebo elektřina — ale přestavte si, že by jej hnala nějaká jiná síla, které člověk úplně ještě neovládl a která cestou vybuchne a roztrhne celý vůz — je i tentokrát lhostejno, jakou sílu běřeme? Zrovna tak je tomu, když je člověk hnán chtivostí slávy nebo dobrodružství. Urazí snad kus cesty a vykoná věci velké i užitečné. Ale ani na chvíli nejsme jisti, zda-li nezničí sebe a všechny, kteří jemu se svěřili. Neboť touha po slávě a dobrodružstvích vzrůstá stále divočeji, čím více potravy se jí dostává a až příliš brzy bývá silnější než svědomí a silnější než láska k pravdě — a je ztracen. A právě proto je tak nesmírně důležité, poznati sebe, abychom objevili včas všechno, co začíná v srdci bujeti a nás zotročovati. Víte, že v lese rostou jedovaté houby nejraději tam, kam slunce nepřijde. Stejně je tomu s jedovatými houbami v srdci lidském. Bují tam, kam neprosvítne slunce sebepoznání. Rodiče vaši zpozorují vaše špatné náklonnosti obyčejně, když už tak vzrostly, že jich ani nelze vyhubit — jedině vy sami můžete poznati býlí, když vyráží v srdci vašem svými prvními tenkými výhonky. Vzpomeňte si, že rakovina může se operovat, když se na ni přijde dokud je nepatrným vřidkem — ale bohužel obyčejně ji poznají, když už četná tkaniva otrávil a prorostla celé tělo.

Největší překážkou sebepoznání je přání, něco

si namluviti a potom tomu uvěřiti. Každý člověk rád by si sebe vážil a proto se bojí, své špatnosti a směšnosti pojmenovati pravým jménem. „Ach, ten dělá všecko z pouhé ješitnosti“, odsuzujeme hned jiného — ale když sami něco činíme jenom z ješitnosti a z touhy, státi se slavnými a známými, pak si namlouváme, že jsme to vykonali ze samých šlechetných pohnutek. Jako si rostliny vytvořují určitá chránítka před slimáky a housenkami, tak také lidé tvoří si myšlenky na ochranu své ješitnosti a opentlují a okrášlují si všecko co učinili. Byl-li někdo zapomněnlivým nebo nevrlym, omlouvá se „neměl jsem kdy“ a uvěřil tomu také sám. Kdo z pouhé hltavosti snědl své mladší sestře koláč, jež dostala k svátku, omlouvá se: „nechtěl jsem, aby si pokazila žaludek“.

„Pýcha předchází pád“ praví přísloví. Ještě bezpečněji by se mohlo říci: „obelhávání sebe předchází pád“. Neboť který národ nebo jednatel zaslepl se ku svým chybám, pak jistotně zahyne — zrovna jako loď, jejíž kapitán nedovede na vlas vypočítat, o kolik loď větry a bouří se odchýlila od pravé dráhy. Namluví-li něco cestujícím, z toho nemá alespoň loď škody — ale když ve své kajutě šálí také sebe, že je na pravé cestě — pak jej dlužno považovat za ztracena. Neboť oceán, větry a skaliska nedají se nikdy uplatit — řídí se pravdou.

2. ŘECKÝ CHRÁM.

Zajisté četli jste už o slavném chrámu boha Apolla v Delfách, kde věštkyňe, sedíc na trojnožce v horkých výparech země, oznamovala budoucí věci. Chrám tento měl nápis: „Poznej sebe sama“. To bylo nejdůležitější a první, co bůh každému pravil, kdo se ho dotazoval na budoucnost. Mohlo by se říci: Není mnoho věcí, které jsou ještě daleko důležitější a ještě spíše by patřily napsánu býti nad dvěře chrámu? Na př. výrok: „Miluj bližního svého“ nebo „ovládej sama sebe?“ Proč poznání sebe bylo zvoleno jako nejnutnější a nejmoudřejší? Jistě proto, že nelze člověku ani bližního

skutečně milovati ani sebe ovládati, nezná-li sebe sama. Kdo na př. vůbec neví, že je prchlý nebo lakotný nebo pomluvačný, ten si ani nevzpomene na to, že by své zlovyky měl držeti na uzdě a dávat na sebe pozor. Myslí, že na něm není čeho napravovati a že je znamenitý chlapík. Tak jej pojmenovala nedávno teta Anna, slyšel to a spoléhá na tento posudek — ačkoli zcela dobře ví, že teta Anna nemá ani zdání o tom, jak věci s ním se mají. Takové lidi, kteří neznají svého nitra, nazýváme — domýšlivými; jsou jako hodiny, jež se zastavily; neboť považujíce sebe za dokonalé a nevidouce svých chyb, přirozeně nerostou dále, nýbrž jednoduše ve vývoji se zastavují. Slyšeli jste už muže s hlasem chlapeckým? To zní tak směšně, že tomu nelze vůbec přivyknouti. Ale zrovna tak směšné jest, když tělo člověka stále roste, ale vnitřní člověk podržuje své chlapecké jednání a zůstává marnivým a nezvedeným klackem. Pomyslete, klacek s vousem a je dokonce snad oslovován „pane doktore“. A to všechno pochází z nedostatečného poznání sebe. Jen kdo zná sebe, může se ovládati — právě tak jako může řidič lokomotivu ovládati jenom tehdy, když zná přesně všechny její části a ví, kolik kotel snese topení a které ventily musí otevřít a zavřít a které části musí zvláště pozorně býti natírány olejem.

Zrovna tak jest tomu i s láskou k bližnímu. Bez poznání sebe sama není možná. Představte si, že byste přišli s někým do hádky a nesvornosti, na př. se svou sestrou nebo bratrem. Příčina toho je snad ta, že ve vašem hlase je něco tvrdého a dráždivého nebo i pyšného. Vy si však toho nejste vůbec vědomi, nýbrž hledáte vinu vždy jenom na jiném. Nebo ho zraníte svým jednáním na místě citlivém, tak že se nad míru rozčill. Máte ho rádi a přejete si, aby našel se jiný způsob vzájemného styku — ale dostáváte se vždy znova do hádky. Jest mnoho lidí, jež znenáhla zcela se roztrpčí a uchylují do samoty, poněvadž objevují, že nikdo jich nemá rád, že každý se jim vyhýbá a odplácá pomoc i účast. Kdyby byli zavčas nastoupili

výzkumnou cestu do svého nitra, byli by tam snad našli všelijaké ošklivé a odporné vlastnosti, které byly příčinou jejich osamocení. Má proto hluboký smysl, když na chrámě, v němž člověku oznamována byla jeho budoucnost, byla napsána prúpověď: „Poznej sebe sama“. Neboť člověk, jenž sebe prohlédá, má budoucnost svou z velké části sám v rukou, poněvadž včas může se změnit, dokud není pozdě a poněvadž poznává své chyby a omyly, může v budoucnosti jim se vyhnouti, kdežto člověk zaslepený nikdy ničemu se nenaučí, protože příčiny svého osudu hledá vždy jenom v chybách cizích.

Představte si na př. továrníka, jenž popřává svým dělníkům všelikých zařízení dobročinných a pak naříká, že lidé jsou tak nevďeční. Jsou zajisté ve všech vrstvách lidé nevďeční — avšak továrník měl by přece jen napřed se tázati, není-li snad sám vinen, že jeho dělníci neradují se upřímně z toho, čeho se jim dostalo — nehrá-li si snad příliš na milostivého pána a nezapomněl-li, že udíleti dary jest umění velmi nesnadné. Nebo představte si, že někdo nemá ve svém obchodě žádného zdaru. Pak je správné, aby se otázal: Kterých chyb jsem se dopustil? Byl jsem nepořádný, nejsem dosti pracovitý, nebyl jsem dosti pozorný a uctivý k zákazníkům nebo nemám snad dosti nadání a vědomostí pro tuto práci? Když všechny tyto otázky poctivě si zodpoví, může ještě dosáhnouti štěstí. Svaluje-li však všechno na zlé časy a t. d., k ničemu jakživ nepřijde, n e b o ť komu se nedostává poznání sebe, tomu bývají všechny časy zlými.

3. ZKOUMEJ SEBE SAMA.

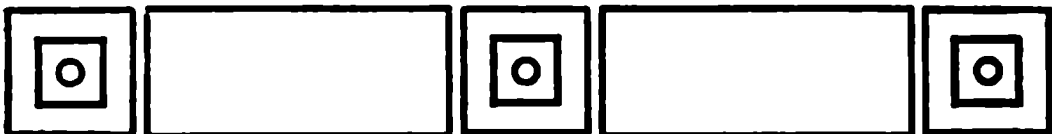
Stojíme-li k půlnoci na některé z velkých lodí jezdících oceánem, uslyšíme najednou táhlý hlas jakoby s nebe: „Tout est bien.“ („Vše v pořádku.“) To volá námořník v nejvrchnějším koši stožárním, který ještě jednou celé okolí obhlídal a cestujícím, ubírajícím se na lože, zní to konejšivě jako požehnání nebes. Než kapitán odejde spát, zkoumá mapou a kompasem ještě jednou

důkladně, kde loď právě jest a zda se neodchýlila od určené cesty. Čím je lodi kapitán a lodník ve stožárním koši, tím jest svědomí a rozum člověku. Svědomí i rozum měly by každého večera před usnutím dobře zkoumati, nezbloudil-li vnitřní člověk z pravé čáry, kterou mu vnitřní hlas předpisuje a zda u něho je „vše v pořádku.“

Při tom netřeba vám báti se, že chci, abyste měli hlavy stále svěšeny, celý den o sobě přemýšleli a se namáhali, hrabali se bez ustání ve svém nitru a slídili po zlu. Ale usnati jako králek nebo kráva, bez jediného pohledu na kompas svědomí — to zdá se mi přece příliš nelidským a bezhlavým. Jestliže v tiché chvílce neproběříme jednotlivé lidi, s nimiž žijeme a se stýkáme, a netážeme se, zda s nimi správně jednáme a je posuzujeme, a jestliže nikdy nepřehlížíme náklonnosti a pudy rostoucí a působící v našem nitru — jak můžeme sami sebe dobře řídit a svůj směr dobře určovati? Kdo nikdy nepřemýšlí o sobě a o jiných, jest jako přišerná loď v pohádce, jež jsouc bez kormidelníka, je bouří zmítána a má plachty roztrhány a nikdo neví, kam se požene a kde ztroskotá.

„Zda nejsem člověk, jenž chce míti pokaždé pravdu, zda nejsem svéhlavý, bezstarostný a bezmyšlenkovitý v lásce, příliš bezohledný ve chtění, příliš drsný ve slovech, příliš osobivý v řeči, zda nemluví příliš mnoho o sobě, nemyslím vůbec příliš na své libůstky — zda nejsem nepořádný a zda nejsem vinen nezdarem a neštěstím, jež potkalo mne a mé drahé“ — na to vše se ptejme neúprosně a zmužile si odpovídejme. Kdo si to navykne, jest vůdcem a řidičem a bude voditi a řídit také jiné v životě — kdo tomu se nenaučí, bude vždy vlnami zmítán a nikdy nebude věděti, kde jest a kam přijde.

OBJEVY.

1. PROČ TŘEBA DÍVATI SE ZA KULISY?

EDÍTE-LI v divadle nebo v cirku a díváte se na tanec duchů, v němž tančí malá děvčata vašeho stáří ověšena třpytivými ozdobami, zaplavena hned červeným, hned modrým světlem a pak opět bělostným jako sníh — jistě blouzníte o tom, jak rádi byste také tancovali, a jak nádherný je to asi život. Zavedli vás rodiče snad také již za kulisy, kde duchy možno spatřiti z blízka a viděti, jak mívají tváře znavené a stlsněné? A kdybyste dokonce přišli do jejich příbytků a viděli, že jsou to většinou děti chudobné a musí vydělávati a pomáhati rodinu vyživovat, a že s nimi bohužel často na jevišti i doma nakládá se tvrdě — pak poznáte najednou, že život před kulisami a za kulisami je velmi rozdílný.

Jsou lidé, kteří užívají jen toho, co je před kulisami, a ani jedinou myšlenkou nezavadí o to, jak je za kulisami. Dívají se vždy jenom na vnější lesk a povrch — dále nejdou. Mladá kořata jsou slepá jenom 9 dní, ale mnozí lidé jsou slepí po celý život — nebo vidí jen to, co je jim nejbliže, jsou krátkozrací. Slyšeli jste, co před 100 lety řekla francouzská královna Maria Antoinetta, když křičel hladovící lid pod okny jejího paláce a bylo jí oznámeno, že lid nemá chleba? „Nechat tedy jedit koláče,“ řekla prý, ne aby ubožákům se posmívala,

nýbrž proto, že nedovedla si vůbec představit, že by člověk mohl nemět co jísti. Žila jenom v lesku a nadbytku a nikdy nepohlédla za kulisy. A poněvadž lidu nerozumněla a neznala ničeho z jeho života, jednala s ním nesprávně, a tím spolu zavinila svůj smutný konec. Neboť ničeho nelze odstranit tím, že toho nevidíme. Často bývá pro nás mnohem důležitější, viděti to, co je za kulisami, nežli to, co děje se za jasného světla — neboť co lze spatřiti na první pohled bývá často jenom zdání a klam, a teprve za kulisami bývá ukryt skutečný a pravý život. Kdo však dbá jenom zdání a vnějšku a nezkoumá, co za nimi se skrývá, ať se nediví, shroutí-li se budova jeho života — neboť je postavena dle nesprávných nákresů a výpočtů.

Učíte se mnou několik výletů za kulisy života, abyste poznali, co míním a abyste záhy odvykli krátkozrakosti.

2. PÍSEŇ O KOŠILI.

Dívali jste se již někdy na velký obchod prádlem, na výkladní skříň, v níž jsou v řadách rozloženy skvostné mužské košile? A zvláště večer, když elektrické světlo je ozařuje a třpytl se na nich ceny, mimořádně snížené?

Jak povstala země, slunce a měsíc, víte asi zcela dobře — ale víte vlastně, jak povstaly tyto košile? Nahlédli jste někdy za kulisy? Co asi by košile vyprávěla, kdyby mohla napsati svůj životopis! O bledých švadlenách v zastrčených částech domů, k nimž prosvitne sotva kousek modrého nebe a odpoledne jen kolovrátkář přichází, aby zavrzal píseň o vzdálené radosti a poesii, vyprávěly by vám o probdělých nocích, jež po celé roky nemívají jiné změny než snad trochu více hladu nebo trochu rychlejší práce — ano, to byla by kapitola ze životopisu košile. A k tomu jako poslední vzpomínka košile: zklamaná tvář švadlenina, když účtuje bídnou mzdu za několikadenní práci a rozpočítává, jak z toho žíti, šatiti se a platiti činži. Před mnoha léty vylíčil anglický básník bídu šiček košil, aby hnul srdci boháčů — povím vám několik veršů:

Zrak ženě umdlel a zrud'
prst znavil se jí a zchřad',
co za vezdejší šila chléb
oděna v nuzný šat
Pich, pich, pich!
Kol plaše, cize zřela,
za hladu a nouze časů zlých
o košili píseň pěla.

V práci, práci, práci
od rána k svítu hvězd,
v práci, práci, práci
jako za trest, vězněm kdo jest.
Tkaň a klínek*) a lem,
lem a klínek a tkaň,
až mi, věčně jak shýbám se, hlava jde kol,
až mi mozek trne i dlaň!

V práci, práci, práci,
prosincová mlha když vlá!
V práci, práci, práci,
slunce paprsk jarní když plá!
Když ku střeše se pnouc
švitoří první ptáče,
za jarní písne slunní se,
že mi srdce buší, pláče.

Zrak ženě umdlel a zrud,
prst znavil se jí a zchřad,
co za vezdejší šila chléb
oděna v nuzný šat
Pich, pich, pich!
Kol plaše, cize zřela,
za hladu a nouze časů zlých —
kěz v sluch by zněla bohatých! —
o košili píseň pěla.

Od doby, co tato píseň byla napsána, mnoho se zlepšilo v životě dělníků, ale šičky dosud ještě ze všech lidí hladoví nejvíce. Za veškerým světlem elektrickým je dosud tolik bídného živoření! Kdyby o tom věděli všichni, zajisté jinak by vše se utvářilo na světě. Neboť továrníci nemohou toho změřiti sami. Teprv až více lásky zavítá

*) vstavka? terminus technicus u košile.

do srdcí všech a všechny sjednotí, aby pomohli, teprve tehdy se rozjasní v životě těch, které pro nás bdí a šijí. A to má větší cenu, než všechno světlo ve výkladních skříních!

3. POD ZEMÍ.

Zde kladu vám na stůl uhlí. Leží tu mrtvé, temné a špinavé. A přece, jak živé a zajímavé jsou jeho dějiny!

O tom chci dnes něco vyprávěti.

Znáte zajisté všichni starou pověst o zapadlém městě Vinetě, jež leží na dně mořském a o němž básník pje:

Z moře hloubí, z hloubí tůně znějí
mdle a temné zvony s večerem,
tajuplné zvěsti vyprávějí
o městě nám starém, báječném.

Ve vln klínu leží pohřženy
jeho trosky, na dno zapadlé,
jeho štíty zář odraženy
jak v jískrách v hladiny zrcadle.

A když při západu rudém čistu
jeho kouzlo plavec uviděl,
nazpět vždy se vrací k tomu místu,
byl i vůkol samý útes čněl.

Zapadlé město jest ovšem jenom pověstí, ale není pověstí, že dole na dně mořském a hluboko v lůně zemském leží zapadlý svět — obrovský svět rostlin se vzácnými zvířaty z minulých věků, před mnoha tisíciletími zasypaný vlnami, zemětřesením a jinými pohromami. Lidé vyzvěděli už mnoho o tomto zapadlém světě, na př. z jantaru, jenž není než zkamenělá pryskyřice mohutných kmenů jedlových a někdy obsahuje ještě hmyz. Nejvíce však poznatků jsme nabyli z vykopávek a dolů; zde celé dějiny stvoření lze vyčísti z otisků rostlin a zvířat na kamení — o tom jste zajisté četli již mnoho ve svých knihách. Zapadlý svět pod námi není však pro nás bez užitku, jako město Vineta, nýbrž jest pro lidstvo velkou špižirnou světla a tepla: jsou to neko-nečné zkamenělé lesy dřevních věků, jež dobýváme na

povrch země jako uhlí a vyhříváme svá kamna a továrny a dobýváme svítiplyn.

Uhlí má — tak možno říci — dvojí minulost, jedna pojímá v sebe dobu rozloučení se životem a zapadnutí v noc a ztuhlost, druhá pak návrat na světlo a probuzení k novému životu. Světlo sluneční, jež je před mnoha tisíci lety osvětlovalo, zažihá je znova! Obírejme se teď touto druhou minulostí. Mluvme o korníku, jenž je vynesl z hlubin země.

Víte, který dělník má ze všech život nejbližší a nejtěžší, takže vůbec sotva lze pochopiti, jak může mít ještě chuť k životu? — Je to dělník v uhelném dolu. Jdete-li někdy večer v zimě velkým městem a vidíte nekonečné množství zářících světel a supící lokomotivy, jak vjíždějí a vyjíždějí z tohoto světelného moře a myslíte na všechny nesčetné továrny a jejich hřmotící kola a uvědomíte si, že všechen ten velkolepý ruch spočívá vlastně na kamenném uhlí, tu byste měli se pomysliť: žádná odměna není dosti velká pro ty, kteří tuto drahocennou hmotu za stálého nebezpečí života vynášejí z temného nitra země. Jak je tomu však ve skutečnosti? — Co má horník ze svého života? Četli takoví dělníci ve všech zemích nemají často ani tolik mzdy, aby si v zimě světlici řádně vytopili a večer rozsvítili lampičku. A jsou to lidé, kteří nám všem dopravují světlo a teplo! Četli jste někdy, jak horníci vlastně pracují? V úzkých a temných štolách léhají na zemi a často celé hodiny se lopotivají se svým nosákem, zpola nazí pro velké vedro, aby uvolnili jeden jediný balvan. Jak vzduch tam dole užirá život, lze se domysliť. — Četl jsem kdysi popis napsaný od muže, jenž v Anglii do takového uhelného dolu sestoupil a zůstal po čtyry hodiny. Slyšte, jak potom vrátiv se popisoval své pocity. „Vylítl jsem v masivní kleci (kosi) rychle jako střela opět na povrch země. Jaká radost z nádhery přírodní, když oči mé poznenáhlu si uvykly na světlo denní a paprsky slunečními nebyly už oslepeny! Zapomněl jsem, že jsem byl černý a umazaný jako nejposlednější horník a procházel jsem se s pocity pravého

blaha po polích a lukách. Měkký — jak hedvábní — byl dech větru, trilkování skřivánka vysoko ve vzduchu pějícího mne uchvacovalo a vůně z kop sena mne omamovala! Nezapomenutelně malebný byl pohled na zástup sekáčů tam v žáru slunečním na čerstvě posečené louce.“

Tak plše tento návštěvník již po čtyřech hodinách. Je mu, jako by unikl peklu. Horníci musí tam však vytrvati po celý den — a po celý život.

Pozorujete-li uhlí, myslíte vždy, že není ještě ani zdaleka nejvyšším uměním člověka, vynášeti z tmavého dolu země lesy pravěku, aby rozžehnul světlo a hřejivý žár. Dokud jako výměnou za to musí do temného lůna země spouštěti živé lidi, aby tam zatvrdli a zčernali na těle i na duši jako uhlí samo, dotud duch lidský nedobyl ještě největších svých triumfů. Teprve až ten, jenž ve špině a tmě musí pracovati, bude dvojnásobně odměněn volným časem, aby zotaviti se mohl na slunci a světle, a bude oslaven darem příjemné domácnosti a bude míti podíl na kráse a vědění — teprve potom člověk stane se opravdu králem země!

Kterás stará píseň pěje:

Kde vínek tvůj, nevěsto, prsten by byl,
kdyby havíř zem nebyl ve hluboku ryl!

Nezapomínejte nikdy, že hluboko na dně všeho nádherného a skvostného ve světě neleží jenom myšlenka umělce a duch vynálezce, nýbrž i těžké strádání prostého dělníka — a že veškerá nádhera a veškerý lesk nemá pro nás požehnání, když toto strádání přehlídíme a na ně zapomínáme.

4. UČITEL.

V naší škole bydlil učitel s rodinou. Když v přestávkách přecházelo u jeho dveří na pět set žáků v hustém chumáči, libovali si někteří v tom, že hřmo'ně tloukli na jeho dvře anebo sebou dokonce do dveří vráželi. A mívali velkou radost, když učitel zuřivě vyletěl z bytu jako kukačka z hodin a nemohl vinníků

objeviti, neboť zanikli dávno v hustém klubku mezi jinými. Rázem však klukovství to přestalo, ačkoliv nebyl nikdo dopaden ani potrestán. Tázal jsem se osnovatele těchto klukovin, zda snad někdo nebyl dopaden. „Ne,“ odpověděl — „ale já jsem přišel na něco, co mne zarazilo.“ „Co tím míníš?“ tázal jsem se. „Když učitel nedávno opět tak zlostně vyběhl, spatřil jsem otevřenými dveřmi jeho ženu, jak jsouc opřena o veřeje velmi smutně hleděla, a u ní stály malé děti a musely slyšeti a viděti, jak jejich otce denně škádlíme a smích si z něho tropíme. Tu jsem pochopil rázem, proč pokaždé tak strašně se rozlobil. Zlobil se nejen proto, že sám byl vyrušován, nýbrž poněvadž se styděl před ženou a dětmi, že jsme si dovolovali, tropiti s ním takové žerty. Řekl jsem tedy jiným: „Děti, to je přece jen sprosté, nechejme toho, zahanbujeme ho před ženou a dětmi.“ Tak pravil tehdy původce té klukoviny a já nikdy na to nezapomněl. Nahlédl za kulisy — a to ho obrátilo. Byl jako změněn. Myslím vůbec, že hrubosti a nelaskavosti lidé dopouštějí se nejvíce ne proto, že by byli zlého srdce, nýbrž proto, že nevidí za kulisy. Žádný učitel nebyl by už dožírán a drážděn, kdyby aspoň jeden žák z třídy podnikl výzkumnou cestu za kulisy a pak ostatní poučil o tom, co viděl, na př. kdyby učitele navštívil, tázal se, jak se mu vede a viděl, jak o samotě sedí ve své světničce. Nebo, má-li ženu, a žák by viděl, jak ho ošetřuje a se stará — tu by ho osvítila myšlenka, zda není každý člověk jaksi posvěcen tím, že jiný o něho úzkostlivě se stará, a zda by chtěl býti přítomen, když žena v poledne na něho starostlivě pohlédne a táže se: Zlobili tě dnes opět?

A máte-li učitele, jenž není oblíben a často jedná podrážděně a nespravedlivě — kdo ví, jak je u něho doma? Nemá-li nezdárného syna nebo snad jiné neštěstí v rodině?

Často netřeba ani vůbec hleděti skutečně za kulisy — třeba jenom trochu přemýšleti a poznáme mnohé, ačkoliv jsme toho neviděli.

5. TVÁŘ LIDSKÁ.

V ruském jednom klášteře žil mnich, jenž daleko široko byl od lidu ctěn a milován, poněvadž na každou bezradnost života měl moudrou radu nebo útěchu. Také jak možno zdokonalovati se v lásce a jak možno osvojit si lásku i vůči lidem, s nimiž je nesnadno jednati a kteří mají sami málo lásky — také na to znal podivný prostředek. Neboť mnoho zkusil a mnoho zažil ve svém dlouhém životě. Privil: kdo chce býti dokonalý v lásce — a kdo byl v jeho blízkosti, měl jenom toto jediné přání — ten musí především pokusiti se, nahlédnouti za tvář člověka. Tvář člověka, prvil, ztěžuje mnohým trpělivost a laskavost. Tvář člověka mívá chvílemi, ba často i trvale, tolik odpuzující a dráždivý výraz. Lidé vyhlížejí mrzutě nebo pyšně, nebo škodolibě, zvlřecky, zlomyslně, vzdorovitě — a přes to musíme s nimi žíti a je snášeti — ano i milovati, neboť to jest květ lidského srdce, že může milovati — a přece je nemožno vyhledati si vždycky ty, s nimiž bychom rádi žili a myslíme-li, že jsme někoho už našli — tu se také ještě dosti často zklameme. Proto musíme vnikati za tvář. Co asi mnil tím mnich? Nic jiného, než abychom se namáhali poznati, jak asi člověk ten přišel ku své tváři. — Jaké utrpení v ní zkamenělo, jaké zklamání a jak již asi trpěl svými vlastními chybami. Jaké nešťastné náklonnosti zdědil a co už asi za ně nevinně vytrpěl. Jak asi dospěl k různým nedorozuměním a jak my sami jsme tím vinni. Tedy musíme studovati dějiny jeho tváře — pak nebude nám už cizí; náš soucit se probudí — budeme mlíti pocit, jako by byl nuzným pocestným, ubírajícím se mimo nás a my musili zavolati jej do teplé světnice. A hle sami se podívíme, jak jinak bude zníti na jednou hlas, kterým k němu promluvíme! Poznali jsme, co skryto je za jeho tváři. — Řeknu vám báseň, kterou jsem kdysi našel a která přesně prvil, co míním:

Když srdce potkáš, pod bolem
a v hoři, jež se shýbá v zem,
ať vina v ně, ať blud v ně ryl,
ó v soucitu se k němu schyl

Kde jedlí zeleň, hory spád,
na mladých stromů pohled' řad,
tak svěží, hrdé, samý list —
přes hlavy kloní s pravých míst.

A nevíš jak a nevíš kdy,
na stromech zří tvé pohledy,
že bouře ryk se přes ně hnal
a jejich vrchy rozerval.

Jak víchor, osud dovádí:
též klátí srdce za mládí
a s pravé dráhy svede tak,
a nevíš kdy a nevíš jak.

Zříš pouze bludu temný sled,
jen němou jízvu zří tvůj hled,
a nevíš, co jí vsadilo,
ani co srdce trpělo.

Je stejná radost všude kol,
drahami svými chodí bol,
tož kde je vina s neštěstím,
ó v soucítu se nachyl k nim!

Nesmíte však domnívati se, že tato naučení ruského mnicha pro vás budou platiti, až vyrostete. Ne — mají býti vám pomůckou k lásce již v době, kdy chodíte do školy, ano už v domě otcovském. Jak často se stává, že tvář některého druha ve škole je vám odporná — právě tak jako jiná je vám příjemná. Tážete-li se pak, měl-li doma tolik lásky jako vy, nebo zda-li působily na něho jiné blahodárné vlivy, jako na vás, nebo nebyl-li mnoho nemocen a nemá-li slabou soustavu nervovou a není-li právě proto tak jedovatý a taková „netykavka“ — a pomyslte-li si konečně, jak tato tvář mu ještě znesnadní život, kolik nepříznivých předsudků mu vzbudí, pak tvář nebude vám již pranic vaditi, nýbrž pomůže vám dokonce, abyste byli k němu dvojnásobně laskavi. A máte-li doma bratra nebo sestru a pozlobí vás někdy jejich vzdorovitá nebo výsměšná nebo zlá tvář — vzpomeňte si, že dívali se na vás už také laskavě a přívětivě, nebo že mají jiné vám milé vlastnosti a konečně: vysvětlete si to, co je na nich ošklivého tak zcela klidně, jako starý domácí lékař se zlatými brejlemi a laskavým

hlasem vysvětluje příčiny choroby, pak poznáte již, co je „skryto za tvář.“

6. SLUŽKA.

Viděl jsem nedávno chlapce, který zacházívá často velmi hrubě se služkou, jak měl otevřenou knihu zvířat, a bylo v ní pojednání: „o zlatém bažantu“. Kde je vlast zlatého bažanta, jak žije, jakého podnebí nesnese, čeho třeba dbát, když je v zajetí, čím se živí a z čeho si staví hnízdo: to všechno bylo tam velmi důkladně vypravováno. Strany v knize byly úplně sedřeny; neboť hoch miloval přírodopis nade vše. A kdyby byl místo služby nějaký zlatý bažant prostíral na stůl a stlal postel, byl by s ním hoch jistě co nejlépe zacházel — neboť co zlatý bažant má rád a co nerad, to věděl chlapec téměř z paměti. A sám si vykračoval pyšně jako zlatý bažant, neboť znaje více než jeho druhové, zdál se sobě nesmírně vzdělaným. Nuž, rád bych se vás otázal: kdybyste měli volit mezi hochem, který mimo školu nečte žádné knihy, ale mnoho přemýšlí o tom, jak asi je děvčeti, jež v cizích domech musí vydělávati si peníze a po celý den pro sebe má sotva půl hodinky, a mezi hochem, který denně shtlá celou knihu, ale nikdy nemyslí na svízele služby: který z obou je vlastně vzdělanější — co byste řekli? Jistě první! Neboť jenom to je vzděláním, co zušlechťuje naše hrubé způsoby a nám pomáhá k lásce a sebeovládání. Vše ostatní jest jen věděním, nikoliv vzděláním. Víte, po čem se pozná člověk skutečně vzdělaný? Každé slovo, které promluví, každá prosba, kterou vysloví, každá poznámka, kterou učiní, to všechno praví takovým tonem a způsobem, že se zdá, jakoby znal zevrubně každého člověka, s nímž jedná, a jakoby velmi dobře se vyznal v jeho životě; nikdy ho neurazí ani neponíží ani mu neublíží. Mluví-li s nešťastným, jsou jeho slova jako balsám, a nikdy nerozdírá ran; mluví-li se služebnými, nikdy nedá cítiti svým tonem, že jsou na něm závislími; a obcuje-li s lidmi jiného náboženství, varuje se útočiti na to, co je jim svato. Takovými stanou se ovšem jen lidé, kteří

záhy cvičí, poněkud porozuměti tomu, co bližního těší nebo zarmucuje. Vedle knihy zvířat měl by tedy každý mít také ještě „knihu lidí,“ návod jak poznávat lidi, a jedna z hlavních kapitol měla by mít nadpis: „služka.“ Bohužel nemáme ještě takové knihy — avšak snad je to i tak zcela dobře; neboť takto je nutno, aby každý z vás sám vydal se na výzkumné cesty. A vydejme se hned dnes. Jak do toho? Půjdete s torbou botanickou a sítkou na motýle do kuchyně a budete pozorovati? Snad by to nebylo na škodu. Neboť obyčejně chodíváte tam jenom ze zvědavosti, abyste nahledli do hrnců — a nevidíte a neslyšíte nic jiného. Ale půjdete-li tam, abyste pozorovali, jaký je život služky, spatříte mnohé, co vám jindy úplně ušlo.

V jak horkém, špatném vzduchu musí celé hodiny pracovati.

Sotva očistila talíře, šálky a ostatní, hned se to ušpiní opět. Už to znechucuje práci mnohému člověku; neboť každý by přece rád s prací skutečně pokročil.

Dále není jako tovární dělnice, které o 7 hod. večer mají volno a mohou dělati, co chtějí, nýbrž obyčejně drhne a poklízí až do 9 hodin v kuchyni nebo na schodech.

Jste-li někdy jenom nepatrně nemocní, hned vás kladou do teplého lůžka a litují strašně a k tomu ještě vám něco předčítají — ale když služka cítí se churavou, musí pracovati dále, a jenom když je to něco vážnějšího, může si ulehnouti, a tu teprve opravdu cítí, že je u cizích lidí, kteří netrpělivě čekají, brzo-li zase vstane k práci; aby jí kdo navštívil, to přihází se jenom zřídka, ale aby jí dokonce někdo předčítal, — to stává se snad na měsíčku — ale zde na zemi, to by se lidé ostýchali sami sebe; vždyť je to „jenom“ služka. Ano, to je to, a to služka cítí bohužel až příliš často, že je „jenom služkou.“ A právě tento smutný pocit je nejhlavnější věcí v „přírodopise“ služby, právě jako hlavní věcí v přírodopise zlatého bažanta jest, že ví zcela dobře: jsem zlatý bažant a jiní jsou jen obyčejní bažanti nebo leda snad bažanti stříbrní.

Když přijdou hosté a vy býváte dvojnásobně roz-

radostně, hořivá služce lce dvojnásobně a mívá dvakrát tolik umývání a k tomu ještě ve mnohých domech bývá dvojnásobně plísňena.

Aby to vše měla ještě zpepřeno, bývají k ní děti doma ještě sprosté a pyšné. Ve své otčině na venkově pomohla by si několika silnými pohlavky — tu musí však všechno spolknouti.

Všimnete-li si ještě světniček, které v našich domech bývají ponechávány služebným, budete již věděti mnoho. Jakýsi spisovatel řekl kdysi, že kdyby člověk z měsíce chtěl věděti, jakými bytostmi jsou vlastně lidé pozemští, potřeboval by sestoupiti a podívati se, jak tito lidé nechávají bydleti své služebnictvo.

Nepostačí však jenom pouhé pozorování, abyste zevrubně poznali práci služky. Poproste ji přece, aby vám dovolila očistiti schody nebo ráno vyleštiti všechny boty nebo umýti po jídle všechny talíře! Tu nabudete již o tom ponětko. Nebo se snad ostýcháte, že by to někdo uviděl? Pravím vám: je největší cť pro člověka, seznati ze zkušenosti to, co jiným později bude ukládati. Zvědět něco z toho jest důležitější, než znáti z paměti doby vladaření všech králův a císařův.

Abyste mohli se služkou správně zacházeti, musíte zvědět o jejím původu a otčině. Je-li sirotek nebo má-li rodiče. Vede-li se jim bídně, a dostává-li z domu snad často špatné zprávy. Nejsou-li rodiče snad nemocni a potřebují ošetřování a přece nemohou dcery mlíti u sebe, poněvadž musí vydělávati peníze. Dáte-li si o všem tom vykládati, pak nebudete už proslovovati tak mnohé hrubosti a neskromnosti, které vám dříve tak snadno vyjžděly z úst.

Dosud jsme mluvili, jak můžete pozorováním a otázkami se dověděti všeličeho ze života služebných, čeho lidé většinou ani si nevšimnou. Řekněte však: jest ještě jiná cesta, na níž lze se dopátrati, jak je asi takové služce? Zcela jednoduše: máte přece jakousi obraznost; představte si, jak by vám bylo, kdybyste byli Robinsonem, nebo kdybyste pozbyli rodičů a jiné podobné. — Stejně dobře můžete si však také představit, jak by

vám bylo, kdybyste musili v cizích domech vydělávati si chleba a nikdo si vás nevšimal, nýbrž mnohý vám ještě nelaskavě spílal. Představte si, jak by se vám stýskalo po domově. — A vmyslete se dobře do toho, jak byste dvojnásobně těžce přijímali každé tvrdé slovo a každé neskromné zacházení a jak nekonečně vděčnými byste byli za každou laskavost a každé uctivé jednání. —

Dále musíte dáti si ještě následující otázku: Kde vůbec je psáno, že člověk je zrozen, aby po celý svůj život druhého člověka obsluhoval? Slouží-li kdo druhému z lásky, to je jistě něco krásného, ale aby člověk jen proto, že narodil se v chudobě a druhý, že má peníze, neměl míti své vlastní vůle a musil zaprodati se rozmarům druhého člověka — nevzbouzí to často trpký pocit ve služebných, zvláště když v předních pokojích páni žijí po velkopansku a služebné den ze dne musí ustavičně umývati a poklízeti? — A zachází-li se s nimi k tomu ještě bezohledně tvrdě, pak nerovnost opravdu bývá nesnesitelná.

Kdo si to jen dobře promyslí, tomu netřeba dávat zvláštních pravidel — bude už věděti, co činiti. Srdce mu bude předpisovati. Řekne, že služebnému člověku nelze vůbec penězi zaplatiti jeho věrnost, jeho svízele, ponížení a celé jeho těžké postavení. — Dobrá mzda je to nejmenší, hlavní věc však jest, abychom ho ctíli velkou vděčností a slušným jednáním rozradostňovali, dávajíce tím na jevo, že víme, kolik nám věnuje. A přijde-li do domu někdy služka drzá a zdivočilá — pomysleme si potichu: Rád bych věděl, u kterých pánů sloužila dosavad, pak bych snad ihned porozuměl, jak mohla tolik sesurovět.

Jest-liže jste ukončili výzkumnou cestu a víte o služce a jejím životě aspoň tolik, kolik o zlatém bažantu, pak doufám určitě, že zatoužíte vědomostí svých také používatí a osvědčovati svým jednáním, že nejste už nevědoucími. Jak to lze učiniti? Přemýšlejte sami: buďte vynalézavými.

Jak lze obsluhování usnadniti? Jistě již tím, že nebu-

deme služce přidělovat žádné zbytečné práce. To stane se již tím, že nebudeme vnášeti do pokojů všechnu špínu z ulice. Pak, že budeme své šaty sami čistiti a kartáčovati. Dále, že při stole pomůžeme talíře sbírat a podáme je služce. Za čtvrté, že jí otevřeme dvéře, když nese mnoho talířů. Za páté, že své knihy a hračky budeme sami skládati a neuložíme tu práci Mině. Konečně, že hned přiskočíme, když jí při odklizení spadne někdy lžička s talířku a nepřihmouříme jenom oči a neřekneme pouze „hopsa“.

Vůbec nejlepším prostředkem, aby služební při práci byli radostnější jest nepropásti žádné příležitosti, kde také jim můžeme posloužiti, abychom je zbavili trpkého pocitu že k sloužení jsou jenom lidé chudobní a bohatí že jsou zrozeni, aby se dávali obsluhovati. Takových příležitostí je mnoho, neuvidí jich ovšem ten, jenž se nestará o „přírodovědu“ a duševědu služky, nýbrž jenom o život a jednání zlatého bažanta. Předně: zeptejte se jí častěji, zda byste jí nemohli v městě něco obstarati. Nebo má-li donésti dopis na poštu, nabídněte se: „Já jej donesu, Vy jste se dnes dost už naběhala!“ Nebo jí pomozte, nese-li něco těžkého. Avšak všechno to najdete už i beze mne.

Ve starém Římě bývala velká slavnost — nazvaná saturnalie. Na tento svátek byli všichni otroci obsluhováni svými pány. Tak se dostalo také služebným aspoň jeden den v roce cti a příjemnosti obsluhy. A panstvu bylo aspoň jeden den připomenuto, že je zcela rozdílno býti pánem nebo sluhou. Táži se nyní, proč bychom neměli světiti tento svátek každého dne? Vánoce nelze jistě slaviti každého dne; přejedlo by se jistě každému, celý rok poskakovati okolo vánočního stromku a požívati sladkostí, ale saturnalie slouží každému tím lépe, čím častěji je slaví. Když služka přináší a podává vám mísy s jídlem, proč byste jí za to nepomohli je odnésti, anebo proč byste jí v kuchyni neprostrěli, když pro vás vaří? Jak závidění hodny jsou děti, jimž zavede něco takového se vzpomene! Od nich vyjde světlo nové lásky, která osvítlí nejen krásnou komnatu a jídelnu,

nýbrž i zadní světíčky služebných, osvětlí je a naplní pozorností a ohleduplností, že stanou se předními komnatami lidskosti.

Kdo někdy pozoroval takové děvče mezi hromadou pošpiněných tallířů, ten jistě již asi si pomyslí, jak je smutno, býti denně tak často obklopen zašpiněnými věcmi, kdežto my ve svých pokojích míváme samé krásné obrazy a dáváme co nejrychleji odnášeti vše, co je špinavé. Jaký dar možno dáti služce náhradou za takové okolí? Jistě aspoň ten, že zacházíme s ní co nejjemněji a nikdy jí kromě zbytků kostí a zeleniny nedáváme okusiti také ještě různých klukovin, nýbrž s ní zacházíme skromně a vzdělaně, jako bychom byli v nejlepšími pokoji a nejlepší společnosti: pak už nebude špinavými odpadky tolik trpěti. Vůbec se pravé vzdělání srdce jeví v tom, že s těmi, kteří konají špinavou práci, jako na př. pradelny, jednáme zvláště uhlazeně, projevíme jim takto svůj dík a dáme zvláštní vázané, neboť penězi něco podobného zaplatiti nelze.

Víte však, čeho je takové služce nejvíce třeba, více než volné neděle a více než veškeré naší laskavosti a dobročinnosti? Úcty. To zní vám směšně. Někteří z vás jsou k služce snad velmi laskavi a jednají s ní po kamarádsku — ale úctu? Není to příliš mnoho? Proč by to bylo příliš mnoho? Třeba dáti každému po čem nejvíce touží a čeho nejvíce potřebuje. Po ničem netouží však služebný více než po tom, aby byl ctěn. Proč asi? Proto právě, že bývá ve svém povolání tolik ponižován. Pomyslete si přece, že takový dospělý služebný musí v domě poslouchati jako malé dítě, a že se mu nadává, jako děcku. Také jiní lidé musí v životě poslouchati, ale poslouchají tištěných pravidel nebo řádu továrního, ale osobních choutek člověka poslouchati a vůbec dostávatí celý den rozkazy, to je dospělému nejnesnadnějším. Pomyslete si, jak to bývá těžko už dětem, a ty vědí aspoň, že se jim rozkazuje jenom z lásky. Tedy vmyslíte-li se dobře do duše služebného, přisvědčíte mi, že musí toužiti po úctě právě tak jako cestující na poušti po hltu vody. Velký francouzský král Ludvík XIV. proje-

voval své vysoké vzdělání tím, že každou služku sám napřed pozdravoval a sám jí ustupoval s cesty, budete tedy ve vysoké společnosti, uposlechnete-li mé rady. Pozdravujte vždycky svou služku na ulici právě tak uctivě jako svou učitelku, nechejte jí napřed projít dveřmi, povstaňte, když s vámi mluví, tím uctíte sebe samy a ukážete, že jste lidé myslící a nikoliv — klacky.

7. CHUDOBNÁ MARIE.

Budu vám vypravovati povídku, kterou jsem četl v ruské knize. Kdysi francouzský kupec přišel na cestách do ruské vesnice a slíbil chudobnému děvčeti, že si ji vezme za ženu, aby s ním šla do ciziny. Nechala se oklamati a tajně s ním odešla. Cestou ji opustil a odcestoval bez ní. Dívka musila dožebrať se domů, musila celé dny putovati a přišla konečně, jsouc na smrt znavena a hladova, v roztrhaných šatech do rodné obce. Matka jednala s ní však jako se zavrženou, nechala ji v tenkých šatech v noci spávat venku na studené zemi a nepromluvila s ní laskavého slova. Na to matka onemocněla a za několik dní ležela na marách. Když kněz v kostele vykropoval rakev, řekl veřejně před celou obcí: „Ta zde je vinna, zármutek nad takovou dcerou usmrtil matku.“ Vyhýbali se jí již dříve všichni a vylučovali, ale teď bylo s ní ještě hůře. Žádný již nechtěl dáti jí práce. A kde ji děti zahlédly, házely po ní kamením a posmívaly se hlasitě. Konečně dovolil jí pastýř, aby mu pomáhala pásti stáda a dával jí za to něco ze svého chleba. Ona však měla již soucotiny a sotva se vláčela. Bývala žalostná podívaná, když utlkala před dětmi, které za ní běhávaly s hlasitým křikem, jakmile ji zočily. To viděl vznešený pán, jenž bydlil na blízku vesnice. Měl hluboký soucit s ubohým děvčetem a rozhodl se, že mu pomůže. Když kdysi děti opět po ní házely kamením a spílaly, zastoupil jim cestu a pravil: Pozor děti, poslouvejte, budu vám něco vypravovat. A tu zavedl je za kulisy: vypravoval jim, jak Marie byla nešťastna, jak strašně pykala za svou lehkomyšlnost, jak špatně cizinec zachoval se k ní, a jak je nyní blízka

smrti. Děti naslouchaly s otevřenými ústy, neboť o tom dosud neslyšely ničeho, nýbrž slýchávaly jen o tom, jak Marie je špatným a zkaženým děvčetem. Od toho okamžiku byly jako změněny. Nahlédly za kulisy. Hoši pozdravovali Marii a přinášeli jí jídlo, děvčata přicházela k ní a říkala: „Marie, máme tě rády“ — veškerá drobotina dětská byla k ní tolik něžná a přítulná, že ubohá byla úplně blažena, nemohouc si vysvětliti jak tato proměna s lidmi se stala. Když po čtyřech nedělních zemřela, tvář její neměla už dřívějšího beznadějného a uštvaneho výrazu; ležela na nuzném svém lůžku plna pokoje a radosti ve tváři, v ruce držíc poslední květiny, které děvčata jí přinesla. Mnohý uštvaný a zoufalý člověk byl by zemřel též pln pokoje, kdyby mu byl přišel včas záchrance, a lidi zbavil nelítostné slepoty, a pln slitování jim vypravoval dějiny jeho života a otevřel jim oči, aby viděli, jak byl nešťasten.

Smáli jste se už také bezmyšlenkově a spílali jste nebo dokonce házeli kamením po lidech, jichž žádný nemohl vystáti a kteří byli ode všech opuštěni? Nebojíte se, aby mezi těmi ubožáky nebyl někdo jako chudobná Marie, někdo, jenž strašně trpěl a byl nekonečně chud a prázden vši radosti?

8. ZALÁTANÉ KALHOTY.

V naší škole byl hoch, syn chudobných rodičů; nosil kalhoty, které byly tak pestře zalátány, že všichni jsme z nich měli nehoráznou r a d o s t. A vždy, když jsme mysleli, že už je s nimi konec, že nyní bude musit mít už konečně nové kalhoty, najednou na nich objevila se opět nová velká hnědá záplata a všechny malé záplaty dokola — zdálo se — hleděly s novou odvahou do budoucnosti — tak jako hledívají občané v zoufalém národě, když uchopí otěže vlády velký a statečný státník. — Když po prázdninách vrátili jsme se do školy, mívali jsme na nádvoří největší potěšení, prohlížeti si Pecháčkovy kalhoty a vybuchal hlasitý smích, jestliže kalhoty zatím staly se ještě pestřejšími.

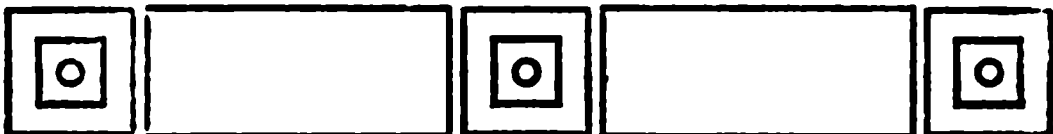
Jak stydím se dnes za tento smích! Nemlnili jsme to ovšem zle, ale bylo to nesmírně hloupé a bezmyslenkové. Viděli jsme jenom pestré záplaty, ale neviděli jsme, o čem vypravovaly: Vyprávěly o celém světě pečlivé lásky mateřské, o probdělých hodinách nočních a jistě také o mnoha slzách nad tím, že veškeré pracné záplatování nesvedlo než něco, zač se synu dostávalo ve škole výsměchu! S jak bídným grošem asi musila matka obstarávat celou domácnost a jak úzkostlivě asi látala, aby kalhoty vydržely ještě do nového roku! Jak byly tyto kalhoty tisíckrát cennější než nejpěknější a nejmodernější anglické nohavice s jemnými bezvadnými záhyby! Slyšeli jste, že dnes často platívají se statisíce za obrazy starých mistrů, kteří nezřídka neuměli ještě ani správně kreslit, ale za to do svých obrazů vložili tolik lásky a zbožnosti, že ještě dnes po tolika staletích nás hluboce a vřele dojmají. A Pecháčkovy kalhoty byly také takovým uměleckým dílem a dal bych dnes za ně mnoho peněz, kdyby byly na prodej a na tabuli bych je vyvěsil jako mapu a ukazovátkem ukazoval vám vynalézavost lásky mateřské, kolik přemýšlení, kolik péče je tu všito do nuzného kusu látky — tolik, že by toho nevšil ani první krejčí v Paříži, ten by musil zvolati: Tolik trpělivosti nemá žádný krejčí ani žádný šicí stroj, to dovede jenom matka!

Pak byste pochopili, kolik je třeba hlouposti, aby se kdo smál takovým kalhotám! Kdo dovede tak záplatovati, není obyčejný člověk. Pecháčkova matka byla jistě zvláštní ženou a nyní jen lituji, že jsme Pecháčka nikdy nepožádali o dovolení, abychom ji směli navštívit. Uvidíte-li kdy tak záplatované kalhoty, vzpomeňte si, co jsem vám dnes vypravoval! Mnohem důležitější jest rozuměti vývoji takových záplatovaných kalhot a vyčísti z nich, co všechno do nich bylo vpracováno — než přečísti celé svazky světových dějin a zvědět, jak povstaly sopky. Proč je to důležitější? Poněvadž není nic horšího, než vysmívat se pilné práci, vykonané z lásky a haněti ji, poněvadž pravé vzdělání

naše tím se projevuje, že nikdy se nesmějeme na nepravém místě. K tomuto vzdělání nedopomohou však ani dějiny světové, ani přírodověda, ačkoliv je tolik důležitá — nikoliv, dospějeme k němu jenom vlastním přemýšlením o životě svých bližních.

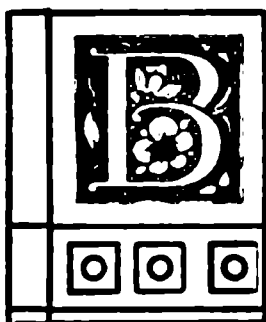
Spatříte-li někdy takového pěkně záplatovaného chlapce, který se ostýchá smíchu svých druhů, řekněte mu jen: „Buď hrd na svou matku, nosíš přece nejdrahocennější kalhoty na světě.“ Není to pravda? Není do nich vetkána láska mateřská a není to daleko vznešenější a krásnější, než kdyby byly zlatem protkány — a nosí-li je hoch s hrdostí a vděčností, zda nejsou to opravdu produševnělé kalhoty — pravé dostaveníčko nejlepších pocitů lidské hrudi?

MOC NEJMENŠÍHO.

1. DALEKOHLED A DROBNOHLED.

Bylí jste už někdy za jasné noci na širém poli a viděli třpytné moře hvězd tak tiše a nekonečně tajemně klenouti se nad dřímající zemí? Jak malými připadáme si proti naší zemi, povážíme-li, že i ona jest jen pouhým světelným bodem v tomto velkém moři. Od prastarých dob vznešenost hvězdného nebe uchvacovala zraky lidí a nejstarší všech věd není snad botanika (rostlinopis) nebo nerostopis, nýbrž astronomie, hvězdářství. Lidé viděli napřed, co bylo největší a nejvelebnější a byli uneseni — a teprve mnohem později objevovali svět věcí nejmenších a moc jejich na zemi. Tak také vídáte, jak ve všech divadelních hrách a básních z dřívějších dob jsou hrdiny téměř vždy jen králové s nachovými plášti a synové králů — a také v dějepise bylo dříve vypravováno jenom o skutcích velkých lidí. Život malých, drobných lidí, dle kterých zákonů totiž i malí, drobní lidé působí a čeho dosahují ve světě spojením sil, to začínají zkoumati a objevovati teprve od nedávna. Ve svých knihách o vynálezech a objevech čtete také jenom o velkých mužích, jejichž úspěchy jsou zapsány do knihy vzdělanosti, ale ničeho o prostých dělnících a dílovedoucích, kteří při své práci na strojích, vynalézajíce jedno malé zlepšení po druhém,

vykonali často stejně důležitou věc jako mužové velcí. Nebo čtete o velkých kupcích a podnikatelích, kteří zbudovali veliké závody a stali se mocnými a bohatými jako králové. A však i tu počíná dnes objevován býti svět malých. Četl jsem nedávno knihu, v níž bylo vypisováno, jak nejmohutnější obchod v Anglii je udržován a řízen dvěma miliony dělníků. V polovici předešlého století zařídilo několik chudobných tkalců v úzké uličce městečka Rochdale konsumní obchod za všeobecného posměchu sousedů. Víte, konsumní obchod jest obchod, který řízen jest zákazníky samými a jeho přebytky dostávají také zákazníci. Tento malý konsumní obchod v Rochdale vzrůstal a vzrůstal stále, noví dělníci k němu přistupovali, byly zakládány všude odbočky a když měli 1500 takových obchodů, založili si vlastní továrny pro svou potřebu, měli vlastní zámořské parníky a najímali celé čtvrti městské, aby své obrovské sklady zboží mohli umístiti. Kdo dnes přijde do Anglie, spatří a podiví se, že nejkrásnější a největší obchodní domy a nejlépe zařízené továrny náleží milionu zcela drobných lidí. A kdo později kdysi bude psáti dějiny továrního dělnictva, bude museti vypravovati, že nebyla to jen dobrodružství velkých a mocných lidí, jež massy lidu znenáhla pozvedla z nouze a nevědomosti, nýbrž že to byla snad ještě více věrnost a obětavost nejmenších.

Víte, co mi zpráva o těchto chudobných tkalcích vždycky připamatuje? Připomíná mi dějiny korálového ostrova, který z temné tůně mořské pozvolnou prací nejmenších zvířátek znenáhla vystupuje nad hladinu mořskou a stává se bydlíštěm živých bytostí. Četli jste někdy dějiny takového ostrova? Jak často usadí se korálový polyp 700 metrů pod hladinou moře a jak korálový příbytek jeho stále vzrůstá, až konečně vystoupí z moře na povrch a se svými soudruhy utvoří kruh výsep. Když tento prstenec se uzavře, takže voda mořská nemůže už přitékati, povstává ze slaneého jezera jezero sladké, jež po čase vysychá. Ze zvětralých rostlin, korálových zbytků a mořského písku utvoří se úrodná půda, kokosový ořech zapustí kořeny, přilétnou ptáci

a přinesou semena křovin a stromů z dalekých zemí; každá mořská vlna a ještě více mořská bouře nanese něco nového, až konečně ostrov pokryje se všelikými rostlinami a stromy, načež přichází člověk a ubytuje se na přívětivém ostrově, jež vybuodovalo korálové zvířátko, malá měkká bytost, vypadající na pohled jako kapka mléka.

Ještě velkolepější však jest seskupování se nejmenších bytostí ve světě bakterií — je to celý svět, jenž byl objeven teprve drobnohledem. „Svět v kapce vody“ tak nazval bych článek, v němž by byl popsán život a činnost těchto nejmenších bytostí. Viděli jste už někdy kapku vody z louže pod ostrým drobnohledem? V ní pohybují se nesčetné malinké bytosti v husté směsi, rozdělují se najednou v půli — obě nová zvířátka rozdělují se pak v několika málo vteřinách opět, takže si snadno představíte, v jak ohromné množství znenáhla vzrůstají. Bylo vypočítáno, že z takové bytosti, kterou lze spatřiti často jen drobnohledem zvětšujícím více než tisíckrát, v jedné hodině povstane 16 a půl milionu a ve 4 a půl dnu že zrodí se tolik milionů, že by naplnily, kdyby měly dosti potravy, celé světové moře. Představíte-li si to, porozumíte, jak velké účinky v celém hospodářství přírody pocházejí od nejmenších bytostí — právě tím, že divuplným způsobem se množí a spojují, což v počtech nazýváme zmocňováním. Že tyto malé bakterie mohou zahubit lidi i zvířata, je možno právě jenom nevyčerpatelným množstvím nejmenšího.

Objevením těchto věcí drobnohledem byli lidé vůbec upozorněni na úlohu, kterou malé věci mají na světě. Tak na př. dříve se myslo, že velké proměny povrchu zemského udály se za obrovských náhlých převratů a dnes kloníme se stále více k mínění, že všechno bylo změněno pomalým hromaděním nejmenších účinků.

Snad budou lidé časem také stále lépe poznávati, že i v životě lidí všechno velké povstává a bývá zajištěno ne velkým hřmotem a obrovským vzplanutím, nýbrž trpělivou věrnou prací v malém.

2. JENOM MALIČKOSTI.

V naší městské čtvrti vypukl jednou velký požár a několik hasičů vedlo si tak hrdinsky, že o tom mluvilo celé město. Následujícího dne viděl jsem ulicemi utíkat malého chlapce s hadicí a malým žebříkem, a když jsem se ho tázal, co s tím chce, řekl: „Chci vykonat hrdinství.“ Vykonat velké skutky, o nichž mluví celý svět, o tom snívá většina chlapců. A poněvadž ve svých knihách čtou stále o velkých činech válečných a hrdinských, výzkumných cestách a p., domnívají se konečně, že všechno, co je dobrého ve světě, povstalo jen takovými velkými činy a že na takových činech nejvíce záleží. Až přijdete do života, uvidíte, že jenom pranepatrná menšina lidí má přležitost vykonat veliké skutky. Není u nás už medvědů ani vlků, abychom je zabíjeli, války jsou také řidší a k záchranným pracem při velkých ohních nebo u ztroskotané lodi dostane se také málo lidí. A je to dobré, neboť velké skutky zaslepují lidi jen příliš snadno, takže nevidí, že největší věci ve světě povstávají pouze jedním, jež je plno odříkání a jsou bez hluku a beze slávy. Proto skutky, které konány jsou skrytě, jsou vlastně hrdinějšími skutky, neboť není při nich ani vavřínových věnců ani opojení z hlasitého potlesku. V dřívějších dobách, dokud Indiáni bydleli až u niagarského vodopádu, bylo zvykem, že každého roku bylo velkému duchu obětováno nejkrásnější děvče, jež kvítkem ověnčeno sjelo na loďce dolů po vodopádu a o skály na kusy se roztříštilo. To zdá se býti hrdinstvím, jehož vůbec nelze překonat. Pravím vám však, že mnohdy bývá snáze sjeti po vodopádu, než zůstat na živu a denně obětovati velkému duchu svůj malý hloupý vzdor. Jednou jedenkrát se přemoci a prositi za odpuštění, když to připadá nadmíru těžkým, to dle mého názoru je mnohem hrdinějším, než učiniti něco hrozitánského, když je člověk opojen slávou a všeobecným obdivem. A denně doma rozčilené bratry a sestry a nervosní rodiče utišovati konejšením, láskáním a pozorností, k tomu je jistě třeba neméně

sebeobětování a námahy, než když někdo při velkém požáru koná hrdinské činy záchranné. A mnohý, jenž v dešti, prachu a ve řvavě bitevní vykonal právě divy chladnokrevnosti a statečnosti, neměl potom sly, aby ve vlastním domě ukázal své hrdinství drobným zaplácáním a obětováním se, poněvadž nehrála při tom plukovní hudba a nebyl udílen železný kříž.

Četl jsem kdysi v povídkce, že bohatý jakýsi muž přišel do nepatrné rybářské vesničky na baltickém moři, chtěje nějaký čas bydleti v zátíši. Večer tázal prý se v hospodě, zda by mu někdo nerozměnil tisícovku. — Hostinský však neviděl ještě nikdy tisícovky a pravil: „Tou zde nezaplatíte ničeho — u nás musíte platiti drobnými.“ Když na to přišli do hospody ještě jiní sedláci, ukázal jim hostinský tisícovku a tázal se, zda by ji snad nerozměnili. Smáli se a pravili: „Co tisícovku? Cosi takového vůbec ani není!“ A hleděli nedůvěřivě na cizince. Pak přišlo ještě několik rybářů, kteří také mysli, že jsou nanejvýše jenom stovky, ale jsou tak hdké, že vydá se každých sto let pouze jedna, když vláda si vypůjčuje. A když cizinec odešel do své světnice, slyšel, jak dole jeden muž řekl ostatním: „Ten nemá vůbec peněz — je podvodník — zmažme ho důkladně.“ Toho ovšem nevyčkal, nýbrž vyskočil před východem slunce z okna a utkal přes pole, co mohl, až přišel po sedmi hodinách do malého města, kde papírový peníz si rozměnil. A sice poručil, aby mu dali dva velké pytle haléřů, najal vůz a jel s tím zpět do rybářské vesnice, kde hostinskému zaplatil večeri samými haléři. A nezemřel-li, žije dodnes.

Co asi míním tímto vypravováním? Nic jiného, než že náš všední život je také takovou vesnicí rybářskou, kde lidé nad tisícovkami, to jest nad velkými hrdinskými činy pouze potřásají hlavami a tváří se nedůvěřivě. — Převážná většina o takových velkých hrdinských činech četla jen v knihách, ale sama se jich nedožila. Proto myslí, že cosi takového vůbec není. — A nevěří v lásku a dobrotu, chce-li jí člověk dokazovati jenom velkými skutky a ne všedními a malými činy. Říkají: „Je

podvodník, zmažme ho důkladně.“ A mají pravdu. Nedovede-li kdo své šlechtné smýšlení rozměnit v drobné peníze, vzbuzují mu velké činy podezření, že také nejsou zcela ryzí a učiní nejlépe, vyskočí-li v noci z okna a uteče a vrátí se teprve, až s sebou bude moci přinést lidumilnost v měděných penězích. Představte si, že by muž byl celý den nelaskavý a hrubý ku své ženě a potom jí řekl: „Kdyby u nás někdy hořelo anebo kdybys jela na loďce a spadla do vody, jak rád bych vrhl se do ohně nebo do vody, abych tě zachránil.“ Nebo syn řekl by nemocné své matce: „Předčítati tobě teď nebudu, ale poručí-li lékař, abych si dal pustit krve, aby's ní sesílila — rád, velmi rád to učiním“. Ano je skutečně nemálo lidí, kteří načisto jsou schopni nabízet obětavost v takové tisícovce, ale sebezapírání v malém, na to ani nepomyslí, tomu nerozumí pranic. A přece: má-li život náš být nebem nebo peklem, závisí na tisícerych maličkostech a nikoliv na velkém ohňostroji lásky: závisí na tom, jak děvče ráno vchází, jak přeje dobrého jitra, zda postavilo květiny na stůl, umí-li nesčetnými nepatrnými pozornostmi a ohledy rozšiřovati příjemnost v domě — a s jakou tváří přijímá a vykonává malé rozkazy. A má-li matka mlíti radost ze svého hocha závisí na tom, zda hoch svou vděčnost a něžnost dovede rozměnovati v malé všední ohledy a důkazy lásky a úcty, anebo zda to snad nezůstává v jeho srdci nerozměněno, jako tisícovka v peněžence.

3. UMÍRAJÍCÍ NÁMOŘNÍCI.

Na blízku španělského pobřeží vjela kdysi za velké bouře anglická loď na skaliska a potopila se. Její čluny stačily bohužel pouze ženám a dětem a většina mužstva musila zůstat na tonoucí lodi, majíc jistou smrt před očima. Když zachránění již kus odveslovali, zaslechli najednou nadšený zpěv. Přicházel z rozbité lodi. Spatřili všechny muže státi na přídě a poznali píseň: „Zachovej Bože královnu“. Tak utonuli ne v divokém zoufalství a proklínajíce, nýbrž jako lidé, jimž smrt nemůže uškoditi, krásně a hrdinsky. Z člunů hleděli tupě na ně,

bledí, se zafatými rty a nevýslovným pohnutím srdce. Toho zpěvu nezapomněli po celý život. A když později někdy něco učinili, co bylo nepěkné a malicherné — vždy přišla jim po tom myšlenka: Nebyla jejich smrt krásnější, nežli náš život, kež bychom byli raději také utonuli v umírajícím sboru.

Nuž, co je vlastně povznášejícího na onom zabynutí? Jistě to, že ačkoli byli syny smrti, nenechali strhnouti se hrůzou poslední hodiny a přijali nevyhnutelný osud s takovou odevzdaností a šlechetným chováním, že musilo se říci: netriumfovaly a nezvítězily zuřivé živly, nýbrž člověk. Zůstal vítězem.

Jistě to uznáváte také a obdivujete lidi, kteří dali takový příklad. Ale myslíte, že možno jich následovati jenom tomu, kdo také narazí na úskalí a nevidí nikde žádné spásy? Nebo nemyslíte, že by mohlo vykonati se také v denním životě, co je hrdinským ve velkém slohu a na zuřícím oceáně?

Nesnadné a nepříjemné věci konati trpělivě a krásně, to nám ukazují námořníci a k tomu je všude hojně příležitostí. Vezměme příklad zcela všední: jsme-li nemocni. Nemyslíte, že tu je nádherná příležitost, ukázati velkou sílu člověka, povznést se vysoko nade všechny mrzutosti, bolesti a strádání nemoci a stále neřukati, nebručeti a nebyti popudlivým?

Musíme snášeti, čeho nelze změnit, ale ne zamračeně a tupě, nýbrž s takovou trpělivostí a veselostí, aby měli krásnou vzpomínku všichni, kteří nás ošetřují nebo navštěvují.

Avšak jdu ještě dále. Všechny děti nemívají příležitosti, aby byly dlouho a bolestně nemocny. Ale mívají tisícero malých nepříjemností a mrzutostí, těm nikdo neujde. Začněme s nejmenší věcí: museti snísti připálenou polévku. Mnohý ji sní, když rodiče poručí, ale s jakou tvář a vzdechy! — Nemyslím, že by děti místo vzdechů měly zpívat: „Zachovej nám, Hospodine“, ale jistě by měly pomysli, že v člověku je královská síla, aby zůstal mužným a ušlechtilé se choval dokonce i v poslední hodině a v nejtěžším utrpení a když na to

pomyslí, budou se trojnásobně stydět, že pozbývaly myslí už nad připálenou polívkou.

Nebo obdržel od matky velmi nepříjemný rozkaz. Místo procházky musí být chůvou nejmladšího, nebo konat nějakou hodně zdlouhavou práci v domě. Vzpomenete si jistě na různé takové maličkosti, které v pravdě nejsou tak zlé jako utonutí lodi na španělském pobřeží. Dojímá-li vás tedy příklad umírajících námořníků a rádi byste ho následovali, nezbyvá vám, než učiniti tento příklad svým světlem ve všech nepatrných mrzutostech a obtížích všedního života. Neboť život většiny lidí sestává z malých obtíží a zklamání, nikoliv z velkých trosek. Poněvadž z malých věcí povstávají velké, přijde doba, že váš dobrý příklad, jež budete dávat v tisícerych maličkostech, zasvítí jako velký hrdinský skutek, a lidem bude se zdátí váš život jako loď v bouři, z které zpěv statečnosti zněl nad divými vodami.

4. NA HŘBITOVĚ.

Viděli jste jistě již hroby slavných mužů nebo žen. Jsou zasypány věnci a všude je samá květina; sta lidí putuje k nim ročně a pohřžuje se do vzpomínek na jejich velký život; v den jejich narozenin nebo úmrtí slavnostní řeči vštěpují jejich obraz vždy znova v paměť živých. A jistě právem, neboť jejich příklad svítí jako třpyt hvězd ve tmavé noci a mnozí, kteří si už zoufají, zase se pozvednou, když vzpomenou na sílu, kterou velcí lidé přemáhali nejkruťší osudy. — Pak vidíte jiné hroby, odpočívají v nich prostí lidé, kteří zemřeli teprve nedávno nebo před několika lety, i ty stkvějí se čerstvou krásou květin a často lze vidati na nich státi nebo klečeti zarmoucené postavy. Dále vidíte však také hroby se zvětralými náhrobky a daleko nazpět jdoucím letopočtem, s několika jen zdivočilými květinami, často zcela zarostlé trávnikem, není už nikoho, aby se o ně staral. Tu si často myslím, jak nekonečně mnoho máme asi všichni k poděkování lidem, k jejichž hrobům nikdo už nechodí: tu leží tichá žena, jež zemřela před dávnými roky, paní zcela neznámá, jež po celý život mnoho

trpěla a pro jiné pracovala a se trápila, jež všem odpustila; kteří jí ukřivdili a zesnula s úsměvem. Myslíte, když její hrob jest už opuštěn, že nežije dále v některém srdci lidském? Žije dále, třeba že nikdo nezná již jejího jména. Opanujete-li někdy svůj hněv a vystoupí-li náhle z temna vašeho srdce šlechetná myšlenka nebo soucit, buďte ubezpečeni, že pochází z velkého pokladu lásky, jenž znenáhla byl nashromážděn lidmi nejtiššími, kteří v životě byli často odstrčení a zakoušeli úsměšků, ale po smrti vzbudili i v nejhrubších lidech ostýchavý stesk po všem, co dobrého a stali se navždy nezapomenutelnými. — Jsou jako neviditelný sbor, jehož nápěv zaznívá tiše světem a bývá často přehlušen, zuří-li v člověku vášně, ale v tiché chvílce zavzní opět a láká do výše. Lidé jistě často jednají nesprávně, ale není člověka, aby nepopřál slechu tomuto sboru. — A můžete-li dnes klidně v lůžku spát bez obavy, že dům váš v noci bude zapálen, nebo že vaše matka bude odvečena a jako čarodějnice spálena, jak stávalo se ve středověku, buďte jisti, že to nemáte k poděkování nejen velkým mužům, kteří bojovali proti tomu veřejně, nýbrž ještě více všem tisícům nepatrných žen a mužů, z jejichž úzkého a tichého života vnikala slova shřtování a příklady mírnosti do okolních ulic a poneháhu, poneháhu splynutím všech malých světýlek zaplašily tmu.

A když dnes některý muž přes velká pokušení zůstává poctivým a nedá se uplatit a slouží pravdě a ne lži, ať poděkuje nejen velkým hrdinům neúplatnosti, nýbrž hlavně také prostým, tichým lidem, kteří nečekají cti ani uznání, zůstali pevní a poctivi v každém slově a v každém háfři, třebaš povolání jejich bylo nuzné, světnička špatně vytopena, nohy studeny a přece byli spolehliví jako věčné hvězdy a byli skálopevnou oporou každému sousedu. Zemřeli, pak obrazy jejich s vážnými, slavnostními tvářemi visely ještě půl století nad pohovkou a shlížely na vnuky s pronikavou vážností a s kouzlem neposkvrněné přímosti; nyní již žádná kniha, žádný kříž, žádná květina neukazuje živým jejich

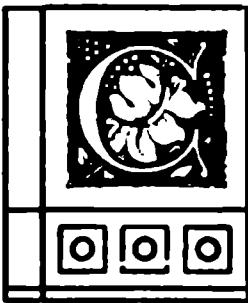
bývalý život a přece jsou i oni našimi vychovateli a pomocníky, neboť obraz věrného života je nesmazatelný a neztratitelný na vždy, i když řadou potomků putuje beze jména a neznám.

SPOLEČNOST LIDSKÁ.

1. „PO TOM MNĚ NIC NENÍ.“

CO JE MNĚ DO TOHO? je rčení značně rozšířené. U mnohých lidí srdce a účast nesahá za zábradlí jejich zahrádky, u jiných láska a spravedlnost přestává na říšských hranicích, a opět jiní posunou hranice své lidskosti tam, kde počíná jiná barva pleti. Vytýkáme-li jim to, bývají velmi překvapeni a nechápou vůbec, proč by měli na nejvzdálenější lidi i pouhou myšlenkou, a pouhou jiskerkou účasti plýtvati. Co je nám do nich? Čím jsme jim povinni?

Takoví úzkoprscí připadají mi vždy jako lidé neznající slabikovat ani čísti. Ve slabikáři a v novinách čísti umějí — ale v životě ne. Téměř každý předmět, jehož užíváme, a téměř každý kousek našeho jídla má na sobě stopy práce lidí, kteří bydlí mimo naši vlast a mají jinou pleť než my. Podnikněte jednou s atlasem v ruce výzkumnou cestu po svém příbytku a pátrejte, nezavedou-li vás jednotlivé předměty a pokrmy do všech zemí, které vůbec jsou na vašich mapách zaznamenány a je-li na světě národ, jenž by nepřispíval ničím k vašemu životu. Kdo dovede čísti, co lidské námahy ze všech pásem všechny ty předměty obsahují, kdo dovede rozluštit lidský život a utrpení, jež vězí v takovém výrobku, ten uvidí, že zahrada, brány města a říšské hranice jsou

jenom ^zumělými hranicemi, neboť nejvzdálenější lidé už dávno překročili všechny ohrady, pomohli stavěti naše domy, zařizovali zahrady, hotovili nářadí, předli a tkali nám oděv a vyšivali jeho ozdoby, trhali naše poživatiny, chytali, krmili, žali, lisovali a mnohdy zdaleka dováželi po moři.

Vezměte do rukou jenom nepatrnou zápalku a ujasněte si, kolik lidí a zemí podává si ruce, aby ji zhotovili. V jedlovém lese dostává se jí těla, v horkých zemích se sbírá gumma s gummového stromu a natírá jí hlavička, v sicilských sírových dolech byla dobytá síra, jež společně s kostíkem hlavičku zapaluje, a kostík konečně uschovává chemik v laboratoři pod zátkami. Kdybych vám vypravoval o bídě siciliánských chlapců, kteří v sírových dolech pozbývají zdraví, mohli byste klidně svou lampu rozsvítiti a klidně jísti říkajíce: Nic nám není do toho? Ne, chlapec ten jest prostřed vás, požíváte kus života, jež obětoval, jest vaším druhem a zasluhuje, aby vaše srdce jej pojalo. Tím hochu už ovšem nezachráníte, ale učte se takto smýšleti a cítiti šířeji i vděčněji, nebudete aspoň zaviňovati něco podobného a příklad váš půjde dále, a snad přijde den, kdy láska k nejvzdálenějším lidem bude tak velká a jasná, že žádný člověk nebude chlíti užívati toho, co za nářku a bídy bylo zhotoveno.

Chci vám vypravovati událost, která se přihodila v Londýně, a jasně poznáte, jak i nejvzdálenější lidé bývají nám často nejbližšími, a jak sami se ocitáme v nebezpečí, přenecháme-li je bezmyšlenkově osudu. V předešlém století byly byty chudých lidí na východní straně města velmi příkře odděleny od příbytků boháčů na straně západní. Nikdo ze západní části nestaral se o část východní, jakoby celý oceán ležel mezi oběma polovicemi města. Tu vypukla v části západní celá řada nákažlivých nemocí. Při důkladnějším zkoumání se poznalo, že nemoci ty přišly z části východní, a to šaty a pláště, jež byly šity v krejčovských dílnách části východní a pak putovaly do části západní. Dílny tyto byly pravými doupaty bídy a nemoci, celá rodina bydlila,

vařila, spala a pracovala často v jediné světnici a když některé dítě onemocnělo, byly přece šaty klidně prostřány na jeho postel, neboť nebylo jiných místností. Tak přišla bída východního Londýna do Londýna západního, jednoduše proto, že východní Londýn pracoval pro západní. Tu otevřely se oči obyvatelům západní části a poznali, kolik také jim je do toho, jak žijí chudobní lidé v části východní a jak opuštěnost bližních začíná se mstít na nich samých.

Otážete se snad: Dobře, ale jak máme lásku k nejvzdálenějším lidem osvědčovati? Nemůžeme naprosto své srdce a myšlenky přece věnovati každému člověku, jenž v některé z patera částí země pro nás pracuje! Nebo dokonce mu pomoci! Topíme-li na př. uhlím z Anglie, nosíme-li vlnu z Austrálie, jíme-li hovězí maso z Ameriky nebo chléb z ruského obilí a rybí tuk ze země Eskymáků, nezabralo by už to polovici našeho života, kdybychom vyzvídali, jak se daří všem těm lidem, kteří pro nás pracují? Nebyla by tím láska k nejbližším lidem příliš zkrácena pro samou lásku k lidem nejvzdálenějším? Jistotně, avšak tak to ani nemíním. Nýbrž tak jako pojmáme do zbožné modlitby všechny, kteří jsou nám drazí a kterým přejeme všeho dobrého, ačkoliv nejmenujeme každého jednotlivě, tak máme pojmouti do svých bratrských a vděčných citů i nejvzdálenější a nejposlednější lidi, třeba že neznáme každého, jehož duševní nebo tělesná práce jest v život náš vetkána. Nemůžeme každému pomoci — ale jak zacházíme s každým, s nímž osud nás svádí, a jak kdysi užijeme svého vlivu ve vlasti — to závisí na tom, zda v srdci našem bylo cítěno a vyslovováno takové přání. Byl by pokoj na zemi, kdyby všichni lidé je vyslovovali; neboť pak každý zůstal by i nejvzdálenějšimu a nejposlednějšimu věren každým slovem a každým skutkem svého všedního života a povolání; na dně jeho duše zářil by obraz bratrství, jako září obraz matky vzdálenému cestujícímu a zdržel by ho od veškerého krátkozrakého sobectví a veškeré surové nadutosti. A láska k nejbližším lidem? Jak srovnává se s takovou láskou k lidem nejvzdálenějším?

Myslíte, že tím bude oslabena? Nikoliv, kdo zjemní svůj cit i pro nejvzdálenější dobrodiní a pomoc, kdo navykne své srdce, ničeho nepřijímatí bez vděčných vzpomínek na dárce, bude dobrodiní nejbližších lidí přijímatí jistě s většími pocity vděčnosti než člověk hrubý, jenž vůbec nechce přemýšletí o tom, co vděčí jiným, a bývá trochu vyburcován jenom dary největšími. Kdo necítí darů lidí nejvzdálenějších a přijímá je tupě, bude i u nejbližších konečně všecko považovati za samozřejmé, čeho se mu dostane, a bude lásku opláceti lenivou lhostejností.

Vděčnost je nejvyšším vzděláním, čím je kdo vděčnější, tím více zná dějiny všech svých tělesných i duševních statků, jejich původ i rodokmen, a tyto dějiny jsou pro srdce lidské mnohem důležitější než všechny letopočty velkých bitev pozemních i námořních.

2. NAŠE SNÍDANI.

Řekněte mi děti, máte nějaké zdání o tom, kolik lidí musí pracovati, jenom aby ráno vaše snídání stálo na stole? A do kolika dílů světa musili byste jítí, abyste jim stiskli ruku a se poděkovali? Je tu napřed káva. Odkud pochází? Nejvíce z Brasílie, také z Javy nebo Arabie. Představte si, kolika rukama projde, než se sčesá s kávovníků, přes moře přiveze, upraží, semele a než se z ní konečně kouří na vašem stole. Obilí z něhož je upečen váš chléb, narostlo snad na rovinách Ruska nebo v Americe a bylo sežato a vymláčeno lidmi, jejichž řeči ani nerozumíte. Byvši vymláčeno přišlo k mlynáři a pak k pekaři, jenž pracoval celou noc aby vám připravil teplé pečivo k snídání. Když ještě ležíte v teplém lůžku, zazvoní venku kdosi, a když služka konečně otevře, stojí přede dveřmi koš s chlebem a pekařský učeň dřime na schodech. Pomyslete také, kolik lidí je třeba, aby vám připravili cukr, buď z řepy nebo ze třtiny cukrové. Na mléku a másle pracovalo také mnoho rukou, než se dostalo k vám, a kdybych začal teprve s otázkami, kdo zhotovil šálky, talíře a lžičky, kdo vysekal a přivezl uhlí, jež vám vyhřívá světncí, kdo pořídil stůl a židle, a odkud vzal zase dřevo, rákosí a lak; kolikery ruce

tloukly kladivem a fukaly, aby postavily váš dům a kolikeré hlavy nad tím přemýšlely, opravdu, bylo by to nepřehledné množství lidí, jež by na vás při snídani se dívali. A kdyby dokonce povstali z hrobů všichni, kteří vynalezli nářadí a stroje, jimiž nyní tak snadno a hojně se připravuje všechno, čeho potřebujeme, nebylo by pro ně místa na celé zemi. A to všechno jenom k vůli snídani, neboť o jiných jídlech a o šatech ani se neosměluji mluvit.

Řekněte otevřeně, myslili jste již kdy na to, když jste ráno pili kávu? Nebo jste kávu srkali a při tom jen myslili: „Chutná dobře!“ Vzte, že takové bezmyšlenkové jídlo je člověku ještě mnohem nebezpečnější, nežli rychlé polykání pokrmů? Navyká si tím totiž vůbec zapomínati, kolik každý závisí na svých bližních a jak veškeré naše vnější štěstí a příjemnost a jistota denního života je darem společné práce tisícerych duší a rukou. Kdo však na to zapomíná, nebo si toho vůbec nikdy neujasní, bude si v životě pak tak počínati, jako by tu byl sám a bude všude s lidmi tak zacházeti, že pozbudou chuti a radosti, jemu pracovati. Neohrabanýma rukama přetrhá jemné předivo práce a odměny. Bude nevděčným na všechny strany — neboť kdo oslepne na jedno oko, pozbývá snadno i druhého — bude přijímati klidně také lásku svých rodičů a přátel, a na dárce ani nepomyslí. Býti vděčným znamená mysliti na dárce a nesrkati vše tak bezmyšlenkově jako velryba vodu, nýbrž viděti, jak vše spolu souvisí a jak každý sám o sobě jest malomocný. Nevděční lidé spíše nebo později vylučování bývají jako cizí látky z těla, nehodí se do lidského života, neboť veškerá budova společenská spočívá na pospolitosti a vzájemnosti a tmelem je vděčnost, bez níž všechno by se sřítlo. A když někde budova společnosti počíná praskati a sténati a když pojítka se uvolňují, buďte jisti, že je to odtud, poněvadž na některém místě není dosti vděčnosti.

Proto posvěcujte vděčností už svou snídani, vzpomeňte si aspoň na pekařského učně, jenž vám obětuje klid noční a ráno cupe po chladných ulicích, buďte jisti,

že zvyk takový bude vám požehnáním po celý život, poněvadž myšlení a obraznost člověka si navyknou, mlčí před očima vždy pokud možno největší část skutečného života a ne jen pouhý nepatrný výstřížek. Ve mnohých rodinách modlívali se před jídlem: „Přijď o Ježíši, buď naším hostem a požehnej dary, kterých Jsi nám nadělil.“ To je jistě krásný zvyk, vlte však, že jídlu našemu jen tehdy žehná Ježíš Kristus, když vděčně vzpomínáme všech lidí, kteří prací rukou svých vypěstili a připravili naše pokrmy?

Kdo takto vzpomíná práce, nikdy už nemůže být pyšným a bezmyšlenkovým, kdekoliv jest mu jednati s dělníky. Bude cítiti nejjednoduššího nádeníka, poněvadž jeho práce je pro celek právě tak nepostrádatelna jako výpočty správcovy — vyhne ochotně, kdykoliv potká dělníka s nějakým břemenem a nedopustí, aby dělník k vůli němu si zacházel, povstane v tramwaji, když dělníci se vracejí velmi znaveni z práce a nemají kde si sednout, nenechá lidi venku na chodbě státi, nýbrž přinese židli. A klobouk sdělá před nimi aspoň tak hluboko, jako oni před ním — zkrátka, každým slovem a jednáním bude osvědčovati, že je „z řádu zasvěcených“ a ne z lidí tupých a slepých, kteří jedí polívku a oblékají šaty právě tak lhostejně, jako koně ve stáji žvýkají oves a nechávají si upravit postroj.

Život zasvěcených je život zbožný a blažený, neboť vděčnost činí člověka zbožným a blaženým.

3. KOMU JEST DĚKOVATI ZA NÁŠ DUŠEVNÍ ŽIVOT.

Viděli jsme posledně, kolik lidí na všech koncích světa musí pracovati pro naše tělo. Jak pak je tomu u duševních statků, u našich vědomostí a svědomí, u uměleckých a básnických děl, zkrátka u všeho, co obohacuje a upevňuje duševní život a potěšuje a povznáší naše srdce? Děkujeme za to jenom sami sobě, anebo jen lidem našeho města nebo naší vlasti?

Začneme s biblí. Byli Mojžíš a prorokové a apoštolové Čechy nebo Rakušany? A nebyli rozšiřovatelé křesťanské církve z největší části Římany a Řeky? Ne-

byli to Řekové, sv. Cyrill a Methoděj, kteří přinesli křesťanství do našich zemí? Nebyli to mnichové cizích zemí, kteří kolem svých klášterů mýtili lesy a rozšiřovali vyšší mravy?

Pozorujte dále vznik našeho vědění. Zdravověda, chemie, fysika, kdo zná národy a napočítá jména těch, kteří tu společně pracují? Kolik národů pracovalo jenom o nejstarší vědě, o hvězdářství? Číňané, Assyřané, Egypťané, Řekové, a vše, co víme, pochází opět ze společného pozorování a přemýšlení všech civilisovaných národů země. Jeden učí se ode druhého, a o objevení důležité hvězdy nebo o vypočítání její dráhy pracují spolu a současně často hvězdárny několika zemí. Učte se dnes, že země otáčí se kolem slunce, a útrpně smějte se starým časům, kdy lidé mysleli, že slunce krouží okolo naší malé země. Ale vzpomenete také na to, kolik lidí strhalo svůj mozek a v nesnázích srovnávalo své výpočty, až konečně jeden přišel na myšlenku, že všechny obtíže pominou, uzná-li se, že země krouží okolo slunce? To byl starý Řek, jménem Aristarch. A učení jeho nemohlo ovšem býti přijato, nejsouc zkoumáno, ale musil přijít jiný, jenž ještě jednou přesně do nejmenšího vypočítal, jak by všechno se shodovalo, kdyby se uznalo, že slunce pohybuje se okolo země. To byl Řek Ptolemaeus. A než konečně se uznalo, že skutečný svět nelze ve shodu uvést s touto domněnkou, přešlo opět mnoho století, až konečně polský kanovník Koperník provedl obrovský výpočet, aby dokázal, že země pohybuje se okolo slunce. Umíraje zaslal svou práci papeži. A od té chvíle přešla opět staletí, než jeho učení bylo přijato, ba žalářovali muže, kteří novou pravdu hlásali příliš neurvale, nešetříce těch, kteří lpěli na učení starém. Tak těžce vykoupěna jest pravda, kterou dnes zvíte v minutě — ano, kdyby se spočetly všechny probdělé noci, které pravdě té byly věnovány od počátku hvězdářství, bylo by těchto nocí daleko přes milion: nocí egyptských, babylonských, indických, řeckých, anglických, francouzských, skandinávských, německých, italských, slovanských. Kdyby nebyly bývaly probděny, nejen že

bychom nebyli našli této důležité pravdy, ale také touha po pravdě a radost ze svědomité práce nebyla by v duších našich tak živá — to vše pochází z oněch nocí. Pomyslete, jak by bylo teď na světě, kdyby lidé od stvoření světa byli v noci jen chrápali nebo mívali radovánky a se opjeli! Kdybychom stále byli pamětlivi, jak vlastně veškeré naše vědění pochází z tichých a svatých nocí — vše, co lidi vykoupilo a osvobodilo — vzali bychom si to k srdci a nehleděli již veškerá svá přání proraziti s tolikým hlukem a křikem.

Nežijeme však jenom vědou ale i uměním. Kdo z vás byl v nějakém museu nebo obrazárně, ví asi, jak i tu byli jsme obdarováni ode všech národů a totéž je i v říši básnictví. A také naši vlastní velcí básníci za velkou část svého bohatství myšlenkového děkují darům, jež obdrželi z Anglie, Francie, Itálie, Řecka, Německa, Polska a Ruska.

V pravdě, v našich žilách koluje krev veškerého lidstva! Nejsme sami, nemůžeme odtrhnouti se od ostatního lidstva, ono jest naší společnou matkou. Mysleme na to, kdekoliv potkáme některého ze synů jejích — našich bratrů a sester.

4. VLAST.

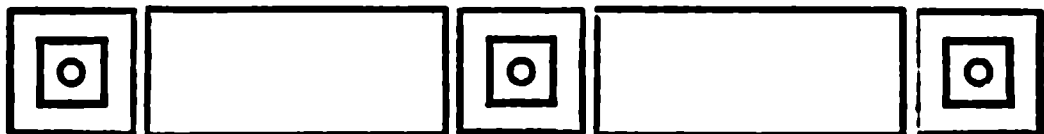
Jistě jste se divili, že jsem s vámi ještě vůbec nemluvil o lásce k rodičům. Nemluvil jsem proto, že nepovažuji nijak za nutné, abych o tom vůbec ještě mluvil. Kdo nemiluje svých rodičů, s tím nelze vůbec o ničem mluvit. — Bylo by, jakobych chtěl mluvit s kamením. Avšak jak rodiče milovati a co činiti, abychom dokázali svou lásku, o tom mám ještě všelicos, co bych vám řekl.

Jako jsem zde nepojednával, o přikázání lásky k rodičům, právě tak nechci vlastně mluvit o lásce k vlasti. Neboť nemohu mysliti si člověka, jenž by celým srdcem nevisel na zemi a lidech své otčiny, jenž by nemiloval národa, jehož bytost vdechoval od dětství jako vzduch svého podnebí, jehož řečí byla mu řečena každá laskavost a každá útěcha, toho národa, jehož lidé jsou mu

jako sourozenci, poněvadž má s nimi společné vzpomínky, společné slavnosti a společný zármutek. Člověk není jen dítětem svých rodičů, nýbrž i dítětem své země, svého národa a jeho dějin.

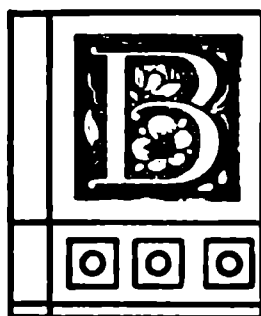
Poněvadž pak každému člověku je nejpřirozenější, aby miloval svou vlast a jí si vážil, proto je pro nás všechny velmi důležitou, býti na pozoru, abychom samou láskou ke své vlasti nestali se snad nespravedlivými a osobivými vůči jiným zemím. Právě proto, že ohledy a spravedlnost k cizím národům nejsou nám pranic vrozeny, musíme jemnějším přemýšlením své city poněkud vychovati a rozšířiti. Co asi míním především tímto jemnějším přemýšlením? O kterém druhu bezmyšlenkovosti mluvili jsme tolik v posledních článcích? Viděli jsme, jak krátkozrakými jsou mnozí lidé, všimajíce si jenom nejbližších dobrodinců, a nemajíce ani zdání o tisícech vzdálených dárců, jimž děkují za okrasu a jistotu svého života. Za takové nevědomosti není pak divu, že v jejich srdci není žádných citů vděčnosti vůči těmto dobrodincům. Je to právě tak, jako když o vánocích obdržíte nějaký skvostný dar. Nehádáte však od koho a tak nemůžete přirozeně také vzdáti díků dárci, i když stojí těsně vedle vás s tajuplnou tváří. Spadne-li však závoj a dárců je objeven, pak padnete mu kolem krku. Sňali jsme nyní v posledních hodinách závoj s tisícerych dobrodinců, jimiž váš tělesný i duševní život je živen a obdarován. Kolem krku jim padnouti nemůžete, ale bude vám u srdce tak teple a vděčně, že nebudete moci už nikdy mluviti o nich pohrdlivě a nepřátelsky nebo jednati, jako by vaše vlast byla vším sama o sobě a nebyla nikomu nic dlužna a nebylo jí třeba ohlížeti se na nikoho. Takové smýšlení přenecháte těm, jimž nebyl ještě sňat závoj, slepým a krátkozrakým. Čím vzdělanější je člověk, tím je skromnějším, neboť tím více ví, jak málo sobě samému má zač děkovati a jak velký je počet jeho dobrodinců. A čím větší a vzdělanější je národ, tím méně bude se vyvyšovati a tím skromněji bude mluviti o svých vlastních darech a skutcích.

ZODPOVĚDNOST.

1. JSEM JÁ STRÁŽCEM BRATRA SVĚHO?

Byjdou-li si vaši rodičové na delší procházku a svěří vám zatím vašeho malého bratra, tu řkávají: svěřujeme ti ho a jsi nyní zodpovědný za to, aby se mu nic nestalo. Co však to jest „zodpovědný“? Znamená to: přihodí-li se mu něco v té době, jsi tím vinen ty, neboť budeš-li pozorný, neučiníš ničeho, čím by si mohl uškodit, neuteče z domu ani nezabloudí. Strhne-li se však bouřka a ve světnici jej zabije, jste pak také zodpovědni? Proč ne? Poněvadž není ve vaší moci, kam uhoří blesk. K zodpovědnosti budete bráni jenom tehdy, když příčina neštěstí vězí ve vaší nedbalosti nebo ve vaší chybě. A myslíte, že jste zodpovědni za své sourozence toliko tehdy, když je vám matka k opatrování výslovně svěří? Či snad myslíte, že jste zodpovědni jen za to, aby se nestalo ničeho jejich tělu? Zajisté že ne. Právě tak, jako ze slunce sálá na zemi neustále teplo a světlo, tak také z vašeho příkladu vychází bez ustání síla, která posiluje a ostatní utvrzuje v dobrém nebo ve zlém. Mluvíte-li nebo činíte-li něco dobrého a ušlechtilého, jest to právě tak, jako byste sourozencům ruku podávali a jim pomáhali, když však troplte něco špatného, jest to právě tak, jako byste nastavovali nohu, aby upadli. Vlastně ničeho nečiníte sami, nýbrž veškero vaše chování a všechny vaše návyky

jsou zároveň darem pro druhé. Mohli byste mi na to uvést několik příkladů? Není-li pravda, kdo mluvívá špatná slova, nakazí jiné a kdo s nečistýma rukama zasedá ku stolu nebo jde do školy, svádí tím ostatní, aby také byli nečisti. Při všem, co člověk činí, ohlíží se, zda-li má společníky a jakmile spatří jednoho, který činí totéž, co on, hned jest uspokojen. Kdyby každý člověk byl si vědom, jak velice jest králem, na něhož druzí pohlížejí a dle něho se řídí, počínal by si docela jinak a uchopil se žezla, aby vyvedl lidi ze svárů a šplny. Pozorovali jste už někdy, jak již pouhé zívání je nákažливо i když člověk nechce zívat? Jest, jakoby vedly četné neviditelné dráhy od člověka ku člověku a obstarávaly výměnu i tehdá, když jí nechceme. Mohl bych pro to uvést ještě mnoho příkladů, ale bude lépe, když sami budete pozorovat a pak dle toho se řídit. Zajisté však uznáte, že člověk je strážcem svého bratra i když k tomu není výslovně ustanoven. A správně jej můžeme ochraňovat jenom tehdý, když víme, jak velice se opičí po nás a jak je všechno nákažливо, co mluvíme a činíme.

Při opatrování nezáleží však jen na tom, abychom svému bratru byli dobrým příkladem, nýbrž také na tom, abychom ho chránili od pokušení. Když se vám na př. poručí dávatí pozor, aby maličký v nepřítomnosti matčině nepokazil si žaludek nebo si nohu nezlomil, zdaž postavíte na stůl talíř s čokoládou nebo necháte ho hráti si na schodech? Ne, právě naopak schováváte všechny sladkosti a budete mu něco vypravovati nebo dovolíte mu hráti si, aby hrou mysl jeho se odvrátila ode všech špatných a nebezpečných věcí. A poněvadž nemáte opatrovatí jen žaludek a nohy svého bratra, nýbrž také srdce a duši, zdaž nebudete tím více opatrní? Pomyslete si, že bratr je velmi nakloněn k prchlivosti a že rodiče se obávají, aby mu prchlivost nebyla později v životě k velkému neštěstí. Když zůstanete s ním sami, jak ho budete opatrovatí? Budete ho neustále dráždití, aby si na prchlivost tím více navykal? Ne, vyhnete se každé příležitosti a odvrátíte ho od všeho, co jej vzteká, neboť byste měli býti spoluzodpovědní, kdyby jeho

náchylnost zvrhla se v chorobný návyk, který by mu v životě činil veliké nesnáze.

Když jsem kdysi v neděli povídal chlapcům, aby se ovládali a nikdy hrubě neutrhovali se na svoje sestry, viděl jsem, jak se děvčata po nich obracela, jakoby chtěla říci: „Slyšíte vy klackové, tu to máte, ten vám to dobře pověděl“. A potom jsem slyšel, jak jedna sestra se pitvořila před bratrem celou cestu domů, stále opakujíc: „Opanuj se přece“. To je sice velmi dobré na zasmání, přece však je nezbytno bráti to velmi vážně, neboť to svědčí, že sestry nemyslí na to, že jsou také zodpovědny za návyky svých bratří. Když sestra bratra neustále sužuje a dráždí a on pak pozbývá nad sebou vlády, tu jest spoluvina, že jeho hněvivost stává se stále nevázanější. Vypravoval jsem vám kdysi o Pestalozziho snu budoucnosti: Přál si, aby v budoucnosti zloději byli nejen trestáni a žalářováni, nýbrž také aby v žaláři byli obsluhováni od těch, kteří je svedli. Nyní si představte, že byste dráždili bratra tak často, až by se mu prchlivost a náhlost stala pevně zakořeněným návykem a on by pak ve zlosti něco vyvedl a přišel za to do vězení, neměli byste z toho výčitek svědomí? Nebylo by vám, jakobyste museli také zasednouti na lavici obžalovaných, poněvadž vaše chování jeho popudlivost stále stupňovalo?

Pamatujete se snad z Odysseje na čarodějku Kirku, která kouzelnou holí začařovala soudruhy Odysseovy ve vepře. Každý člověk má vlastně takovou kouzelnou hůl a může začarovávat ty, kteří s ním přijdou do styku. Kdo sám jest nečistým, proměňuje bližní, s nimiž se stýká, až příliš snadno ve vepře. Přemnohé sestřičky proměňují ustavičným špičkováním a zlobením své bratry ve štěkající psy nebo zdivočelé buvoly, proto pravím: nejsou pouze sestry svěřeny bratrům, nýbrž také bratři sestrám, i když jsou mnohem mladší než bratři. Neboť, aby z bratra stal se láskyplný a ušlechtilý člověk, to závisí nejen na jeho vrozených vlastnostech a na vychování, které dostává od rodičů, nýbrž také na tom, zda jeho sourozenci se vynasnažují, vždy jenom na

dobré jeho vlastnosti zaklepati a nedrážditi v něm hrubost a divokost. Neboť čím častěji je drážděn, tím více vzrůstá se hrubost a divokost právě tak, jako sílí svaly, čím více je tužíme, koleje se níž, čím více se na nich jezdí. Vzpomeňte si jen, jak vám bývá, když usínajíc večer musíte kašlati. Potlačíte-li kašel hned, pak brzy přejde, ale každým zakašláním ztěžujete potlačení kašle, poněvadž při každém zakašláním krk nabíhá krví a dráždí se tím více. Tak jest tomu také v hněvivosti. Každý nový záchvat vzteku ztěžuje potlačení příštího záchvatu, poněvadž nervy se stávají citlivějšími a neschopnějšími k odporu. Proto s popudlivými musí zacházeti se vždycky šetrně. Mnohé sestry však zacházejí s bratry jako se psy, uvázanými na řetězu, aby štěkali a proto na ně pokřikují: „ks, ks“. Ale nemyslete, že jest mnohem krásnější, když si sestra potichu vždy opakuje: „Chci býti strážkyní svého bratra“?

2. VÝCHOVA MLADŠÍCH SOUROZENCŮ.

Když chtějí Indové ochočit divoké slony, vlte, jak je krotí? Zavrou s nimi několik krotkých slonů — a tito zkrotí divoké velmi brzy. U lidí by mělo býti vlastně zrovna tak. Když otec a matka vychovali 1—2 děti, mělo by se mysliti, že o výchovu dalších dětí už vůbec nemusejí se starati a mohou spoléhati na to, že děti divoké jsou vychovávány od zkrocených. Zel, že tomu tak bývá velmi zřídka. Často zdívoci divoké děti vlivem zkrocených (vychovaných) ještě více, poněvadž zkrocení spoléhají na svou vyspělejší sílu a berou jim hračky a knihy, dovolují si kde jakou šelmovinu a začnou jim poroučet, jakoby mladší byli jejich mezky. Proto se mívají mladší sourozenci velmi špatně. Jsou špatně připravováni na život, poněvadž rodiče už nemohou s každým se tolik zabývati a tak dávati pozor, jako u prvozeného. A starší sourozenci jim také nepomáhají k dobrému a takto se stávají hotovými ničemy a ledacos si navykají, čeho později už nelze vykořeniti.

Kdo z vás myslí, že by starší sourozenci, už proto, aby rodičům udělali radost, pečlivě měli se ujmout

výchovy mladších bratří a sester, tomu dám několik rad. Neboť asi víte, s výchovou to nejde tak lehce. Nemůžeme mladšímu bratru říci: pojď, budu tě vychovávat, tu máš pohlavek za lhaní a ještě jeden za to, že's mlsal. Potřebujeme k tomu ještě většího umění než rodiče, neboť musíme pracně dobývat si vážnosti, již rodiče mají zajištěnu už přirozeností. Proto je ze začátku hlavní věcí, aby nejstarší nezačínali tím, že je mladší musejí poslouchat. Tím zkazí už napřed celou výchovu. Mladší hned podezřívají, že starším běží pouze o to, aby mohli poroučet a dělati pány a mladší nemají chuti, jim k tomu dopomáhat. — Ne tak, nýbrž musíte u nich ohlásit se jako dobří přátelé a zacházet s nimi tak, aby se vám konečně sami poddali.

Hlavním uměním ve výchově nejsou vůbec nadávky ani přezdívký, nýbrž usnadňování dobrého. — Musí se v jiných vzbuditi přání — konati dobré. Musíme je pozdvihovati a nikoliv srážeti. Objasním vám to příkladem. Dejme tomu, že jste s mladším bratrem vyšli na malý výlet, jste sotva hodinu od domova a bratr už je na smrt unaven. Pomůžete mu, když mu nadáte lenochů a mazlíčků? Jistě že ne. Musíte vzbudit u něho ctižádost, aby se osvědčil hrdinou a vykračoval statněji zrovna proto, že je unaven. To jej oživí. Tak je tomu též se špatnými návyky. Přistihnete-li jej, jak mlsá, tož není žádná výchova, jestliže mu nadáte mlsounů a pod. — Dobrá, jsem-li mlsoun, pak ním také budu a budu se dle toho chovat. Ne, musíte v jeho nitru vzbudit síly na pomoc proti žádostivosti. Musíte v něm roznítiti touhu po ovládnání se — a roznítíte ji, jestliže mu vysvětlíte a dáte ochutnati, že ovládati se je sladší než čokoláda a že má velmi lahodnou příchut'. Řekněte mu na příklad: Milý Jeníku, až někdy se přemůžeš a nebudeš mlsati koláče, ačkoliv jsi na ně mohl se dostati, nebo až přejdeš cukráře, ačkoliv tě to k němu nevýslovně táhlo, pak se mi pochval a já ti cosi povím. — Příštího dne přijde Jeník hrdě domů. Jeníku, ukaž mi své svaly ramen. Tu jsou, skutečně báječné, jak taký knot, jako jsi ty, dostal se k takovým svalům?

„Každý den se vytahuji na dveřích.“

„Všecka česf. Člověk by to ani nevěřil. Než v tvém kroku a kol tvých úst není ještě vidět této slly, tu je dosud hodně nerozhodnosti.“

„Tak? Ano, ale jak to změnit? Mám hodně dupat a rty hodně skousnout?“

To by pranic nepomohlo, každý by hned poznal, proč to děláš a smál by se. Ne, nemáš dosud dosti slly uvnitř a to je příčina tvé nerozhodnosti. Ještě nemáš sebe v moci. Dnes ponejprv, když jsi přišel, byla nikdy nebývalá rozhodnost ve tvoji chůzi a též kol úst bylo pozorovat více rozhodnosti. Vím, bylo to proto, že jsi se dnes ponejprv opanoval. Hurá — s chuti do toho. Uživej nyní cukráře jako hrazdy, mním totiž, abys ním sesiloval svaly sebevlády. Jeník vyběhne po této rozmluvě a s ním vyšlapuje jeho hrdost. A tuto šlechetnou hrdost ze sebeovládání musíte v něm rozněcovat. Máte-li snad ve svých knihách náhodou vyobrazení římského triumfátora, na př. Germanika, ukažte mu je večer: podívej se Jeníku, to jsi ty zde na koni a otroci vzadu svázani jsou porobené národy: totiž tvoje mlsné choutky. Sláva ti, vítězný cesare! A kdo jsou ony ženy, které mávají se všech stran a sypou cesaru růže? To jsou tvoje dobré vlastnosti, které jsi vysvobodil od nepřátel, že zase volně dýchají. — Sláva, sláva ti cesare! Jeník je všecek zahanben, ale spolkně porovnání jako kus čokolády. A chutná mu. Od nynějška si takovou radost opatří častěji.

Výchova se velmi znesnadní, začnou-li mladší sourozenci lhat. Tu právě pomohou starší. — Děti často selžou ze strachu, co by řekli rodiče. Proto není nic důležitějšího, než abyste získali si úplné důvěry mladších bratří, aby alespoň vám ničeho nezamlčovali. Nesmíte jimi tedy pohrdati nebo se jich straniti, když selhali, nýbrž musíte k nim býti tím srdečnějšími a dělati, jakoby při lhaní běželo o neštěstí, které vás oba zastihlo a jakobyste nyní společně hledali, jak lžím pro budoucnost se vyhnout. Nejhorší bylo by říci mu: „teď ti ale už nevěřím“, ne tak, ale naopak. Důvěra je počtou. V Anglii

byla kdysi škola nadobro prolhaná. Přišel nový řiditel a věřil každému na slovo a brzy se pravilo: Tomu se nesmí ničeho nabulskovat a zachránil celou školu. Neboť cit pro čest je jedinou záchranou, která je s to, aby člověka pozvedla, není-li citu pro čest, pak je vše marno. Pravá pomoc tedy je, abyste především obrátili se na touhu po statečnosti, kterou bratr má a potom s ním klidně hovořili o lži a následcích lži — a poprosili jej, aby vám pokaždé oznámil, kdyby mu zase nějaká nepravda proklouzla. Máte-li tutéž nemoc — pak se zpovídejte druh druhu a podporujte se a půjde to ještě lépe. Jenom si nezahrávejte na hrdinu ctnosti — o tom by si bratr už učinil svůj úsudek. Ostatně se nesmí u docela malých dítek zapomínati, že ještě nechápou, proč by neměly lhát, když jim to přece zdánlivě pomáhá z nesnází — tu si musíte dát práci a vysvětlit jim to.

Při menších slabostech a nezpůsobech bývá vždy věcí hlavní, aby po poklesku se nenadávalo a nehanělo, nýbrž raději chválilo a povzbuzovalo, když dítě poklesku se nedopustilo. Nespílejte na př. řvounů, když Oldřich upadl a křičí, nýbrž jej pochvalte, až někdy zatne zuby, ačkoliv cítí velké bolesti.

Nebo si představte, že by starší sestra si pozvala svoje přítelky a bavila se s nimi ve světnici. Mladší bratr se přizene, začne tlouci do dveří a vyruší je ještě jiným klackovstvím. Co má sestra učinit? Zavolat snad policii? Nikoliv, nezbývá jí než vyčkat, až bratr přijde někdy do světnice zcela zdvořile nebo až jejím přítelkyním prokáže nějakou pozornost — pak to musí hodně zdůrazniti a pochváliti její! Ah, co je to, ty se's celý přejinačil, začínáš být rytířským — a jak ti to sluší. Ani tě nepoznávám! Takovým povzbuzením u něho rytířskost a způsobnost nabude cosi přitažlivého a bude považovati za čest, chovati se budoucně ještě ušlechtileji, zrovna tak, jako dříve považoval za čest býti co největším klackem. Jak bude krásné, až mu sestra řekne: „V rytířskosti jsi to jistě už přivedl dále než většina

hochů tvého stáří — jenom tě ještě upozorním na několik maličkostí.“

A na konec ještě radu. Chcete-li na př. svého bratra vychovávat k ovládnání se a odnaučit jej, být náhlým, je neúčinnější, když ho odprosíte, kdykoliv jste na něm něco nesprávného si dovolili. Adolfe, kdy bych tak mohl s tebou mluvit? Chtěl bych tě odprosit, že jsem byl k tobě tak prudký. Bývá mi vždycky hrozně líto, když můj jazyk je neprozřetelný. Takového něco učiní na děti ohromný dojem. Když on také se sklání před příkázáním sebevlády, pak musím se sklánět já také — pomyslí si děti. Jestliže se neomluvíte, tož si prostě myslí: „Sebeovládání je pouze pro malé a slabé, velcí a silní mohou dovolit si všechno. A poněvadž každé dítě rádo se opičí po velkých, pak si také všechno dovoluje. Když však vidí, jak také dospělí sebeovládání považují za posvátné, pak vidí též v sebeovládání znamení dospělosti.“

Je každému požehnáním, může-li vychovávat mladší sourozence. Zakusí z toho mnohem a mnohem více radosti, než kdyby měl svoji malou zahrádku. Pomáhat člověku růsti, ořezovat zlé výhonky, opatřovat mu dobrou hlínu, slunce a vodu — a viděti, kterak duše jeho se rozvíjí — nad to nic krásnějšího ani není.

3. MALÝ ŠROUBEK.

Anglický básník vykládá kdesi pohádku o zcela nepatrném šroubku, jenž na obrovské pancéřové lodi dvě velké ocelové plotny spojoval s tisícem jiných stejně nepatrných šroubků. Tento malinký šroubek začal znenadání uvolňovat se při plavbě indickým oceánem a byl už na vypadnutí. Tu mu pravily sousední šroubky: vypadneš-li ty, půjdeme také. A hřebíky, zaražené dole, povídaly: nám je také těsno, uvolníme se také trochu. Když to zaslechly velké železné kleče, volaly: pro Bůh zůstaňte, neboť nebudete-li vy držeti, pak je veta po nás. A zvěst o úmyslu malého šroubku rozletěla se bleskem celým obrovským tělesem lodním. Zasténalo a otřáslo se v základech. Veškeré kleče, plotny a šroubky

ba i nejnepatrnější hřebíčky usnesly se k malému šroubku vyslati společně poselství, aby přece zůstal na svém místě, neboť by popraskala celá loď a nikdo z nich se nedostal do otčiny. Zalichotilo hrdosti malého šroubku, že je považován za tak nesmírně důležitý a vzkázal, že zůstane.

Posledně jsme mluvili o zodpovědnosti. Jistě hned uhodnete, proč jsem vám vypravoval o malém šroubku. Šroubek si myslel, když si trochu pohoví, že je to jeho věcí, do níž nikomu ničeho není. Ale zděšení, které zachvátilo celou loď, jej okamžitě poučilo, jak vlastně celá loď závisí na jeho příkladu. Proto byl spolu zodpovědný. Neboť co činil, bylo svrchovaně důležité veškerým součástkám lodním. A není skutečně pravda, uvolní-li se jeden hřebík, že vypadávají brzy také všechny ostatní a že kde se co rozvíklává? Neboť jedno drží druhé. A kdyby byla loď zhynula, snad by celá společnost plavební musila ohlásiti úpadek a jejím pádem by bylo padlo mnoho jiných.

A není tomu zrovna tak v životě lidském? Často slyšíte o lidech některé země nebo některého obchodu, že jsou věrní a nedají se uplatit. Nebo o jiných, že jsou nespolehliví a dají se koupit. Myslíte, že taková zkaženost začínává rázem? Nikoliv, napřed se uvolní jediný šroubek. Jeden jediný přijme malé „zpropitné“, dopustí se nepatrné nepravdivosti. Kollegové ji zpozorují a myslí: proč bychom si také nepřilepšili? Rozmlouvajíce v hostinci o úplatnosti budou mnohem shovívavější než dříve. „Nemůžeme nečiniti, co je všudy zvykem“ omlouvají se. „Je nemožno zůstat čistým jako anděl v tomto špinavém životě.“ A netrvá dlouho a jsou všichni otráveni. Žel, že se tu neděje jako v pohádce o šroubku, aby mohli všichni ostatní vyslati poselství k tomu, jenž se víklá: „pro Bůh zadrž, nezůstaneš-li pevný, neobstojíš ani naše svědomí!“ Příklad šíří nákazu jako jed a když je poslední nakažen, osnuje první už novou a mnohem zhoubnější nepravdivost. Ale každý, kdo je v nebezpečí zpronevřiti se v malém, měl by si představit, že k němu skutečně přicházejí všichni ostatní v dlouhém

průvodu a prosí na kolenou, aby nedával prvního špatného příkladu a za nimi, že přicházejí ženy a děti, které nesvědomitostí otcovou pozbývají cti — a nejen cti, nýbrž také pevného a věrného oka otcova — a vzadu za nimi že stojí ještě nepřehledná řada lidí — a jsou v ní všichni, na které dopadá špatný příklad uvolněné věrnosti a uvolňuje jejich poctivost a povinnost. Kterýsi básník pravil, že nejhorším trestem v pekle, horším než upalování a svírání v kleštích je, když musí někdo shůry dívat se na všechno, co vyvírá z jeho špatných skutků, ba už i z nejmenších poblouzení. — Patříti na nekonečný řetěz bídy a hoře a rozrušeného svědomí a museti si říci: ty jsi zodpovědný, ty's rozkutálel kámen, to že je nejhroznější, nač lze pomyslit.

Bylo by nám zajisté všem mnohem prospěšnějším, kdybychom místo toho, že nyní vidíme následky svých činů až už ničeho nelze změnit a až nám zlé svědomí jako elektrický reflektor osvětluje řetěz jejich kus po kuse, viděli je už raději dříve, než se stanou. Ach, kolik bláznovství a špatností by se nestalo, kdybychom, dokud jsme při zdravých smyslech, trochu více studovali, jak v lidském jednání jedno vyplývá z druhého a jak je člověk člověku jaksi osudem a prozřetelností.

Jistě jste už v řeckých zkazkách četli o rodinách, zatížených starou kletbou, jako na př. rodina Agamemnonova, v níž zločin stíhal zločin. Tato kletba nespočívá pouze v tom, že zlo dědí se dál, nýbrž také v tom, že hrozný příklad, jež dal některý předek rodiny, svádí potomstvo vždy znovu a pobloužňuje — tak jako člověka jímá závrť a kácí jej, vystoupí-li na okraj nesmírné propasti.

Co jsem vám nyní pravil o rodině a shora o úřednictvu, to můžete nejlépe pozorovat ve svém životě školním. Totiž jak každý je zodpovědný za svůj příklad a kolik spolužáků na něm závisí, třeba že není řiditelem ani nadučitelem. Pamatuji se, když jsem chodil ještě do školy, že starší žák naší třídy v krátké době nakazil celou třídu svým nestoudným mluvením. V každém člověku i kdyby byl nejlépe vychován, číhá malý

nestoudník, který chce mít zábavu — a přes to má každý vedle něho lepší já, jež se stydí a nechce vypustit první slovo, ale když někdo učiní začátek a překoná dobrý stud, následují ho ostatní náramně rychle. Ale stejně podivnou sílu má také dobrý příklad. Účinkuje jako kouzlo. V německém divadle vzňal se kdysi za představení oheň. Kde kdo se hnál k východům a bylo nebezpečí, že sta lidí v šílené tlačenici bude rozmačkáno a pošlapáno. Tu zůstal velkovévoda klidně na svém sedadle a poručil, aby hudba hrála dále. Tento příklad účinkoval, že obecnost okamžitě se upokojila a odešlo v největším pořádku. Snad znáte něco podobného ze svého života. Často jsem už na př. pozoroval ve škole, stojí-li pohromadě hlouček hochů a přijde kluk a vypráví neslušný příběh, že čeká, že všichni se rozesmějí. Smějí-li se, má radost a půjde s příběhem dál. Je-li však mezi nimi jenom jediný, jenž se nesměje, nýbrž zvážní, pak ho uvede do velkých rozpaků a zahání uvnitř a ostatní také. — Snad toho nedají znát a začnou škádlit toho, který se nesměje, ale v nitru jejich působí příklad přece. Kdo vždy je pamětliv, kolik lidí je mu jaksi svěřeno každý okamžik a jak každý stále bližního pozoruje, co dobrého činí nebo mluví, ten může mít na své okolí vliv opravdu královský.

4. NA KOLIK LIDÍ MÁME VLIV.

V románech pro mládež jste jistotně četli o některém králi nebo ministru, nebo také o kapitánu lodi, že téměř klesal pod tíží své zodpovědnosti. Co je tím asi míněno? Na jeho rozvaze a rozhledu záviselo blaho tolika lidí, že žil neustále ve strachu, zda je také skutečně správně, co činí. — Neboť jediným pochybeným úkonem nebo opomenutím mohl býti příčinou, že tisícové padli do bldy. Nebo si pomyslete lékaře, jenž má provést těžkou operaci. Nemocný je otcem rodiny a celá rodina by pozbyla živitele, kdyby operace se nepovedla. Jak opatrně bude řezati, jak svědomitě předejde všemu, co by mohlo operaci poškodit. Když se díváte na takové lidi, vidíte jasně, kolik štěstí lidského závisí často

na jediném člověku, jak může býti příčinou nesmírně mnohých a velikých následků.

Ale nyní mi povězte: není vlastně každý i nejmenší a nejnepatrnější člověk zřídlem nesčíslně mnohých a velikých účinků pro jiné, ba také pro mnohé, jichž nevidí ani nezná? Představte si rybník — a vhodte do něho malý kámen. Zvlní kruhy, jež stále rostou a kdyby jich bylo možno zevrubně měřiti, pozorovali bychom vlny po malých kamenech ještě i u nejvzdálenějšího pobřeží, tak jako ucítíme na jemných přístrojích zemětřesení, jež otráslo zemí tisícero mil od nás. Zrovna tak je tomu se vším, co člověk mluví a činí. — Vhodí slovo do rozhovoru — nevázané nebo dobré — a slovo rozvlní hned kruhy, větší a větší a kruhy tyto dotknou se oklikami lidí, jichž nezná a nikdy neviděl, dotknou se jich v dobrém nebo ve zlém. Chodíte do obchodu a leccos kupujete, nikdy nemyslete, že prodavač nebo prodavačka dostává pouze vaše peníze a nic více. — Nikoliv, jsou pod vaším vlivem. Pozdravujete-li zdvořile a laskavě a prosíte a omlouváte se, když jste bez potřeby obtěžovali a poděkujete, když vám prohlédali kde kterou skříň, pak je také zjemníte, ačkoliv toho od vás nežádali. Přilne jim to, budou vás nápodobovat a tím zjemní. — Taktéž je tomu u číšníků a číšnic. Kdo se jich hlasitě a hrubě dovolává, pokřikuje po nich „pst — pst“ jako po psích a kdo po tom poroučí si jídlo nebo nápoje tak, jakoby poroučel dressovaným opicím a ne lidem — poníží je a otupí cit pro čest. Tím bude také spoluvinným, nebudou-li si sebe už vážit a dle toho jednat. Kdo však objednává si vše skromně a jaksi s úctou a poděkuje se za obsluhu a pomůže sklízeti se stolu, aby sloužící nemusel natahovati se přes celý stůl, má ušlechtilý vliv a kdyby byl nejnepatrnějším, posiluje v lidech cit pro čest, rozradostní a povznese veškeru jejich bytost.

Kdo leží nemocen a je zdánlivě zcela odloučen od lidí, má neustále největší vliv na lidi, mnohdy vliv větší než člověk zdravý. Dává-li příklad trpělivosti a veselosti a zůstává pamětliv toho, aby nenechával pro každou

maličkost jiné kol sebe obskakovati, je učitelem zdravých i nemocných, byť nemluvil ani slova a je vychovatelem dospělých, třebaže je dosud dítětem. A vlny jeho příkladu jdou daleko za lidi, kteří jej ošetřují a nikdo neví, na který až běh narazí ještě zvěst o jeho trpělivosti.

Také tím máme velký vliv, jak posuzujeme jiné. Kdo si navykne, rychle pozorovati a mluvit o tom, co je na jiných směšného a nepříjemného, myslívá si obyčejně, že je to cosi nevinného a týká se pouze jeho. Kdyby jenom věděl, kolik lidí číhá a pase jenom po slabínách a směšnostech svých bližních, aby se potom mohli považovat za povznesené nad ně. Kdo tu předchází špatnými řečmi a klevetami, k tomu brzy připojí se celá družina, viditelná a neviditelná. Ale na toto komonstvo nemůže být hrd. Neboť co mu nejdříve se přihodí je, že se vysmějí také jemu a uvidí na něm jenom, to co je černé. A kdyby viděl pronikavě jako při zablýsknutí, jak lidi navzájem sobě odcizil a popudil a jedny druhým znevážil, pak by byl ještě méně hrd. Proto by měl každý zrovna se cvičit, zdůrazňovat vždy pouze dobré vlastnosti a nedostatky laskavě vysvětlovat. Tu je možno několika slovy učiniti často nesmírně mnoho dobrého a vnést lásku do světa. Když si jenom pomyslíte, kolikrát za den vám naskytuje se příležitost — pověděti o nepřítomném něco dobrého nebo odsuzujícího, budete míti ponětko o tom, kolik člověk denně pouhým slovem způsobiti může požehnání nebo zlořečení a jak je proto jeho postavení zodpovědno.

5. HOCH NA VÝPRASK. (Královský otuk.)

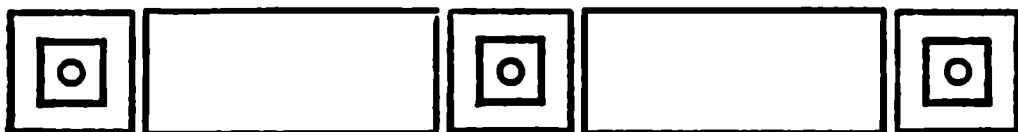
Kdysi jsem četl, že v dřívějších staletích bylo na dvoře francouzského krále obyčejem, že mladý princ nebýval nikdy bit, když se dopustil nějaké neslušnosti nebo byl líný, nýbrž že mu byl vybrán za společníka nějaký hoch a dostával v jeho přítomnosti bití, jež zasluhoval vlastně kralevič. Doufali, že právě tím vzbudí u kraleviče veliký dojem, když jej nechají naslouchat nářku nevinného druhá.

Mám vám říci, že každý z vás má takového hochu nebo dívku, jež za něj dostává bití? Rozdíl mezi vámi a královským princem francouzským je pouze ten, že princ slyšel náрек, kdežto vy jste bohužel tak hluchými, že neslyšíte, ani kdyby nařikal u vás ve světnici. Nevěříte tomu? Pak mi ale řekněte, myslíte opravdu, že je vůbec možno na světě spáchat nějaké bezpráví nebo nedbalost, aby jiný za to nemusel trpět, i když pachatel nestane se ničeho?

Když na př. řeknete nějaké nestoudné slovo, pak je jistě někdo pochytl, užije ho doma a dostane bití. Nebo slovem tím sesuroví a uškodí si v životě jiným způsobem. Neslyšíte jeho nářku, nedozvíte se o jeho bídě a nezdaru a přece dostává výprask za vás. Nebo jste nečistotní a nepořádní. Snad vás za to nepotrestají hned. Ale jiní nakazí se vaším příkladem a povolují si také a kam toto povolování vede, o tom jsme už mluvili. A mimo to musejí jiní uklízet nebo umývat, když jste nečistotní nebo nedbalí — musejí nevinně trpět za to, co vy jste způsobili. Kdyby všichni lidé, kteří musí pykati za naše chyby, mohli najednou plakati, byl by z toho takový náрек a křik, že by se zdálo, že svět hyne. A mezi nimi nejsou počítáni ti, kteří trpí našimi chybami a opomenutími, až budeme už dávno mrtvi. Víte na př., že děti, které kdysi budete mít a kterým jistě přece všechno dobré přejete — že také ty budou za vás nevinně bity, a to za chyby, kterých nyní se dopouštíte? Veškerá prudkost, veškerá nepořádnost, lhavost a klevetnost, v nichž si libujete nyní a jež nyní stávají se vám návykem, budou kdysi příkladem vaším dětem, až bude už pozdě jim odvyknouti — a dítky budou za ně bity nejen od vás, nýbrž také od jiných lidí, které budou poškozovati a pohoršovati. Vidíte, že náрек lidí, kteří za vás budou bít, zaznívá daleko do budoucnosti, a nyní jistě už rozumíte, co znamenají slova písma sv.: „Navštíví hříchy otců na dětech až do třetího a čtvrtého kolena.“ Proto si vždycky myslíte, že už nyní jste otci a matkami a že musíte starat se o děti, ačkoliv sami jste

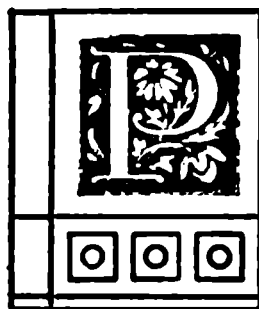
ještě dětmi: jídla a nápojů netřeba jim ještě schraňovati, ani punčoch plésti a vydělávati na ně peněz — ale měli byste jim střídat dobré návyky a míti se na pozoru, aby jim spolužití s vámi bylo kdysi požehnáním.

SAMOSTATNOST.

1. NAŠE ODVISLOST.

DOZOROVALI jste už, jak zívání je nákažlivo? Proti naší vůli a přání už pouhý pohled na zívající dráždí k zívání také naše svaly, i když nejsme unaveni a nemáme dlouhé chvíle. Tak silný je v nás pud nápodobovat jiné a toliký vliv má na nás to, co činí jiní. Doufám, že nezažijete nikdy, jak nákažlivý je strach a hrůza — jako když na př. při požáru divadla zachvátí lidi zděšení, hrůza jednoho se stupňuje zděšením druhého a naprostý zmatek ovládne davy jako nákažlivá nemoc. Muž, který podrží hlavu a nedá se nakazit — jediný silný může často svým klidem zachránit sta lidí. Nebo v bitvě, když všechno žene se ku předu a jeden znenadání dá se na útěk, nakazí jeho příklad jiné a, vlastně ani nechtějíce, začnou kolísat také a pohlížet na zad. Nebo jak ve větší společnosti veselá nebo smutná nálada neodolatelně účinkuje na každého jednotlivce: to všechno svědčí, jak mocně působí na člověka všechno, co činí jiní, co myslí nebo cítí, i když si toho není ani vědom.

To ovšem neškodivá, berou-li se jiní náhodou správnou cestou, ale je to přece velkým nebezpečím pro člověka, poněvadž tím stává se otrokem kdejakého bláznivého ukvapení a bezpráví, jichž se dopouštějí jiní, ač měl by sám býti oporou, o niž by mohli jiní opřít se a vzpamatovat.

Pozorovali jste už někdy, když vám donesou něco špatného na vašeho druha nebo jiného člověka, nebo pronesou o něm pouze nedůvěřivý nebo tvrdý úsudek; jak to mívá hned vliv na vaše chování k němu, jak lehkomyšlně hned věříte, ač měli byste říci: „tomu nevěřím, přesvědčím se napřed sám.“ Zlobné klepy jsou také jakýmsi zděšením, jež zachvacuje lidi nevědomky a nevolky a zatvrzuje a popuzuje na toho, jenž byl zostuzen — a je třeba vždycky už veliké samostatnosti, sejít se s ním zcela nepředpojatě a zkoušet jej bez předpojatosti.

Kdo žije a vyrůstá mezi lidmi, kteří jsou na př. velmi předpojatí k některému národu nebo náboženství, bude nepozorovaně nakažen od nich ve veškerém smýšlení a cítění. Praví se pak o něm, že vidí očima jiných. Byl vždy upozorňován toliko na jejich chybné a ošklivé rysy a vlastnosti, takže pozbyl na konec zraku pro to, co mají dobrého a velikého. Kolik je mu třeba síly vůle a kolik lásky k pravdě, aby se osvobodil od očí a citů jiných lidí a viděl a soudil tak, jakoby nikdy nebyl zaslechl mínění jiných.

Snad se otážete: stane-li se někdo nedůvěřivým k tomu, co slyší od jiných, není to velkým pokušením k pýše a domýšlivosti, že všechno ví lépe, ačkoliv by měl říci: já jsem pouze jeden, jich je mnoho, je proto větší pravděpodobnost, že oni mají pravdu. Ano, je tu nebezpečí, nedůvěřuje-li okolí z pouhé domýšlivosti a z pouhé veliké úcty k svému bystrozraku a hlubokému vědění. Práva, státi pevně proti jiným a mlčí se na pozoru před jejich pohlazeními, nenabýváme tím, že si zakládáme na svém rozumu, nýbrž pouze tím, že se dáváme osvěcovati a utvrzovati slovy a příklady největších a nejlaskavějších lidí, kteří na světě žili a trpěli a jejichž moudrost je uložena především v naukách náboženských. Naukami jejich se musíme řídit a vidíte-li, že jiní svými řečmi a skutky nejsou v souhlase s touto věčnou moudrostí — pak jste povinni nejen sobě, abyste zůstali pevní a nesúčastní se, nýbrž jste to povinni také jiným; snad ještě v čas se vzpamatují,

uvidí-li třebaš jenom jednoho, že sesmutní a zůstane vážně stranou, právě jak tomu bývá při požáru v divadle. Vlíte na př. kolik lidí schvaluje, aby zlo splácelo se zlem a nenávist nenávistí.

Je to už však také skutečně správně proto, poněvadž tolik lidí s tím souhlasí? Nikoliv, jediný člověk vidí dalekohledem dále než miliony lidí pouhýma očima. Velikáni, o nichž jsem vám pravil, jsou daleko povznesenější nad mlhy choutek a vášní, než my všichni, a proto vidí do větších dálek a hloubek životních. Jsou majáky lidstva. A jaké světlo nám dávají do bojů se zlem? Ježíš praví: „blahoslavení mírní, blahorečte těm, kteří vám zlořečí, dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí.“

— a Budha, veliký zakladatel náboženství v Indii, pravil: „nepřátelství se neuklidní nepřátelstvím“ — a Plato největší mudrc řecký, učil: „není nikdy správně, spláceti zlé zlým; je lépe bezpráví trpěti než činiti.“

Souhlas mudrců všech věků — toho se držíme, jim se řídíme byť i celý svět stál proti nám. Kdo však se domnívá, že osvědčuje svou samostatnost, vzpíraje se také tomuto souhlasu mudrců a myslí, že to lépe ví než oni — osvědčuje pouze, že nezná sebe, neboť by věděl, že nikdy se neosamostatníme pouhou pomocí svých těsných myšlenek, poněvadž jsme, ani netušíce, otroky dojmů a vlivů, které na nás náhodou působí a ukazují nám vždy toliko malicherné stránky života — a zároveň také otroky svých přání a náklonností a nabytých mínění, od nichž se osvobozujeme pouze světlem, jež veliké duše vyzáhují.

2. LIDÉ STÁDOVI.

Vlíte, že možno lidi třídit rozličně, na př. dle pleti, dle lebky, dle řeči nebo náboženství. Je však možno třídit je ještě dle jiných známek, na př. dle pevné vůle. Tu by se rozdělili na dvoji lidi: na stádové a samostatné. Obojí můžete už ve škole zřetelně rozeznati. — Stádoví jsou, kteří nápodobují a dělají všechno, co dělají ostatní, třebaže jim v nitru šeptá hlas, že tu není všechno v pořádku. Nemají ani zmužilosti, uposlechnouti

tohoto vnitřního hlasu, neboť se bojí smíchů lidí a všelijakých zlobných výkladů svého odporu. Kdo v některé věci oddělí se od davu, bývá jiným vždycky směšným, ačkoliv je možno odloučiti se od davu z příčin velice vážných a zdravých, ba možno odloučiti se ku prospěchu samého davu, aby zde byl někdo, kdo bez rozmyslu nedává strhnouti se a neschvaluje všechno, co činí většina. Ale dav vždycky velmi zazlívá, nejde-li se s ním: vycituje nelibost a proto stihá posměchem, neboť nechtěje připustiti, že jedinec je moudřejší, sesměšňuje jej tvrdě, že je podivín. Proto je také tak těžko státi osamocenu a tak málo jich má sílu, státi věrně za svým míněním. Vždyť znáte příběh o Petrovi, jenž třikrát zapřel Pána, než kohout zakokrhá, byl tehdá ještě příliš sláb, říci nepřátelům a posměvačům: „ano, jsem z Jeho družiny, co Jemu se stane, ať mně se stane“. — Tak zapráá denně mnoho lidí své lepší přesvědčení ze strachu, aby nebyli pohaněni nebo pronásledováni — a začíná to už ve školním dvorku. Přejde hoch do školy s duší čistou, maje pevné předsevzetí, nemluví a nečiní nic neslušného. — Ale žel, že je ve škole právě v módě, nečistě mluvíti a žertovati a když se tomu nechce smáti a sám ničeho nepřičiňuje, začnou jej škádliti a tupiti. Hoch pak je stvořeníčko společenské a myslí si: „s vlky se musí výti“, ba snaží se, stát se hodně oblíbeným tím, že předstihuje všechny ostatní a shromažďuje kolem sebe vždycky veliké kolo smíšků. Tu vidíte stádového člověka. Nemá síly vzepřít se. Je to jako s chřipkou. Řadí-li v městě, nedotkne se mnohých, ale jiné povall na lůžko, protože nemohli vzepřít se zhoubným zárodkům.

Špinavé řeči jsou také jakousi chřipkou, jakýmsi katarrhem duše, který občas prochází školy a hledá si oběti mezi těmi, kteří nemají síly vzepřít se. Jedni padají a jsou povolní, druzí samostatní procházejí pevně a jistě lazarety, ba mohou sami ošetřovati onemocnělé a nenakazí se. Nebo si vezměte jiný příklad. Hoch, který neběží slepě životem a nepozoruje pouze život mloků a chroustů, nýbrž také svých bližních, takový hoch ví,

jak velice trpí učitel, nedovede-li udržeti ve třídě pokoj a kolik učitelů před časem umírá, jsouc usužováno každodenními mrzutostmi. Přejde hoch do třídy, který má veliké potěšení, může-li všelijak rušit vyučování a zlobiti učitele. Je-li hoch člověk stádový, účastní se brzy nezbedností a bude si myslit: zabránit tomu přece nemohu, proč bych se neměl také pobavit? A nač pozbyti přízně celé třídy? Vždyť by řekli, že se lichotím učiteli. Je-li však člověkem samostatným, který se nedá nakazit ničím, co jiní činí, nýbrž má zmužilost, zůstati věren svému vnitřnímu hlasu a státi osamocen, pak . . . už vte, co učiní.

Užil jsem přísloví: „s vlky se musí vyti“. To je praktická heslo lidí stádových. Musí souhlasit se všemi surovými a pustými řečmi, se všemi klevetami a oškli-
vostmi, když jiní neberou přesně pravdu a poctivost, pak musí být také nepřesni, aby byli považováni za rovné jim: jinak by je vlci sežrali. Veliký, veliký strach, aby nebyli sežráni — to tedy má býti vůdce životem! Komu by se chtělo s takovou ještě žíti?

Kdyby toto přísloví bylo řídilo dějiny světa, pak by z nich opravdu nebylo nic než vyti viků. Nebylo by velikých mužů ani žen, u nichž okřává srdce, nebylo by Krista ani Pavla, ani mudrců starověkých ani indických a nebylo by ani šlechtých lidí nové doby. Nebylo by Garrisona, osvoboditele otroků, ani ostatních, kteří stáli pevní proti vyti pomluv a nespravedlivých obžalob — a věrní zůstali svému poznání až do konce a ukázali všem slabochům, že už ani vlci na konec neodvážli se vyti, zůstaneme-li jenom pevní v železné věrnosti sobě. Proto za přísloví o vlčích dám vám jiná silnější slova.

„Kdo nezpronevěřil se zásadám, přetvořil svět“.

3. STRACH PŘED SMÍCHEM.

Byl kdysi člověk, jenž ubíral se se synem a oslem klidně cestou . . . Však už jistě vte, jak to šlo dále. Potkali pocestného, zastavil se a pravil: Ne — něco tak směšného! Nač pak máte osla? Proč na něj nevysadíte hochu? Člověk poslechl a měl radost, že nyní

cesta tak rychle ubíhala. Přišli ku mlýnu, mlynář ležel pod okny a neměl jiné práce než dobírat si jiné. Hned spustil: „což ten kluk se nestydí, nechat starého otce běžet a sám si sedí? Je to hanba!“ Hoch se zapýřil a hned byl s osla dole. Otec si vsedl a šlo to dál. A když se blížili k městu, potkali muže s čepicí, na níž byl nápis: „spolek na ochranu zvířat“. Ten přistoupil k nim všecek rozzuřen a pravil: nestydíte se ani trochu, nebohé zvíře tolik sužovat? Co byste na to řekl, kdyby si zvíře sedlo na vás? Otec honem seskočil s nebohého zvířete a všichni tři táhli vedle sebe do města. Hned se posbílali uličníci a pokřikovali: „Jistě je osel poshazoval, neboť by neběželi oba tak hloupě vedle něho.“

Kteří lidé jsou míněni tímto příběhem, už jste asi uhodli. Jsou to, kteří nemívají nikdy zmužilosti, zůstati si věrni, nýbrž při všem, co činí nebo nečiní se tážou, co tomu řeknou lidé a zda by někdo nemohl se jim vysmát. — A při tom přehlížejí úplně, že lidem bývá vždycky něco do smíchu a mívají pokaždé co vytýkati, dělej co dělej. Pouze ten, který o ně se nestará, klidně a pevně jedná, jak mu srdce a rozum káže, zajišťuje si znenáhla úctu; neboť na konec imponuje lidem všechno, co má charakter a jistotu, třebaže tomu sebe více se vzpírají. Víte, že na př. pardalové v jižní Americe neublíží ani malým dětem, když před nimi neutlkají? Kdo však se obrátí a dá na útěk, pak po něm pardal skočí i když je dospělý. Totéž můžete pozorovati denně u psů, dá-li se dítě do pláče a začne před nimi utíkat, hned jich má za sebou celou smečku. Obrátí-li se však a dívá se jim zpříma do očí, pak všichni se tváří jakoby to nebyli oni, očenichávají zemi a rozběhnou se. Možno jich také rozehnatí kamenem, ale pak štěkají z pozdálí; lépe už je, zahanbit jich naprostou nevšímavostí. Žel, že lidé nebývají v této věci o mnoho dále než zvířata, zvláště je-li jich několik pohromadě — to třeba pro vždy si zapamatovati. Kdo myslí, že od hub lidských, pomluv a úsměšků se zabezpečí svou povolností, mýlí se důkladně, zpozorují-li lidé, že na ně

dává a jimi se řídí, pak teprv s ním si zahrávají jako kočka s myší.

Je na př. mnoho synů, kteří se ostýchají, vyjít s koškem na ulici, když matka o to poprosí. Matce by rádi vyhověli, ale bojí se smíchu některého hocha — a když i s koškem konečně vyjdou, pak koulejí úzkostlivě očima, jakoby měli zlé svědomí. A přece zpívají často ve škole písně o svobodě, jsou nadšení Kozinou, který vzplral se nésti cizí jho. Mám za to, že zmužilý hoch by měl vyhledávat příležitost, aby mohl podjati se boje se smíchem lidským pro nějaký dobrý a ochotný skutek. A když matce nese košik, pak ať vyšlapuje si hrdě, jakoby v něm měl královskou korunu a ať ho nese právě tehdá, když vychází některá škola na ulici, aby všem hochům ukázal, že poslouchá svého dobrého svědomí a že mu netřeba dotazovati se jiných, zda by ho nejmilostivěji nepropustili bez poznámek a výsměchu. Kde bychom byli dnes, kdyby nebyvalo lidí, kteří nemají strachu z výsměchu lidského? Nevíte, jak vysmívali se Kolumbovi, když vyplul s loděmi, aby objevil novou cestu do Indie? Poněvadž je země kulatá, skutáčí prý se s druhé strany dolů — a rozmanité jiné na něho vykřikovali, ale nechal lidi se smát a objevil Ameriku. A není téměř ani jednoho objevitele a vynálezce, nad nímž by lidé nebyli propukali do pronikavého smíchu, to je již osud mužů, kteří kráčejí v čele lidstva. Jistotně že všichni tito objevitelé a vynálezcové byli v mládí lidmi, kteří se nestyděli dojíti matce s koškem kam poroučela. Jste proto v dobré společnosti, nestarajíce se o smích a řeči, když konáte dobré. Když jsem kdysi s hochem díval se s okna, uviděli jsme starou ženu, již na ulici vypadla z koše všechna jablka. — Když jsem hochu pravil, aby honem běžel a pomohl jí sbíratí — zpozoroval jsem, že se ostýchá, aby prý sbíráním nevzbudil pozornost, bál se lidí. A přece čítával celé dny o recích a rytířích. Co počít? Chytnout jej za ucho a dovésti k ženě? To by nepomohlo, neboť je třeba, aby to učinil z vlastního popudu. Myslím, že jsem nemohl než říci: „To jediné mi teď udělej k vůli a rychle běž

pomoci, povím ti potom tajemství.“ Když se vrátil — pravil jsem: děkuji ti, že se's přemohl a šel. Tajemství je toto: nedonutíš-li se nyní — nehledět v pravo ani v levo, když ti srdce a svědomí něco přikazují, pak buď ubezpečen, že nikdo tobě se nikdy nesvěří. Bázeň lidská stane se ti návykem, jehož se už nezbavíš: budeš jednou odříkati se svých přátel, a klepy lidské tě zanesou, kam se jim zachce, a kdyby ti zostudili vlastní rodiče, uvěříš lidem. Viděl jsi už na ulici sluhu, který má na čapce slova. „Müller a spolek“? Hleď, na čele, na očích, na ústech budeš mít kdysi napsáno: „Müller a spolek“ — to jest: nejsem mužem a nepatřím sobě, nýbrž náležím Müllerovi a spolku; patřím komukoliv, náležím lidem, jsem běhounem každého, kdo na mne zapískne a se usměje a jsem rád k službám co nejuctivěji a nejoddaněji.

Když jej toto nevzpamatuje — pak není pomoci, nezbývá mu než nastoupiti službu u Müllera a spolku, a nevím mu jiné rady. Neboť mužem může každý vychovat se pouze sám.

4. MOJI VZNEŠENÍ ZNÁMÍ.

Slyšeli jste už, že hvězdy rozdělují se na hvězdy, které mají světlo svoje a na hvězdy, které mají světlo vypůjčené? Slunce má na př. světlo svoje, země však jiným tělesům nebeským svítí jako hvězda jenom dokud je ozářena sluncem. Nemá tedy světla vlastního, nýbrž má jenom světlo vypůjčené. Zrovna tak je na zemi mnoho lidí, domnívajících se, že mají jakousi cenu jenom tehdá, když jsou ozářeni světem nějaké vznešené známosti a mohou se jí vychloubat. Když takoví lidé vyprávějí své příběhy cestovní, je stále slyšet: můj přítel, hrabě Mitrovský, doporučil mi tyto lázně a jel jsem. Na štěstí nejel jsem sám, sjel jsem se se skutečným tajným radou Hálkem, příbuzným mé ženy. „A, dobrý den, pane doktore, pozdravoval mne, však že už Vás zase jednou vidět, slýchávám o Vás mnoho od excellence Kargra, ale poněvadž se stýkáte stále jenom s obyčej-

nými lidmi, nemáme bohužel potěšení vídat Vás u nás! Tak nechal ve dvou minutách defilovat 3 vznešené známé — jakoby tím chtěl říci: „Já sám nejsem ničím, nejsem hvězdou, která má svoje světlo, musím bohužel světlo si vypůjčiti.“ A nikdy neopomenou, hned při prvním seznámení upozornit na velká slunce, od nichž mají světlo. Žel že to činívají často už děti ve škole. Vychloubají se tituly rodičů nebo hledají, jak by upozornily na jejich bohatství — jakoby jim přibývalo tím ceny. Najdou se už někteří, kterým takové vychloubání imponuje, ale o jejich úctu a přátelství není opravdu třeba se namáhat. Každý, kdo má hlavu jen poněkud na svém místě, je polituje: škoda ho, neboť kdo své světlo bere z venku a vypočítavě zaslepuje lidi vypůjčeným leskem, ten bude jistě ponoukán k tomu, ozdobit se také jindy cizím perím a samou starostí o okázalé vystupování zapomene docela, státi se vlastním světlem. Není v něm hrdosti — neboť by nepovažoval za nutno míti stále na jazyku své známé nebo svého slavného otce — a není v něm ani skromnosti, neboť by tak horlivě se nepachtil po pozornosti lidí a nevnucoval jim svoje známosti.

Nejchudší člověk, zcela zabraný poctivou prací a ochotnou úslužností, svítí dále a jasněji než všichni zjevní a tajní vychloubáči, třebaže stýkají se s císaři a ministry a jsou spřízněni se samými skutečnými tajnými rady.

Nesmíme být však hrdi na znamenité rodiče? Jistě že ano, ale pouze v srdci a v tichosti, nikdy však jazykem a před jinými. A pouze na jejich zdatnost a dobrotu, ale nikdy na tituly, peníze a rod. Kdo cení věci zevnější, hlásá jiným, že je nevzdělaný; neboť vzdělání záleží v tom, aby dovedl rozeznávat věci hlavní od vedlejších.

5. SAMOSTATNOST.

Státi se samostatným: o tom blouzní každý mladý muž — zdá se mu, že stává se člověkem teprve tehdy, až žije na svou kapsu, z peněz, které sám si vydělal;

a mnohému nestačí ani místo zřízence s dostatečným platem — nikoliv, rád by založil vlastní obchod, třeba mu kynou z něho mnohem nejistější příjmy než má jako zřízenec v obchodě cizím. Rád by byl samostatný.

Touha býti samostatný a neodvislý na jiných je jistě cosi zdatného a mužného, jenže je mnoho lidí, domnívajících se, že jsou skutečně už nezávislí na jiných, když už na útratu nedostávají od jiných a zevně si stojí na svých nohou. Nikoliv, pravá samostatnost je cosi vnitřního a nemá vlastně co činiti se svobodou zevnější. Člověk může sloužiti a býti závislý a přece býti člověkem zcela samostatným a rovněž tak může zase jiný státi zevně úplně na svých nohou a jezdit svými koňmi a přece býti otrokem jiných. Býti samostatný je nejednati proti svému svědomí a všechno, co koná s jinými nebo pro jiné, konati pouze z vlastního rozumného uvážení a nikoliv z ješitnosti a z honby za slávou nebo ze strachu před výsměšky nebo z bázně před škodou a trestem. Člověk samostatný sloužil, považuje-li službu za prospěšnu své výživě nebo štěstí jiných nebo své výchově a vzdělání — sloužil a poslouchá ze samostatnosti a zůstává samostatným, zůstává-li jenom věren svému svědomí a nečiní a nemluví ničeho pouze proto, že jej jiní dráždí nebo že mu dávají hloupý nebo špatný příklad. Naopak může na př. paní velmi bohatá a velmi svobodná býti nesamostatná, když mluví, co jiní mluvili, nebo když je otrokyní módy nebo nemá svého svědomí a názory o dobru a zlu dává určovat si každou hloupou knihou a každými nafoukanými tlachy.

Jak podivné pojmy mívají mnozí hoši o samostatnosti, možno pozorovat, když vyjdou ze školy. Domnívají se, že začátkem samostatnosti je první doutník, jež vykouří nebo první sklenice piva, již vypijí v hostinci. Ptám se vás, co je nesnadnější mladému muži: vykouřit doutník nebo nevykouřit? Dáte mi za pravdu, že nekouřit je nesnadnější a to proto, že za to dochází smíchu, a že jiní kouří a je rozšířeno mínění, jakoby bylo známkou

dospělosti, dýmat z úst. Právě proto je znamením samostatnosti, když někdo nekouří a přes všechny výsměšky a příkoří nesúčastní se pitek. Kdo to dovede, možno o něm říci: stává se samostatným — kdežto většina lidí samostatnost oslavují a osvědčují tím, že se honí za pitomými módami, jež jsou jim v nitru protivny a bláznivy, ale nemohou se odvážiti býti osamoceni a nazývají to „mužností“. Mají strach, aby jim nepřezdělí mazlíčků, ale neuváží, že je daleko lépe býti mazlíčkem laskavé matky než poslušným synáčkem celého zástupu čmoudlících a pijáckých tajtrlíků.

Co jsem pravil o hoších a jinoších, platí také dívkám. Též dívky nemívají většího přání, než aby se staly samostatnými, ale také až příliš často zapomínávají, že možno býti zevně velmi samostatným a přece býti otrokem každého uštěpačného posuňku a otrokem kde jakých pitomých tlachů lidských. V pravdě samostatnou stane se dívka teprve tehdá, až ovládne ješitnost, neboť ješitnost není než odvislost na jiných — ješitný nežije už sobě, nýbrž jenom očím jiných; proto také všichni ješitní v pohybech mívají cosi nesvobodného, jakoby s sebou nosili neviditelná pouta: ničeho nemohou učiniti nebo říci a nemyslí si při tom tajně: jak asi líbí se to jiným? Matka jim s tak velkou láskou a šetrností ušije ze starých šatů nové, jež ovšem nejsou dle nejnovější módy; ony uznávají samy, že je jednak rozumno, choditi v těchto šatech pro velikou úsporu a jednak že i matka zasluhuje tolik lásky a vděčnosti, aby se neškaredily a šaty oblékly — ale cestou do školy smály se jim dvě žačky z vyšší třídy a pravily: „jejda, sukne po prababičce“ — a nyní nemohou na sukni ani pohlednout a chovají se k nevystání. Proč? Poněvadž nejsou samostatny. A kdyby dnes staly se královnami, zůstaly by přece nesamostatny, nikdy by neodvážily se nosit oblek po svojí chuti, vždyť by měly strach, že by dvorní dámy si šuškaly: „Vkusů nemá, mon Dieu!“

Rozhlédnete-li se životem, seznáte, jak málo je v něm zmužilé samostatnosti. Mnozí lidé jsou rádi poctivi, opravdoví a k pomilování, dokud jsou jiní také takoví

— když však jiní činí opak, hned si myslivají: zůstanu-li sám na dobré cestě, přijdu přece zkrátka a na konec se mi vysmějí. Takoví lidé nemají samostatného svědomí, činí závislým na jiných, mají-li zůstatí si věrni nebo ne. Myslete si, že jste zaměstnáni ve velkém obchodě se špatnou dohlídkou a že zřízenci jsou v něm nepoctiví a dopouštějí se zpronevěr. Pomyslíte si: „vezmu já, vezme jiný, proto raději vezmu já, vždyť se mi to hodí.“ Kdybyste takto jednali, byli byste slaboši, kteří ve všem musí vyčkávat, až co jiní učiní a pak teprve vědí, jak jednati. Viděli jste už, co činivají psi, když v hubě nesou koš uzenin od řezníka a jsou cestou napadeni jinými psy? Napřed kňučí, pak položí koš a začnou se ohánět zuby. Když však zatím některý z útočníků převrhne koš a uzeniny vypadnou a všichni vpadnou na kořist — co se stává? Bude učelivý pudlík ještě chránit uzeniny? Nikoliv, pustí se do ní také a bude žrátí plnou hubou. Povídá si: sežrány budou přece — nesežeru já, sežerou jiní, to bych byl blázen, státi při tom a vyíti. A tak si počíná také pes nejlépe vydresovaný. A jak bychom také mohli žádati na psu samostatné svědomí? Měl by pudlík říci: „co činí jiní, do toho mi ničeho není, já jsem já a nedotknu se ničeho, co mi bylo svěřeno“? Nikoliv, to by bylo přes příliš na pudla, neboť žel Bohu, žel Bohu, je dostatek lidí, dosud tolik nesamostatných, že konají dobro pouze tehdá, mají-li kol sebe velkou společnost — stojí-li však osamoceni se svým dobrým svědomím, hned je jímá strach, jako děti zůstanou-li po tmě a rychle utíkají mezi ostatní.

Nezapomínejme tedy: zevnější samostatnost je krásná a dobrá, ale je mnohem důležitější míti samostatné srdce, jež zůstává věrno a poctivo, když jiní jsou nevěrni, srdce, jež zůstává pravdivo, když jiní lhají, zůstává laskavo a trpěливо, když jiní nenávidějí a pomlouvají — srdce, které zůstává čisté, když jiní odhazují veškeré uzdy. Proto stojí v bibli: „vzácná věc je srdce, které nedá se svéstí.“

6. ULIČNÍCI.

Žila kdysi vdova s jediným synem na venkovském sídle, jsouc vzdálena světa. Syna vychovávala s největší láskou a pečlivostí, všechno ošklivé a hrubé od něho vzdalujíc, aby stal se pravým šlechticem, jakým byl jeho otec, jehož podobizna visela nad pracovním stolem hochovým a čistá tvář jeho shlížela na domácí se skálopevnou ušlechtilostí.

Než potom odstěhovala se do města, aby syn její mohl chodit do vyšších škol. Byt jejich měl vyhlídku na velké náměstí se sady. Sedávala u okna, dívajíc se na svého jedináčka, jak na ulici si vesele hrával s hochy ze sousedství. Mezi nimi bylo mnoho dětí z nejhudších rodin, a tu matka dávala si starostlivě otázku, zda jedná v duchu svého zemřelého manžela, vydávajíc hochu nebezpečenství, že od nezbedných a zdivočelých druhů přiučí se hrubostem a ještě horším věcem.

A již otevírala okno, aby hoch z ulice zavolala — v tom jí napadla myšlenka: co mu řeknu, otázeli se, proč nesmí si na ulici s chlapci hrát. Mám mu snad říci, že by mohl nakazit se a přiučiti špatným způsobům a surovostem? A kdybych mu to řekla, nebude z toho domýšlivým a hrdým vůči dětem z lidu a nebylo by to nejhorším sesurovením srdce, které by jej mohlo potkat? Což není mezi lidem hladovějícím a zuboženým tolik neochvějně poctivosti, tolik dobrých srdcí a tolik zdravých duší a zdravého rozumu? A neskrývá se často za našimi pěknými zvyky a způsobnými posuňky a našim mnohonásobným věděním tolik chladných srdcí, tolik shnilých duší a hrubé neznalosti toho, co jest dobré a co jest zlé? Zakáží-li nyní synovi stýkati se s dětmi z lidu a styk mu znemožním — nebude si pak mysliti, že v životě více záleží na vnější skořápce než na jádru, více na šatech než na srdci, více na rukavičce než na ruce, více na mýdle než na duši, více na slovech než na životě? O Bože, jak jest to těžké!

Takto přemítajíc zavřela opět okno, složila ruce v klín a pohlížela dlouho, dlouho do tváře zvěčnělého manžela

a rozmlouvajíc s ním, uklidnila se a v srdci se jí vyjasnilo. A když konečně hoch uhřátý a veselý přiběhl z ulice do světnice, poprosila jej, aby se k ní posadil. A majíc v očích ještě poslední slzy, počala hochu, který ihned nabyl slavnostní mysli a matce s něžnou vážností naslouchal, takto vypravovati:

Můj milý Stášo, máš nyní celý zástup nových druhů a já bych ti přece ráda řekla, co z toho pro tebe dobrého očekávám. Víš dobře, kolik péče jsme věnovali tvému vychování — tvému tělu i tvé duši. Žil's stále v nejčistším vzduchu, čítával's nejlepší knihy a jísti a píti do-
stával's vždycky to, co ti lékař předpisoval. Tvá matka nepotřebovala pracovati mimo dům, nýbrž mohla žíti a žila jen tobě a tvým potřebám. Nyní se můžeš učiti ještě na housle, a kdo ví co všechno ještě. Avšak jednoho vyučování se ti nedostalo a to vyučování, které celého člověka často více posilní než veškerá výživnost pokrmů a výhody zámožnosti, to jest chudoba a nouze. Kolik hrdinnosti mívají často už malí chlapci a děvčata, kteří musí hledět si výdělků, a zastávají otce nebo matku u mladších sourozenců; jak časně učí se zaháněti hlad a žízeň nejskromnějšími sousty a jak roste síla jejich vůle bojem s protivenstvími a bídou! A jak prostá a zdravá mívají srdce z přísného a jednoduchého života a jaká to síla k obětem i lásce vyrůstává u prázdných stolů a rozbřeskuje v neutěšených obydlích. Poznáš dítky z takového ovzduší — uvidíš na nich vlastnosti, které ve šťastných obydlích a u plných stolů vyrůstají zřídka tak časně a tak silně, jako ve světě strádání — právě tak jako nedaří se nádherným květinám alpským v kypré zemi zahradní, nýbrž na vyprahlé skalnaté půdě. A naučíš se úctě před velikostí chudoby a uvidíš, jak vysoké učeliště srdce i vůle je zavřeno těm, kteří v životě mají se dobře a jakým nebezpečím lidstva je blahobyť.

Než ani chudoba není bez nebezpečení. Hlad a nouze dohánějí lidi často k alkoholu a hned mizívá velmi brzy veškeré dobro a nezůstává než hrubost a otupělost. A jak často dítky musí se na všechno dívat

a všechno vyslechnouti, co potom se děje a mluví! A jak málo mívají z otce a z matky. Večer přicházejí oba unaveni z práce, často z práce nechutné a pro děti jim zbývá velmi málo upřímné radosti ale mnoho smutku a beznadějnosti — děti vyrůstají na ulicích a na dvoře jako na poušti a toho nesnese každé lidské srdce — jsou chudobní zanedbaní chlápci, kteří zprvu jen hrubě a nepěkně mluví, ale potom také nepěkně jednají a konečně mnohý z nich přijde do vězení. Víme, co by se bylo stalo z nás, kdybychom byli též tak vyrůstali?

A teď, milý synu, přicházím k věci hlavní: podívej se, vím dobře, jak přemnohé matky z lidu mívají obličej starostí celý usouzený, ne snad pro vlastní strádání a pro vlastní neutěšený život, nýbrž proto, že nemohou svých dítek uchránit hrubosti, která již od dětství na ně doráží. Čím jsem si zasloužila, musím vždy sebe se tázati, že jsem tě mohla od maličkosti zahrnovati vším krásným a dobrým, kdežto matky z lidu nemají pro své miláčky ničeho než hluk ulice a trpké starosti a večer k smrti unavené srdce? Maličko mohu snad za toto nezasloužené stěží Bohu děkovati tím, když aspoň jediný chudý hoch stykem s tebou se povzbudil a posílil, aby byl neústupným v boji proti všemu ošklivému a sprostému a zůstal věren své matce. Avšak to jest možno jenom tehdy, nebudeš-li k vůli chvilkovému jejich smíchu nebo přátelství nikdy a nikde souhlasiti se žádnou hrubostí, nebo míti dokonce hlavní slovo a chtít je předstihnouti, nýbrž oživiš-li svým příkladem dobro v jejich vlastním srdci. Nikdy nezapomínej, že jsou ti svěřeni, nezapomínej, že mají mezi sebou jistě mnoho svědků k zlému, jimž nebývá dobře, dokud ještě někdo odporuje — a že ty jsi snad jejich jediným svědkem k dobrému, v jehož přítomnosti se ještě stydí a věří v to, co je lepšího; poděkuj jim za všechno dobré, jemuž od nich se naučíš — poděkuj jim tím, že jim nikdy neustoupíš tam, kde jsou slabými, nevázanými.

Snad budou dnes o tobě vypravovati a možná že ve své komůrce unavená a ustaraná matka řekne:

„Ach, bylo by to Božím požehnáním, kdyby můj hoch něčemu dobrému od nového druha se naučil.“ Není-liž pravda, že ji nikdy nesklameš?

Před ukončením našla jsem u italské básničky Ady Negri-ové, báseň „Uličník“, z níž bych ti ráda přečetla několik veršů, poněvadž jdou od srdce k srdci:

Když chodí po ulicích zaprášených
tak hezký a tak od bláta
a v šatech, jež jsou samá záplata,
pln nezpůsobů, v botkách rozedřených,
když zřím, jak skáče, slyším, jak se směje,
ta hloží ratolest,
jež ví, že matka jeho v dílně jest,
v žaláři otec, domek prázdnem zeje, —
pak duše má se o něj bázni chvěje.

Jak, ptám se, vyvržen
a bez ochrany jsa, se vyznáš jen
v tom světě, s chybou vina doma kde je?
Cím asi, bodrý hladu trpiteli,
za dvacet budeš let?
Mazaný šejdlí, podvodníkův květ,
pracovník pilný, nebo taškář smělý?
„Ach, hle, já hned bych k němu sestoupila,
přitáhla k srdci blíž,
jej objímajíc, bolu svého tíž,
svůj soucít, smutek jemu odhalila.“

A na čelo a ve tvář zulíbala
bych jej a bohatá
sesterskou láskou slova přesvatá,
jež dusí mne, bych jemu šepotala:
„I na mne stejné neštěstí vždy padá,
jak ty jsem hloží ratolest,
jak tvá i moje matka v dílně jest,
znám každou bolest — musím tě mít ráda!“

7. BOHATÝ DRUH.

Byl kdysi chudý starý řemeslník, který pracoval pro mnoho bohatých lidí a měl vnuka, hodného a zdravého hošíka, jehož každý rád viděl — také bohatí lidé; proto jej pozvali, aby přišel do velké krásné zahrady a tam si pohrál s jejich syny a jim ukázal, jak se dělají z kůry sosen malé loďky a ještě mnohé jiné věci.

Když hoch několikrát pozvání vyhověl a pokaždé vracel se všecek nadšen nádherou boháčů, vzal ho dědeček do dílny a jezdě hoblíkem po desce stolu pravil: „Tedy se ti tam velmi líbí? Nu, přeji ti toho a myslím, že tam mnohému dobrému se přiučíš, jsou to hodné děti, ty Mráčkovy. V krásném čistém domě, v němž není nouze ani strachu, bývá člověku jako ve chrámě, přijde do sváteční nálady, je mu tak slavnostně a rád by měl také v srdci tak jasno, tak čisto, tak blaho a tak klidno. Ale milý hochu, máš dobré oči a uvidíš asi brzy, že také zámožnost má velká nebezpečí a pomůžeš svým novým druhům, aby se jich uchránili. Řekni mi docela upřímně: když jsi viděl všechny krásné hračky, pil čokoládu a jedl koláče, nepomyslíš jsi: kéž bych to měl také? A také vlastní hodinky a mnoho peněz na útraty a krásné tužky a kolo — a tak dále? Myslíš si to, pravda? Nyní mi řekni, viděl jsi již někdy, jak zahradník na podzim ořezává růže a na jaře odřezává zelené výhonky, které u kmene vyrůstají z kořene, Proč je asi sřezává? Nechce, aby kmen rostl nebo má strach, že by měl mnoho růží, takže by zlacíněly?

Ne, bojí se, kdyby zelených výhonků na všech stranách vyhánělo mnoho, že by síla kmene se rozmrhala a roztříštila, takže by kmenu už nezbylo dosti šťávy a síly, aby vydal růže a růže je přece nejkrásnějším a nejvzácnějším výkonem kmene. A u lidí jest tomu právě tak. Když se jim dobře daří a mohou povolovat všem svým přáním a náklonnostem, takže se všech stran vyráží zelené výhonky jako u růže, potom už nezbývá síly a soustředění na růže — a nač jest potom celý strom?

Růže, toť u člověka tichá, velká síla vůle a myslí, která uzrává a vykvétá také jenom tehdy, sřezou-li se důkladně zelené výhonky, t. j. neroztříští-li se síla člověka veškerými četnými potřebami a neudusí, takže by už nerozpoznal věci vedlejší od věci hlavní a zevnějšek považoval za věc nejhlavnější a pro něj docela zapomněl na květ vnitřního člověka. Každý výhonek, který sřezeme, pro-

spívá růži, t. j. sesiluje sílu sebevlády, z níž vyvírá všechno pravé hrdinství ve světě a veškerá velká láska. U nás chudých nebývá mnohdy vzdor ořezávání přečádných růží, poněvadž půda je suchá a nemá slunce — než zámožní mají jiné nebezpečnosti. Proto si nemysli, že v bohaté zahradě nemůžeš než učit se a obdivovat, nýbrž buď při vši své skromnosti veselý a pevný ve své jednoduchosti a neutvrzuj bohatých v mnohých jejich přáních tím, že bys jim záviděl a je blahorečil, nýbrž zeptej se jich, proč se dává přednost růžím a nikoliv zeleným výhonkům a proč není nijak závidění hodno dostávat všechno, nač jen si pomyslíme.

V náboženství nám kdysi vypravoval pan farář o bohatém italském jinochu, který žil před mnoha staletími a mohl vše činiti a užívat, nač jen si pomyslíl, ale přes to najednou počal pozorovati, jak pod bujícími přáními a náladami dusí se mu srdce a zakrňuje, poněvadž myslíval vždy jenom na sebe a na své chťiče a přece nikdy nebyl spokojen. A pozoroval to vždy určitěji a jsa t á z á n o velké slavnosti, kterou ze všech krás se vyvolí, odpověděl: „La poverità“ — chudobu, odešel, vzdal se všeho bohatství a založil žebravý řád Františkánů. Nevypravuji ti tuto událost snad proto, že myslím, aby se každý stal nebo zůstal žebrákem, nýbrž jen proto, aby si's nemyslíl, že největším dobrem životním je bohatství, a pochopil, kolik nebezpečí vězí v blahobytu a že tato nebezpečí snese jenom ten, kdo o nich ví a třeba by oplýval velkými životními statky, žije přece jednoduše a bedlivě ořezuje své potřeby a náklonnosti, aby síla, určená růžím, nebyla rozmrhána do bující zeleně. Buď tedy věrným přítelem svým bohatým druhům, nauč se od nich všemu jemnému a dobrému — avšak varuj je také před jejich nebezpečím.

8. SILNĚJŠÍ.

Hoši nemají větší radosti, než když mohou změřiti své síly. Kdo asi je nejsilnější ve třídě nebo v celé škole, to brzy se vyzkouší. A když přijde nováček do

třídě, tu jej rádi dráždí a postrkují, jenom aby se pustil do rvačky a ukázal, zda jest „nad“ svými novými druhy nebo dá snadno povaliti se.

Zajisté víte všichni, že jsou nejrozmanitější druhy silly. Někdo má velmi vyvinuté svaly, ale je velmi slabého ducha. Jiný zase má velmi silného ducha, ale velmi slabou vůli. A ten, jenž vítězí svými svaly, může utrpěti samé porážky, měřili se silou ducha a vůle. Zda-li pak jste už pozorovali, jak žák, jenž byl slabého těla, ale měl velmi silnou vůli a jemnou a vážnou duši, ponenáhlu nabýval ve třídě vlivu, zahanbil surové a jemné kolem sebe shromáždil jako nějakou tělesnou stráž, takže konečně stal se vítězem nade všemi, ačkoliv toho ani nepozorovali? Hlavní věc jest, aby měl jenom zmužilost snésti porážku v boji svalů a nesplácel stejnou mincí a jedovatě nenadával a nenařikal — takové sebeovládání má už velký vliv na lepší hochy ve třídě a přitahuje mu tajně jejich srdce; a byť by se mu ve škole smáli, zvítězí nad nimi v pozdějším životě, vystane opět v jejich vzpomínkách a přinutí, aby se klaněli jeho příkladu. Toť kouzelná moc silného srdce.

Pozorujte jenom, jak ve škole navzájem měří se srdce: jest to neviditelný boj, který se bojuje vedle velkých praček a v tomto neviditelném boji vítězívali často ti, kteří ve viditelném boji bývali povaleni na zem. A kdo zvítězí v neviditelném boji srdcí, kdo má větší a silnější srdce, ten konečně zvítězí také v boji pěstními, poněvadž zkrátí a uklidní srdce, která tlukou pod pěstmi.

Slyšeli jste snad už o středověké víře v bílá a černá kouzla? Bílá kouzla toť čarovná moc Kristova, která je silnější než moc zlých duchů, obávajících se znamení kříže. Hluboký smysl toho je, že v nejvyšší lásce a sebeovládání jest také největší síla a že kouzlo této moci konečně přece vždy zvítěziti musí, byť by také na chvíli bylo pošlapáno a potupeno to, co je ušlechtilejšího. Co jest ušlechtilejší, může býti přemoženo jen tehdy, když nemá pevné vůle zvítěziti, tu snadno nakazí se od hrubšího a pozbývá svoji kouzelné moci. A to nejenom ve škole, nýbrž všude, kde sejdou se dva lidé,

měří se síly a brzy se uvidí, kdo byl silnější, zda nakazil a „očaroval“ hrubší jemnějšího, prchlivý klidného, čistý nečistého nebo naopak. Přejde na př. nový hoch do školy a hned v prvních dnech přidruží se k němu jeden ze spolužáků, zatáhne do kouta a chce mu napovídati mnoho nečistých věcí. On však řekne: „počkej ještě okamžik, a pojď se mnou do druhého kouta, řeknu ti něco důležitého“. A když nastavuje uši, praví mu nový žák: „máš zajisté zítra ráno kdy, jít se mnou do přírody na procházku, toužím tolik po čistém vzduchu — a proto také bych nerad rozmlouval o nečistých věcech, poněvadž mi to vždy připomíná stoky na ulicích, škodlivé výpary, shnilá vejce a smetiště; odpustíš, že tě nevyslechnu zde, půjdeš zajisté zítra se mnou do lesa?“ A spolužák neodmítne a vzduchová lázeň jistě dobře prospěje malému čuňátku. Snad má doma svou světničku do dvora s vyhlídkou na smetiště a jeho nos pozbyl poněkud jemného čichu. Kdo ví, jak na něj bude účinkovati les:

Je v lesa vepsán stínu
vážného slova dech
o pravé lásce, činu,
člověka pokladech.

Kdo nyní zvítězil? Bílá kouzla zvítězila nad černými. Než představte si, nový žák měl by několik dobrých předsevzetí, ale neměl skutečné síly srdce, pak by to obrátilo se docela jinak. Musil by zajisté se připojiti k výletu na smetiště a do stoky a byl by se vrátil domů s temnými pocity poraženého a přemoženého, ačkoliv by neměl na sobě žádných viditelných známek porážky. Venku ale ovlivá krásný čistý vzduch šelestící větve:

O svěží barvo lesů,
o výšky, údolí —
mých bolů a mých plesů
vy snívá okolí!

Nebo ještě jiný příklad. Představte si dva bratry, téměř stejně staré. Bojují a zápasí spolu, měříce své

tělesné síly. Kromě toho jest ještě jiný zápas mezi nimi, a nikdo ho ani nepozoruje. A v tomto zápase vítězí často ten, který v pěstním boji podléhá. Starší bratr jest totiž velmi prchlivý. Nyní měří se navzájem síly obou: zda prchlivý nakazí bratra a učiní jej rozpustilým a prchlivým, nebo zda bratr má takovou sílu vůle a srdce, že znenáhla uklidní prchlivce a svým příkladem zahanbí a změní. A tak jsou v každé rodině, v každé třídě, v každém obchodě vítězové a poražení: kdo jiného okouzlí, zvítězil. Kdo zůstává trpělivým a smířlivým, zdvořilým a čistým v řečech i skutcích, ačkoliv ho to šimrá ve všech prstech, ten zkrotí také druhé, učiní je klidnějšími, je vítězem — jeho vlajka zavlaže na cimbuří dobytého města.

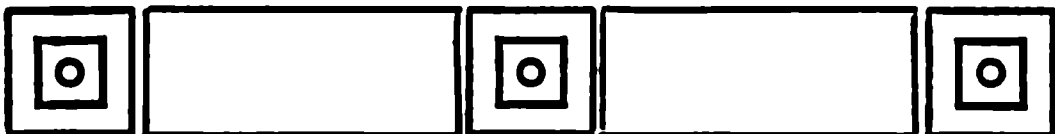
Snad máte sestru, která ráda po celé dny se škaredí. Nazval bych tuto vlastnost růží v obličejí, jež je velmi nakažlivá. Jakmile zpozorujete, že se začínáte škaredit také, tu bych si, jsa vámi, řekl: „Aha — pěkně mne očarovala má sestřička. Jsem to slaboch, že od tak malého děvčátka dám se očarovat. Rád bych přece věděl, kdo jest silnějším. Zda bych ji snad nevysvobodil ze zakletí?“ A jako vojevůdce ustupující vojsko opět shromažďuje a žene útokem, tak sbírá i on všechny své myšlenky a nejlepší bratrské city a přechází k útoku. A když ji opět chytají křeče, prosí ji tak pokorně za odpuštění a sobě spílá tak strašně, že se musí zasmát a na všechno zapomene. Bylo to těžké vítězství — než dobyl nyní pevného bodu, z něhož může na škaredění střílet. Po půlročním polním tažení zpozorujete s radostí, že také sama se donucuje k omluvě a dává ještě dříve první dobré slovo než on. Po roce nebude po škaredění ani památky a bratr si ji pozve na ovoce a řekne: „Konečně jsem si odvykl hanebné škaredění se a to tvým dobrým příkladem; z vděčnosti za to připravil jsem ti dnes toto ovoce na pochoutku. Jím tyto hrušky na tvé zdraví, ty můj dobrý duchu, mé lepší já.“

Tohoto dne dobyl největšího vítězství. A nikdo toho nepozoroval, neboť Pavla pevně věří, že je to pravda a že ona odnaučila ho škaredit se.

9. KAZIČ HRY.

Jsou děvčata a chlapci, které nazývají kaziči hry, poněvadž potřásají hlavou ku všemu, co jiní navrhnou, mnohdy proto, poněvadž si myslí, že mají lepší návrh a nechtějí od něho upustiti, ale mnohdy také jenom proto, poněvadž návrh vyšel od druhých a ne od nich. Budou snad směti tito hoši a dívky se omlouvat: „My chceme býti samostatni a nečiniti pokaždé to, co chtějí jiní — nejsme lidé stádoví, nýbrž máme svou vlastní hlavu a svou vlastní vůli, kdežto ostatní vždycky trpělivě klusají s davem.“ Co byste jim odpověděli? — Vzpomeňte si, co jsem už dříve pověděl o vnější a vnitřní samostatnosti. Záleží samostatnost v tom, aby člověk prorazil vždy se svou vůlí? Může samostatný člověk býti povolným? Zajisté že může, nepovoluje-li ze strachu nebo z ješitnosti nebo z pouhé slabosti a opičení, nýbrž z mužné a přátelské sebevlády. Ne tedy že se podřizuje, nýbrž proč se podřizuje, zda ze zbabělosti nebo ze slíy, toť jádro samostatnosti. Svěhlavost není známkou samostatnosti, svěhlavost je známkou slabosti, člověk nemůže zmociti se, aby potlačil svá přání a to bývá počátkem veškeré nesamostatnosti. — Proto svěhlavci bývají většinou lidmi, kteří velmi rádi klusají s davem, kyne-li z toho něco příjemného: tím ale projevují nedostatek sebevlády zrovna tak jako svou svěhlavostí: člověk opravdu samostatný rád ustoupí druhému a podřídí se, neboť se naučil sobě nepovolovati, nýbrž konati ze zmužilosti právě to, co jest mu nepříjemno, proto mu nebude za těžko pokojně s jinými si hráti nebo pracovati, kdežto člověk choulostivý půjde po každé za svou libůstkou a náladou a srazí se proto také s vůlí jiných. Obojí nejlépe se vyzkoušejí, když se navrhuje nějaký špatný kousek: tu člověk jindy povolný bude pevný jako ze železa, kdežto člověk jindy svěhlavý půjde s jinými, neboť sebepřemáhání není jeho vlastností, tomu musí teprve naučiti se. Jest proto povolnost ve styku s druhými nejlepší školou samostatnosti, poněvadž člověka vychovává k tomu, aby byl tvrdý a nepovolný k sobě.

ZÁCHRANA.

1. KDYŽ LÉKAŘI VZDALI SE NADĚJE.

VELMI VZRUŠUJÍCÍ JE, když lékaři odcházejí se zachmuřenými obličejí od lože nemocného a praví příbuzným: „nemůžeme ho zachrániti, všechno je marné“. Žádný lékař těchto slov nepronese, dokud někde kmitá i nejnepatrnější paprsek naděje. Neboť kolikrát ozdravěl už člověk na smrt nemocný, nebo ochromený nabyl zase vlády nad údy, ačkoliv lékaři se vzdali veškeré naděje na uzdravení? Ba již i v rakvi nabyli vědomí lidé, o nichž se mysliho, že umřeli. Nemůže se nikdy věděti, zda není v nemocném ještě nějaká skrytá síla léčivá, která dosud nebyla dotknuta, nebo není-li ještě nějaký lék, který by účinkoval na nemoc jako osvobozující kouzlo. U mnohých bylo takovým lékem změněné podnebí, u druhých léčivé zeliny, u třetích elektřina, u čtvrtých koupele a páté najednou uzdravila veliká radost. Němí nabyli řeči velikým leknutím, ač nikdo už neměl naděje, že by ještě kdy mluvili. Na základě těchto zkušeností nemohou být lékaři ani dosti opatrní, než promluví těžká slova: nelze ho zachrániti, musíme vzdáti se naděje.

Ještě mnohem opatrnějšími musíme být, než prone-seme o někom slova: „Chyby jeho jsou tak velké a nitro tak zkaženo, že z něho nebude už nikdy hodný člověk.

Není mu pomoci.“ U nemoci máme alespoň zevnější známky, když život blíží se ku konci. Ale kdo může do srdce tak nahlédnouti, aby směl říci: „náprava je nemožna, vše je marné, ten se již nepozná!“ A přece můžete odevšad slyšeti, jak lidé lehkomyšlně a ukvapeně vzdávají se nadějí o bližních — a odhazují je mezi špatné, kterým už nelze pomoci — a s kterými proto také není třeba dávat si práci. Začíná to už ve škole. Lže-li některý žák hodně, je-li zarputilý a kousavý, obcházejí kolem něho velkým obloukem a pohrdají jím, nikdo s ním nechce hrát a zacházejí s ním jako se zločincem, který musí být vystrčen z dobré společnosti. Snad stane se také zločincem, ale ne proto, že byl nenapravitelně zkažen, nýbrž proto, že byl vystrčen a že po něm ruka přítelova už se nevztáhla.

Vidím před sebou světlici, v níž leží člověk velmi nemocný, jehož nemoc prohlásili lékaři za nevléčitelnou. — Tu vejde nový lékař, který uzdravil už mnoho lidí, o nichž nikdo nedoufal. Prohlíží nemocného dlouho a důkladně a potom praví určitě: „uzdraví se.“ Kolik blaženosti může takový lékař rozšiřovati. Ale ještě krásnější je, najde-li člověk se zatvrzelým srdcem a velkými chybami najednou někoho, který uvěřil v jeho uzdravení a v dobro v něm a řekne jiným: „mějte jenom strpení a lásku „uzdraví se“. — Takovými lékaři můžete býti všichni!

2. ZACHRÁNĚNÍ PIJANA.

Kdysi mi ukázali muže, který byl pro nevléčitelné pijanství už v blázinci, ale byl úplně vyhojen a stal se zase dobrým otcem rodiny. Ptal jsem se ředitele ústavu léčebného, jak byl pijan tento zachráněn. A vyprávěl mi: „už jsem nadobro vzdal se naděje, neboť jakmile dostal svobodu, dával se hned zase do pití. Uslyšel jsem o chudém ševci, že založil spolek lidí, kteří učinili slib, nepít už nikdy ani kapky alkoholu. — Poněvadž z alkoholu je tolik hrozné bídy a nouze na světě a pijáctví ničí tolik rodin a je příčinou toliké tuposti u lidí, proto slíbili dávat příklad. A jako turisté,

stoupající po ledovcích navzájem se přivazují, aby jeden druhého držel a chránil od sklouznutí, tak mysleli, že své předsevzetí nejlépe provedou, když spolkem navzájem se uvážou a druh bude oporou druhu. Do tohoto spolku jsem kázal nevyléčitelnému vstoupiti. A od té doby je úplně vyhojen“. — Že byl přijat do dobré společnosti oněch mužů a cítil se býti jejich členem a podepsal listinu, na níž se zavazoval čestným slovem, že nebude už pít piva, vína a kořalky, to jej zachránilo. Potřeboval provazu a pocitu, že jiní jdou s ním a jsou nadšeni stejnými předsevzetími a posilují ho svým příkladem. Od té doby bylo mnoho, mnoho „nevyhojitelných“ zrovna tak vyléčeno. Ne vylučováním, nýbrž přijetím. Jestliže se ptáme žen takových zachráněnců, jak se jim daří, zazáří jim oči a řeknou: „dobře, dobře — vždyť podepsal“.

3. „EJHLE, BUDU HLEDATI, CO BYLO ZTRACENO.“

Řiditel londýnského vězení byl jednou všecek zoufalý nad zdivočelou ženou, která ve vězení chovala se jako dravec a všem zdála se nevyhojitelně zločinnou. Jednoukrát se nabídla paní z armády spásy, že ji navštíví, aby ji zmírnila. Hlídače nechala venku, samotna vstoupila do cely, spěchala hned k uvězněné, jež sedíc na židli zírala ztrnule z okna, a políbila ji na čelo. — Potom ji uchopila za ruku. Uvězněná nevěděla, co s ní se děje. Snad jí nikdy v životě nikdo nepolíbil. Hlasitě zavzlykala a dala se sebou mluvit jako dítě. — Návštěvníci svěřila celý život. Když byla propuštěna z vězení, byla jako vyměněna a od té doby je nejobětavější spolupracovnicí armády spásy. Kolik lidí na oko nevyhojitelných mohlo by býti zachráněno podobnou návštěvou sesterského a bratrského účastenství! Kéž by mužové a ženy vřelého srdce navštěvovali pravidelně vězení a uvěznění nezůstávali zavření s temnými svými myšlenkami. Kdysi jsem viděl ve vězeňském kostele s kazatelny viseti velkou temně červenou pokrývku, na níž bylo vyšito zlatými písmeny: „Ejhle, budu hledatí, co bylo ztraceno“. Kdo však dnes hledá ztracených? Zde

lidé buďto zamračení a osamoceni nebo ve společnosti jiných zločinců odsedí si svůj trest a hlídač ví, až budou propuštěni, vrátí se zase co nejspíš a obyčejně na delší dobu než poprvé.

Kdysi mne vzal vězeňský lékař do cel mladistvých zločinců. Myslil jsem, že uvidím obličej samých malých dravců. Jak jsem se podivil, když jsem viděl úplně klidné a příjemné obličej, ba několik hochů mělo velmi přívětivé oči a jemné rysy v obličejí. Mnozí měli ovšem drzé a zdivočilé vzezření, ale ne tolik zdivočilé, že bych mohl říci: nelze jich už zachránit. Když lékař je hladil po hlavě a tázal se, jak se jim daří, usmívali se na něj vděčně a skromně, že to až do duše dojímalo. Většina jich byla chycena při hromadné krádeži, ale jsem jist, že by nebývali kradli, kdyby jim včas bylo dostalo se laskavé péče a více radostí v životě. Čím by také bylo, že většina zločinců bývá z chudoby, kde mívají děti už od malička tolik hladu a tolik trampot, místo her a smíchu musejí vydělávat a rodiče jich nemohou vychovávat, poněvadž musejí často oba celý den pracovat v obchodě nebo v továrni? Je jistotně pravda, že chudí lidé zůstávají většinou poctivi až do smrti a překonají i největší pokušení i když hladoví a mrou zimou, ale ti měli alespoň dobrotivou a věrnou matku, která jim jasně ozařovala celý pozdější život nebo jakousi šťastnou povahu, ale když ani toho není a děti slýchají a vidají celé dny pouze hádky, spory a surovost, jak dobro dostane se jim do duše? Dejte sobě otázku: Jak by asi bylo ve vašich srdcích, kdybyste svá přání nemohli vepsat na vánoční lístky a museli všechna uzavřít smutně do duše a museli po ulicích prodávat sirky, když jiným hoří vánoční stromky? Zda byste nepřišli do pokušení, vzít něco, co vám nepatří? Jen si vzpomeňte, jak býváte hned nevrli, když se vám nevyplnilo jen jedno přání!

Právím vám to, abyste věděli, jak snadno lze sejít s pravé cesty i tomu, kdo není úplně špatný člověk a že není naší zásluhou, zůstaneme-li dobří a že bychom možná byli také zdivočeli, kdybychom nebyli mívati

v dětství pravé lásky a radosti a dobrého příkladu. — Máte-li mezi svými druhy někoho, který je hodně pomtější, surový a pokoutní, pak neříkejte hned: „lékaři vzdali se naděje o něm, s tím nebudeme mluvit.“ — Neboť byste mohli mít vinu, že by byl kdysi skutečně ztracen. Snad právě vy mu můžete věnovat lásku a přátelství, jež ho uzdraví a jichž dosud marně hledal s práhnuoucím srdcem. — A kdyby vám rodiče řekli: „S tím neobcujte, nakazili byste se jeho špatnými vlastnostmi“, běžte k nim a řekněte: my chceme jej nakaziti láskou, prosíme vás, dovolte nám to zkusit! Tolik čítáváte pohádek o princích a princeznách, zlou čarodějnici zakletých ve zvířata a čekajících vysvobození. Tu přichází, který jich velmi miluje a ničeho se nebojí, zničí čary a osvobodí je. Ve skutečnosti děje se tak s mnohými lidmi: zdá se, že jsou začarováni a zakleti ve zlou zvěř, ne sice opravdovým čarodějem, ale neštěstím a špatným příkladem nebo nesprávným zacházením a nelaskavostí. A vy můžete je osvobodit, nejen laskavostí a úctou k nim, nýbrž také tím, že budete snažit se vnést do jejich života nějakou malou radost.

Veliký básník ruský byl několik let ve vězení na Sibiři a mohl s dostatek pozorovati i nejhorší zločince. Vypráví, jak lehko tam bylo dobrému veliteli. Několik laskavých slov nebo dokonce uctivé zacházení a lidé bývali jak vyměnění. — Těšili se jako děti a byli bezměrně vděční. Když napravití je možno dobrotivým a lidským zacházením nejzpuštější zločince — máme ještě právo říci o svých družích: „u nich nepořídí leda sprostotou, škoda každého dobrého slova?“

4. POZNÁN.

Jinoch s holl v ruce vrací se z práce z cizí země domů. Nikdo ho nepoznává, ani nejlepší přátelé, ba ani nevěsta. Smutně ubírá se dál. Slza stéká po snědé lici, když potká svou matku:

Tu vetchý krok matičky pěšinkou spěl
sem od chrámu. „Bůh s vámi!“ pouze děl
Však ejhle — stařenka „vítán mi buď!“

vzlykajíc na hocha padá hrud'.
Byť sluneční úpal, jak tvář jeho zhněd',
přec poznalo matky jej oko hned!

Ano, oko mateřské vidí hlouběji než všechny ostatní oči; byť byl obličej jak velice změněn sluncem a prachem a znetvořen poblouzením a vinou, láska mateřská vidí, co je pod zevnějškem, vidí dětský obličej, jež tisíckrát zehnávala a bude vždy znova věřiti a doufati, i kdyby všichni ostatní k pocestnému se neznali. Z jeho pozdravu jí znějí zvuky z uplynulých šťastných dob, z očí jeho hledí na ni zásvit bývalé věrnosti a upřímnosti — ano, je to její syn, třebaže obličej má sluncem tolik opálený.

Jak jinak soudili bychom o mnohé zatvrzelé a zdivočilé tváři, kdybychom na ni mohli hledět očima matky! Nevzdávali bychom se tak lehko nadějí. Žel, že není možno vypůjčit si mateřské oči jako dalekohled nebo drobnohled. Nebo snad přece? — Pokuste se o to a myslete na matku toho, jež miníte od sebe odvrhnouti. Zdali se na něj nebudete dívat se zcela novou pečlivostí? Zda snad nepadne tak mnohé s jeho tváře, co jej znetvořovalo?

I když nevnikneme do jeho nitra — myšlenka na matku probudí naše svědomí, hlas jeho nedá nám domluvití hořkých slov a řekne: „Tiše, tiše, kdyby to slyšela, kdyby to viděla?“

5. BEDNA NA ODPADKY.

Slyšeli jste už, kam přijde všechno haraburdí, nashášené do odpadkových: beden, které v mnohých městech dávají děvečky každou sobotu před dům? Myslíte si snad, že zmizí na vždy někde pod zemí? Vždyť jsou tam samé věci, „o nichž lékaři vzdali se naděje“ a prohlásili „nevyléčitelnými“ nebo věci, které jsou nadobro zkaženy a byly proto pohozeny jako nepotřebné a neupotřebitelné: na př. roztrhané panny, polámané hračky, hrnce, talíře, hadry, kosti, však není třeba vám celou bednu vyprázdnovat.

Byla vydána malá knížečka: „co lze objevit v domě

a na dvoře“, spisovatel dal si práci, prozkoumat rozličné věci, které našel v bedně na odpadky a objevil, že téměř všechno dovedností lidskou stává se zase upotřebitelným. Na př. kosti. Největší a nejkrásnější přijdou do továren, tam je vyčistí a vyblílí a nadělají z nich střenek k nožům, klapky do klavírů a pod. věci. Z chatrnějších kostí vyrábí se kostík, který hoří na zápalkách. Ostatek se semele na moučku a rolníci ji kupují jako výborné hnojivo. Též leštadlo, kterým čistíváte boty, obsahuje kosti, neboť černá dobývá se z rozžhavených kostí. Z telecích noh vyrábí se olej a užívají ho při vyrábění koží. Kousky koží z bedny dostane klihař. Ze šupin rybích dělají se korálky, náramky a ozdoby: z rybích očí květináři dělají nerozvinuté pupeny květů. — Staré hadry, z nichž dřívě dělával se leda papír, dávají do továren, roztřejí a sčesají s novou vlnou a upotřebí znovu na obleky. Odpadky, které při tom zbudou, zdobí stěny našich pokojů jako čalouny. Hadry, které stěží hodí se na papír, rozdělají se v papírovou kaši a spracují v podnosy k čaji. Střepiny skla a rozbité láhve znova se roztaví a rozlejí na nové sklinky. Slovem — veškerá společnost z odpadkové bedny se rozptýlí do celého světa a prodělává tak rozličné osudy, že by se mohla loučit se slovy: „Kdy bratři zase sejdeme se v bedně?“ Když to všechno uvážíme, jak dovedností lidskou nejhorší hadry a nejzkaženější odpadky stávají se lidské společnosti zase užitečnými — ba hledanými, není dvojnásob ubohým, že dosud tolik bezstarostně a nedovedně zachází se s lidmi, když někde se otloukli nebo zpustli a že hned se vylučují a odhazují jako nepotřební a nenapravitelní, když jejich chování stalo se ošklivým a nesnesitelným — a neměli by raději věnovat jim aspoň polovici proměňovací dovednosti, jež věnuje se telecím nohám, šupinám rybím a kostem?

Z předmětů v odpadkové bedně snažíme se nejrozmanitějšími a nejpečlivějšími postupy dobýt, co je na nich trvale vzácného a u lidí by se mělo hned říci: „s ním už nehrajeme, s ním už nemluvíme, z něho už nic nebude?“

6. KUKLA.

Pomyslete si, že byste našli kukli a nevěděli, že z tohoto chladného a mrtvého přediva vyletí na jaře krásný motýl. Snad byste ji považovali za mrtvé zvíře a odhodili. Zrovna tak bývá s mnohými lidmi. Celá bytost jejich je kuklí, zakuklili se a uzavřeli a kdo na ně hledí povrchně, myslí, že z nich už nikdy nebude nic radostného. A přece nedostává se jim pouze slunce, jarního slunce, aby oživi. A tímto sluncem můžete být vy. Čím je kuklím slunce, tím je nepřístupným a zatvrzelým lidem srdečné účastenství a dobrota. Uschováte-li kukli v temném sklepe, nevykuklí se z ní pestrý motýl s křídly — a člověk neokusí-li něhy a lásky, zůstane celý život kuklí. Sejdete-li se někdy s takovým zakukleným člověkem — neodstrkujte jej od sebe jako mnozí bezmyšlenkoví lidé — zkuste na něm raději svou moc sluneční a pokuste se vykouzlit z něho křídla. A nevykouzlíte-li, nedávejte mu toho cítit, nýbrž dejte si otázku, kolik chladu, temnot a sklepního vzduchu bylo asi třeba, než tak ztuhl na vždy?

7. MALÍŘ.

Byly kdysi dvě ošklivé děti a měly být vymalovány k narozeninám babičky. Rodiče je dovedli k slavnému malíři a tázali se, zda by jich nevymaloval? „Ano“, pravil kysele, neboť ho nijak nelákalo, zvěčnit na plátně tyto nezvedené maškary. Bylo všechno umluveno a děti mu sedávaly denně. Za 4 týdny donesl obraz a kde kdo žasl nad líbezným a čistým výrazem ve tváři. A nikdo nemohl říci, že by to nebyla jejich podoba. „Odkud jste vyčaroval jenom tento výraz?“ ptali se malíře. „Nebylo mi třeba čarovat“ pravil „vykouzlil jsem jej z dětí. Maluje povídal jsem jim veselé povídky a dal si též od nich vypravovati — a tu jsem viděl, kterak všechno milé a dobré, jež bylo ukryto v nitru, náhle prozařovalo v obličejích a hned jsem je zachycoval a vnášel na plátno. Nic jsem neokrášloval, vynesl jsem pouze, co bylo krásného v nich. A na to jsou malíři. Jsme objeviteli skrytého krásna.“

Kdyby jenom každý člověk našel takového objevitele! Ale pravím vám: kdo má trpělivost, může to nuto umění se naučiti. Ne sice malovat — ale vykouzlovat skryté krásno. Jestliže vás zlobí ošklivost bratří nebo druhů pomyslete si, že byste jich měli malovat a to dle jejich obličejů. Zda byste v několika týdnech do tváří jejich nevmalovali rádi jiný výraz zdvojenou svou laskavostí a dobrotou? Učte se pozorovati po malířsku a všimněte si, zdali vašim dobrým zacházením nenabudou jiných očí a jiných rysů kol úst. Jak by bylo krásné, kdyby jim zůstaly už navždy. A zůstanou, setrváte-li vy v dobrotivosti. Jak krásné bude, až rodiče „ošklivých“ také zaradují se z krásné malby, kterou jste provedli, ne sice olejovými barvami na plátně, nýbrž uměním srdce na obličejích lidských.

8. HODINY NA HOUSLE.

Byl kdysi 11letý hoch, nikdo s ním už nechtěl si hrát, poněvadž každou hru pokazil a míval radost, mohl-li jiné trápiti a zlobiti a za každým vykřikoval své nadávky. Spolužáci a spolužákyňe došli k matce, aby si na něj postěžovali. A viděli, jak smutný a neradostný byl jeho domov. Matka jim ukázala staré prasklé housle, na kterých syn hrával, miloval nad míru hudbu — ale nebylo peněz na hodiny na housle. Dítky to pověděly doma. Rodiče některých se usnesli, složit se hochovi na hodiny na housle, vše se zdařilo a hoch chodil na hodiny. A od té doby byl všecek vyměněn. Všem se zdálo, jakoby nabyl zcela jiné tváře. Měl nyní něco na světě, nač mohl se těšiti a v jeho srdci popukaly ledy a vyrazilo všechno, co v něm dosud spalo lbezného a dobrého.

A přece byl už od druhů prohlášen nevléčitelným! K posledku mysli, že by ho snad vyhojily pořádné výprasky. Ale matka jim pravila: „Biji ho každý den a nepomáhá to.“ Pomohly toliko housle. Na svých písničkách vznášel se skřivan k nebesům — pěl kdysi básník. A tak vznášel se malý Antonín Krčmař na zvucích svých houslí ku světlu.

Měli jste už někdy zarostlý nehet? Boli hrozně, pravda? Poněvadž v těsných botech nemá místa, aby rostl zpříma, zakřiví se a z pomsty zarůstá do masa.

Antonín Krčmař měl živou obraznost, byl veselý a těšil se ze života. Ale všechno to nemohlo růsti zpříma. Zakřivilo se a vzrůstalo do masa a učinilo jej divokým a škrábavým. Co mu prospívalo, že býval bit a že spolužáky byl ze společnosti vyobcován?

9. ČEMU NAUČÍME SE V KONÍRNĚ.

„Ta mrcha je už nadobro zkažena“, slyšel jsem kdysi od kočího. Mluvil o krásném a silném koni — nikdo však nechtěl se na něj posadit, poněvadž se zdálo, jakoby ne měl jiné myšlenky, než jezdce shodit nebo přimáčknout ke stromu nebo plotu, kousat a vyhazovat po nich, když vsedali nebo sesedali. Každý čeledín, když nesl obrok, bil ho po nose a surově naň se sápal a štolba v jízdárně zakládal si na tom, bít jej celou hodinu a přes veškeré skoky nespahnouti se sedla — zvláště když na galerii byli diváci.

Kdysi přišel pán, který mnoho cestoval, kůň se mu zalíbil i pravil, že jej za 4 týdny zkrotí tak, že dá se malíčkem ovládati. Všichni mysli, že pán tento dovede bít a vrážet ostruhy ještě lépe než štolba a těšili se na podívanou v jízdárně. Ale přišlo to zcela jinak. Když mu kůň byl osedlán a přiveden, rozmlouval s ním ustavičně jemně, ba něžně, a dal mu cukru. Potom jej provedl několikrát jízdárnou a klidně s ním hovořil. A najednou octl se v sedle. Kůň udělal několik mohutných skoků a čekal na obvyklé bití. Nebyl bit. Jezdec jej sevřel jako do želez a pobídl. Neklel, netrhal uzdou a nebil. Tak to prováděl dva týdny. Kůň nebyl ani k poznání. Byl tak tichý a mírný jako muž, který s ním mluvil.

Otažte se jenom zkušených znalců koní, zda vám nepoví totéž. Vždyť arabské koně vyšlapují si proto tak ušlechtilé, že Arabové s nimi zacházejí jako s přátely. I nejušlechtlejší kůň se zkazí surovým zacházením a

nejdivočejší kuň může zase naopak býti zkrocen ušlechtilým a láskyplným zacházením.

Z toho vidíte nejlépe, že ušlechtilá dobrota není nic slabošského, nýbrž veliká síla přírodní, která zkrotí také zvířata, s nimiž nejsurovější čeledín už neví si rady. Mnozí, kteří nevěřili moci dobrého slova, uvěřili jí v končině.

*

Nyní jsem vám mnoha obrazy zodpověděl otázku, co počtí s lidmi protivnými a zdivočelými nebo s lidmi, kteří mají ošklivé a hrubé chyby, takže není radostí s nimi obcovati.

Nechtěl jsem vám odpovědět: dělejte to neb ono — nýbrž chtěl jsem, aby život sám dal vám odpověď. Proto jsem vám ukázal obrazy. O čem vyprávějí všechny — příběhy o uzdravených nemocných, prohlášených za nevyhojitelné, o pijanu vrácenému rodině, o síle dobroty k padlým, o radosti, jež proměnila hochu, o malíři, o očích matčiných, o kukli, o bedně na odpadky a na konec o zkrocení zkaženého koně? Všechno to vypravuji, abych ukázal, že každá bytost může najít svého záchrance — i kdyby byla sebe ztuhlejší, zatvrzelejší, zpustlejší a zdivočelejší a zdála se sebe nepotřebnější, nevyhojitelnější a ztracenější.

Když toto dokázati lze i u velkých, smíme v životě mládeže, kde všechno ještě roste a pučí, tvrditi o hochu nebo dívce: „všechno je marné, nelze už ničeho činiti, musíme je ponechati sobě?“ Nebo není mnohem vznešenější, podati jim ruce a býti jejich záchranci? Ale nikoliv záchranci pyšnými, nýbrž pokornými, myslícími vždycky na to, „kde bych nyní já asi byl, kdybych nebyl měl tolik záchranců a slitovníků v životě?“

10. DVANÁCTERO BRATŘÍ.

Pamatujete se z dětství ještě na pohádku o dvanáctero bratřích? Jak byli bratři zakleti, když se jim narodila sestra a jak potom sestra jde, aby jich osvobodila? Jak jim je už na blízku a trhá v zahrádce dvanáctero bílých květů, aby jich podělila. Tu přistupuje k ní stará žena a praví: „mé dítě, co's to vyvedla?“

Dvanáctero bílých květů, to byli tvoji bratři, teď jsou už na vždy zakleti v havrany.“ Dívka zaplakala a pravila: „není jim už pomoci?“ „Není“ — odvětila žena, na celém světě není než jedna pomoc — a ta je tak nesnadná, že jich už neosvobodíš. Musela bys býti 7 let němou, nesměla bys mluvit, ani se smáti a kdybys promluvila jedinké slovíčko a chyběla do 7 let pouze hodina, bylo by vše nadarmo a tímto jediným slovem bys bratry usmrtila.“ Tu řekla si dívka: „vím zcela určitě, že bratry osvobodím.“ Odešla do velkého lesa a přadla. V lese ji potkal král, vzal ji do hradu a učinil královnou — třebaže byla němá. Tak žila s ním několik let, potom byla u něho očerněna za čarodějnici; král tomu zprvu nevěřil — potom však uvěřil a svolil, aby byla jako čarodějnice upálena. Když byla už přivázána ke kolu a oheň červenými jazyky olizoval její šaty a královna mlčela, měl poslední okamžik sedmi let. Zašustělo a zasvištělo to ve vzduchu a přiletělo dvanáctero havranů, proměnili se v bratry a rychle rozházeli hranici a rozetnuli provazy. Královna promluvila, vyložila králi tajemství svého mlčení a všechno se radovalo.

Řekněte mi, přihází se toliko v pohádkách, že sestra osvobodí bratry mlčením, nebo je to možno také v životě? Je skutečně možno člověka osvobodit mlčením t. j. můžeme jej mlčením osvobodit z kouzel zlého návyku? Je-li bratr na př. pánovitý a náhlý a těmito vlastnostmi je odporným svým přátelům a ohrožuje si svou budoucnost — může jej sestra osvoboditi? Zajisté že může a potřebuje mít pouze silnou lásku, aby mu přinesla oběť. Jakou oběť? Tu, že nebude chtíti pokaždé mít poslední slovo, i když bude v právu a bude laskavě mlčet — ach to je příklad tak vznešený a zahanbující, že proniká i nejtlustší kůži a vzpamatuje i nejurputnějšího haštěřivce. Nenapraví jej najednou, snad mnohdy až za 7 let — ale je to jedinou pomocí — v tom měla stará žena pravdu a pravdu měla také v tom, že je to nesmírně těžko a že dovede to málo kdo. Nesmíte si myslit, že bratr v každé při bude se domnívat, že je

v právu pouze proto, že budete mlčet. Nikoliv, vnitřní hlas poví každému člověku pokaždé zcela určitě, kdy je v nepravu, kdy zašel daleko, kde zachoval se nepěkně. Proto také středověký básník Dante v básni o pekle znázornil, jak každý, kdo do pekla přijde, nepotřebuje být veden od ďáblů, nýbrž ví zcela určitě v čem hřešil a kde bude pykat tresty. Ale na venek má už každý slabost, že nepřizná jiným, že je v nepravu. Sestra-li sama se haštěří a nadává a bojuje, aby měla poslední slovo — tu bratr se zabírá vždy víc do obhajování sebe, zatvrdí se a sporům nebývá konce. A to je hrozné. Slyšeli jste už někdy z okna hádat se dva lidi? Mám za to, že to je nejošklivější a nejsmutnější na světě. Je, jakoby na nebi už nesvítilo slunce a místo něho visela na nebi petrolejová lampa, svítila čoudivým světlem a měla rozbité sklo. A tak prohaštěří mnozí lidé celý život a když zemrou, myslí se o nich, že v hrobě nevydrží, nýbrž se scházejí jako duchové na nějaké louce a jeden praví „černé“ a druhý zase „bílé“ — zrovna tak jako to říkávali za živa. A každý z nich má za to, že má pravdu až na věky věkův. Požehnány buďte proto všechny sestry, které, jako sestra v pohádce, uzavírají do srdce slib mlčení, vydávají se na cestu a praví: „jsem jista, že jich osvobodím“.

A víte také, že má velmi hluboký význam, jak sestra v pohádce stojí už v plamenech a oheň ji olizuje a ona přece mlčí. Tak bývá i v životě; člověku je velmi znesnadňováno mlčet. Často se zdá, že už se nezdrží a doslova ho to pálí. Cítí, že je nespravedlivě odsouzen a křivě obviňován a rád by se omyl. Pouze jediné slovo by vyřkl. Ale právě tímto slovíčkem rozpoutává se hádka, neboť haštěří a svárlivec pase obyčejně jenom po předmětu, jež by obvinil a ulevil své zlosti. Tedy osvobozovat mlčením — na tom záleží.

A když bratři vaši na vás dorážejí jako krákající havrani, zatněte zuby a myslíte si: „jenom počkejte havránci, jste moji bratři, jenom trpělivost, nechci krákorat také jako vy, osvobodím vás!“

11. ŠÍPKOVÁ RŮŽENKA.

Právě jsme mluvili o tom, jak sestra může bratra osvoboditi. Řekněte však, může také bratr osvoboditi svou sestru? Bylo by zvláštní, aby nemohl, neboť bratr bývá obyčejně silnější než sestra, a co ona dovede, měl by dovésti také. Ovšem, k osvobození je třeba něčeho jiného než pořádných pěstí a hlasitého křiku, je k tomu třeba velmi mnoho lásky a té mívají ženy obyčejně více než muži, už v mládí. Ale když bratr nestačí osvoboditi dvanáct sester najednou, může snad přece osvoboditi j e d n u.

Taková sestra s modrýma očima, plavými vlasy a červenými tvářemi je pro bratra jakýmsi kouzlem, škoda jen, že často dovede tak škrábat. Při nejmenším žertu ho poškrábe, při hře je popudlivá a kousavá, a když nastane hádka, není s ní teprve žádné řeči. Je to růže v trní, je to šípková Růženka, jež sedí začarovaná v trnitém křoví, ano skutečně, při pohádce o šípkové Růžence myslívám vždy na škrábavou sestru, jež všecka vězl v trní, takže růží není ani viděti.

Jak ji vysvoboditi z pichlavého křoví? „Políb ji!“ Ano, ale když i při tom ho poškrábe? Jsou též takové. Myslím, že políbením v pohádce jest pouze míněno: musíš ji mlti nekonečně rád a ukázati to, jenom tím lze ji získati vážnému slovu. Ale bratr, jenž holí tluče do kře trnitého a hodně spllá, ten sestry své jistě nevy-svobodí — naopak. Nesmí si jednoduše všimati ostnů a musí býti stále stejně laskavý a ochotný, pak roze-stoupí se ochotně trnité větvičky a vpustí bratra, jako v pohádce královského prince, neboť nic tak nezahanbuje, jako dobrota odpouštějící — je v ní totéž kouzlo, jako ve slunci, když všechny kalichy květin k němu se obra-cejí. Velmi dobře působí také, když bratr po takovém velmi nepříjemném škrábnutí hned běží do města nebo do lesa a přinese kytičku nebo trochu ovoce nebo jaké-koliv jiné překvapení a odevzdá sestře se slovy: „Jednal jsem s tebou neobratně, tu máš malou útěchu za to!“ To působí jako políbení v pohádce.

12. SLZY LÍTOSTI.

Chci vám vyprávěti starou italskou legendu ze středověku. Za času císaře Mauricia žil ve staré byzantské říši divoký loupežník, jenž neznal slitování a nedbal žádného božského ni lidského zákona, a s malou tlupou opevnil se na jednom vrchu a odtud vraždami a pleněním pustošil zemi. Kdo mu odepřel poplatek, mohl býti jist, že někdy v noci jeho majetek bude v plamelech a on sám že bude pod ním pochován, byv strašně usmrcen. A hrůza se šířila stále dál. Tu se obrátil lid konečně na mocného císaře. Ten poslal sto vojáků — ale byli téměř všichni zabiti a kteří se vrátili, zvěstovali, že loupežník je ve spojení se zlými duchy. A lid uvěřoval, že je nepřemožitelný. Když císař zprávu tu zvěděl, velmi zvažněl a chodil dlouho po své komnatě. Konečně cosi si vymyslíl.

Vzal nejčistší zlato ze svého pokladu a povolal zbožného mnicha, největšího umělce své říše, a poručil mu, aby z toho zlata zhotovil skvostnou schránku na ostatky svatých. A mnich pracoval dnem i nocí ve své komůrce. Byl muž svatý, který nepracoval pro odměnu, nýbrž jedině, aby sloužil Bohu. Srdce jeho celé splynulo s prací! Už byl dohotoven kříž a postava Spasitelova a holubice míru s olivovou ratolestí. A pracuje neustával modlití se, a v modlitbách pamatoval s hlubokým slitováním na temné srdce, tvrdé, beznadějně, jež od Boha tolik se vzdálilo, a jemuž svatý obraz byl určen. A když skříňka byla hotova, poslal ji císař po poslech loupežníku. Bylo to v zimě, když poslové vystoupili na horu. Lesy byly ztuhlé ledem a sněhem, pouze v paprscích poledního slunce tál sníh a skapával se stromů. Konečně došli tábora loupežníkova. Stál zasmušilý jako velký dravec v kruhu svých lidí a tázal se, čeho poslové žádají. Tu vystoupil jeden a podal loupežníkovi svatý obraz a pravil: „Tento dar posílá ti císař na znamení svého milostivého srdce.“ Loupežník držel drahocennou schránku v ruce vinou potřísněné a trnul. „Mně?“ zvolal, „mně?“ Třikrát musil vyslanec poselství své opakovati, pak

loupežník zavěsil si řetěz se schránkou kolem krku — schránku se všemi tisícovými modlitbami. A modlitby nebyly marny. Každým dnem dala se větší změna v jeho nitru. Neměl už radosti z toho, po čem jindy toužil.

Kouzlo vycházelo z uměleckého díla, a zmocnilo se celé jeho duše; sedával a s neznámým dosud klidem ponořoval se do každého jednotlivého svatého znamení. Ale neuklidňovalo jej zlato ani vnější nádhera uměleckého díla, uklidňovala jej svatá duše mnichova, jež žila v každé čáře. A znenáhla probouzel se z těžkého sna svého života a rojily se v něm nové myšlenky a pocity a v jejich světle viděl před sebou veškerý svůj krvavý život a byl jat žravou lítostí. Ze zapomenutých hrobů vstávaly jeho zločiny a ztrnule zíraly na něho a ošklivost před sebou samým zachvátila ho tak silně, že tajně v noci opustil své druhy a putoval celé dny, až dospěl do města císařova, právě když začínal velkonoční týden. Vrhł se před veškerým lidem k nohám císařovým a prosil za odpuštění. Císař vida jeho zkroušené srdce pravil: „Nechaf Bůh v nebi odpustí mně mé hříchy, jako já tobě odpouštím tvé.“ Ale nešťastný člověk sám sobě už neodpustil! Byl dnem i nocí pronásledován přízraky svých zločinů. Chřádl a zemřel v nemocnici. A když svítalo, snil lékař, jenž až do posledního okamžiku u něho bděl, že zlí duchové a andělé bojují o jeho duši. Nejvyšší z ďáblů držel vážky a položil na jednu misku všechny jeho hanebnosti a ukazoval s posměchem andělům, jak druhá miska vyletěla vzhůru, poněvadž v jeho celém životě nebylo ani jediného dobrého skutku. Tu uchopil anděl šat nebožtíkův, promočený slzami lítosti, a vhodil jej na prázdnou misku. A miska padala a padala — a zlí duchové odtáhli, skřípajíce zuby. Tu se probudil lékař a spatřil, jak první paprsek ranního slunce osvětloval uklidněnou tvář mrtvoly.

Které tajemství lidského srdce odhaluje se v tomto vypravování? Netáži se: Čemu lze naučiti se z tohoto vypravování? Neboť takové básně nejsou na to, abychom se z nich učili jako z mluvnice nebo početnice. Jsou vytvořeny od lidí, kteří hlouběji nahlédli do srdce lid-

ského a do temnot života vnikli dále, než my ostatní, a vnímáme-li zbožně jejich výtvary, je nám, jakoby naše vlastní oči se zvětšovaly a rozjasňovaly a jako bychom viděli mnohé věci, jež nám jindy zůstávaly utajeny.

Čtu-li tuto starou legendu, zdá se mi vždy, jakoby mnozí lidé žili v takovém ohraženém táboře, a táborem tím že je vzdor a zatvrzelé sobectví, jenom že daleko široko není zbožného mnicha, který by jim přinesl schránku svatých ostatků, t. j. není člověka, jenž by trpělivě se namáhal, aby očistil sebe sama ze všeho vzdoru a sobeckosti a vykoupil jich znamením nejhlubšího slitování a přiměl k obratu. Obyčejně litají jenom kameny a vyhrůžky a kletby do ohraženého tábora a říkává se: „Nepomůže už pranic, ten se neobrátil.“ Tažte se sebe samých, jak často obrátili jste se zuřivě zády k některému druhu nebo ku vlastnímu bratru, a měli jste mu poslati svatou schránku, aby se vzpamatoval, na př. nějaký důkaz hodně velké a dojemné lásky a skromnosti? Slyšíme-li nebo čteme-li na př. o takovém člověku, jako byl onen loupežník, obchází nás hrůza a myslíme: Je to dravec, nutno ho ublíti jako vzteklého psa. Ale kdo ví, zda hluboko v temné duši neleží ještě ukryt zárodek dobra, a snad jen proto zůstal v temnu, poněvadž nikdy nebyl probuzen? Je-li však pravda, — a je mnoho příkladů toho — že nejhrubší a nejzatvrzelejší lidé mohou býti vykoupeni od toho, kdo nalezne klíč k jejich srdci, nemusíme uznati, že většinou bývá jenom naší vlastní vinou a neobratností, nemůžeme-li s někým se snášeti a stále dostáváme se do sporu? Váš bratr není loupežníkem, neopevnil se na hoře a nespolečil se zlými duchy, a přece s ním zacházíte často tak, jakoby byl člověkem, s nímž dobrotou a laskavostí nelze ničeho již poříditi, nýbrž jen klackovitým násillm nebo sykavým záštím a škareděním se po celé dny. Víím již, omlouváte se: Byl jsem posledně úplně klidný a laskavý, když jsem s ním mluvil, ale nepomohlo to přece nic. Já však myslím: snad jste si to přece příliš usnadnili. Laskavostí můžeme proniknouti skutečně až k srdci jenom tehdy, když srdce své napřed důkladně

očistíme od všeliké mrzutosti, veškerého vynášení a když myslíme jenom na to, jak bychom bratru pomohli. Tón je výronem duše, a když v duši je tvrdo a chladno, nemá ani tón dojemné jemnosti ani moci nad jinými. Nejzbožnější soucit a nejmužilejší lásku lze vložiti nejen v dílo sochařské, také tón, jímž mluvíme, může býti dílo umělecké, z něhož mluví tolik hluboké soustrasti a tolik skromné ochoty, že bližního tak dojme, jako loupežníka svatá schránka. Ale toto umění tónů je snad nejněsnadnější umění na světě. Neboť žádá, abychom srdce a myšlenky stejně ovládali a cvičili jako hlas. A na to má velmi málo lidí dosti síly a lásky. Lidi skutečně velké a silné poznáme však vždy po tom, že mají přebytek síly pro jiné a jiné osvobozují slovy a skutky a rozlítostňují až k slzám lidi, u nichž jiní naráželi jenom na vzdor a hněv a chladnou sobeckost.

13. UMĚNÍ TÓNŮ.

V hodině zpěvu jistě jste už pozorovali, jak bývá neobyčejně nesnadno zachytnouti pravý tón. Víte však, co bývá nejněsnadnější? Uhoditi napravý tón, když někomu vytýkáme chyby. Proč asi je to tak nesnadno? Poněvadž se mrzíme nad jiným, a to hned znečišťuje tón, takže nejde k srdci, poněvadž nepřichází ze srdce, nýbrž z velké prachárny podrážděnosti a z chladného sklepení pýchy nebo z těsné komůrky sobectví nebo dokonce ze všech tří dohromady. Kdysi řekl kdosi: „Nikdy neděláme větších chyb, než když jiným vytýkáme chyby.“ To právě je odtud, že lidé, když vytýkají a napomínají, po většině nikdy si nevzpomenou, jak jim samým bývá, když jim něco vytýkají a co všechno je třeba, aby výtka našla si cestu do duše a nezatvrzovala ji ještě více. Kdo to jednou důkladně si promyslí a sebe sama dobře pozoruje, brzy pozná, co je vlastně hudební nadání.

Abyste měli na očích příklad nesprávné toniny, chci vám přečísti dopis, jakých dnes ve světě psává se mnoho, je to dopis hocha příteli; hoch by rád přítele

odnaučil vychloubati se a mluvití mnoho o sobě a odnaučuje ho takto. Píše:

Milý Adolfe! Již dávno chtěl jsem Ti říci důkladně pravdu. Nyní konečně přešla mne trpělivost. Již tisíckrát jsem Ti pravil, abys nemluvil v jednom kuse stále jenom o Sobě a o Svých věcech a o tom, co jsi za zázračné kvítko. Když jsi byl včera u nás, vzbuzovalo to až ošklivost. Bez ustání byl jsi zaměstnán Svou mizernou, nepatrnou osobičkou. „Já jsem udělal to, já vím to, já jsem se tomu naučil, já umím to“ atd., tak to šlo přes hodinu — styděl jsem se opravdu, že mám takového přítele. Má matka řekla potom: „Pavle, nechápu tvého vkusu, že si volíš takového domýšlivého floutka za přítele.“ A musím se Ti přiznati: nechápu toho už také. Nezměníš-li se ihned důkladně, přeruším styky s Tebou a jiní praví také, že Tě už nemohou vystáti.

Pozdravuje Tě Tvůj přítel

Pavel.

Myslíte, že Adolf se změní hned a důkladně po tomto dopise? Jistě ne. Za to napiše Pavlovi dopis velkými zuřivými písmeny a bude v něm: „Ty jsi aspoň tak domýšlivý jako já a máš ještě jiné ošklivější vlastnosti než já a krom toho míváš ještě polévkové skvrny na šatech a na Tvé vypovězené přátelství se vykašlu.“ Řekněte teď, v čem bylo vlastně pochybeno co do tónu prvního dopisu? A jak třeba mluvití a psátí, abychom člověka skutečně pohnuli k obrácení?

Jednu věc jste ihned asi zpozorovali; v Adolfově dopise není vůbec ani památky po laskavosti a přátelství. A proto je už předem nemožno, aby Pavla přiměl k tomu, aby přemýšlel o sobě a uznal, že je třeba mu nápravy. Vzpomeňte si jenom na vlastní zkušenosti není-liž pravda: kdyby vám vytýkali chybu hrubým tónem, uzavřely by se všechny vchody do vašeho srdce, hemžilo by se ve vašem nitru jako v mraveništi, když tam hodil někdo kámen, a nebyli byste naladěni, uznati chybu, nýbrž přemýšleli byste jenom o urážce a hrubosti jiného a jak byste mohli útok odraziti. Cíťte zře-

tejně: druhý chtěl výbuchem si ulehčiti, ale nikoliv prokázati službu lásky. Myslíte, že je to u něho pouhá nechť a zášť, že stále pase po chybách a hned na př. mluví o vychloubání se, když jste něco jen zcela nevinného vykládali atd. Vy tedy upozornění nevezmete si k srdci — ba naopak, budete choditi nafoukaněji než před tím.

V dopise Adolfově jest však znamenati ještě něco jiného, zvláště důležitého, třebaže to těsně souvisí s tím, co právě bylo řečeno. Víte když někdo má jinému oznámiti úmrtí příbuzného, že ho upozorňují: „Oznamte mu smutnou zprávu co nejšetrněji.“ Nuže zpráva o skutečné chybě charakteru je také smutnou zprávou, kterou třeba oznámiti šetrně, nemá-li v duši způsobiti neštěstí. A právě lidé, kteří mají cit pro čest, zdokonalují se a na sobě si zakládají a potřebují jenom malého pokynu, aby se změnili — tito mohou hrubou palbou výčitek často přijíti úplně z rovnováhy. Musíte zcela ujasniti si toto: Žádnému člověku se nechce žiti, musí-li sám sebou pohrdati. Více ještě než pokrmu a nápoje, než vzduchu a slunce, je mu třeba úcty k sobě samému. Pozorujte jenom sami sebe, když vám něco vytýkají, na př. že jste zbabělci, poněvadž jste řekli lež. Jak tu před sebou se namáháte, abyste se očistili a lež omluvili a sobě namluvili, že to nebyla zbabělost, nýbrž ohled na někoho nebo na něco — jenom ne zbabělost. Představte si nyní, že dobrý přítel nebo bratr vás přece několikrát zastihl při lži ze zbabělosti a chtěl by vás od toho osvoboditi. Jak by to musel navléci, aby vás získal a přece ničeho nezamlčel? Nu, musil by to říci tak, abyste nepozbyli úcty k sobě samým. Za to, že vám musí ubrati kousek vážnosti na jednom místě, za to v celku musí vám dáti tím více, musí vás dvojnásob povzbuditi, ale ne zkrušiti. Musil by tedy asi takto mluvit: „Radoval jsem se už často z toho, že je v tobě velký kus statečnosti, že snášíš bolesti a nedbáš nebezpečí. Velmi si toho vážím. Ale proto jistě mi nezazlíš, když tě upozorním, že v jednom malém bodu jsi ještě poněkud nedbalý a dopouštíš se něčeho, co

pochází z pouhého strachu před nepříjemnostmi. Jsem jist, když si to jen úplně ujasníš a spatříš, že vězí ve tvém jednání skutečně něco zbabělého, že tvá krásná statečnost ihned se objeví a nestrpí, aby do tvé povahy na nestřeženém místě vloudila se nějaká slabost, není-liž pravda?“

Vidíte, co tímto příkladem chci ukázat, a můžete si to zapamatovati i pro výchovu svých mladších sourozenců; neútočte hned nejsilnějšími slovy „nestydíš se“ „hanba“, nýbrž naopak, hodně jej musíte vzpřímit a povzbuzovati a ukazovati, že mají dobré, úctyhodné vlastnosti, jež jim usnadní chybu přemoci.

Tak na příklad také, když někomu vytýkáme nedostatek jemnosti nebo jeho bezohlednost. Nikdo nechce býti nevzdělaným a považovati sebe za nevzdělaného, a když ho upřílišněným a pohrdavým tónem upozorňujeme na jeho chybu, hned pilně ze všech koutků svého nitra vyškrabe vzpomínky na jemné a pozorné jednání, jež někde a někdy osvědčil a přehlazuje tím výtku, neboť veškerá jeho hrdost a radost záleží v tom, že sebe nepovažuje za klacka. Je-li tedy nutno, upozorniti ho na menší nebo větší nedbalost nebo beztaktnost, musíme mu ponížení a znechucení ihned nahraditi tím větší dávkou důvěry v sebe a vážnosti k sobě a řekneme mu na př., že bychom člověku méně jemnému ničeho nevytýkali — a právě proto, že podal už často tak zvláštní důkazy jemnosti a pozornosti, chceme ho upozorniti jenom na nějakou maličkost, kterou zanedbává atd.

Mohli byste se snad tázati: „Nač třeba tolik se namáhati? Což uškodí člověku někdy pořádná sprcha? Nebyl-li jemný, ať o tom také důkladně se dozví, nebral-li pravdy přesně, netřeba mu to tak nebesky jemně pošeptávati do ucha!“

Námítka zní velmi krásně, ale sem přece se nehodí. Neboť i já jsem přece pro to, aby mu neřest nebo chyba se vši jasností se ukázala. Ale nezáleží jenom na tom, aby někomu něco se ukázalo, nýbrž hlavně záleží na tom, aby to vniklo do srdce a do duše. Jinak pra-

nic neprospěje veškeré ujasňování a křičení. Aby výtka dostala se do srdce, k tomu je třeba dobrotivé spolupřinnosti jeho majitele. Když uzavře svou duši, ani jízdni policie nevynutí si přístupu do ní. Kdo tedy chce vůbec něco pořádit v duši svého bližního a nechce pouze vyzužit se, ten musí už svým tónem se postarat, aby dobrovolně se otevřela. Vedle nepřijemného musí přinést také něco radostného a oživujícího, tak jako hořká pilulka bývá zabalována do sladkého obalu. Proto však nemusí lhát ani pochlebovat, musí toliko s trochou lásky vmyslet se do dobrých vlastností jiného. Nesmí se nikdy zapomenouti, že nestačí upozornit člověka na nějakou slabost; musí se mu, pokud možno, dát také síla a radost, aby slabost svou přemohl. Musí tedy jeho důvěra v sebe býti posílána. Proto právě je největší nelaskavostí a bezmyšlenkovitostí, pronášeti pokárání pokořujícím a snižujícím tónem a užívati zkrušujících výrazů, jež jinému vtiskují pocit, že není vážen a že už ani sám sebe nesmí si vážit.

Tím přicházím k důležitému bodu. Ujasnili jsme si, jak důležité jest člověku, aby si vážil sebe sama, a aby považoval za hodno námahy, pracovat o svém zdokonalení. Úcta k sobě potřebuje nezbytně také úcty od jiných. Není proto nic mylnějšího, než s lidmi, jimž chceme pomoci a je osvobodit od nějakého špatného zvyku, zacházeti tónem hodně pohrdlivým, jako by byli lidmi druhé třídy. Ne, s kým se mluvívá jako s člověkem druhé třídy, ten také jednává jako člověk druhé třídy. V Benátkách byl ve středověku kdysi známý lakomec, nazýval se Šhylok. Každý mu nadával a po něm šlapal. Když mu jednou vytýkali nízké smýšlení, odpověděl: „Nazýváte mne stále psem — a proto také jsem psem.“ To třeba pamatovat si i v nejnepatrnějších případech všedního života. Když rodiče nebo učitelé mnoho kárají vašeho druha nebo bratra, nepomůžete mu, když za ním také ještě zakřiknete „lenochu“ nebo „čuně“. Můžete pozdvihnouti a vzpřímiti ho jenom tehdy, když celým svým chováním a tónem dáte znáti, že víte, že je ještě čímsi lepším než lenochem nebo

čuní, že má také jemné a dobré vlastnosti, pro které ho ctíte a v něho věříte. Mnoho lidí mohlo být zachráněno, když padali hloub a hloub od zlého návyku až ku zločinu, kdyby včas byli našli někoho, jenž by byl v ně věřil a jich si vážil. Byli by pak sami v sebe věřili a sebe si vážili a byli by se uzdravili. Ale bývali příliš a nešetrně kárání i pozbyli veškeré úcty k sobě, proto se jich napomínání netklo. Je jim vše lhostejno. Jsou jako nemocní na úbytě, těm už nepomůže jedění; tělo nemá síly spracovati jídlo ku výživě těla.

Jsou lidé, kteří vypalují hned nejtěžší střelbu a pro chyby jiných volávají hned nejtvrďší slova a pak říkají: třeba přece věci nazývají pravým jménem. Jako by nejhrubší jméno bylo vždy nejsprávnější, a jako by bylo možno nitro bližního vždy prohlédnouti a věděti, co ho k skutku přimělo. Přísným k sobě, mírným k jiným, toť krásné heslo životní!

Veledůležitě pro hudební soulad jest také, abychom kárajíce, byli prosti všelikého vynášení sebe, neboť nic tak nedráždí pokáraného a nezatvrzuje, jako když jiný chytá se jeho chyby, aby sám se nafoukl na hrdinu ctností. Tu odpovídá hned právem: „Chyť se jenom napřed za svůj vlastní nos“ — a vzpomeňte si na slova Kristova o člověku, jenž vidí třísku v oku bratra, ale klády v oku vlastním nevidí. Mnohdy bývá ovšem zcela dobré, že skvrnu na kabátě nebo na povaze bratrově uvidíme snáze než na sobě. Možno takto vzájemně dobře si vypomáhati. Ale zdůrazněno musí býti slovo „vzájemně“ — a když stále na to myslíme, jak nezbytna jest právě tato vzájemnost, pak uhodneme již pravý tón. Mohli bychom přátelskou radu začítí na př. tím, že řekneme: „Vím, že i já mám své velké chyby, dokonce horší než ty, a mohu ve mnohém velmi mnoho naučiti se od tebe, na př. obdivuji tolik tvou lásku k pořádku a přesnost — ale“ Nezáleží vždy na tom, abychom to do slova řekli, avšak musíme aspoň hluboce cítiti, že nemáme žádné příčiny vyvyšovati se, pak vpadneme už sami beze všeho do pravého tónu.

Vidíte tedy, kolik štěstí a neštěstí závisí na tónu,

kterým mluvíme o špatných a nepřijemných vlastnostech svých bližních a vidíte také, že tomuto umění tónů se naučíme hlavně tím, že pozorujeme na sobě, kdy pokárání na nás účinkuje a kdy ne, a že potom řídíme se dle příkazu: „Jak ty nechceš, aby bylo mluveno s tebou, tak nemluv ani ty s jiným.“

Ovšem tím, že víme přesně, jaká má být „tonina“, nedosáhneme vždycky, aby bližní skutečně byl pohnut a nabyt rozumu. Člověk má se zvířetem společný mocný pud k obraně: když něco zuřivého zasáhne v jeho život, žene ho to mocně, aby vyřtil se na vše, co jej ruší, zaplašil to a zahnal hlasitým a hrozivým křikem a svašťováním čela. Odtud také, že lidé mají vždy takovou potřebu odrážejících, obranných slov, vyruší-li je někdo v jejich chybách — to v nich ozývá se zvíře. Abychom toto zvíře trochu okrášlili, mluvíme o „šlechtném hněvu“ — ale věřte mi, šlechtné jest jenom to, co pochází z říše lásky; hněv vychází však z říše, kde krocán hudruje, býk řve a kočky prskají — nenamlouvejme si proto nic jiného. A pozoruhodno jest, že hněv považujeme jen tehdy za šlechtný, když sami se rozvzteklíme — ale když se „šlechtným hněvem“ jiní jdou na nás, říkáme, že jsou hrubí a že se sebevýchovou jsou na křížku.

Je dobře, uvědomiti si to, pak staneme se nedůvěřivějšími vůči pyšnému nafukování se, jímž hned bráníme se, proti cizím chybám a pokleskům a zatoužíme z říše zvířat povznést se do říše lidskosti — a lidskost to je pomáhati a slitovávati se a vzpomínati skromně na pomoc a slitování, jež nám samým cestu životem usnadnilo a když jsme klopýtali, nás podepřelo a povzbudilo.

Nyní víte všechno, nač třeba mysliti, abychom uhořdili na pravý tón, chceme-li bližního osvobodit od po-blouzení a tvrdošijnosti a víte nyní také, proč v podobných případech pravý tón je tak nesnadný a proč v tomto oboru je tak málo skutečných mistrů.

14. LIDÉ NEPŘÍJEMNÍ.

Nedávno se mne tázal hoch, co vlastně činiti, když přijde nemilá návštěva. Projevit návštěvníkům radost, že přišli, bylo by přece lži a přetvářkou — ale zase také je nemožno zvolati: „ale pro pána krále, už jste tady zas, což není před vámi člověk nikdy jist? Vždyť už dávno jste mohli poznat, že vás ani vidět nemohu!“

Dal jsem hochu tuto odpověď: jistotně nesmíme pokrytecky vyjádřovat potěšení, jehož necítíme. Ale přemýšlíme-li poněkud, dospějeme snad k tomu, že návštěvu nemilého člověka naučíme se považovat za cosi potěšitelného — a nebudem se muset nutit do laskavosti. Mínilm to takto: Přemýšlejte někdy o tom, jak smutný to úděl, býti nepříjemným člověkem, totiž zděditi nebo navyknouti si vlastnosti, které jiným lidem jsou k nevystání. Kdo už zkusil, že jiní na něj se těšívali, když má přijíti, měl by dáti si otázku: ale což, kdyby všichni se rozutkali, když přijdu nebo hrozně láteřili a hromovali a potom otvírali mi dvěře s líčnou laskavostí? Takové pomyšlení je jako hrozný sen, není-li pravda? Je jisto, že návštěvníci ještě více se roztrpčí a znechutí, zpozorují-li cosi podobného. Co asi bylo první příčinou jejich neutěšeného bytí? Snad neutěšené mládí, že neměli domova a lásky, snad těžké přihody a sklamaní! Uvažujeme-li o tom, zmocní se nás soucit a téměř jakýsi stud nad nezaslouženým štěstím vlastním — nemilí návštěvníci stanou se nám najednou milými, poněvadž nás cosi nutká, napravit jim něco z toho, co život opomenul a zkusiti, zdali nevězí v neúhledné skořápce přece jenom ušlechtilé jádro. Je sice mnohem snáze přijímati milé návštěvy — ale právě to mělo by nám býti lákadlem, zkusiti svou sílu na nepříjemném a dáti si práci, přinutiti své nepatrné já, jeho nechut a choutky do služeb lásky. A prospěje nám to na celý život. Neboť člověk nikdy nebývá s to, aby svoje okolí vybral si dle své chuti a lidé mu nejbližší a nejdůvěrnější mívají často vlastnosti, které vyžadují mnoho trpělivosti a sebevlády.

Nevěříš mi, že s takovou pak už není třeba nu-

titi se, abychom návštěvníky přijímali s tváří poctivě laskavou?

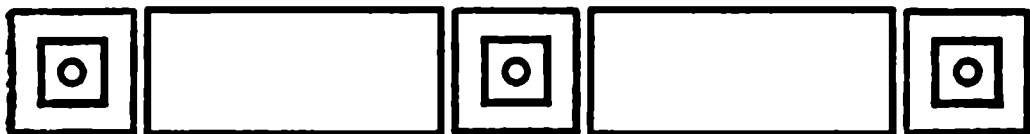
Povím ti starou legendu, jež ti krásně znázorní všechno, co jsem řekl:

Za letní noci šel světec na opuštěný hřbitov, modlit se za zapomenuté nebožtíky. Hodina mījela za hodinou a světec se modlil stále vroucněji. Když o půlnoci světlo měsíce oblilo staré kříže a okna v domech vesnických dávno potemněla a on samotný bděl za mrtvé — vcházel z nenadání hřbitovními vraty zástup andělů. Bílé řízy třpytily se světlem měsíce a udivený světec s nich nespouštěl oči, když se zastavili před zapadlým, mechem porostlým pomníkem a okuřovali kadidelnicemi, jakoby stáli u hrobu světce — žádné pozemské kadidlo nevonělo nikdy lsběžněji. Potom se brali hroby dále a pálili kadidlo u dřevěného kříže bez nápisu. Potom přišli ku zdi hřbitovni, kde bujely kopřivy a kde po náhrobcích nebylo ani památky, hluboce se poklonili a vysýlali celé mraky kouře k nebesům; šli potom ještě ku třem nebo čtyřem zapomenutým hrobům — a odešli tak tiše jak přišli . . .

Podívej se; andělé modlí se u hrobů zapomenutých nebožtíků a my živí lidé měli bychom chladně mījeti lidi za živa zapomenuté a odstrčené a měli bychom od nich nelibě se odvracetí a mluvití s nimi chladně? Neměli bychom spíše pokleknoutí před veškerými pošlapanými květy jejich života a dopřátí jim ze svého štěstí aspoň drobet lásky — a nebudou nám už nemilí.

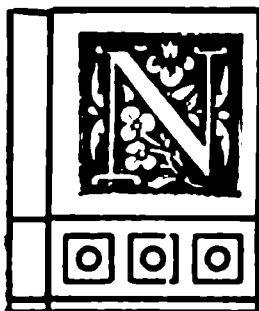
Kdo na to se nevzmůže, může se mu státí, že místa se zamění a ani nezpozoruje, že sám stane se „nemilým návštěvníkem“ a svým bližním bude k nevystání.

RODIČE A DĚTI.

1. ZPŮSOBY A CHOVÁNÍ.

EMÁ kouska způsobů“ říkává se o lidech hodně neohrabaných. Nač je však třeba způsobů? Přece stále se říkává: hlavní věc je obsah a zevní forma je vlastně cosi zcela bezcenného, ba mnohdy také škodlivého, poněvadž přelhává vnitřní prázdnotu.

Pamatujete se ještě na rozmluvu o čistotnosti? Právili jsme, že čistotnost je jistě také věc zevnější, ale že tohoto zevnějšího prostředku můžeme upotřebit aby-
chom vyjádřili něco vnitřního — totiž touhu po bezeskrvné čistotě srdce. A že zevnější čistotnost je také pomocnicí vnitřní čistoty. Básník praví:

Čistu vždy měj robu svou,
čisto v tváři, na rukou,
šaty prosty výstroje,
prost buď špíny na rukou!
Synu, zevní čistota
vnitřní vždy jest zárukou.

Co by byl člověk, kdyby neměl daru, to, co cítí a po čem touží, projevovat také zevně a očima i ušima okouzlovat se a posilovat tím, co žije neviditelně v temných hlubinách duše? Kdybychom nemluvili a nepsali, nezpívali, nebásnili a nemalovali — neměli strun ani houslí — jak chudě a němě bychom živořili. Usnul by

také náš vnitřní život, protože bychom ho nemohli sdílet! Neboť sdílet své nitro a projevovat na venek, to není prázdná forma, nýbrž tím ožívuje se a posiluje vnitřní život sám.

Dovedete si na př. představit, aby někdo se modlil a měl ruce v kapsách kalhot? Vždyť by se mohlo také zde říci: co záleží na formě a zevnějším chování, hlavní věc je, cítit se skutečně pobožným a vážným? A přece záleží na formě, neboť formou a zevním chováním posilní se a zabezpečí také zbožnost vnitřní.

Znám mnoho lidí, že ze srdce váží si otce nebo matky — ale neprojevují toho zevnějším chováním. Mluvívali s nimi nedbale jako se soudruhy, roztahují se před nimi na židličkách a pohovkách, pozdravují, aby se neřeklo, neskromně jim odmítají — slovem, necítí potřeby, mltí pro svou uctivost formu a výraz. Každá pěnkava na buku dovede vyjádřit, co hýbá jí nitrem — oni však nechávají to pro sebe. A přece každý člověk, i když neumí malovat, ani hrát, ani sochařit, ani básnit, může být velkým umělcem, kdyby jenom ušlechtilými způsoby chtěl projevovat všechno, co vnímá a cítí — a sám si tyto způsoby také našel.

Kdo na př. ctí otce, měl by, když odpovídá nebo odporuje, najít si tón, plný pokory a skromnosti, aby dojímal jako dojímá na př. leckterá píseň národní, o níž se říká: vyjadřuje jednoduché cítění tak dokonale, že se až zdá, jako bychom toto cítění seznali teprve touto písní. Aby syn vstal, když otec s ním mluví stoje, to zdá se dnes už dávno z módy, za to však rozmohla se všude ledabylost až k neuvěření — a přece jak velice uctí syn sama sebe, zavede-li opět onen zvyk a bude jej zachovávat. Nemluvit, mluví-li otec a neskákati mu do řeči, celým zevnějším chováním projevovat mu úctu, všechny tyto způsoby by měly být pravou rozkoší tomu, kdo má jenom poněkud nadání umělecké.

Dříve mlívali mnohem více krásných způsobů — nyní jsme schudli docela. Každou pitomost hned malují, spisují, a zhudebňují — ale stále ubývá jemného výrazu nejkrásnějším a nejbohatším pocitem, totiž ucti-

vosti k matce. U Arabů musí syn sezout obuv, než vejde k matce — je to velmi krásný obyčej, poněvadž vyjadřuje: abychom k matce nevnášeli ničeho z ulice, že je posvátna půda, na níž mešká, že chceme u ní chodit tiše a skromně. U nás však syn mnohdy ani si nevzpomene, aby přede dveřmi aspoň pořádně obuv si očistil a nevnášel do pokoje matčina kde jakou šplnu. Je to uctivost? Kdo venku očistí si pěkně obuv, než vejde k matce, z touhy, aby ušlechtilé projevil, co cítí v srdci a nedupá, nýbrž našlapuje tiše a skromně, zbásnil báseň, vlil do viditelných forem něco neviditelného — je umělec.

Dalo by se zde uvést ještě mnoho příkladů. Jsou na př. lidé, kteří smýšlejí velmi dobře a srdce by rozdělili — ale nemají způsobů a jsou jako lidé, kteří neumějí psát ani mluvit. Mluví-li s nimi někdo, zrají do stropu nebo zevlují z okna, houpají se na židli nebo listují ve Světozoru. K zevnějším způsobům laskavosti patří však také, projevovati jiným pozornost a účast pohledy, postojem a posuňky. Býti příliš hřmotný a vyprávěti stále o sobě je také nezpůsobno — neboť takto neprojeví se pocity, jak málo jsme sami a jak mnoho máme k poděkování jiným. Ovšem že je také mnoho lidí, kteří svým celým chováním nechtějí než vyjádřiti, že považují sebe za div přírody.

Veškerá tak zvaná zdvořilost nebudiž než ušlechtilý a lbezný výraz smýšlení. Zde totéž můžeme pozorovati jako u čistotnosti: Krásné zevnější návyky oživují a utvrzují také naše pocity vnitřní: kdo na př. uvykne jednati si s lidmi laskavě a skromně, ochota a dobrota tak jej podnítlí, vzpruží, že bude laskavý i ve styku s lidmi, kteří jsou mu skutečně nepříjemní. Myslívalo se, že je pokrytectví, býti laskavý, když nemůžeme někoho vystát — to je však úplně nesprávné: nikoliv, forma laskavosti je výrazem toho, co je v nás nejlepšího a nej-laskavějšího, pomáhá nám překonávat chvíle, kdy v nás vnitřní člověk není na své výši — tak jako umění nás rozveseluje v zachmuřených dobách.

Slyšel jsem kdysi o malíři, jenž nechtěl prodat svých obrazů, ačkoliv mu za ně nabízeli mnoho peněz. Byly mu proto tak milé, že některé jeho city vyjadřovaly tak dokonale, že v něm opět oživovaly, kdykoliv na obrazy se zadíval. Proto je měl všechny rozestaveny kolem sebe — zde svítání v Alpách, tu zase matku se spícím nemluvnětem, tam výjev z kostela.

Kdo si našel ušlechtilé způsoby, aby vyjadřoval své nejmilejší pocity a dával jim viditelné bytí, ten od nich už neupustí. Budou mu tak drahé, jako obrazy onomu malíři, poněvadž jej budou neustále pamatovati na nejlepší jeho city a projevovati je ve světě viditelném — takže bude žít svůj život dvakrát — jednou uvnitř v srdci a jednou ve viditelných návycích životních.

2. MATKA A DCERA.

V elektrickém voze pouliční dráhy viděl jsem kdysi tento výjev: v městě známá a proslavená herečka seděla s matkou, která k ní přijela na několik dní návštěvou. Matka neměla bohužel dobré výchovy a byla k tomu ještě velmi nervósní; zraky všech jedoucích upoutala na sebe tím, že neustále hlasitě a netrpělivě mluvila a zlobně plísnila dospělou dceru. Místo aby dcera také se roztrpčila, jak často se přiházívá a řekla na př.: „maminko konečně už jednou přestaň“ atd. dala spolecestujícím představení, které mělo na obecnostvo větší účinek, než veškeré její úspěchy divadelní. Zůstala zosobněnou laskavostí a uctivostí, na každou prudkou otázku odpovídala s nejněžnější pozorností, neustále matku uklidňovala, nemajíc v hlase ani v duši ani nejmenší zlosti — a toto divadlo měli cestující celých 10 minut. Když obě vystupovaly měl každý z cestujících pocit, jakoby dceři vlastně měl býti podán věnec a měla býti třikráte vyvolána. To by však bylo urazilo matku a vůz tak dlouho nestál.

3. MATKA.

Většina vás zná asi sixtínskou Madonnu od Rafaela. Povězte mi: jsou takové ženy ve skutečnosti? Asi ne.

Ale jak mohl Rafael vytvořit takový obraz, není-li na světě žen, jako je Madonna? Sám kdysi vyprávěl, jak jeho obraz povstal. Pozoroval mnoho žen, v každé našel nějakou krásu, a sebrav všechno, jako sbírá včela med, nanesl na plátno nádherný obraz. Tu vidíte, že velebnost a čistota není ze vzduchu, nýbrž ze skutečného života. Nejvyšší čistotě Madonny nelze přirovnávat žádné pozemské ženy — a přece v každé matce, která sklání se nad dítětem, je cosi svatého a nebeského — musíme to jenom umět uvidět. Většina lidí toho nevidí, poněvadž matka vypadá snad choře nebo unaveně, nebo má mozolovité ruce a ustaraný hrubý obličej, nebo bývá mnohdy popudlivá a mrzuta samou starostí a únavou. Proto nevidí na ní svatozáře. Veliký umělec však vidí více než ostatní lidé — a takový umělec byl Rafael. Díváte-li se pouze na krásnou jeho malbu, nenaučíte se od něho mnoho. Nejkrásnější, co nám umělec dává, jest, abychom naučili se viděti jemněji a dále. Pozorovavše Madonnu, musíte na svoji matku hleděti docela jinýma očima. Pozorujte její obličej, když večer sklání se nad lůžkem vaším nebo vašich sourozenců, nebo když vás ošetřuje, jste-li nemocni. Zda uvidíte svatozář na jejím čele? Není to skutečná svatozář, ale v obličejí jejím je výraz tolik nebeský proto, že v tom okamžiku nemyslí ani trochu na sebe. A čím méně člověk myslí na sebe, tím více vyhlíží, jakoby už ani nežil na zemi. Proto se také pravívá: moje matka je anděl.

Vím, že je mnoho matek, které nejsou anděly, a že mnoho dobrých matek má slabosti, bývají prchlívy a popudlivy a zacházejí potom s dětmi nespravedlivě. Ale myslíte, že Rafael toho nevěděl a neviděl? Ale viděl dál za to všechno, viděl probdělé noci, strach a bídu, a když myslil na nesmírnou náplň lásky a něžnosti, vlíbanou tisícerymi a tisícerymi matkami na celém světě spícím dítětem každého dne a každé noci — tu zdála se mu vznešenost mateřskosti tak veliká, že ustupovalo z ní všechno, co bylo na matekách nedokonalého a paprsek této vznešenosti dopadá také na matky, které jsou

chudý na sílu lásky a obětavosti. Proto pravím: kdo z vás považuje matku za posvátnou, a chová se k ní vždy skromně a s láskou i kdyby byla sebe mrzutější nebo popudlivější a sebe prchlivější — je umělec z milosti Boží, neboť jeho oči vidí skrze veškeru pozemskou nedokonalost to, co je na matce velkého a svatého. Kdo je vždycky k matce jemný a rytířský a chová se k ní jako ke královně — hned o něm vím, že má oči Rafaelovy — ví, co je matka. Slyšel jsem kdysi o muži, jenž měl matku tak divokou a nevázanou, jako bývají v pohádkách dračice, a zacházel s ní přece něžně jako anděl a choval se uctivě jako ke kněžně. Když se ho tázali, proč jí nezakřikne tímtež tónem, odpověděl: nedovedu toho, každá matka, která chovávala na rukou dítě, je mi posvátna — je člověkem, který oblekl svaté roucho, a proto před ní budu se skláněti, dokud budu na světě.

Vidávám tak často, když dorostou synové a dcery, že začínají znenáhla býti netrpělivi a neskromni k matce. Když se jim to vytyká, říkávají: „vždyť maminka je sama vinna; neustále nás plísnila a je netrpělivá a prchlivá k nám.“ Ano, ale proč se stala popudlivou a nervósní? Vzpomeňte si jenom, jak býváte nakvašeni a kousaví, když jste jen jedinou noc špatně přespali? A kolik nocí nespala vaše matka pro vás? Nemyslím pouze noci, když jste stonali, nýbrž také noci, jež nemohla spáti trápením a starostmi nad vašimi chybami? A víte vůbec, kolik měla ještě krom toho starostí a trampot, o kterých se dozvíte až později nebo snad ani nedozvíte? Celý rok by musila spáti, dnem i nocí, aby dohonila, co probděla pro vás. Poněvadž na to neměla kdy, seslábly jí čivy, a jsou nyní ukvapeny a popudlivy. Kdo z vás je však pamětliv toho, že pozbyla zdraví pro vás, musí pokaždé zapýřiti se až po uši, když jí odpověděl hrubě a neuctivě.

4. KDYŽ OTEC KLOPÝTÁ.

Čti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře ti bylo na zemi, přikazuje 4. přikázání. Už jste však bohužel asi slyšeli nebo viděli, že nebývali

všichni otcové takoví, jak je popisují v dětských čítankách; jsou také otcové tvrdí a nelaskaví, kteří bijí ženu i děti, propijí, co vydělají za týden, ba mnohdy také to, co vydělá matka — a jsou také otcové, kteří sedí ve vězení pro přestupek nebo zločin. Před 3. roky jsem sám měl ve třídě hochu, jehož otec byl pro krádež ve vězení, ubohému hochu nebylo ovšem snadno, ctíti svého otce. Proto jsem dal také ve škole otázku: může dítě vůbec ctíti a milovati otce, který sedí ve vězení? Chvilí bylo ve třídě jako v hrobě — potom se hlásila dcera dělníka a pravila: „ano, neboť pak teprve by se zatvrdil, kdybychom jej opustili také my.“ Myslím, že to byla jediné správná odpověď. Nejsou svěřeny toliko děti otcí, také otec je svěřen dítkám. Žádný člověk na světě není ztracen, dokud má někoho, jenž věří v to, co v něm je dobrého. Byl jsem kdysi v Novém Yorku přítomen nedělní pobožnosti ve veliké škole a děti na začátku říkaly slavnostně slova: „V každém člověku, který přichází na svět, jest světlo.“ Ano, světlo jest také v člověku, který zdá se všecek zatemněn poblouzením a vinou, ale uvidí je pouze ti, kteří jej milují a v něho věří, zřídka světlo ono uvidí státní zástupce, soudce a žalávník, nejčastěji je vidí jeho děti, vlastní děti. Snad věděl také o tom, jak smutné měl mládí, jak záhy mu zemřela matka, jak blázně se protloukal životem, jak často vzdychával si v noci, a proto je jim posvátný a úcty hodný ve svém neštěstí. Znal jsem muže, který vždycky smekával, kdykoliv setkal se s povozem, ve kterém odváželi zatčeného a říkával: „všichni jsme vinni, když někdo musí do vězení: je dosud ve světě příliš mnoho nelásky, příliš málo bratrské pomoci, příliš málo slitování a proto je velmi snadno sejít s pravé cesty.“

Dítka, bohužel víte také, že otec přichází mnohdy večer domů opilý, jsou tu děti na to, aby svým otcem pohrdaly? Jistě že ne. Myslete si otce, který jsa dítkem, nešťastně upadl a z toho má nyní jednu nohu slabou a zmrzačenou, ačkoliv toho z venku nevidět, a má proto chůzi velmi směšnou a nedůstojnou, takže děti na ulici se mu smějí, myslíte, že bude směšným také svým

dětem? Proč asi ne? Poněvadž vědl o skryté slabosti jeho nohy a vědl, jak si ji uhnal. Zrovna tak má se věc, když otec pije. Děti snad vědl, že tuto slabost zdědil, nebo že mu těžká choroba ochromila vůli, když byl ještě dítětem. Nebo znají jinou příčinu pijanství. Byl kdysi farář, který když slyšel o pijácích, vždycky říkával: „rád bych věděl, co v tom vězí, proč asi ten člověk pije?“ A téměř vždycky objevil, že se opíjeli, buďto aby zapomněli na poblouzení, nebo že neměli pražádné radosti z práce a málo vydělávali, nebo že je užlraly jiné trampoty a nebylo lepších zříděl, z kterých by se rozveselili. Jistě že nelze pijanství okrášlovat — vždyť ponízuje a je ošklivo — ale kdo nepřemýšlí, proč lidé stávají se pijáky, nenajde pravého léku na pijanství. Proto nepohrdejme bezmyšlenkově nikým, kdo je oddán pití, nejméně už, je-li s námi zpřízněn a známe jeho život i srdce. Pohrdáním by jenom tím více zpustnul. Vídával jsem častěji ve čtvrtích, obývaných chudinou, jak ženy zoufale pokoušely se dostatí své muže večer z putyky — mnohdy pláčem, mnohdy nadávkami. Na to ovšem děti nejsou, ale mohou jinak dostatí otce z putyky, budou-li jej milovati a ctíti: uvidí-li otec, že jiní mají k němu úctu, snad bude také sám sebe více si vážití a zakládati si na sobě. Také mohou děti velmi přispívatí k tomu, aby otci domov více se zalíbil než hostinec. Zním 11 letou dcerušku dělníkovu, která se naučila hrát na citeru, aby otec měl večer nějaké potěšení. Když na citeru začínala skřipat, tu otec teprve utíkával do hostince, potom však hrávala snivé písně národní a otec sedával a pokuřoval, a když zíral do modravých kotoučů dýmu a tiše přizvukoval, tu mu v srdci roztávaly tak mnohé city, které už po léta spaly.

A myslíte vůbec, že jsou vždycky hrozně k politování všechny dítky, které doma nemají všechno krásné a mají neštěstí s rodiči a nemají dobrého příkladu? Jistě je mi ich líto, neboť přijdou o mnoho dobrého, ale za to mají něco tak velikého, že člověku až srdce tluče, když na to pomyslí: mohou ukázati, co láska skutečně je a co všechno láska dovede. Kdežto jiné dítky jenom berou,

mohou ony dávat. Rychlýma nohama, něžnýma rukama a laskavým hlasem mohou býti otci anděly strážnými, a kdyby i nebyly vyslyšeny a stihlo je velké neštěstí, pak ať si jenom nemyslí, že láska jejich je marna, neboť láska zůstává v srdci toho, který ji rozdává a roste, čím více jí rozdává.

5. UCTIVOST.

Jste právě ve stáří, v němž člověk bývá nesmírně hrdým na svůj krásný mladý rozum, zrovna tak jako bývá o 11. nebo 12. letech hrdým, že má své hodinky a nepotřebuje se už dotazovat dospělých, kolik je hodin. Poznáváte s utajenou radostí, že už rozumíte knihám, které čtou dospělí, ba čtete knihy, kterých vaši rodiče ani neznají a učíte se mnohému, jemuž rodiče se neučili, a to vám stoupá silně do hlavy. Váš rozum zdá se vám jakousi zázračnou svítilnou, která osvětlí i největší temnotu, a kdyby kdo mluvil o tajemstvích, jimž dosud nerozumíte, usmějete se shovívavě a myslíte si: „O nejsme tak hloupí jak se zdáme, v 16. letech možno už rozumět všemu, a mnohé věci jsou nám jasné jako slunce, ačkoliv starým lidem zdají se býti tajemství.“

Jistě že vám nemíním kazit radosti z vašeho rozumu, ale přece bych vám rád dal otázku, která vás učiní snad trochu obezřetnějšími. Nechci vám vnucovat svoje mínění, nýbrž vám pouze něco připomenu, co už asi sami jste zpozorovali. Nepozorovali jste už často, že docela jinak soudíte o určitých věcech v životě, když jste jich zkusili sami na sobě a prožili ve své duši? Dříve jste mysli, mluvili a soudili, že jste pronikli rozumem všechno, co je na nich podstatného: potom však vidíte, že jste byli vlastně docela slepi, než sami jste jich prožili. Myslete si na př., že jste ještě nikdy nebyli těžce nemocni. Přisvědčte mi, že nemáte ani zdání, jak vážně nemocnému je u srdce, jaké má potřeby a jak hledí na chorobu. Byla vám skryta velká část lidského osudu, třebaže jste měli nejskvostnější rozum na světě.

Nebo si pomyslete, že jste dosud mívali vždy štěstí

a úspěchy, že vás zahrnovala láska, přátelství a bohatství, a máte nadání k učení i práci, co víte tu o neštěstí, osamělosti a chudobě, a jak byste mohli jenom pochopiti, jak je lidem nenadaným a slabým a jakých povzbuzení potřebují?

Představte si, že by někdo napsal knihu, jak těšiti lidi, když jim někdo umře, ačkoliv nikdy neprožil beznadějně osamělosti po úmrtí drahé bytosti, a nezná výčitek, jež člověka dnem i noci sužují, že zemřelého dosti nemiloval a neulehčoval mu života, myslíte, že takový spisovatel rozumí tomu, co píše, a že dovede skutečně potěšiti? Nikoliv, a právem by se o něm řeklo, že mluví jako slepý o barvách. Co napíše, je pouze vybledlý náčrtek života bez barev. Barvy dává teprve vlastní prožití a vnitřní zkušenost, ty podávají zároveň také vlastní obsah života.

Tyto příklady daly by se ještě všelijak doplnit, ale už i tak z nich asi poznáváte, na kterou pravdu vás upozorňuji: že pouhý rozum nám nepraví ničeho o tom, co je nejdůležitějšího a nejpotřebnějšího, totiž o vnitřním životě a vnitřních událostech našich bližních. Pravím: co je nejdůležitějšího a nejpotřebnějšího, neboť náš pokoj a štěstí na zemi závisí daleko více na poznání duší lidských, než na poznání přírody; neboť v první řadě žijeme s lidmi a teprve v druhé řadě se zvířaty, stromy a nerosty.

Co tedy z toho všeho následuje? Především poznání, že o tomto nejdůležitějším dostane se nám nejvíce světla od lidí, kteří v životě prožili a přetrpěli nejhojnější a nejhlubší zkušenosti. Kdo to pochopil, pocítí velikou skromnost; nerozumí už dřívější pýše svého rozumu, vidí najednou jasně, jak málo mládež rozumí životu, poněvadž nemá velikých zkušeností životních, a toto nové poznání nejlépe projeví se tím, co nazýváme uctivostí — uctivostí, již nazval Goethe, člověk tolik svobodný a veliký, „nejdůležitější součástíkou pravého vzdělání.“ Kdo je pln uctivosti, osvědčuje, že je člověk opravdu vědoucí, že zná zdroje veškeré moudrosti a veškerého porozumění a že nepřeceňuje schopností svého

rozumu. Uctivost je znamení, že člověk již má svoje zkušenosti životní, a nedostatek uctivosti u mladých lidí je vždy opravdu trapný důkaz dětinské nevědomosti. Nejprvnější a nejkrásnější důkaz pravého vzdělání je, že mladý člověk prokazuje svým rodičům neomezenou uctivost v řeči i chování: tím osvědčuje, že rozumí důležitosti vyšších zkušeností životních, že těmto zkušenostem prokazuje uctivost dobrovolně, že tím uctívá sebe a dává si vysvědčení zralosti.

Snad mi zde dáte otázku, zda veškeré znalosti životní nabýváme skutečně toliko vlastním prožitím: vždyť ani sám Kristus všeho se nedožil, nebyl na př. ženat a neměl dětí, a s takovou by tedy nebyl poznal veliké části lidského cítění. A přece Jemu přisuzuje se svrchovaná moudrost. Na to odpovídám: mimo zkušenost jest ovšem ještě jiný zdroj znalosti duší i života, totiž hluboký soucit, který otevírá oči, ale takového věsteckého soucitu nemá ještě mládež, nabýváme ho teprve utrpením a odříkáním a velkým sebezpřemáháním. Mládež bývá příliš prostoupena a příliš zaměstnána sama sebou a pro druhé nezbývá jí tolik cítění a přemýšlení, aby skutečně cele vmyslila se do cizího života. Velcí umělci to dovedou ve chvílích nadšeného tvoření, když jsou takřka „mimo sebe“ a Kristus to dovedl, poněvadž v Něm nebylo sobeckosti. Vidíte také zde, jak pouhý rozum je nedostatečný, aby nám dal vědění, jež se nás nejvíce týká — vědění o bližních — a jak uctivost a nejhlubší skromnost je jedině správným výrazem pro naši krátkozrakost a omezenost. Pouze ten je člověk v pravdě vzdělaný, kdo má na tváři vyznání: „Jak málo jsem a vím sám sebou, jak žítím po pomoci ctihodné zkušenosti a po světle genia!“

„Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře ti bylo na zemi“ stojí v bibli. Žádné přikázání nemá této přípovědi. Má to hluboký smysl. Neboť uctivost je veliká síla, která veškeré kalichy naší duše otevírá svaté moudrosti, stojící výše než moudrost naší hlavy, takže kdo v sobě nepěstí uctivosti, kdo se přeceňuje a vše ví lépe než ostatní, zastavuje se ve vzrůstu,

zakrňuje a usychá uvnitř a život jej rozdrtil. Zatarasil si cestu ku pravé vědě životní: cestu uctivosti před minulostí, před poklady zkušeností životních, jež na nás došly ze života a utrpení největších trpitelů. A pouze na této cestě nabýváme pravého vědění a pravého zraku, jímž můžeme pracovati o své budoucnosti, o svém pokroku.

6. MRÁZ PADAL ZA JARNÍ NOCI.

Znáte snad píseň:

Mráz padal za jarní za noci
a na utlé květy macešek pad'
a ony zchřadly a zvadly.
A mladý hoch dívku kdys miloval,
i utekl potají z domova,
však v životě neměl štěstí svém
ni blaha, umřel — v zkáze.

I utekli potají z domova — v tom vězí všechno. Nemohli míti štěstí ani blaha: Neboť bez věrnosti není na světě štěstí a kdo beze slova a bez lásky opustí otce a matku k vůli svým tužbám, nemá požehnání věrnosti, když venku ve světě uzavírá přátelství nebo lásku. Co opomeneme vůči svým rodičům, budeme opomíjeti také vůči jiným; proto stojí v Písmě sv., že požehnání rodičů staví dětem domy — tu není dokonce mýněna jejich přímluva nebo jejich zlato, nýbrž především veliká pravda, že je odsouzen zahynouti v životě, kdo neuměl v žití podřízovat se rodičům s takovou láskou, že umírajíce, loučí se s ním v nejhlubším pokoji, neboť k lidem cizím bude míti ještě méně taktu a méně bude se přemáhat a proto bude žiti a umře bez pokoje a bez klidu. Poměr k rodičům je velkou zkouškou, již si získává člověk vysvědčení zralosti nebo nezralosti pro život a jeho osudy.

Zajisté že mohou nastati případy, kdy dospělé děti nemohou rodičům obětovat své vůle. Ale umře a zahyne, kdo tajně utíká z domu nebo se vzpourou a rozhořčeností. Právě v takových případech musí se přemoci veškerá netrpělivost a co je nezbytno, musí se prosadit nevyčerpatelnou láskou a skromností. Neboť

jíti svou cestou, má syn a dcera právo jenom z nejvyšších a nejčistších úmyslů a přesvědčení — a kde byla by naléhavější příležitost, dokázat čistotu svých nejčistších přesvědčení než při uprošování rodičů.

„Kdo otce i matky neopustí pro mne“ — — pravil Kristus. Ale uvažte dobře, že pravil: „pro mne“. Proto ať 1000krát táže se každý, kdo svou cestou chce jíti proti otci a matce: nastupuji tuto svou cestu skutečně také k vůli Nejvyššímu a nikoliv snad ze svéhlavosti nebo choutky nebo ze sobeckosti? V takových chvílích měl by mladý člověk vážně si nedůvěřovati a pročítati svaté a šlechetné knihy, aby zůstal pevný v lásce a rozlukou od rodičů nepozbyl štěstí ani blaha.

7. DOBROVOLNÁ POSLUŠNOST.

„Dobrovolná poslušnost“ těmito slovy naznačují už předem, že není pouze poslušnost otrocká a poslušnost nedospělých, nýbrž také poslušnost, při které dobrovolně poslouchají lidé svobodní.

Jaké má asi pohnutky člověk, který svou vůli podřizuje jiným?

Nejbližší pohnutka jest asi ta, již jsme zdůrazňovali pod záhlavím „uctivost“: rádi se skláníme větším zkušenostem životním, i když radám a příkazům jejich ještě nerozumíme. Cítíme, že život správně posuzovat může toliko ten, kdo jej prožil, tak jako o cizích plemenech a zemích správně soudit dovede pouze, kdo je procestoval a má osobní dojmy. Skromné poznání mládeže, že je nezralá, je, jak jsme viděli, prvním krokem zralosti a projevuje se dobrovolnou poslušností.

Uvedu ještě jiný důvod, proč náklonnost k dobrovolné poslušnosti často pocítují právě lidé silní a vpravdě svobodní. Důvod tento pochopíte, když si zpřítomníte, co jistě už často jste pozorovali: že lidé, kteří se nápadně šatí a vůbec zdůrazňují a rozhlašují, že jsou samostatní a cosi jiného než jiní — že nebývají vpravdě samostatní. Neboť by toho nepotřebovali vyvěšovat. Zrovna tak nejsou též skutečně silní lidé, bojící se poslouchat proto, aby nepozbyli samostatnosti a nebyli zkráceni se

svým já. Pravá síla a pravé bohatství je v nadbytku — a člověk svou vnitřní samostatnost a nevyčerpatelnou sílu dokáže nejlépe, když klidně poslouchá a slouží: nepotřebuje své síle reklamy ani lomozu svému já, neklade svou samostatnost do věcí zevnějších.

„Jsouc poslušna, cítila se duše moje nejkrásněji svobodnou“ praví Goethova Ifigenie. Co to značí? Může poslušnost stupňovati naši svobodu? Kdo svobodou nerozumí, co dovede každý kůň, totiž vyhazovati kopyty, vzpouzet se a plašit, odpoví na tuto otázku kladně. Skutečně svobodným cítí se člověk teprve tehdy, až je vykoupen z tyranství své sobeckosti. Co z tohoto tyranství pomáhá, osvobozuje ho. A všechno, co jej osvobozuje zevně, ale za to posunuje do středu života a snah jeho já — přes všechno lomození o svobodě nepřinese mu přece nikdy hlubokého oddechu a blaženosti pravé svobody. Mnohý si myslí: uplatnit se je přece jenom nejkrásnější, co může být a přináší hrdý pocit pána. Ale tak smýšlivá dotud, dokud nepozná, co je ještě vyššího, totiž sebepřemáhání. Proto praví Schiller: „Z moci, která víže veškeré bytosti, vysvobodí se člověk, přemáhaje sebe.“ Člověk, přemáhající sebe, je člověk nejsvobodnější! A poněvadž ani hlad ani žízeň tak těžko se nepřekonávají jako vlastní vůle, proto je dobrovolná poslušnost největší vítězství člověka. Zde nejvíce osvobozuje se od sebe samého. Tím stává se poslušnost školou nesobekosti.

Teď snad už porozumíte, proč v řádech skládají slib poslušnosti lidé dospělí a proč v křesťanství vůbec má poslušnost tolikový úkol. Přemoci svou vůli bylo považováno za nejtěžší a nejnezbytnější přípravu nesobekosti a lásky — neboť není velké lásky tam, kde člověk neodřekne se sama sebe, nerozloučí se se svojí vůlí a obětavě neslouží. V mnohých klášteřích středověkých bývaly hotové dostihy v tom, kdo dokáže celý rok poslouchat osobně nemilého představeného a nezareptá. Před poslušností neutíkali, nýbrž jí vyhledávali. Vždyť jí se vzdělávali. Když sv. František z Assisi založil řád a stal se představeným, volal si bratra,

kterému sloužil: chtěl se zapírat, neboť bez zapírání není pokroku lidstva.

Jest také přirozený řád, ve kterém lze dobrovolně poslouchat — v řadě tom jste se zrodili všichni a jste jeho členy; je to rodina. Rodiče vám byli dáni ne pouze proto, aby vás opatrovali, dokud jste nedospělými, nýbrž také proto, abyste za jejich pomoci mohli projít velikou osvobozující školou poslušnosti a naučili se zapírat tam, kde nejobtížněji se zapírá, ve své vlastní vůli. Znal jsem kdysi hochy, kterému všichni druhové záviděli, že měl velmi slabé rodiče, kteří mu dovolovali všechno, takže byl vlastně pánem v domě. Ve skutečnosti mu však nebylo čeho záviděti, neboť propásl v životě nejdůležitější příležitost vzdělat se: přišel o cvičení v poslušnosti, stal se otrokem svéhlavosti, nikdy nedovedl zacházet s lidmi a neměl silné vůle při svých pracích — neboť svéhlavost je pouze křeč ale nikoliv síla vůle: sílu dá pouze překonání sebe. Kdo nemíná poslouchati k vůli rodičům, poslouchej k vůli sobě: čím mu to bude obtížnější a čím více tomu bude se vzpírati samostatnost, tím požehnanějšími budou taková cvičení. Požehnání rodiny spočívá vůbec méně v tom, kolik péče rodina věnuje nám, nýbrž spíše v tom, kolik péče jí věnujeme sami. Tedy méně v tom, co přijímáme, nýbrž v tom, co sami můžeme dávat — a ze všech těchto darů také dárci nejpožehnanější a nejúspěšnější je dobrovolná poslušnost.

Ukáží vám to ještě z jiného hlediska. Povězte, co vlastně znamená věta: „Kdo neumí poslouchati, nedovede ani poroučeti“? Jak to, že poslušnost je průprava poroučení? Nemělo by se míti za to, že poroučeti lze se naučit pouze poroučením a poslušnost že uzpůsobuje leda k plazení? Pomyslište-li na vše, co bylo dosud řečeno, vytušíte si už odpověď: dobrovolná poslušnost je nejsilnější otužování vůle; čím kdo má silnější vůli, tím jistěji povede také vůli jiných, to jest dovede poroučeti bez velikého mluvení a bez křiku. Pravé umění poroučeti je mlčky působiti silnou vůlí na podřízené, na rozdíl od slabochů, kteří třískají a dupají

a nevydávají elektrisující síly a nedostatek vnitřní autority by rádi nahradili zevnějším kommandováním: neumějí opravdu poroučeti, neboť své vůle neotužili cvičeními v sebepřemáhání. To všechno můžete už ve škole pozorovat. Jsou učitelé, ačkoliv jsou docela mladí, přece už na první pohled mají do sebe cosi velikého, takže nikdo ani necekne, i když nemají hole a ve třídě neřadí hlasem hromu. Odkud to? Přece také jenom odtud, že z každé silné vůle přechází velitelský účinek na jiné a donucuje jich, podříditi se, třebaže toho ani nepozorují. Povím vám o tom ještě příklad. Slyšel jsem kdysi o lékaři, který velice úspěšně léčil choroby nervové — úspěchy přivodila hlavně jeho silná vůle, donucující nemocné, aby se vzpamatovali a nepovolovali si. Tento lékař několik dnů v měsíci pravidelně se postíval a na otázku, proč se postí, odpověděl: musím otužovat svou vůli, sice bych pozbyl vlivu na své nemocné. Kdyby míval ve svém domě příležitost k dobrovolné poslušnosti, snad by byl volil toto nejsilnější otužování vůle. Radujte se, že máte k němu dosud příležitost a poslouchajte, dokud můžete — a čím více se vám poroučí, tím ochotněji poslouchajte.

Otcovský dům je každému člověku nejvyšším učilištěm — je nezbytno však vědět, kde a na čem se vzdělávat.

8. SMRTĚ NÁŠ PRÍTEL.

Včera jsem šel vedle obchodu, ve kterém obyčejně nakupuji — přede dveřmi se zastavil pohřební vůz, výkladní okno bylo černě zastřeno a stálo tam: „pro úmrtí zavřeno.“ Domem probíhaly plačící dítky a se všech oken shlížely na ulici soucitné tváře. Zemřela matka. Ještě před dvěma dny jsem ji viděl prodávati v obchodě a teď už měla oči zavřené navždy. Jak hrozně jest asi dítkám, když tak docela neočekávaně od nich odejde pozemská ochránkyně! Ale ještě hrozněji je jistě dětem, jestliže v hloubi srdce musejí si doznati: tak často jsme ji přece zarmucovali a zlobívali a teď toho už nemůžeme napravit. Je pozdě. Bývali jsme nevrli a bručí-

vali a často jsme toho litovali a umiňovali si: Jenom dočkej, později, až budeme ženati, pak ji vezmeme k sobě a budeme opatrovatí jako oko v hlavě.

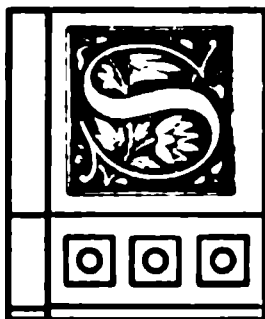
Dítky, viděly jste už staré malby středověké, na kterých byl vyobrazen poslední soud a tresty pekelné? Jednoho na nich pekou, druhého trhají kleštěmi a třetího mrskají pruty. Ale toto všechno není ničím u porovnání s mukami srdce, kterým neujdou lidé, kteří lásku a vděčnost odkládají tak dlouho, až pozbudou těch, které milují a které by rádi obšťastnili. Vidouce pohřeb, nikdy si nemyslyvejte: „co nám do toho? U nás Bohu díky dosud všechno žije“ — nýbrž si vzpomeňte, jak málo času vám zbývá, učiniti a vypověděti veškeru něžnost a lásku, kterou v srdci cítíte. Budete-li na to pamatovati, nebude vám smrt už hrozným strašidlem, nýbrž přítelem, který k nám přichází a praví hlasem hlubokým a vážným: Na spaní budete mlíti dosti kdy v hrobě — nyní žijte a otevřete oči i srdce. „O milujte, dokud milovat můžete!“

ČÍM NÁS ČINÍ NAŠE SKUTKY.

1. BOOMERANG.

SNAD už někdo z vás slyšel o zvláštním šípku australských černochů, vracějícím se ve velkém oblouku k tomu, který jej vymrštil. Ba snad vám někdo takový „boomerang“ dokonce i daroval a rychle jste se schovávali, když jste jej vymrštili a svištěl zpátky na vaši hlavu.

Myslili jste už na to, že můžeme vlastně všechny činy lidské přirovnávat k tomuto australskému šípku? Všechno, co konáme — dobré i zlé — toho nevy-pouštíme navždy od sebe do blankytu nebes a neza-sahujeme toho nebo onoho, nýbrž všechno dopadá dvoj-násobnou tíhou zase zpátky na naši hlavu — i tehdy, když toho hned nepozorujeme. Ba když naše zlé činy náhodou neuškodí tomu, na nějž byly namířeny, nám uškodí tak jistě, jako slunce každého večera ukončuje svou dráhu. Slyšel jsem kdysi, jak hoch s okna jiného hochu „uctil“ nadávkou. Když ho matka okřikla, pravil „Vždyť toho ani neslyšel“. A skutečně neslyšel. Ale nadávající nevěděl, že každá přezdívká je boomerang, který vletí určitě na hlavu toho, který jej vypustil. Kdyby byl při nadávce viděl svůj obličej v zrcadle, byl by hned zvěděl, kde ho šíp poranil. Zakřiknul na hochu „vole“ a sám měl v tu chvíli v obličejí cosi volského,

cosi hrubého, nemotorného a trkavého — a neměl to pouze na chvílku, nýbrž něco z toho pokaždé uvázne na člověku, zrovna tak jako uvázne cosi z každého vroucího slova lásky nebo z každého zbožného slova uctivosti — nebo jako při každém tužení se uvázne cosi síly ve svalech, které jsme protáhli.

Nebo vezměte případ, že oplatíte úder nebo štouchnutí spolužákovo. „Dobře mu tak, však zasloužil, proč začínal“ omlouváte se. Ano, ale zasloužili jste vy, abyste sobě uškodili a dopustili se sprostoty? Úder jeho by vám nebyl uškodil, ale uškodil vám úder, který jste mu oplatili. Byl to boomerang a vrátil se. Nedávám vám příkazů: „Neoplácejte úderu ani štouchnutí“ pouze se vás ptám: rozvážili jste si, že všechno, co činíte, nečiníte pouze jiným, nýbrž také sobě? Je údery oplácet tak důležité, abyste proto stávali se buvoly? Pak by ovšem protivník mohl skutečně jásat jako vítěz. Napřed přivedl z rovnováhy pouze vaše tělo a nyní dokonce také duši, která je přece mnohem silnější než tělo; dosáhl, čeho chtěl: všechno se kácí, jako když spadne v kuželkách „všech devět“. Zůstanete-li pevní a pouze potřesete hlavou, pak vás úder jen ještě více upevní.

Nebo vezměte případ, že byste se dopustili ve škole při zkoušce malého podvodu nebo nepoctivosti. Nikdo toho nezpozoruje a zkoušku si odbudete velice pěkně. Také zde se zase ptám: přes všechnu chytrost jste na něco zapomněli. Zpozoroval to přece kdosi. Totiž vaše duše. Dostala veliký náraz, u mnohých lidí byla první nepoctivost nárazem smrtelným a svedla ku všemu ostatnímu. Přemýšleli jste už o tom, co znamená u lidí ostych před první malou nepoctivostí? Čím je zubům skleň, tím je lidem ostych. Jestliže skleň se sedře, pak nezabrání hnilobě ani kartáčky, ani parátka. Zmizel-li ostych před první malou nesprávností, začíná si člověk vymlouvatí poznenáhla také větší přestupky — nemá už ochrany, pozbyl skleně, je bez obrany vůči tolika jedovatým pokušením, šálícím nás svou svůdností!')

1) Jenom velmi hluboká lítost a velké obrácení může člověku dát novou jistotu v dobrém.

Jako skleň zubní tvoří se ze {zubní kosti, tak také z toho, co je v člověku nejtvrdšího a nejpevnějšího, tvoří se jemný a citlivý ostych před nejmenší nepoctivostí, skleň to, jež jediná je s to, aby zabránila zárodkům hniloby — je to jakás tvrdost člověka k sobě, ku změkčilosti, pohodlnosti a zbabělosti svého nitra — a tuto tvrdost možno přirovnati k hmotě, z níž je utvořena páteř a svobodné a statečné čelo lidské. Buďte tedy pevní a vždycky myslívejte na to, co všechno ve vás natropí nejmenší nepoctivost, i když jí nikdo ani nezpozoruje. — Celý život není než jediná velká zkouška, vážná zkouška a neobstojí, kdo si navykl nepoctivě jednati, a trvale pomáhá leda to, co člověk skutečně jest ve svém nejvnitřnějším jádru. — V této zkoušce vychází na jevo veškero podloudnictví, jehož se člověk dopustil v nejskrytějším koutě a odměňuje se veškerá věrnost a přísnost, již jsme si dobyli nad změkčilostí — neodměňuje se sice zevnějšími znameními, nýbrž klidem srdce, důvěrou bližních a radostným vědomím síly a stálosti.

2. NEÚSLUŽNÝ A LAKOTNÝ.

Je mnoho dětí, řekne-li se jim: „Buďte přece ochotni a úslužni“, si myslí, že tím není míněno než: dejte jablko Petrovi a pijte méně čokolády, aby více zbylo Pavle. A k tomu nemívají zprvu chuti. Práví: „ale nač vždycky myslit na jiné, ať sami se starají, každý je nejbliže sobě, vždyť jiní také shrábnou, co kde dopadnou.“ Láskou a dobrotou představují si děti něco, při čemž k vůli jiným máme ztrátu. Je to pravda? — Jistotně, máme ztrátu. Ale toliko na jedné straně. Na druhé stáváme se tisíckrátě bohatšími. Ne sice na jídlech a pod., však těch beztak už nemáme za několik minut, zmizí v žaludku a chuť na ně se zapomene, ale bohatneme na síle dávatí — dávatí pokaždé to, co nám je nejmilejšího, a tato síla je jistě největším a nejvzácnějším darem lidským, neboť svou přirozeností line člověk ku všemu, co ho baví a těší a bývá otrokem toho, co má. —

Čím více člověk rozdává, tím více zvětšuje a posiluje své srdce. Rozdáváme-li peníze, ubývá jich, rozžehneme-li světlem jiné světlo, neubude plamene i kdybyste ním rozsvítili tisícero svíček, rozdáváme-li lásku, přibývá jí, čím více rozdáváme. — Rozdávání obdaruje proto také toho, kdo rozdává — a ne bez příčiny stojí v bibli: „Blahoslavení milosrdní“. Kdo o to nikdy se nepokusil, nemá o tom ovšem ani ponětí.

3. NEJMENŠÍ KOUSEK.

„Musíš si brávit s talíře pokaždé nejmenší kousek“ pravila matka svému hochu. „Proč to?“, slyšel jsem, jak se tázal. Co byste mu odpověděli? Aby druhým zbylo více? Ano, ale právě toho hoch neuznává. Chutná mu tak výborně, proč by to měl přenechávat jiným? „Kdo spíš přijde, dříve mele“ praví přísloví. Mohlo by se mu snad říci: poněvadž je člověku u srdce volněji a radostněji, když svému bližnímu opatří něco dobrého a nepodrží toho pro sebe. Ale to je radost, na kterou je snad ještě příliš mlád. Na to musí býti duše už zralější a větší. Myslí si: mé největší neštěstí je právě to, že největší kus uloví jiní. Jak tedy lze jej přimět, aby si bral kousek menší?

Řekl bych mu: víš, je pravda, že největší kus chutná nejlépe a může mít radost, kdo se ho zmocní. Ale radost netrvá dlouho. A člověk, který tolik pase po největších kusech a potom hltavě polyká svůj lov, nabývá velmi snadno obličej opičského nebo dravčího. Je, jakoby veliké kusy měly v sobě kouzelný jed a proměňovaly ve zvířata toho, který po nich sáhá — zcela pozvolna, čím více mívá všudy na zřeteli velké kusy. Malé kousky obsahují ale zcela jiné kouzlo: kdo po nich sáhá z opravdové skromnosti, nikoliv, aby se skromným pouze zdál, nabývá kolem očí a úst výrazu, jenž mu dobývá důvěry všude, kde se ukáže. Všimněte si jenom skromných lidí, zda nemám pravdu. Je to tajemství, jehož mnozí neznají, ale kdo je poznal, nesáhá už na velké kusy. — Ví, že zdánlivě trátí, ve skutečnosti ale získává tajemné síly a nabývá líbezného obličej lidského a nikoliv zvířecího.

4. PRESIDENT LINCOLN.

Kdysi vyjel si americký prezident Lincoln koňmo na venkov a uviděl vepře, jak dusí se v bahně a marně se namáhá, aby z něho vybředl. President slezl s koně a vepři pomohl, ovšem že se při tom celý umazal. — Událost se roznesla a kde kdo se divil, jak mohl president tolik se namáhati s vepřem. Tu pravil: „Neučinil jsem toho jenom k vůli vepři, nýbrž také k vůli sobě.“ Co tím mínil? Jistotně to, že když činíme něco dobrého nebo soucitného, netýká se to pouze jiných, nýbrž také nás samých, poněvadž naše síly cvikem se otužují nebo otupují tupostí. „Nenavykni si, vidět živého tvora trpět“, mohlo by se říci lidem. Působí to jako čáry ve starých pohádkách, proměňující lidi v kameny. Žít s lidmi znamená mlti s nimi soucit a kdo nemůže mlti soucitu, nemá také už života. Kdyby byl Lincoln nechal vepře se trápit, byl by hlas soucitu v něm zvykal si na umlčování, tak jako mnohé věci si odvykáme, nedbáme-li jich. Potom byl by snad nechal také černochoy se trápit v bahně bídy a otroctví a nestal se osvoboditelem otroků, neboť při tom byl také všecek poházen špínou a mnohdy málem, že si nezoufal. Kdo chce jenom dobře jísti a po obědě píti kávu, vykouřiti doutník a potom si pěkně zdřimnout, ten musí ovšem odvykati si lásku i soucit, ale bude také jenom ubohým, ubohým člověkem.

5. POKUŠENÍ.

„Pokušení“ je nápis malé povídky Pestalozziho, kterou vám stručně povím, poněvadž potom poznáte ještě zřetelněji, co míním slovy: Co dobrého a správného konáme, nemá ceny pouze pro jiné, nýbrž nejvíce snad pro nás samy — a když toho jiní i nezpozorují, to není ještě důvodem, učiniti něco nepatřičného nebo opomenouti něco dobrého — neboť činy naše neodcházejí od nás beze stopy. Sílme i nejnepatrnějším přemáháním a slábneme i nejmenší povolností; každou i nejnepatrnější zpronevěrou a nepoctivostí stáváme se pokoutnějšími, chtivějšími a nejistějšími v celém svém životě. Proto

nikdy si nemyslete, že krádež a podvody jsou dovoleny, odcizujete-li jiným něco, čeho nepotřebují, nebo vůbec ani nepohřeší; nebo že je dovoleno býti surovým, když jiný začal nebo se zdá, že s ním jinak nepořídí. Nikoliv, veškeré jednání naše není pouze stykem s jinými, nýbrž stykem se sebou samým, t. j. zacházíme při tom sami se sebou, s nejnitračnejším člověkem v nás a co mu dáváme konat, tím jej sesprostujeme nebo zjemňujeme.

Ale teď k Pestalozzimu. Byla kdysi hodná dívka z venkova a přišla do služby k bohatým, rozmařilým lidem a dostávala bídnou mzdu. Posílala jí svoji staré matce a raději nosila nejošumělejší šaty, než aby peněz užila pro sebe. Připlížil se k ní schytralý sluha Rakoli lichotě, že je hanba, aby tak krásná dívka oblékala se do hader. Odpověděla, že nemá peněz a co vyslouží, že posílá matce. Vždyť co potřebuje, může zjednat si také jinak, mnil Rakoli. A když úžasem odskočila pravil, že musí rozeznávat se mezi velkou krádeží a malou, vezme se jednoduše něco, čeho páni nebudou postrádati nebo nevrátí se nalezené maličkosti. „Nosím své dāmě nejnepatrnější vlásenku, najdu-li ji v pokoji“, pravila dívka. Tu propukl Rakoli v hotový výsměch. „Cože, této osobě, která na svého pska měsíčně víc vydá než na tebe za celý rok a peníze vyhazuje oknem, kde se jí jenom nahodí příležitost, a pánovi, který za jeden večer prohrá tvoji desateronásobnou mzdu — těmto lidem ty sbíráš vlásenky? Ty blázne!“ A odešel od dívky. Zprvu dívka celou silou bránila se pokušení — ale když otevřela oči a viděla, jak páni její rozhazovali peníze a jak matka její strádala v chudobě a jak sama musila chodit v žebráckých šatech a byla za to ještě plísněna, že tak málo dbá o oblek — tu shroutil se její odpor a když jednou po domácí slavnosti našla pěkný prsten, nechala si jej a nevrátila a umlnila si, že ho prodá. Poněvadž to však byl prsten velmi drahocenný, sháněli se po něm a vidouce ji všecku zmatenu, hned věděli, kdo jej má a obvinili ji, že ho nenašla ale ukradla — a přišla do žaláře a do bídy. A přece bývala

slušná a hodná dívka a jistotně by nebyla nikoho o nic okradla, kdyby ho tím byla skutečně poškodila — ale myslela si: „Což uškodí to bohatým lidem? Bez tak to prohrají!“ Jistě by byla zachráněna, kdyby po řeči Rakoliho byl k ní přišel věrný člověk a řekl: „Milá Františko, nestarej se o to, jak jiní nakládají s penězy a zda jim uškodí nebo neuškodí, když ty něco jejich si přivlastníš — nýbrž myslí jen na to, že kdo krade, krade především sobě; okrádá sebe o pevnou, svatou spolehlivost, která volí raději smrt a bídu, než aby sáhla jer. om prstem na cizí majetek; na ni můžeme počítati tak jistě, jako na oběh slunce vysoko na nebi — a kdo nemá spolehlivosti a nechrání si jí, bývá až příliš brzy vyloučen z říše lidské důvěry a je jako divoké zvíře, jež musí hlídati a pořádati na ně hon. Proto nejsi blázen, když ostýcháš se přivlastnit si neprávem nejnepatrnější vlásenku, neboť pranic nezáleží na tom, zda jí tvoje paní potřebuje nebo jí nepohřeší — nikoliv, ty potřebuješ této věrnosti v nejmenším, všecka blaženost tvoje závisí na tom, abys této vlásenky si nenechala, neboť kdo nedbá na maličkosti, nezná jedné z největších a nejdůležitějších pravd životních: že všecka zkáza pochází z nejnepatrnějších a téměř neviditelných začátků, proto je bláznem ten, který se domnívá, že poctivi máme býti pouze ve velkém, v malém že na tom tolik nesejde — a přece ve skutečnosti vězí velká nepoctivost už v nepoctivosti malé. Poctivost nemá vůbec co činiti s počtem neb velikostí toho, co bylo odcizeno, nýbrž s tím, zda-li máš jisté oči a pevné ruce pro přesnou čáru mezi tvým a mým — nebo zda-li jsou tvoje oči zakaleny a ruce nejisté a nestřežené. Na jistých očích a pevných rukou závisí tvé jméno, všecken klid a všechno štěstí.“

Všimněte si na zeměkouli Ameriky a Afriky. Dělí jich od sebe nesmírný oceán. Kdo přeplaví se přes oceán a vstoupí na půdu Afriky — není už v Americe, nýbrž v Africe, i kdyby stál na nejkrajnějším pobřeží — a od Ameriky jej odděluje celý oceán. Tak mezi nepoctivostí a poctivostí je celý oceán — a kdo vkročí třebas

jenom na nejkrajnější okraj nepoctivosti — je již na druhé straně a mezi ním a vzdáleným pobřežím poctivosti je celý oceán. Ve věcech poctivosti nečiní se vůbec rozdíl mezi velkým a malým, neboť kdo octne se za ostrým rozhraním, nemá už vůbec opory. Neboť jedinou oporou je toliko: Nedotýkej se toho, co není tvého!

Co tedy z nás může učiniti i nejmenší čin, jak nás může změnit a ze světa světla přesadit do světa, světla se štítícího, toho budme pokaždé pamětlivi, až octneme se v pokušení, něco, co na věky je zakázáno, považovati za dovoleno proto, že nevidíme náhodou žádné viditelné škody pro jiné, nebo poněvadž jiným škodu dokonce přejeme.

6. UKRADENÁ GUMA.

Předešle jsem vám vyprávěl o chudé Františce — nyní vám povím skutečnou událost o malém děvčeti, z něhož snad také kdysi může státi se Františka, nenajde-li včas dobrých přítelkyň, které ji důkladně upozorní na její omyl, ještě než bude pozdě.

Malá školačka vzala své družce tajně gumu. Když byla proto pokárána a potrestána, pravila, že to družce pranic neuškodilo, vždyť je bohata. Vidíte, že vlastně každý ve svém nitru má malého Rakoliho, jenž všelijakým úskočným mudrováním svádí ho s přímé čáry. Co byste byli odpověděli malé zlodějce gummy? — Smí se krásti, je-li jiný tak bohatě zásoben, že malého kousku vůbec nepohřeší? Není-li pravda, krádež v první řadě je vždy něčím, co způsobujeme sobě? Býti člověkem znamená dbáti hranic, krávy a ovce spasou cizí jetel, když je pes neodežene a když mlékař roznáší po domě mléko, kůň mlékařů okusuje křoviny kolem zahrady — a nepřestane, až mlékař přijde, zavolá na něho a pěstí udeří po nose. Kdo nedbá hranic je jako opilec, který po cestě se potácí a nedovede jíti zpříma. Zda zavravorá v pravo nebo v levo, nebo zda se octne v bramborách nebo příkopě, na tom nesejde, vždyť je opilý. Zda vezmeme gumu bohaté sousedce nebo chudé, zda to okradené škodí nebo ne, kdo překročil hranici po-

ctivosti, z toho se stal nejistý člověk, pozbyl pevného kroku a uškodil si, a škodu tuto nelze odhadnout žádnými penězi a mohou nad ním skutečně zplakat všichni, kteří vědí, kam musí něco takového vésti. Máte-li proto ve třídě nebo mezi sourozenci malou bytost, která poněkud pozbyla pevnosti, tu jsa vámi, vypravoval bych jí co nejlaskavěji o skleni a řekl bych snad ještě i toto: řekni mi Slávko, viděla jsi už kdy inserováno v novinách nebo vyvěšeno ve výkladní skříni: „Ochrana před zloději, zde prodávají se nevypáčitelné skříně?“ Jsou to skříně tak opancéřované, že jich nevypáčí ničím. To je jistotně zcela pěkné, ale člověk potřebuje ještě jiné ochrany proti zlodějům, totiž ochrany před malým zlodějem ve svém nitru, jenž samými nepatrnými a nevinnými záminkami svádí jej na sráznou dráhu. Tento tvůj malý zloděj tě nyní svedl, dopustiti se první malé nepoctivosti, víš však, jak se ho uchráníš? Pouze tím, že své prsty i od nejmenšího kouska cizího majetku budeš tak odtahovati, jakoby to byl oheň. — To je jediná ochrana před krádeží. Nenechej si nikdy ani halíře, který není tvůj i kdyby to byl halíř milionářův, třebaže pro něho nemá pražádné ceny, pro tebe přece není maličkostí, nýbrž nejdůležitějším penízem světa, nebo veškerá tvoje čest a veškerá úcta před sebou závisí na tom, aby neuvázl ve tvých rukou.

V Novém Yorku koupil kdysi milionář noviny od malého prodavače novin a dal mu dolar. Hoch jej nemohl rozměnit. Milionář, nemaje kdy čekati, až hoch v obchodě dolar rozmění, dal kočímu znamení, aby jel. Když povoz zastavil před jeho domem, dorazil i hoch, všecek udýchán: rychle rozměníl a hnal se do únavy za povozem, aby vrátil peníze, které nebyly jeho. Milionář přijal hocha hned do služby. Proč? Věděl: tento hoch nebude krásti, na něho budu moci spolehnouti. Nehledí ani na své cáry ani na moje bohatství, nýbrž dbá pouze toho, aby se neposkvrnil cizím majetkem. Ví: „milionáři to neuškodí, i kdyby mi byl dal stodolarovou bankovku, ale já, ubohý hoch, musím od psů na ulici líšiti se tím, že přísně odmítnu, co není mého“.

Tedy milá Slávko — k vůli sobě samé nedotýkej se ničeho, co není tvého; neuškodí-li to majiteli, uškodí to tobě.

7. PŘERÁŽENÍ ROSTLIN.

Slyšeli jste už jistě napomenutí: netrýzni zvířat, neboť cítí bolest zrovna tak jako ty. Jsou hoši, kteří snad nikdy netrýzni kočky nebo psa a neublížili by ani mouše — ale jdou-li s holí polem, tu velmi rádi srážejí rostlinám hlavy, a myslí: „Vždyť je to jen rostlina, necítí bolesti a může jí být úplně lhostejno, padne-li dnes nebo zítra“. To je snad správné, že rostlina necítí. Ale je jiná, neškodí-li to tomu, který hlavy sráží. Přemýšleli jste už o tom? Vždyť víte, že neslí pouze svaly, jsouce tuženy, nýbrž že slí také každý pud, čím častěji dostává příležitost se vyzuřit. Jak se nazývá pud, který nás nutí, srážeti cestou rostliny a rváti větve? Je to pud ničivý. A roste-li v člověku tento pud, slábne pud soucitu a pečlivosti, a člověk až příliš snadno stává se surovým a nevšímavým ku bližním, ničí jim radosti, rozšlapává jejich bolesti, sráží hlavy jejich nadějí — neboť návyk je nakažlivý jak otrava krve, začne nepozorovaně na některém místě a v brzku zachvátí celé tělo. Chcete v sobě živiť pud ničivý raději než pud, který pomáhá a je dobrotivý, má soucit a je starostlivý? Myslím, že budete raději živiť pud druhý, neboť chcete také raději být v nebi než v pekle. Kdo nedbá na jiné, přijde už v tomto životě do pekla t. j. sám si tvoří život bez lásky a soucitu; neboť kdo nemá pro svoje bližní starostlivého srdce a něžné ruky, s tím lidé zacházejí také hrubě a opustí jej. Potom tak mnohý člověk sedává ve světě osamělý, spílá na sobeckost lidí a nevidí, že pouze sklízí, co zasel.

Budu vám vypravovati něco, co stojí opravdu za přemýšlení. V Americe při jedné z největších věznic byl právě dostavěn obrovský skleník pro veškeré druhy rostlin, aby uvěznění měli příležitost, květiny poznat a cvičit se v květinářství. Bylo totiž už od delší doby

pozorováno, jak i na nejsurovější vězně dobře působí a je mírní, mohou-li opatrovat květiny. Zprvu jich opatrují, jenom aby zahnali dlouhou chvíli — ale pozemná náhlu nabývají v tom potěšení a když pečlivě polévají rostliny a odřezují uschlé listy a opatrují květinám světlo sluneční, oživuje v nich zase něco, co už dávno zdálo se mrtvým: radost z ošetřování a rozkvétání, pečlivost o cizí život. Snad v mládí neměli nikdy příležitosti, poznat a cvičit se v tom a proto neměli v duši ničeho, co by jim pomáhalo proti špatným a ničivým pudům — a proto klesali a klesali.

Z toho vidíte, jaký význam pro srdce člověka má pečlivé zacházení s rostlinami — když jím mohou napravit se dokonce i zločinci, a dovedete si taktéž představit, jak snadno surové nakládání s rostlinami v nevinném hochu může rozpoutat všechny divoké a bezohledné pudy. Kdo sebe přistihne při přerážení rostlin, raduj se, že byl včas ještě upozorněn na tak nebezpečný návyk a dej si k svátku darovati malou květinu za okno a cvič se, polévati ji pravidelně každé ráno, posunovat ji vždycky na slunce a dávat jí dobrou hlinu — to bude rosou a sluncem nejen květině, nýbrž také tvému srdci a úrodnou půdou, z níž vyrostě mnoho nových dobrých pudů — veselých a překvapujících jako první zeleň jarní.

8. OSAMĚLÝ JEDLÍK.

V předměstí berlinském žil kdysi osamělý pán, který celé dny pracoval doma a měl pouze starou hospodyní. Ta nosila zástěru jako sníh a zrovna tak bílý čepček, a když přišla hodina jídla, vznesla se tiše s příborem a jídly, přála „dobrou chuť pane Krüger“ a zrovna tak tiše vznášela se ven. A teď si snad myslíte, když byla pryč, že se pan Krüger vrhl na jídla. Vždyť se neměl koho ostýchat. Nikoliv, pan Krüger šel do ložnice, umyl si ruce a očistil nehty, potom si oblekl pěkný kabát a bral se slavnostně do jídelny, v níž nikdo na něj nečekal než prostřený stůl. Posadil se

zaň slavnostně a vděčně se ukláněje bral do rukou mísy; potom nabíral, ne lačně, nýbrž tak způsobně a skromně, jakoby je měl podati ještě šesti bíle oděným paním. Potom se dal do jídla. Snad si myslíte, že po těchto obřadnostech konečně udělal si pohodlí, podepřel si lokte, pěkně s chutí mlaskal, srkal a pokapával ubrus. Ne, právě naopak. Jedl tak tiše, jakoby naslouchal vzdálené hudbě a nechtěl propásti ani jediného tónu, lokty přitahoval k sobě tak skromně, jakoby seděl za stolem, na kterém jí 20 osob, ačkoliv je místa pouze pro pět. Z mnohých jídel si bral dvakrát, ale když si mísu podával po třetí, poděkoval laskavě a postavil ji na stůl. Po jídle složil ubrousek, vstal slavnostně a šel zase po práci.

Snad zvoláte: „Ale pane Krügre, proč si neuděláte jenom pohodlí, vždyť jíte docela sám, nač všechny jemné způsoby, umývání a čišění nehtů? Kdo má co z toho? Povolte si přece trochu, starý pane!“

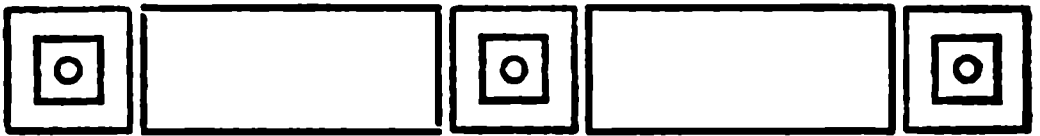
S takovou byste u pana Krügra špatně pochodili. „Jste snad jenom tehdy poctiví, když se vám náhodou někdo dívá na prsty?“ — otázal by se vás. „Kdyby šlo po vaší, musel bych snad sedat za stůl v plavkách a jdat prsty, co? Myslíte do opravdy, že jemné a pěkné způsoby jsou pouze podívanou pro jiné a ničím pro nás samy? Potom snad také se divíte, že mívám na stole kytici, ačkoliv sedávám samotén? Pravím vám, čisté ruce a skromné pohyby ozdobují mi jídlo více než nejkrásnější růže. Co je platná nejvonnější kytice, když pod ní mlaskáme, srkáme, a špinavými prsty se rozháníme po mísách. Je to zrovna tak, jako kdyby se kráva pásala na záhoně levkojí. Ano, to by bylo zrovna tak“.

Tak by odpověděl pan Krüger — neboť odpovídává zrovna tak důkladně, jako si myje ruce. A pan Krüger má pravdu. Kdo dbá slušnosti toliko pro jiné, je člověk pouze zevně nalakovaný; pan Krüger zachovává své jemné a čisté způsoby, poněvadž jeho duše jich žádá. Duše cítí totiž všechno, co se děje venku, tak jako vlaštovka cítí jaro nebo vzduch podzimní. A duše

ráda by měla něhu a čistotu nejen v nitru, nýbrž také ve svém okolí — ráda by byla v dobré společnosti.

A já mám za to, že jemné a čisté způsoby účinkují na celého člověka, jako účinkuje na plíce lázeňský pobyt v Alpách.

NAŠE PRÁCE.

1. ČEMU NAUČÍME SE PRI OPRAŠOVÁNÍ.

ANO ptám se vás: čemu možno naučiti se při oprašování? Zajisté se této otázce velmi divíte. Že je možno naučiti se něčemu z knih, na cestách, ze styku s moudrými lidmi, to víte velmi dobře, — ale že by bylo možno něčemu se naučiti od oprašování? Jak je zdoluhavo, kolik prachu při tom se spolyká a jak rychle je všechno zase zaprášeno — tomu ovšem lze při tom se naučiti — tak si asi myslíte — ale že by kromě toho ještě něčemu? V duchu si představuji staršího bratra ráno u kávového stolu s latinskou mluvnicí, sestra jeho obchází a utírá prach. „Jak jsem já už moudrý“ myslí si „a jak hloupým je pořád takové děvče se svým bezmyšlenkovým oprašováním! Panis, pulvis, crinis, finis . . a tak, pulvis je prach, pulveris, pulveri, pulverem. Ona stírá prach a já jej umím skloňovat jako starý Říman. Vlasto, poslouchej, všť ty vlastně, jak se jmenuje prach latinsky? „Ne, a je mi to též úplně lhostejno, musí pryč i když má latinské jméno“. „Ano, tak je to s vámi, ani špetky zájmu o další vzdělání, zůstáváte lpět na malichernostech — ale ostatně, Bohu díky, musí být také lidé na oprašování, sice bychom neměli mykdy na vyšší vzdělání“. Na to obrátil se ku knize a učil dále. Vlasta hledí chvíli zamyšleně na bratra a

myslí si: „Kéž bych mohla jeho strojenou vzdělanost také trochu oprášit“. „Karle, vás muže nemohu než litovat. Nemáte kouska pochopení pro další vzdělávání se. Uvlnete ve svých učených krámech a zapomináte pro ně na vyšší vzdělání“. To jste měli Karla vidět. „Nestydaté děvčisko“, okřikne ji, převrátí knihou kávový šálek „co . . . co . . . co povídáš? Řekneš-li to ještě jednou, hned poletíš ven, neopovaž se mi ještě něco takového! Říci, že já jsem nevzdělaný — bezměrně směšno!“ „Děkuji Ti Karle, že mi tak rychle dokazuješ, že mám pravdu — takové třískání a vztekání nazýváš vyšším vzděláním? Ale nemám ti to pranic za zlé, vždyť přemáhati sebe nelze se naučit z latinské mluvnice — a vy muži samým čtením nemáte ani kdy pracovat o svém vzdělání“. Karel je zahanben, nerad by dal další důkazy své nevzdělanosti, nýbrž rád by zachránil čest latinské mluvnice, proto praví: „Přemáhati se, že bych se nenaučil z latinské mluvnice? Zde na 23. straně je pověst o Scaevolovi, jenž svou ruku spálil pomalu nad ohněm. Toho ty nedokážeš, něco takového — rád bych tě slyšel, jak bys vřískala“.

Vlasta spolkuje tento poslední výbuch a praví pouze: „Řekni mi Karle, naučíš se dvacekrát po sobě se vytáhnout na hrazdě tím, že čteš v novinách, že to v Poděbradech dovedl Josef Šťastný a obdržel cenu? Nikoliv, musíš každý den sám se cvičit na hrazdě nebo na dveřích a začíti od nejmenšího a potom pokračovati. Má slova nebyla ani zdaleka tak zlá jako oheň, a přece jsi jich nesnesl, abys hlasitě nevybuchl. Mám za to, že v tom je vaše nevědomost při všl učenosti: nevíte si rady s nejdůležitějším, kterak se vzdělávat v tom, v čem je nejvíce třeba se vzdělávati — v lásce, trpělivosti a přemáhání se. Útrpně se usmíváš mému oprašování — ale pravím ti, já při oprašování stále se vzdělávám, tužím na něm svaly sebezpřemáhání, tak jako sokolí a orlí tuží svaly těla na hrazdě a nikoliv na latinské mluvnici. Vaše vědění je ovšem také dobré a krásné — ale nedává nejdůležitějšího vzdělání a kdo toho nemá, je nevědomec přes všechno své vědění.

Odpust dlouhou řeč“. Karel jí rád odpustí, je od srdce dobrý hoch a má poctivou vůli se vzdělávat, jenže dosud omylem měl za to, že člověk se tím více vzdělává, čím více ví, a že veškerá ruční práce člověka snižuje a ohlupuje. Nyní se v něm probudila zvědavost, a chce slyšeti více. „Jak to myslíš se vzděláváním se při oprašování?“ „Obejdi se mnou pokojem“ odpovídá sestra, „při tom ti ukáži, jak podivně vzdělává pravé zacházení s utěrákem na prach.“ „Hleď, hned jak se dám do oprašování, pozoruji velmi zřetelně, jaký to pohodlný a netrpělivý člověk ve mne vězí. Tu začne hned vzdělávání se. Kdyby záleželo pouze na ruce, hned by málátněla a přeběhla všechno jenom povrchně. Tu je třeba dobrých myšlenek a silné vůle, aby člověk udržel kázeň nad sebou a nad utěrákem, vytřel každý kout a všechny vyřezávané ozdůbky v nábytku. Vy myslíte, že jen vy pracujete duševně? Nikoliv, každá ruční práce je práce duševní, je-li ruka vedena přemýšlením, trpělivostí a opatrností — to jsou přece všechno věci, o kterých pouhá ruka neví ničeho. Znáš slova: Kdo je věrný v malém, bude věrný také ve velkém? Slova tato nám praví, kterak vzdělávání se v nejvyšších věcech a pro nejvyšší úkoly životní musí začínati takovými nepatrnými a malými úkony a cvičeními — proto také nemušíš vždycky si mysleti, že oprašování zabývá se pouze prachem a nábytkem a nikoliv — a to především — tebou samým.

Kdo slova o věrnosti v malém nosí hluboko v srdci a řídí jimi všudy své prsty, vzdělává se duševně, vždyť pracuje o to, aby duch veškeré jeho konání prostopoval a chránil, tím může státi se člověkem opravdu produševnělým, i když pranic nerozumí učeným knihám. Kdo čte učené knihy a nenaučí se produševňovati své jednání a svá slova, aby mu nic zvířeckého, nepůsobného, netrpělivého nevyklouzalo, ten zůstane nevzdělcem i kdyby mluvil všemi živými i mrtvými jazyky.

Ještě mi třeba připomenouti jiných slov: „kdo vytrvá až do konce, spasen bude“. Slova tato pak platí

nejen o vytrvalosti ve věcech velikých, nýbrž také o nejnepatrnějších. Vytrvalosti ve velkém nabudeme také jenom tehdy, začneme-li v malém vytrvávati. Kdo setrvá až do konce, kdo se nežene netrpělivě, když je mu oprašování zdouhavo, nebo když ho něco jiného láká, nýbrž věrně utírá dále až do nejposlednějšího koutčka, ten bude spasen, t. j. začíná v něm růsti nejlepší síla lidská, svatá spolehlivost, bez níž v životě vždy upadá se do viny a bídy.

Tak vidíš, kolik příležitosti ku vzdělání dává právě nejnepatrnější práce domácí. Myslím, že každý, kdo celou svou neústupností donucuje se, aby nevynechal ani nejmenšího prášku, bude ve všem svědomitějším, bude přesným v pravdomluvnosti a nenechá ani prášku nepřesnosti nebo překroucení ve svých řečech, ošetřuje-li nemocné, bude spolehlivějším, v celém svém životě bude čistějším — a to všechno z nepatrného počátku.

Víš, čemu ještě možno naučiti se při oprašování? Podívej se na tyto sošky. Na líc jsem právě všechny oprášila, na rub jsou ještě zaprášeny. Ale to není vidět, je to rub. A teď běží o to, zdali jsem si uvykla pracovati pouze pro zdání a pro lidi, nebo zdali pracuji pro požehnání, které plyne z věrné práce. Nechám-li prach na rubu, pak také ve všem ostatním spokojím se s pouhým zdáním, zevnějškem a lhostejností k vnitřní ryzosti. A jsouc obchodnicí, nestarala bych se o to, jaké zboží mé vskutku jest, nýbrž jenom o zdání, které oklamává zákaznky. Kdybych stavěla domy, vyplnila bych zdi vším možným a brala bych nejchatrnější stavivo, ale z venčí bych nadělala nejjemnějších ozdob ze sádry a napodobila bych kvádry.

„To je pravda“ přetrhl jí řeč Karel „nedávno zastal jsem v plovárně několik pánů, na ulici nejnovější móda a samá elegance — ale když se svlékali a já uviděl jejich košile . . .“

„Přestaň, přestaň, ráda ti věřím, nikdy si člověk nežádej uviděti, co bohové milostivě zastřeli závojem noci a úžasu . . . Kdyby zmínění pánové jako chlapani

byli prodělali oprašovací kůru, snad by jim ještě bylo možno pomoci.

„Consuetudo est altera natura“ praví Karel.

„Co je to?“ ptá se sestra.

„Ach to je z naší latinské mluvnice „zvyk je druhá přirozenost“ — až teď teprve rozumím, co to značí. Ostatně, vzpomínám si ještě na něco z naší řecké cvičebnice, smysl toho chápu také až teď; na sochách, které řeckí umělci tesali na štítu chrámu, zadní strana, již nikdy člověk nespatrił, byla zrovna tak pečlivě vydlabána jako přední strana. Dílo bylo určeno bohům, jejichž oči všechno viděly. Odměňují nebo trestají také to, co je na zadní straně naší práce a čeho lidé nevidí — na nás samých se vymstí nebo odmění, jak kterou práci vykonáváme“.

„Ano je tomu tak,“ praví sestra „a mohli bychom považovati za bohoslužbu každou práci, při které se cvičí a posiluje, co je v nás nejlepšího. Každá práce i nejniší a nejnepatrnější, může se státi našim osudem, vykonáváme-li ji nedbale — nebo může ve všem dobrém nás posílniti, přikážeme-li dobru, jež máme v sobě, aby ji vykonalo dokonale; na tom všechno záleží“.

Teď ti ještě něco ukáži. Oprašovat malé figurky porcelánové je opravdu nesnadno. Mnohý s nimi zachází tak neobratně, že poláme ruce i nohy, nebo také hlavu jim urazí. Každou figurku třeba vzít do rukou zcela pevně, ale při tom zcela jemně a sice tam, kde je nejpevnější a potom ji pečlivě okartáčovat a utřít. Při tom člověk může učit se zacházet s lidmi. Člověk je také taková porcelánová figurka a je neobyčejně křehký, chceme-li z něho setřítí nebo vyklepati prach. Mnohý chce ze svého bližního vyklepati prach, totiž chyby a nezpůsoby a vyklepává je tak nemotorně, že oprašovaný pozbude veškeré úcty k sobě a je teprv ztracen. Musíme člověka uchopit pevně, ale s láskou za jeho dobré vlastnosti a potom velmi pečlivě oprašovat na něm místo za místem; takto strpí mnoho.

„Aha, tak jsi dnes oprašovala mne, pravda?“

„Neoprašovala jsem — oprašuji tyto figurky už celá dvě léta každé ráno a ty sám pravíš, že zvyk je druhá přirozenost“.

„Tak a teď jsem hotova. Co děláme s utěrákem? Třepeme jím, aby prach se rozletěl po celé světnici? Nikoliv, vytřepeme jej v okně, ale ne, aby prach vletěl do otevřených oken v dolejších poschodí. Kdo vytřípá utěrák ve světnici, ten všechny nepříjemné věci a každou hádku vysype hned ve světnici před otcem a matkou a rozvíří kde který prach, a měl by všechno tiše odnésti stranou.“

„Není-li pravda, oprašování je hotovým gymnasiem vyššího vzdělání? A to nejen gymnasiem dívčím, nýbrž také mužským. Co tomu říkáš?“

Karel prosí, aby byl hned přijat na nové gymnasium.

2. PRODUŠEVNĚNÉ RUCE.

„Má produševněné ruce“ slyšel jsem kdysi o ošetřovatelce nemocných. Co tím bylo asi míněno? Může duše lidská vystoupiti z tajemných hlubin a rozšířiti se až do konečků prstů? Snad tak jako lidská krev, již žene tlak srdce až do nejvzdálenějších žilek těla? Jistě že ne. Ale jako dobrý syn zůstává i za mořem věren slovům, jež k němu mluvila láska matčina a jedná, jakoby jej měla na očích, tak mohou též ruce duši tak vroucně poslouchati, jakoby byla přítomna ve všech koncích prstů a při každém pohybu. Tu říkáme, že ruce jsou produševněné. Hladí čelo nemocného, ovazují rány a ustylají tak, že nemocný neustále cítí: tyto ruce nejsou ve službách přání, býti co nejdříve hotovy nebo konati povinnosti povrchně, nýbrž jsou vedeny nejněžnější láskou, tklivou péčí a pozorností pro vše, čím by ulehčily a uklidnily.

Takového produševnění se však nenabude jediným předsevzetím, nýbrž cvikem ve věcech nejnepatrnějších. Švýcarský básník Jeremiáš Gotthelf vypráví o chudém děvčátku, „jahodové Marylle“, jež živila matku sbíráním jahod. S jahodami zacházela tak něžně, že sbírajíc nepoškodila a nerozškubla ani jednoho jahodníku, ne-

utrhla nezralých jahod, zralých nerozmáčkla a nepošlapala jiných bylin. Touto pečlivostí nabyla celá její bytost čehosi tak zvláštního a spořádaného, že toho nemají ani děti z nejlepších domů. Kdysi ji v lese pozorovala slečna a vzala si ji do zámku za komornou. A šlechtična se potom divila, jak může být „jahodová Marylla“ tak zručná a něžná také u nemocných, když se v tom nikdy necvičila. Jemně zacházejíc s jahodami, nabyla Marylla „produševněných rukou“. Básník praví o ní proto ve své povídce: „Teď něžnost, již Marylla měla k jahodám, nesla jí dobré ovoce. Slečna tvrdila, že nikdy nepoznala tak lehkých rukou, kterých by téměř ani necítila, když jí něco na těle upravovaly.“

Proto se učte ruce svoje produševňovati v maličkostech, neboť vzdělaná ruka udělá v životě zrovna tolik divů, kolik vzdělaný duch — a mlti ducha vzdělaného, ale ruce nevzdělané, je smutná podívaná. Cvičte své ruce, když prostíráte na stůl nebo myjete nádobí, když poléváte květiny nebo zavíráte dvěře — nebo ráno, když se umýváte a matka nebo bratr ještě spí — produševňujte všechno láskou a pečlivostí! Nebo když naléváte inkoust do kalamáře, ba i když jíte — nemyslete nikdy, že je na světě dílo tak nepatrné a nicotné, aby se nemohlo konati myslí sebranou a nemohlo se zušlechtiti tím, že se povznese z nedbalosti a nešikovnosti a cele produševní.

3. PROČ PRACUJEME.

Řekněte mi, proč mají žáci ve škole býti pilni? Jmenujte mi svoje důvody pro to. „Z tebe jakživ nic nebude“, pravívá otec, čte-li vysvědčení. Nebo učitel praví: „Což se nestydíš, své rodiče tolik zarmucovati?“ A rodičové řkávají zase: „Jak jenom můžeš svého učitele tolik zlobit?“ Žáci mají tedy býti pilni, aby z nich byli užiteční lidé nebo z lásky k rodičům nebo aby udělali radost učitelům. Já jsem však už často zaslechl: „Synku, je ti blaze při tom, jsi-li pokaždé mezi špatnými žáky?“ Který důvod pilnosti je tímto asi mluven? Cit pro čest a ctižádost, není-li pravda? Jistě je

nemálo žáků, kteří krajně se namáhají pouze z veliké ctižádosti. Jako některé koně nesnesou, aby jiné je předhonily, tak pracují ctižádostiví dnem i nocí, aby zůstali prvními. Ale na jeden důvod tu ještě zapomináte — a to důvod hlavní, důležitější všech ostatních, poněvadž by měl platit pro všechny, i pro ty, kteří už nemají rodičů ani učitelů a nemají touhy, býti pokaždé prvními a sklízet pochvaly a čest. Který to důvod? Pomysleme si, jak na nás samy účinkuje, vykonáme-li svůj úkol povrchně a nepořádně. Když spěšně a nečistě píšete školní úkol, myslíte si snad: „tentokrát ho učitel nevidí, nebo bude-li se zlobit, však přestane a my to později napravíme“. Něco vám při tom však ušlo: každá naškrabaná a nepořádná práce vám uškodí, i když jí nikdo na světě ani neviděl. Nakazí vás. Bude vám snáze z povrchněti a zlehkomyslněti také v jiných věcech — i tam, kde toho budete velmi litovat. Kteří hrajete na klavír, jistě jste už brali „školu zručnosti“; pravím vám: každá špatně vykonaná práce je škola zručnosti, ji naučíte se ledabylosti a navyknete si nedělati pořádně už ani to, co byste za každou cenu rádi měli dokonalé. Dejte si v čas otázku, chcete chodit do této školy zručnosti? Dejme tomu: děvče si navyklo psátí úkoly početní tak nepozorně, že téměř pokaždé zapomíná na věci hlavní. Onemocní mu matka a děvče jí musí konati služby, při kterých závisí všechno na nejpřesnější pečlivosti a čistotě. Dcera si dá velmi záležet na ošetřování. Ale ani největší pozorností v několika minutách nepřekoná navyklé nedbalosti. Něco zapomene nebo vykoná nedbale — a tato malá chyba zavíná mnohdy bolesti na mnoho týdnů — ani nemluvě o nejhorším. Pomyslete si na př., že mnohý pomocník lékařnický nepravou směsí nemocnému velmi uškodil, ba i otrávil. Četl recept příliš povrchně nebo postavil láhev, kam nepatřila — tuto mýlku může přičísti své povolnosti, kterou míval už ve škole k ledabylosti. Nebo si představte lékaře, že píše recept a vynechá důležitou maličkost. Sami byste snad uvedli ještě mnoho příkladů. — Však už z tohoto seznáváte, jak je neko-

nečně důležité, aby člověk nenavykl si ledabylosti a nedbalosti. Kdyby práce byla vám nevím jak nepříjemná, doporučuji vám, upotřebiti ji k tomu, abyste se cvičili v pečlivosti a přesnosti; — proto nikdy nezapomínejte, že školní práce nejsou pouze pro školu a pro učitele, nýbrž že jsou něco, čím můžete nesmírně si uškoditi nebo prospěti. Při práci vlastně nezáleží na tom, co kdo pracuje nebo čemu se učí, nýbrž jak pracuje. Pracuje-li tak dokonale a pečlivě jak jenom možno. Učelec, který na př. sepisuje velké dílo o dráhách hvězd a v maličkostech nedbá nejprísnejší svědomitosti, uškodí svému charakteru a má veliký neúspěch, i když všechny noviny jsou plny chvály o jeho díle; — ale chudá žena, která čistívá pouze schody domovní ale čistívá tak pečlivě a dokonale, že nezůstane nikde ani prášku, ta mohutní charakterem a pevností duše a práce je jí požehnáním. Snad už za čtvrt hodiny budou schody dětmi zase znečistěny — ale žádnými botami se neznečistí, co žena věrnou a důkladnou prací očistila, spořádala a nacvičila ve svojí duši. To je pravá mzda práce.

Povím vám něco o herečce, která už po 90té hrála úlohu v novějším kuse divadelním. Spisovatel hry byl přítomen v loži. Hlediště bylo téměř prázdné. Ale přes to umělkyně hrála tak krásně a procitěně, že spisovatel po hře šel k ní se poděkovat. „Dnes jste sebe samu překonala“ pravil jí „hrála jste jakoby to bylo poprvé — a k tomu ještě před prázdným hledištěm. Nekazilo vám to nálady?“ „Ne“ pravila herečka „jeden bývá pokaždé přítomen a pro něj stojí za to, podati výkon nejlepší.“. Mínila spisovatele a chtěla mu říci něco příjemného. „Ano, ale kdybych také scházel?“ „Pak bych byla přítomna já“ odvětila umělkyně.

To byla skvostná odpověď. Byla si příliš ušlechtilou, aby ze sebe vydávala něco špatného. Hrála z radosti z dokonalého. Ať byl přítomen kdokoliv a scházel kdokoliv. Byla vždy přítomna sama.

Tak si pomyslete při každé práci: „Já jsem tu“.

4. ČEMU NAUČÍME SE PŘI PSANÍ?

„Kdyby jenom už bylo po tom nudném psaní“ přá-
váte si „vždyť je to hotové řemeslo — duch při něm
se necvičí“.

Jakže, je to pravda? Myslím, že záleží pouze na
vás, chcete-li při psaní vzdělávat ducha. Ze Schillerové
písně o zvonu snad pamatujete se na slova mistrova:

Vždyť nejvíc ozdobuje muže,
a na to právě rozum má,
že srdcem vystihovat může
co vytvořit má rukama.

Pracujete-li tak, aby i srdce súčastnilo se toho, co
tvoří ruce a jste-li při psaní přítomni všemi myšlenkami,
takže žádná čárka nejde svou ledabylou cestou, nýbrž
každý pohyb ruky je řízen duchem, tu vzděláváte také
ducha, duch proběře se z ospalosti a naučí bdít a
účastnit se všeho, co konáte, posilňuje se tím zároveň
tak jako v člověku všechno sílí činností. Proto psaní je
též vyučováním ducha a co nejkrásnějšího při tom,
nevyučuje ducha učitel, nýbrž vy sami, donucující
ducha dohlížeti na vše, co prsty konají.

Při slově „donucující“ napadá mi, že při psaní cvičí
se ještě něco jiného, pro nás nevýslovně důležitého:
cvičí se, co člověka donucuje a poroučí: totiž vůle.
Duch často nudí se při podobných, jednoduchých vě-
cech, jako je psaní, raději by četl o Indiánech a proto
musí k nim býti donucen rozhodnou vůlí — a tím se-
sílí zase vůle. Vůli není ani možno dáti s dostatek ú-
kolů, sice zeslábne zrovna tak, jako hasne oheň, když
nepřikládáte. Po každé pořádné námaze zdá se člověku,
jakoby v něm byl rozlícen oheň, cítí plno žáru a síly
— i když výkonem vůle bylo jenom to, že bezvadně jste
popsali stránku v sešitě. Jako při chůzi po horách přichází
do člověka zdvojená energie, oči vidí jasněji, všechny
svaly jsou napjatější, tak i nejmenší námaha oživuje ce-
lého člověka a jeví se jistějším krokem, určitějšími rysy
kol úst a silnějším stisknutím rukou. Zrovna tak je to
také s opakem: psaní může býti vůlí velmi nebezpečno,

pišete-li ledabyle. To je jako hotový poplach na všechny dobré návyky, člověk stává se ledabylým na všechny strany. Dejte si na př. dobře pozor, když poznenáhlu navykáte si nedopisovati řádně posledních písmen; jak rychle pustnou tečky nad i a háčky nad č, ř, š, ž, až celá škrabanice bude podobati se výročnímu trhu, na nějž se vyřítíl lev. Dejte si také pozor, jak touto mazanicí nakazí se ostatní vaše jednání — takže člověk konečně ničeho opravdu pořádně nedodělává. A teď si představte opak toho. Dejte si práci psáti háčky zřetelně a na svém místě a uvidíte, jak budou také sousední písmena účastna požehnání vaší pečlivosti; vše podaří se velmi dobře. Návyk psáti pečlivě nezůstane v člověku osamocen a bez vlivu, nýbrž obarví všechno, co vezmete do rukou, takže vskutku se může říci: kdo pozoruje, že stává se ledabylým, nemusí do lázni na posilněnou a nemusí činit tisícera předsevzetí najednou — nikoliv, ať začne háčky, čárkami, tečkami a posledními písmeny atd. Za úspěch léčení se zaručuji.

Abych vám hodně ujasnil, jakého vlivu ve své vnitřní domácnosti nabýváme takovými nepatrnými, začátečními cviky vůle, připomenu vám příklad z přírodopisu. Když ostrov, byv sopkami zničen, pobyl jakousi dobu pustý, začne se poznenáhlu zase oživovati rostlinstvem. Ale nikoliv najednou. Zcela nepozorovaně začnou na skalách klíčiti nejskromnější lišejníky — připraví půdu jiným a jakmile jejich kořeny zkyprí skalnatý povrch, vypučí rostlinstvo větší. Tak je to také s lidmi a zcela dobrými navyklostmi.

Zajisté že jste už doslechli, jak mnozí lidé tvrdí, že z písma vyčtou povahu. Je to nějak možno? Prozrazují se lidé písmem? Jistě — a sice proto, že všechny navyklosti navzájem se nakazí. Je-li člověk na př. nedbalý, vyznačí nedbalost svým písmem. Zda-li je silné vůle nebo není, zda je rozvážný nebo náhlý, vyjde tak na jevo písmem, jako chůzí nebo výrazem kolem úst. Jenom že nevyčte tobo správně každý, i kdyby přísahal, že vyčte. Jako celá povaha vystupuje

na venek písmem, tak může písmem působiti se na celou povahu. Myš také nejlépe se chytne, když vyleze z díry. Ba radím hochům, kteří mají pokušení sáhnouti na cizí majetek nebo dáti strhnouti se k hrubým a prudkým slovům: ať si navyknou psáti hodně pečlivě v linkách a tak přesně, aby ani malé ani velké písmeny ze svých linek nevyčnívaly. Snad hochům nedostává se pouze vycvičené vůle — a tu takové maličkosti vykonají služby lišejníků na pustém ostrově; připraví půdu vyššímu rostlinstvu, dají chtění pravý směr a soustředěnost.

Kdo bedlivě a trpělivě učí se psáti, u toho snad brzy poroste větší rostlinstvo a upozoruje, kterak u něho usazuje se leccos jemného a trpělivého a zapouští kořeny; už nebude tak snadno odmlouvati mamince nebo se hádati s bratřími, nabude vlády nad svou řečí i nad svými prsty — a na konec přiletí ptactvo nebeské a najde útulek; nejlepší a nejvyšší myšlenky a rozhodnutí u něho se ubytují a zůstanou mu věrny.

5. NASTOUPENÍ NA TRŮN.

Jistě jste už často blouznili o tom, aby vám bylo dopřáno nastoupiti na trůn jako mladí králevičové a býti národem uvítáni jako záchrancové, kteří po dlouhých zlořádech zavedou všude v zemi pořádek a pokoj. Blouzniti o tom je snadno, obtížněji však vykonati a mnoho králevičů už nedostálo svým slibům, poněvadž neměli dosti síly, chopiti se vlády a zločince přiměti k poslušnosti. Ale byli také králevičové, kteří skutečně nastoupili na trůn a měli vůli železnou a neustali, dokud si nepodmanili kde kterého rušitele míru. Dobývali odbojné pevnosti za pevnosti, objevovali se z nenadání, kde jich nikdo nečekal, šetřili práva a dbali toho, aby nic důležitého se nestalo, o čem by nevěděli aneb neschvalovali.

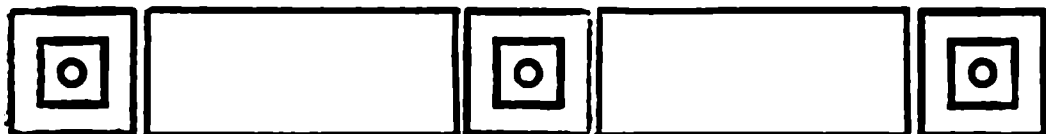
Vůle lidská je takovým králevičem. Její nastoupení na trůn trvá bohužel mnoho let a je mnoho králevičů, kteří na trůn nikdy nedosednou, poněvadž nemají síly, přemoci všechny odbojné poddané. Už na kojenci možno

pozorovati první kroky k trůnu. Ruce a nohy zprvu pohybují se jako vodní rostliny v aquariu, sem tam, jako by ve snách. Znenáhla vůle dobývá si vlády nad údy. Když dítě učí se choditi, bývá nejdůležitější, aby vůle úplně ovládla pohyby. Dalším krokem na trůn je pozorné sedění ve škole — vůle nastupuje vládu nad údy, které dosud tékaly, kam se jim zachtělo. Dáti tělu tiše seděti celou hodinu, je první a velký vládní čin králevičův — a dovede ho pouze silný panovník. A jde to dále. Mladý král cestuje do rozličných měst své země a dává si holdovati a naslouchá básním družiček; také vůle cestuje po provinciích těla, dává si holdovati a přijímá sliby poslušnosti. Přejde na př. do území jazyka a žádá od něho přísahu věrnosti. A skutečně, tak na to musíte hleděti: abyste ve škole mlčeli, toho nežádám já od vás, nýbrž vám pravím, že ve škole může vaše mladá vůle královská chopiti se otěží vlády nade vším; nedejte si toho ujíti; neboť nestane-li se vůle v čas pánem v domě, bude potom už pozdě a vzbouřenci budou dělat, co budou chtít. A s jazykem bývá nejhůře, nepodmaníte-li si ho hned. Natropí v říši nejvíce zla.

Kolik lidí bylo smrtelně raněno posměchem, kolik tajemství bylo vyžvaněno z nedostatečného ovládnutí jazyka, kolik ukvapených slov vyklouzne z úst a potom dali byste nevíme co za to, kdybyste jich nebyli řekli. Naučte proto jazyk poslouchati, myslte na sebe a na svůj trůn, když ve vyučování vás svrbí na jazyku nějaký vtíp nebo poznámka. Jest ještě jedno povstalecké území, které zřídka kdy poslouchává, totiž smích. Myslíte, že vám zakazují smích proto, že nemám rád veselosti? Nikoliv — ale smích nevhodný může míti velmi smutné konce; je proto záhodno, aby vůle vykonala také smích královskou návštěvu a neodcházela dříve, dokud by se nestala naprostým jeho pánem. Vysmějte se dosyta v přestávkách, vyučování vám budiž nastupování na trůn. Učitele považujte za dvorního maršálka cestujícího krále, králem jste vy, váš maršál upozor-

ňuje, kde jsou návštěvy nezbytny a vyhledává v železničním řádu hodiny odjezdu a příjezdu. Dokud je učitel mimo třídu, bavte se, když však vejde, odeberte se ke svým záležitostem vládním.

SILNÍ A SLABÍ.

1. PO ČEM POZNÁME JEMNOST.

ŠICHNI vte ze starých bájí řeckých, že Řekové po světě mnoho jezdili na lodích a přinášeli domů podivné příběhy cizích národů, ku kterým byli na lodích zahrnutí bouří nebo s kterými obchodovali. Četli jste také, dle čeho národy vzdělané rozeznávali od divochů? Dle toho, jak přijímali bezbranné pocestné a s nimi zacházeli. Proč asi? Vzpomeňte si na svoje zkušenosti ze školy. Když některý hoch je přívětivý a skromný vůči silnějším, myslíte už, že má jemné a vzdělané srdce? Jistotně ne. A proč také ne? Protože ještě nevíte, zdali to není z bázně nebo lichocení. Soudíte správně. Neví se, zda mu roztomilost jde ze srdce, nebo ji pouze předstírá, aby silnějšího si získal. Je-li však dobrotivý k bezbranným a slabým, můžete být jisti: to jde z nitra, to je jeho přirozenost — tu mu není třeba báti se, že by se mu nevyplatilo, kdyby se choval pyšně a surově. Tak je též u národů. Zda jsou skutečně civilisováni, pozná se z toho, jak zacházejí s národy slabšími a osamocenými. Tu se prozradí. Ukáže se, zda jejich způsobnost je skutečně v srdci nebo pouze nátěr, aby si to nepokazili se silnějšími sebe. Zajisté že mi přisvědčíte, že jsou národové, kteří spo-

třebují velmi mnoho mýdla a mají mnoho krásných musel a universit a přece venkovcem jsou barbaři — poněvadž zle nakládají se slabšími a bezbrannými.

Je jistě mnoho příležitostí, v nichž osvědčuje se jemnost. Chci-li na př. zvědět, zdali hoch má povahu jemnou, nebo zdali je hrubý klacek, dám si pozor, jak mluví s učitelem nebo zda se chová skromně k bohatému strýci? Nikoliv, budu jej hledět přistihnout, když mluví se služkou a myslí, že ho nikdo neslyší. Nebo jej budu pozorovati, jak se chová v přestávkách k menším žákům. Tu lze v málo minutách zvědět, jaký je.

Nebo ke mně přišla matka a pravila: „Je tu mladý člověk, zdá se, že by chtěl mou dceru — neznáte jej snad blíže, jaký to člověk a zda mohu svěřit mu i své dítě?“ Chci-li si utvořit úsudek o jeho nitru, budu jej pozorovat, jak mluví se chefem, nebo jak šveholí dívce, když jí dává květiny? Ne — nýbrž dám pozor, jak mluví s podřízenými, kde nemá proň následků, mluví-li s nimi zhurta a tvrdě, požádám jej, aby šel se mnou do hostince, abych viděl, jak se chová ku sklepníkům, kteří nesmí ani ceknout, sice by nedostali zpropitného. Je-li možno budu hledět vyzvědět, jak se chová ku své staré matce. Seznám-li, že leccos dovoluje si vůči slabším a mluví neskromně a tvrdě, pak ať mi toho sebe více napovídá, jak obšťastní svou ženu — neuvěřím mu ani slova. Pomyslím si: kdož ví, kdyby mu žena onemocněla, nebo nebyla už krásná, nýbrž slabý tvor, o něhož by se musel starat — nevyrazilo by na povrch všechno to, co je v něm nevzdělaného a bezobledného, a co nyní pečlivě skrývá, jsa okouzlen její krásou a penězi?

Nebo vidím-li úředníka, který svým představeným dělá nejkrásnější poklony a začíná každou větu samými poníženostmi: „smím-li co nejoddaněji si dovolit, vysoce ctěného pana ředitele co nejzdvořileji upozornit“ — budu si o něm mysliti: „to je vzdělaný člověk, tak jemné chování — a ta skromnost?“ O ne, dříve bych musel vyzvědět, zdali též tak jemně chová se k podřízeným. Pouze tu je chování ryzí.

Jak různí národové pokročili v mravech, lze poznati též z toho, jak zacházejí se ženami. Ženy nemohou vynutiti si dobrého zacházení násilím, kde tedy muži ženy ctí a chovají se šetrně, tam ctí jich dobrovolně a z uznalosti a z toho možno souditi na vnitřní vzdělanost národů. Též u jednotlivců možno užiti přísloví: „pověz mi, jak zacházíš se ženou a povím ti, kdo jsi“. Suroví národové a suroví muži veškeru nevázanost dávají cítiti ženám, stejně silným by si to bez trestu dovolovat nesměli.

Lidi a národy lze dobře poznati také z toho, jak nakládají se zvířaty. Protože mnohá zvířata nemohou se bránit, ba ani hubovat, ani si postěžovat, projeví se tu velmi zřetelně, jak hluboký u člověka je soucit nebo kolik v něm ještě je surovosti.

2. NEBEZPEČÍ SILNÝCH.

Jistě je vám divno, že chci mluvit o nebezpečích lidí silných. Vždyť mluvívá se jenom o nebezpečích lidí slabých, „silný je nejmocnější, když je sám“ praví Vilém Tell, nepotřebuje nikoho, aby jej chránil a potřebují-li ho jiní, ať přijdou. Jaká to tedy mohou býti nebezpečí? Přivedu vás na ně podobenstvím. Slyšeli jste už o nebezpečích při létání v baloně? V čem jsou tato nebezpečí? Když se vyletí příliš vysoko, je vzduch tak řídký, že už nestačí na protitlak proti tlaku krve — a krev se vyřine nosem, ústy a ušima. Buňky krevní nejsou samy s to, aby krev zadržely, potřebují silného protitlaku ovzduší. Hádejte, proč vám to vypravuji? Jak se toho dá užiti o silných? Jsou snad v podobných nesnázích, jako vzduchoplavci v řídkém vzduchu? Myslím, kdo má co činiti se slabými a bezbrannými, je vždycky v nebezpečí, že z něho vyřítí se všechny divoké a hrubé pudy i vášně, poněvadž nemají protitlaku lidí stejně silných, kteří ničeho nestrpí. Všude, kde je slabý a silný, nebo kde jsme s člověkem, proti kterému můžeme všechno si dovoliti, poněvadž závisí na nás nebo na našich rodičích, všude je větší nebezpečí pro nás než pro bezbranného, on dostane při nejhorším

trochu bití nebo trochu naší pýchy, ale nitro zůstane nedotknuto — ale u silných je ohrožena duše i srdce, protože jim schází protitlak a všechno ukrutné i sobecké může provaliti se jako horský potok, když jsou hráze prolomeny. Proto nejposvátnější úcta k právům slabého a ohledy k němu jsou mnohem potřebnější duševnímu zdraví silných než ochraně slabých. Pravím duševnímu zdraví silných — neboť už mnoho lidí pozbylo rozumu, poněvadž neměli, kdo by jich donutil, aby opřeli se svým choutkám a pudům. Jistě jste už slyšeli o „šilenství císařů“ hlavně Nerona císaře, jenž byl z počátku mírným panovníkem, ale později svou mocí tak se opojil, že stal se hotovou bestií. Jak charakteru je nebezpečno, mítí kolem sebe pouze lidi bezbranné, lze seznati z příběhů sibiřského vyhnanství. Dobrotiví a jemně vychovaní důstojníci, stavše se veliteli vězení, mají trestance úplně v moci a trestají jak jim libo, a tím zdívocí často až k zvířecí ukrutnosti — poněvadž je jim jednati s lidmi, vůči kterým nemusejí ani dost málo se ovládat. A toho člověk nese. Poznáte to v malém zcela dobře, porovnáte-li děti, které mají všechny sourozence starší sebe a děti, u kterých jsou všichni sourozenci mladší. Nejstarší děti jsou mnohem více v nebezpečí státi se sobeckými, osobivými a nevázanými, poněvadž pod sebou mají samé slabší a všechna svoje přání prosadí pěstí nebo hrubým okřiknutím. Kdo je moudrý, projde si všechny lidi, s nimiž co den se stýká, nejsou-li mezi nimi lidé bezbranní nebo na něm závislí a vůči kterým může si povolovati. Pozná-li tyto slabé, je už zpola zachráněn — nyní může se zabezpečiti. Jako užívají chininu na posílněnou v krajích, v nichž řádívá horečka, tak bude proti nebezpečí silných užívati předsevzetí, že bude se slabými zacházeti zvláště pozorně a se zvláštními ohledy. Teď jistě už pochopíte také, proč ochrana zvířat je tolik důležitá nejen zvířatům, nýbrž především lidem samým. Neboť zvířata jsou většinou bez ochrany a obrany vůči lidem; proto je nebezpečí velmi veliké, že vůči bezmocným zvířatům se provalí divokost a zloba, tak jako

krev v řídkém vzduchu — poněvadž není protitlaku. Tímto protitlakem může nám býti toliko milosrdenství. Trápiš-li zvíře, způsobuješ mu bolest a sebe tím ničíš. Ochrana zvířat je ochranou lidí: je přikázáním, jež nás zabezpečuje od zvířete tyranské, která v nás probouzí se vůči bezbrannosti. Kdo je surový ku zvířatům, stává se zvířetem. To je neúprosný trest, jímž příroda trestá trýznitele zvířat a trestu tomuto neujde, i kdyby jeho trýznění nezpozoroval nikdo. Slyšeli jste o australském pštrosovi, jenž tak navykl si prohlíhati hustým křovím, že časem pozbyl úplně křídel a zbyly mu jen dva pahýly? Je zákon přírody, že odumírají svaly a údy, když jich neužíváme. Zákon tento platí o lidech. A to nejen o jejich svalech, nýbrž také o jejich silách duševních. Kdo všechno prosazuje pěstitel a nevládnými slovy, seslí si pěsti i hlas — ale seslábne na duši — protože jí neužívá. Proto je záhodno, aby silní doma a ve škole tak se chovali a prosili vždy tak, jakoby byli nejslabšími, aby v sobě cvičili vlastnosti, kterými se získávají lidé: totiž rytířskost, soucit, skromnost a povolnost. Jak občerstvující podívaná je na silného muže, plného něžných ohledů — připomíná bezděky překrásné plné housle, které z temných hlubin dostupují nejvyšších, nejjemnějších zvuků.

Kdysi jsem četl: nezotročuj nikoho, neboť zotročíš sebe. Co je tím míněno? Otrokem koho se staneš, budeš-li zneužívatí bezbranných a všechno si dovolovatí u podřízených? Vzpomeňte si na příklad s balonem! Nízké vášně naše a choutky budou vždy nevázanějšími, poněvadž jim nedáváme mezí, ujedou s námi a s životem naším budou činit, co se jim zlíbí. Budeme jejich otroky. Tak bezbranní na nás se vymstí.

3. KDO JE SLABÝ?

Mluví-li o slabých, jichž je šetřiti a brániti, jistě myslíte na lidi, jež jsou těla slabšího a menšího než vy. Ale možno skutečně pouze tehdy mluvití o silných a slabých, stojí-li velcí proti malým a zdraví proti nemocným? Mluvil jsem na př. už dříve o tom, že už

u dětí pozná se vzdělanost srdce po tom, jak zacházejí se služebnými. Ale je služebný opravdu „slabý“ proti 12letému hochu? Kdyby došlo na bitku, tu myslím, že by pořádná kuchařka nebo děvečka poradila si s třemi takovými hochy najednou. Ale proč si neporadí? Bojí se, že by byla propuštěna a na cestu dostala vysvědčení, že je surová k dětem. Proto se neodváží užití své síly. Je bezbranná — neboť kdo nemůže svých zbraní užití je jakoby jich neměl. Lva v kleci mohou škádliti holemi kluci velmi malí, lev je slabý a kluci jsou silní a mohou beztrestně mnoho si dovolovati. Tedy slabí nejsou pouze lidé tělesně chatrní a nedospělí, nýbrž všichni, kteří mají službu, v níž nemohou svých sil užívatí.

Proberme ještě několik příkladů: udělal-li jsem člověku velmi zdravému a silnému nějakou velikou službu nebo pomáhám-li mu stále ještě v něčem, je mi za to velmi vděčným a rád by vděčnost dokázal. Využítkuji-li toho a chovám se k němu velmi pyšně a nezdvořile, nebo si dovolím všelijaké drzé vtipy, musí to strpět; má svázané ruce — je vůči mně slabý, neboť se nechce bránit, jsa závislým. Proto zvláště dobře pozná se povaha člověka, pozorujeme-li, kterak se chová k lidem, jimž prokázal službu nebo dobrodiní. Je-li drzý nebo neskromný víme, že jemnost a skromnost jsou pouze šat, jež obléká dle toho, s kým má co činiti. Je bohužel neobyčejně málo lidí, kteří jsou docela jemní k lidem závislým. Přejde-li někdo, koho jsme obdarovali, pomohli nebo který chce od nás službu nebo je jinak vázán díky — tu je příliš velké pokušení, chovati se k němu nedbaleji nebo pohodlněji než k lidem na nás nezávislým. Pamatuji si na spolužáka, který už jako hoch měl v tomto ohledu naprostou jemnost. Když kdo k němu přišel, aby mu vysvětlil nějakou úlohu, byl zrovna tak jemným a pozorným, jakoby byl k němu přišel s nějakým dobrodiním. Kdo chtěl k němu, tomu vstup do svojí světničky ulehčoval svou velmi přívětivou tvář, hned přinesl židli a potom jej vyprovázel až na ulici. Jiný by si byl ušetřil takovou

pozornost a myslil si, spolužák může být rád, že mu vůbec pomohu. Ale ten pak cítí se poníženým, vidí, že ukazuje se mu méně úcty, poněvadž je závislým — a toto ponížení ztrpčí mu celou pomoc, jíž se mu dostalo.

Přemýšlejíce najdete ještě mnoho příkladů slabých a silných, na př. bohatých a chudých. Chodí-li děti bohatých rodičů do školy s dětmi chudými, mají mnoho příležitostí, ukázati pravou vzdělanost srdce: bohatí mají s chudšími dvojnásobně skromněji a uctivěji zacházeti než s lidmi sobě rovnými, aby se nezdálo, že smekají pouze před penězi. Není vůbec nikdy známkou jemnosti citu a nejeví přívětivosti srdce, dáváme-li jiným znáti, že jsme silnější nebo nadanější nebo bohatší než oni. Staří Řekové o této věci více přemýšleli než my lidé nové doby, kteří tolik si zakládáme na pokročilosti. Ovšem Řekové nejezdili na kolech ani po železnici — ale my pro samá kola a vlaky ani nedostaneme se k tomu, abychom přemýšleli, co je pravá vzdělanost. Když v Athénách na př. odbyvaly se velké slavnosti eleuzské a kde kdo chvátal do chrámu, nepovažovali za slušné, aby bohaté dámy na slavnost přijely, poněvadž by tím zastínily ženy chudší. Slavný řečník byl kdysi veřejně pokárán, že v nosítkách dal nésti se čtvrtěmi chudiny a tím takřka potupil nouzi chudých. Dnes nevadí boháčům nejchudší kraje projížděti v automobilech.

Ještě vám o něčem povím. Dozajista že jste už slyšeli o Scipiovi, velikém vůdci římském, který dobyl a vypálil Karthago. Vím o něm něco, co je mi vzácnější než veškeré jeho úspěchy válečné. Vrátiv se z války, byl pozván do malé společnosti, která večer pravidelně scházívala se v domě jednoho Římana. Tento Říman vypráví, že nejkrásnější u Scipia bylo, jak choval se v této společnosti. Byl slavný hrdina a vítěz, ale dával si pokaždé velkou práci, aby přiměl k řeči jiné a ostýchavé povzbuzoval svou skromností. Kdyby to nebyli věděli, nebyl by nikdo zpozoroval, že mezi hosty je veliký Scipio. Byl silný — ale jeho jemnost mu nedala, aby jiní to vycítili, nýbrž choval se tím

skromněji. Jak málo lidí chová se tak dnes! Kdo má trochu úspěchu a mnoho chvály — hned mu kde kdo vyčte na čele, když ještě je ve dveřích: „Pozor, vzdejte čest, hlavní osoba jde! Já jsem tu!“

Už jako školák často jsem pozoroval, jak zřídka nadanější a uznání žáci jednají dle příkladu Scipiova. Slabším dávají většinou hodně tíživě cítit, že jsou nad nimi a měli by to raději skromně zastříti.

Ještě jinde možno mluvit o slabých a silných. Spáchal-li váš bratr nebo druh něco ošklivého nebo zlého nebo sešel-li vůbec už nějak s pravé cesty a doma i ve škole se mu to dává řádně cítit, tu hned z vašeho chování poznat, máte-li, co nazýváme taktem srdce. Kdo nemá taktu srdce, bude se chovati velmi povznešeně, a dá pokáranému hodně s patra znát: „Vidíš, já jsem hodný, bez hany a ty jsi hanou zasypán.“ Pokáraný nemá ovšem příznivců, kde kdo po něm jezdí a ponižuje beztrestně — každý chce mít velký požitek z toho, že něčeho se nedopustil — však už víte, co v tomto případě očekávám od těch, kteří mají srdce na svém místě. Kdo také zde je dobrým a skromným, ačkoliv beztrestně může být pyšným a pohrdavým — k tomu mohu míti důvěru. Z tohoto poznám, že skromnost je mu vnitřní potřebou.

Z příkladů, o nichž jsme pojednali, vidíte, že silný není vždycky pouze ten, který má silnější pěsti, nýbrž ten, který má nějakou přednost, které jiní nemají. Mnohdy mívá takové přednosti doživotně, na př. velké nadání, jindy trvají přednosti toliko na čas. Včera bylo s Josefem účtováno a byl raněn, Adolf si pyšně vykračoval jako hrdina ctnosti — dnes nesmí zas Adolf, že selhal, obědvati za stolem a Josef si připadá nesmírně čistým a dobrým. Může tedy každý z vás býti někdy slabý a někdy silný. Jste-li silní, záleží pouze na tom, abyste méně šťastným nikdy nedávali znát jejich porážku nebo opozdění, nýbrž chovali se k nim tak, jakoby vás předčili. Chytne-li se ve škole do křížku s někým stejně silným, nelze proti tomu ničeho namítati — ačkoliv bít se je čímsi zvráskavým a nikoliv

lidským — ale přiskočil-li vám někdo na pomoc a napadne protivníka vašeho ze zadu, je protivník slabý a musíte jej okamžitě pustiti, chcete-li, aby vás považoval za ušlechtilého a slušného. U psů je ovšem jinak, těch se žene celá smečka za jedním. Co bylo řečeno, neplatí pouze o bití, nýbrž také o potyčkách slovních. Když se jich několik sesype na jednoho zlehčujíce ho nebo sesměšňujíce ho nebo hanějíce ho, musíme považovati za sebe nedůstojno se k nim přidávat — neboť kdo je vpravdě silný, stydí se tlouci do bezbranných.

Vím, že mi přisvědčíte — ale je třeba, abychom si takovouto myšlenkou posvítili na všechno, co konáme přes celý den. Často ani nevíme, kolikrát každou chvíli jednáme proti své lepší vůli. Představte si na př., že by vám spolužák něco vypravoval a náhodou poznáte, že lhal nebo aspoň hodně nadsazoval. Teď jej máte v ruce. Je beze zbraně. Můžete jej u všech sesměšnit a zostuditi. Zde však se patří pomyslit si: vy jste silní a on je slabý. Zpozorujete-li, že všechno se neshoduje, přestaňte s výslechem a raději mu řekněte mezi čtyřma očima, co si o něm myslíte. Pamatuji si, co se mi kdysi stalo. Jako hoch jsem jednou vykládal, že jsem byl na „Zugspitze“ v Bavořích. Všichni mne obdivovali jako hrdinu. Namanul se k tomu kdosi, který tam skutečně byl. Ptal se mně, kterou cestou jsem šel. „Podél velkého potoka“, pravil jsem. Vždyť tam není velkého potoka, odpověděl mi. A najednou poznal po mé tváři, že jsem selhal. Nyní mne měl v moci. Mohl mne zostudit. Poněvadž jsem mu už leccos vyvedl, čekal jsem s jistotou na svou popravu; ale spolužák dělal, jakoby sám byl se zmýlil nebo jako bych já byl mýnil potok v jiném údolí, a přešel rychle na jinou řeč. To mne tolik dojalo a zahanbilo, že jsem mu toho dodnes nezapomněl. A mělo to na mne větší účinek, než kdyby mne býval veřejně porazil. Kdo úmyslně nevyužítkuje slabosti jiných, dokazuje, že je vskutku silný a že nepotřebuje pro sebe podobných laciných vítězství. Dostali-li se na př. bratr do sporu se sestrou, bylo by

velmi nejemné, kdyby bratr slídil po slabinách v odpovědech sestřiných, a kdyby opravdu řekla něco hloupého nebo směšného, aby to vytruboval celému světu nebo ji hnal do úzkých. Sestra na př. řekne: „Tatínek včera vyprávěl, že jeho praděk byl opicí a žil na stromech“. A bratr řekne: „To jistě otec nevykládal, to jsi zas něco slyšela“. Dají se do hádky a jdou k otci. Dostane za pravdu bratr. Teď je vítězem a sestra je poražena. Je zostuzena, proto se stydí. Hrubý bratr toho vyžítkuje a vypravuje o tom jiným před sestrou: co je za hloupá husa a tak dále. Ta by zlostí raději se propadla. Je však přísloví, aby utíkajícím nepřítelům stavěly se zlaté mosty. To přece znamená: utíkající nepřítel je slabý, bezbranný a zostuzený — je proto slušno, poskytnouti mu čestného ústupu a nevyžítkovati jeho bezmocnosti a nesesměšniti a nezostuditi ho nadobro. Je-li utíkajícím nepřitelem sestra, tu tento most nemůže být ani dost zlatý. Navrhněte, co by bratr mohl učinit v podobném případě. Myslím, že by bylo nejlépe, aby řekl: nedělej si z toho nic, že jsi jinak rozuměla, poprvé jsem tomu zrovna tak rozuměl. Takové mosty se vyplatí také tím, když sestra přistihne vás na omylu nebo malé lži, vzpomene si na váš příklad a nebude vás pranýřovati.

Mohli byste mi ještě uvést příklady, kdy jsouce silnější, máme raději slabosti jiných přikryti a nevyžítkovati svojí převahy. Takové jednání má své pojmenování: ctnost, velice slavená u starých rytířů, byla, chovati se šetrně a uctivě k nepřítelům a pozvedati klečící, kteří byli úplně v jejich moci. Jak se nazývá takové jednání? Je to velkomyslnost. Slovo samo praví, že má velikou mysl, obsáhlé široké srdce, kdo odolá pokušení se slabším protivníkem zacházeti nejemně a bezohledně. Že je skutečně silný, dokáže teprve tím, že pokušení přemůže. Kdo z vás pamatuje se na příklady velkomyslnosti z dějin? Slyšeli jste už, jak na bojišti prosí poraněný Dán německého vojína o hlt vody a když vojn odchází k potoku pro vodu, vytáhne revolver a střílí po něm? Bylo přirozeno, aby vojn pora-

něného nepřítele zastřelil nebo mu alespoň řekl: tak ovšem vody nedostaneš. Byl však velkomyslný — odebral poraněnému zbraň, ale vody mu donesl. Příběhy, které čteme o velkomyslnosti, obírají se většinou králi a hrdiny, nebo jsou to báje a pohádky, v nichž bezbranným nepřítelům dostává se dobroty a odpuštění — to všechno se vám zamlouvá, ale myslíte si, to patří do dějin, a v životě nemáte chuti toho následovat. Nebo byste to snad rádi následovali — ale kde a jak? Ale řekněte mi: nepřihází se také ve vašem životě každou chvíli, že můžete jiným způsobem hoře nebo je sesměšnit nebo něco nepěkného prozradit a roztroubit? Snad vás před tím pořádně pozlobili a nyní jsou najednou ve vaší moci. Vy jste silní, oni slabí — a tu můžete být velkomyslnými nebo malichernými. Představte si: spolužák už dávno vás zlobí a najednou od známých dovíte se o něm věci, které ho v celé třídě sesměšní, rozhlásíte-li svůj výzkum, na příkl. že za bouřky s pláčem vlezl za matkou do lůžka, nebo že utká před malými psy. Povíte to o něm? Využítujete toho, že je vám vydán bez obrany? Mnohý si pomyslí: proč by ne? Ale táže se vás: když slyšíte o Římanu Fabriciovi, jak svému nepříteli Pyrrhovi v okovech poslal muže, jenž se mu nabídl, že Pyrrha otráví, proč dáváte za pravdu Fabriciovi, proč táhne vás srdce k tomu, který je velkomyslným? Prostě proto, že svědčí o velké síle, když někdo nechce zvítězit malými prostředky — přenechává je slabochům, kteří nabývají převahy pouze za zády a tím, že využítují okamžiků, v nichž protivník je bezbranný. Lidé skutečně silní potýkají se pouze s protivníky sobě rovnými, nechtějí s nimi se měřit, když jsou nejslabší, nýbrž když jsou nejsilnější.

Ze všeho toho vidíte: lidi možno nejlépe poznati a zkusiti, když jich pozorujeme, jak se chovají ku slabým a bezbranným a k těm, kteří jsou v jejich moci. Chcete-li zvědět, je-li vám pes skutečně věren nebo zdali k vám dosud nepřilnul, odvažte jej; tak i s ptákem: pusťte jej a uvidíte, zda zase vrátí se do světnice. Tak je též s lidmi. Chcete-li vědět, co v nich je, zkuste jací jsou,

když nemají uzdy — když jednají se slabými. Jsou-li suroví, poznáte: byla to pouze zevnější uzda, která je činila vzdělanými. Jsou-li k slabým jemní a rytířští, poznáte: mají uzdu ve svém nitru, jsou vázání svým jemným srdcem — a můžete jim důvěřovati. Osvědčili se při zkoušce.

4. JAK POMÁHATI SLABÝM.

Víte, co ve středověku bývalo nejpřednějším slibem rytířů? Chrániti slabých. Proto ještě dnes nazýváme člověka „rytířským“, když je na př. ochoten pomáhati ženám a míti k nim ohledy. Jako boháče uznáváme pravým člověkem teprve tenkrát, když rozdává ze svého přebytku a pomáhá chudým, tak člověka silného nazýváme rytířským teprve tehdy, až své větší síly užívá k tomu, aby pomáhal a jiné zachraňoval. Pravý muž neměhl se dle počtu lidí, které zašlápl, nýbrž které pozvedl. Neboť nosorožec a buvol museli by pak býti vzory mužnosti a obrazy jejich museli by zavěsiti ve školách, aby mládež horlivě jich následovala. Když člověk vidí, jak mnozí kluci po ulicích řádívají a do všeho vrážejí, snadno by se domníval, že mají podobiznu nosorožce v kapse a že stále posilňují se svým vzácným vzorem.

V tak zv. létech klackovských rádo se věřívá, že pravá mužnost a hrdinnost osvědčuje se pustým řvaním a dupáním. Žel, že mnohým to zůstává na celý život, poněvadž nikoho není, kdo by jich upozornil, že jsou na omylu.

Kdybych uměl malovati, znázornil bych ženu a muže takto: ženu — krásnou, klidnou postavu, která na rukou má spící dítě a něžně je hladí; muže — postavu v plném rozmachu, jednu ruku shýbá dolů, aby pozvedl padlého a druhou rukou jej ochraňuje.

Víte, že dnes je už celá řada pěkných zvyků, které mužům takřka neustále měly by připomínati jejich povinnost a vésti je k tomu, aby svou sílu věnovali pomáhaní. Když hoch ponejprv pomáhá sestře obléci plášť, nebo staré ženě nésti těžký koš, nebo vstane v elektrickém voze, nemá-li dáma nebo starý muž nebo

služka s nákupem kam se posadit — osvědčuje svou první mužnost. Mnozí mladíci však si myslí, že stanou se muži, když kdesi v koutě vykouří první cigaretu a přijde jim po ní na nic — tak lacino však mužnosti se ne-nabývá, kdo zdůrazňuje takové věci zevnější a myslí, že jimi dospívá, dokazuje nejlépe, že je dosud tak mlád, že by mu měli do rukou dáti hračky.

Povězte, které chvalitebné zvyky pomoci a ohledů vytvořily se ve styku s dívkami a ženami? Aby muži neseseděli a ženy nechali stát, doma nebo v tramwayi, o tom jsme se už zmínili. Nosíme jim věci a pomáháme do vozu — snažíme se odejmout jim všechno, co by je unavovalo a namáhalo tělesně. Zde lze vytvořiti tisíc-kerá pravidla, kdyby se myslilo na všechny případy — hlavní věc je, abychom správně smýšleli a budeme v každém případě vědět, co činiti. Jak mnozí kluci jedenaáctiletí dávají se obsluhovati matkou nebo děvečkou to dosvědčuje, že mnozí lidé potřebují velmi mnoho času, než zmužní. Takové kluky vždycky omlouvám a myslím si: snad začali běhat až když jim byly 4 roky, a když měli 6 let, cucali ještě mléko z láhve. Další pravidlo je, že ženy chodívají po pravé straně. Dnes to v městech už vlastně nemá smyslu, neboť po pravé straně bývá často cesta nejnepohodlnější a nejšpinavější. Proto je v Americe také pravidlem, že na dlažbě u domů nechávají muži ženám vždy vnitřní stranu, aby nemusely sestupovat do špinavých ulic, jsou-li chodníky příliš úzké. Také tomuto zvyku lze dáti význam přenesený: muž na dráze životní má ochotně bráti na sebe veškera přtkoří a těžkosti.

Mnozí lidé se domnívají, že jsou učiněnými rytíři, když prokazují ženám některé zdvořilosti. To je zcela nesprávně. Tyto zdvořilosti podobají se majákům, které lodím osvětlují vjezd do přístavu; takové zdvořilosti mají ukazovati pouze směr, kterým vplouti do přístavu ohledů a rytířskosti. Musíme dále přemýšlet, jak zaříditi svou denní řeč i skutky, nechceme-li slibu rytířskosti dostáti skutečně toliko zevně.

Kdo chce k ženám býti opravdu úslužný a rytíř-

ský, nesmí spokojiti se několika zvyky, nýbrž musí samostatně přemýšlet, co asi ještě všechno je obsaženo ve slově pomoci. Nejdříve je nezbytno přemýšlet, v čem potřebují ženy nejvíce šetrnosti. Pozorujte svou matku. Všechny matky si nařkají na čivy. Jsou příliš opotřebovány bděním, křikem dětí a starostmi. Mnohem důležitější než držeti nad nimi deštník nebo jim postoupiti místo k sezení je, pomáhati jim uklidňovati čivy a zacházeti s nimi tak, aby se nestaly ještě nervosnějšími. V této věci je většina dětí načisto bezohledná. Vřeští a bouchají dveřmi, že by z toho znervosněl i slon. A jsou-li doma, bzučí jako komáři a obtěžují matku věčnými otázkami a žebráním. Nebo se začnou s matkou hádat a rády by měly poslední slovo, i kdyby matka na dokazování spotřebovala poslední sílu čivů. Což vadí, že máte někdy skutečně pravdu a matka se mylí? Tisíce šlechtých mužů a žen umíralo nevinně s veselými a pevnými tvářemi — a vy nestrpíte ani nespravedlivého pokárání ani nedorozumění. Pak mi aspoň udělejte to k vůli a neobdivujte hrdin a hrdinek, kteří umřeli tak klidně a obdivujte raději štěkajícího psa, který za nikým nemůže dost se vyštěkati.

Vůbec myslím, že slovo „pomoc“ je nejbohatší slovo na světě — je-li promyšleno a provedeno důsledně až do konce. Pomáhati a podpírati neznamena pouze dávat peníze nebo podati ruku nebo dáti dobrou radu. Jsou na př. lidé, kteří pomáhají jiným tak drsně, že svou pomocí ponížili a pokořili a pokořeným odejmou sílu, zase povstati. Skutečně pomáhá pouze ten, kdo posílí sebedůvěru jiných a pomůže jim, aby si pomohli sami. Dáváme-li chudším, nemůžeme býti ani dosti opatrní v tom, jak dáváme — abychom nedotkli se citlivosti jiných a pomohli jim překonat nepříjemné bráně. To je pomoc.

Ošetřování nemocných je též něco, z čeho poznáváme, jak nevyčerpatelně bohatým je slovo pomoc. Ošetřovati nemocné je více, mnohem více, než ovazovati rány a podávati léky. Přemýšlejte sami, co všechno

můžeme učiniti, abychom nemocným skutečně pomohli? Předně: mluvíme-li s nemocnými, snažme se uklidňovati je a neunavovati hlasitým štěbetáním. Za druhé: vždycky je odvracejme od myšlenek na nemoc a obraznosti podávejme věci příjemné. Za třetí: dejme jim cítit, jak jsou nepostrádatelní a řekněme jim, jak kde kdo se těší, že se uzdraví. Za čtvrté: nosme jim květiny nebo jiné pozornosti. Za páté: nebývejme nikdy unavení nebo netrpělivi, nýbrž dávejme jim hodně znát, jakou je nám radostí, je ošetřovat a býti u nich. Osnujme s nimi plány, co budou dělat až ozdraví, poněvadž tím nejjistěji je uklidníme a dáme jistotu, že budou zase zdraví. Za šesté: upozorňujme je na dobré stránky nemoci; jak závidění hoden je klid a pokoj nemocných a jak duším lidí je nebezpečno, nikdy k přemýšlení nemíti takových klidných dnů.

Ještě poslední příklad: jistě se Vám už přihodilo na procházkách nebo výletech, že někdo se unavil, nebo byl vůbec špatný chodec a zůstával za ostatními. Pomůžte se mu, když na něj neustále pokřikují: le-nochu, hlemýždi, kde vězíš — no, tebe tak honem sebou nevezmem! Nikoliv, musí se mu dodati myslí — neboť v únavě je nesmírně důležité, jaká nálada v duši. V horách nechávejme slabé jítí napřed, poněvadž velmi skličuje, býti posledním. Jsou-li slabí v předu, mohou udávati rychlost chůze. A potom jich ještě bavme veselým hovorem. Jeť povinností silných — dávatí ze svého přebytku. Jak vděční jsou slabí, když jim silní pomáhají jemně, že druzí toho ani nevidí — ba že toho zprvu ani sami necítí.

5. BOJ S UČITELEM.

Tolik jsme se namluvili o síle a slabosti, že bych rád viděl, zda jste také skutečně všemu porozuměli. Promluvíme nyní o případu ze školy, rád bych slyšel vaše mínění a zvěděl, dáváte-li mi za pravdu v tom, co jsem vykládal o povinnostech a nebezpečích lidí silných.

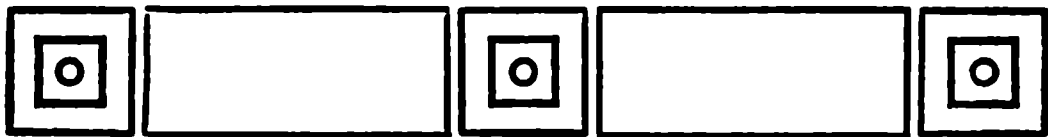
Vím, jakou mívají žáci radost, když přijde vyučovat kandidát učitelství nebo docela mladý nebo tělesně

slabý učitel. Ve škole se to počne hýbati jako ve smečce vlků, když zvětří kořist. Když začne vyučování, hned to propuká. Lítají papírové kuličky, vybuchují třaskavá zrnka, bzučí to jako v úle, škrabe a škrta bez ustání, takže vyučování je neustále vyrušováno. Jak má učitel přijmouti vypovězený boj? Snad zakročí pohlavky i hlasem tak rázně, že kde komu zajde chuť na hluk a učitel má vážnost zjednánu. Nebo má snad do sebe cosi tak pevného a imponujícího, že všechno utichne, jakmile vkročí do třídy — to však není snadno: většina kandidátů je nezkušena a ostýchava, ba mnozí z nejjemnějších, z nejnadanějších a kteří jsou nejvíce k pomilování, nedovedou tlouci a bít a tak se stává, že proti hluku jsou úplně bezmocni. Zvláště, neradi hluk oznamují řiditeli, neboť by hned seznal, že nemají nadání vládnout kluky. Snaží se vyučovati, jak to jenom ve hluku možno, po vyučování však přicházejí domů vysílení a smutni, poněvadž nevědí, co z toho vzejde. Těšili se ze srdce na svoje povolání — ale snad se ho budou muset zřici, jako musí nechat čeledínství ten, kdo nedovede udržeti koně na uzdě. Ale představte si, co to je, změnití učitelské povolání. Studovali 4 léta a se svými vědomostmi nemohou býti staviteli ani úředníky. Představte si, že by starší váš bratr přišel takto domů. Jak byste se snažili jej povzbudit, jak byste zatínali pěstě na žáky. A přece už sami zrovna tak jste jednali jako oni žáci — nemysleli jste na to, že taková nezbednost nevrhá do smutku a zoufalství pouze jednoho člověka nýbrž všechny, kteří jej milují a na něm závisí. Představte si, že matka dychtivě čekala na jeho samostatnost, aby mohla se starat zase o mladší děti, a nyní přijde domů a praví: „dál nemohu, zničil mne to — hlava mi hoří a veškerá radost je ta tam.“ Snad zůstane učitelem z lásky k matce, ale život jej už netěší.

A nyní mi povězte, je-li poměr učitele k žákům takový, kdo je zde silný? Doufám, že nemyslíte, že učitel — pouze proto, že je větší než kluci a má silnější svaly. V takových případech je učitel slabý a proč? Je bez pomoci a obrany a trpí. Pro třídu bez-

ohledných kluků není to umění, znemožní-li učitelé vyučovat, když nechce bít nebo volat řiditele. Proto žáky skutečně jemné možno poznati po tom, že neúčastní se nezbednosti, nýbrž rozhodně ozvou se proti nim. Nejdivočejší šelmoviny mládí lze prominouti — ale i nejmenší čtveráctví na bezbranných a bezmocných není už čtveráctví ale sprostota. Myslíte, že je možno býti rytířským pouze k dámám? Nikoliv, též k učitelům a to tehdy, když jsou v nevýhodě a mají těžké postavení. Kdo toho využítkuje, aby se vybouřil a vida učitele bez rady, nezná žádných mezí, zachází do nebezpečného podnebí, o kterém jsem vám už vyprávěl, do podnebí surové převahy, kde řádívají zimnice a často nechávají člověku památku na celý život. Kdo přemohl bezbranného a potupil — velmi těžko z toho se vzpamatuje a vyléčí jenom tehdy úplně, když dostane ze své špatnosti pořádnou zimnici a když jej později poleje pot při pouhé vzpomínce na všechny ošklivé a smutné výjevy z boje se slabými; nejlépe udělá, dojde-li k učitelé a vyzná se, jak je mu líto, že přidal se k podobným nezbednostem.

LÁSKA K LIDEM.

1. JAK ZACHÁZETI S LIDMI PRCHLIVÝMI A ROZČILENÝMI.

SNAD není na světě nic nesnadnějšího, než zůstat tichým a mírným ve styku s lidmi rozčilenými a náhlými. A kdyby člověk si nadělal nejlepších předsevzetí, zapomene na všechno, jakmile prchlivý zase se rozčilí a prská. Jeho rozčilení a hrubost nakazí rychleji než osýpky a spála, a nakažený zuřivá ještě ztřeštěněji než ten, jenž ho nakazil. Člověka mrzí, že zase si povolil a přece neví, jak tomu vyhnouti. Co tu činiti? Povím vám dnes prostředek, jenž sice není neomylný, ale koná dobré služby: musíme si mysliti, že jsme lékaři a léčíme nemocné. Prchlivi totiž opravdu nejsou docela zdraví, mají alespoň nějakou slabost nervovou a když se rozzuří, musíme s nimi zacházeti jako s duševně chorými a mlíti s nimi soustrast, ale ne odpovídat jim jako zdravým a ještě více drásati jejich choré čivy.

Jak vlastně zachází se s duševně chorými? Snažíme se od utkvělých myšlenek nenápadně odvracet je na něco jiného. Neodporujeme jim, nýbrž velmi přívětivě přisvědčujeme a děláme, jako bychom s nimi úplně souhlasili a snažíme se takto uklidnit je, že toho ani nepozorují. Můj přítel byl kdysi návštěvou v blázinci a s duševně chorým stál na balkoně v II. poschodí. Chorý

mu povídá: „seskočte dolů, já jsem Pán Bůh a postarám se, abyste dopadl zdrav“. Kdyby byl „Pánu Bohu“ odporoval, byl by se možná rozzuřil a neposlušného tvora shodil. Proto mu přítel odpověděl: „Pane Bože, věřím ti dozajista, že bych dopadl zdrav, ale všš, u tebe zde v nebi je tak krásně, že bych raději ještě pobyl u tebe“. „Pánu Bohu“ to lichotilo, usmál se a upokojil. A takto nejlépe zachází se také s prchlivými a rozčilenými. Nesmíme odporovati jim přímo do očí, nýbrž musíme je uklidniti tím, že přijmeme jejich myšlenky a nápady a nenápadně odvracíme jich od nesmyslných věcí — nebo vyčkáme jinou klidnější chvíli a potom jim nesmysly vymluvíme. Letí-li proti nám splašené koně, nepoženeme se přímo proti nim, ani jich nestrhneme najednou za uzdu, nýbrž poběžíme kousek s nimi a budeme znenáhla jich zastavovati. Neboť by nás strhly a nezastavily se. Zrovna tak zachází se s lidmi, kteří pozbyli nad sebou vlády a dali ovládnouti se strachem nebo hněvem — také zde musíme s nimi kousek běžeti, sice ještě více se rozlílí a srazí nás k zemi. Rozčileným a podrážděným by se mělo projevovat především mnoho lásky a něžnosti, zvláště tehdy, když jsou „bez sebe“ — neboť jich rozzuřuje vlastně to, že jsou přecitlivělí a stále se domnívají, že jsou napadáni, uráženi a poškozováni a proto jsou stále pohotovi k obraně, zrovna jako u mnohých lidí zeslabené tělo na každé vyrušení hned odpovídá horečkou a tlukčením srdce.

Doporučuje shovívavost a mírnost, tím nedoporučuji abychom rozčileným a rozlíceným lidem prostě všechno strpěli. Tím bychom jim posloužili velmi špatně. Mírním pouze: všechno má svůj čas. Vytknouti něco nebo napomenouti rozčilené lidi, je přilivati oleje do ohně: rozčilení sice si uvědomí, že jednají nedůstojně — ale právě to rozčilí jich ještě více na toho, kdo je podráždil. Chováme-li se však hodně dobrotivě a klidně — ačkoliv to mnohdy bývá neobyčejně těžko — zahanbíme prchlivce; až se uklidní, budou nám vděční a budeme míti půdu připravenu, když jim budeme později

vážně domlouvati smutné a vášnivé jejich výstupy. Ale též zde musíme utíkajícím nepřátelům stavěti zlaté mosty — nesmíme je pokořiti příliš, raději řekněme, že jistotně byli v tu chvíli choří; vždyť jindy pokaždé dovedli tak se ovládnouti a vědí přece, že s nimi smýšlíme dobře a nijak jich nemlníme urážet.

Domácími lékaři nejsou pouze doktoři, kteří docházejí k nemocným — ne, pravými domácími lékaři jsou lidé, kteří doma nekřičí a netřískají, nýbrž udržují pokoj svou mírností a moudrostí a umějí zacházet se škrábavými kocoury a dovedou dáti první pomoc při záchvatech zuřivosti a mají chladivá slova, dostoupila-li horečka duše už na stupeň 39.

Sláva těmto domácím lékařům a lékařkám.

2. TYKADLA.

Všimli jste si tykadel u slimáků nebo u motýlů? Tato zvířata nevyčkávají, až srazí se s nějakým předmětem, nýbrž vysílají jemná tykadla, daleko citlivější a jemnější než ostatní tělo, a ta jim oznamují, jaký předmět se blíží.

Leckdy mi tane na mysli, že by také lidem bylo prospěšno vystrkovati taková tykadla — nejen aby sebe ochraňovali, nýbrž aby s větší jemností vycítili, jak je u srdce lidem, s nimiž obcují — a dovedli s nimi také správně zacházeti a neurážeti jich a neobtěžovati za každým krokem.

Nedávno jsem viděl v tramwayi ženu. Stalo se jí asi cosi velmi smutného, byla uplakaná a nemohla ubránit se slzám ani před lidmi. Naproti seděli dva kluci, strkali do sebe a vyvalovali hodně zvědavě a dotěrně oči na ženu. Neměli tykadel: že ženu jejich zevlování velmi obtěžovalo a že by bývala velmi vděčná, kdyby lidé naproti ní byli hleděli jinam nebo dělali, jakoby ničeho nepozorovali — na to si nevzpomněli. Mám za to, kdyby byl přišel hrbatý nebo člověk s voletem nebo vousatá dáma, byli by zrovna tak sestřkovali hlavy a vyvalovali oči. Nikdy si neuvědomili, že člověk, který má na sobě něco zvláštního nebo nápadného, stává se stísně-

nějším a ostýchavějším, kdykoliv vidí, že zas už někdo na něj jiného upozorňuje nebo očima ukazuje, jak je mu to divné. Nevědí, jak druhým bývá při tom u srdce. Kdyby věděli, jaký dar dávají nápadným lidem, když docela klidně a lhostejně dívají se na to, co na nich je směšného, chorého nebo neobyčejného, nic by nečinili raději, než podávali tyto dary. Ale nemají tykadla.

Mohl by si snad člověk za tělesná tykadla obstarat tykadla duševní? Kdyby na př. se cvičil, vmýšleti se pokaždé do postavení jiných a snažil se ze všelijakých zevnějších známek uhádnouti to, co děje se v jejich nitru, tak jako mladí Indiáni učí se poznávat šlépěje z trávy i nejnepatrněji přišlápnuté? Znáám lidi, kteří mají taková duševní tykadla a s podivnou jemností hned vycítí náladu jiných i jejich potřeby a dle nich jednají. Je to však umění velmi nesnadné. Znáte snad z Homéra o králi Alkinoovi, že velel pěvci umlknouti, když zpozoroval, že Odysseus nad obsahem písní zaslzel? To bylo asi před 3 tisíci lety a zdá se mi, že duševní tykadla naše od té doby mnoho nevzrostla, ba snad že zakrněla, poněvadž máme neustále příliš málo času zamyslit se nad bližními. Staří Egypťané vypsali až k příkazem: „Nesměj se u plačících a neplač u smějících se.“ Ještě dnes, po několika tisíciletích čteme tuto průpověď ve hrobkách pyramid. Jak chováme se my v této věci? Snad se vám již kolikrát přihodilo, že jste svou rozmrzelostí a plačtivostí pokazili celou společnost nebo že jste příliš hlasitou veselostí urazili lidi zarmoucené!

Ve všedním životě naskýtá se mnoho, velmi mnoho příležitostí, upotřebiti dobrá tykadla. Když na př. váš bratr je plánsněn, je jemné a přátelské, zůstati v pokoji a poslouchati, jak je pokořován? Připravíte mu více sladkosti než metrákem bonbonů, vytratíte-li se nepozorovaně. Kdo však nevysílá tykadla na zvědy, zůstane ovšem zcela klidně v pokoji a nevyčítá, že bratru je velmi nepříjemno, když bratr netečně naslouchá jeho pokárání.

Vyprávíme-li o svém štěstí nebo dalekých cestách, musíme rovněž opatrně vystrkovati tykadla, zda-li nás

neposlouchá někdo, jenž je nešťasten a strádá, a slyše vypravování cítí svůj osud dvojnásobně: „Jak je krásné mít sestru“, kdo by slova tato řekl před druhem, který teprve před několika týdny pochoval sestru, dokázal by, že nemá ani špetky smyslu pro to, co jiné zraňuje a zarmucuje.

Když dospělí dostanou se do sporu, mají děti pokaždé odejít, vždyť mohou si pomyslit, že bude dospělé velmi mrzeti, že jich někdo viděl v takové chvíli.

Je pramálo dětí, které jsou k rodičům jemny a mají ohledy. Jistotně že mají dobrou vůli, ale kdo necítí, čeho rodiče potřebují, nemůže jim dělati pomyslení. Ať snaží se nabýti tykadel, aby včas zpozorovaly, že otec potřebuje klidu nebo že matka je přílišnou prací poněkud podrážděna, a daly jim na chvíli pokoj s hlukem i otázkami. Při ošetřování nemocných, když nemocní jsou příliš slabí k mluvení, býváme často málo platní, poněvadž nedovedeme z jejich tváře vycítiti, čeho potřebují.

Je surovost, smáti se zaplátovaným kalhotám nebo příliš velkým botám nebo směšnému obleku spolužáků, poněvadž děti nemajetných rodičů velmi zřídka mohou mít něco nového a šatstvo musí se jim klopotně zřizovat z věcí obnošených. Kdo tomu se směje, má zrovna tolik jemnosti jako kdo se směje chudým, že nemají peněz.

Nabýti tykadel je pro celý život jistě důležitější než dostati brusle nebo kolo. A co při tom je nejlepšího, tykadla nestojí nic a nemohou být ukradena.

3. MATĚRSKOST.

Dospěvše určitého stáří, oddělují se hoši od děvčat a hrají svoje hry. V Schillerově „Zvonu“ stojí:

Hoch pyšně od dívky se dělí,
jak bouř se žene v život ven.

i když hoši u nás mohou zůstatí pěkně doma a nemusí ještě ven do života, tož prchají přece divoce z dětského pokoje, místo panen třískají hrnce nebo vytloukají v sousedství okna nebo hrají si na loupežníky a Indiány. V této době bývají mnohdy neuctiví k matce a dělají, jako-

by od ní už vůbec ničemu nemohli se přiučít a jakoby od nynějška vzorem jejich života byl „Poslední Mohykán“ nebo „Vonnadonga, postrach Apachů“ nebo vůbec nějaký dřič kůže z prerí.

Tu bych vás rád na něco upozornil. Pamatujete se ještě na to, že jsme mluvili, co bývalo ve středověku nejvznešenějším slibem rytířů? Pomáhati slabým a utlačovaným. Jako právě bohatství osvědčuje se tím, že rozdáváme, majíce mnohem více, než můžeme spotřebovati, osvědčuje se také pravá síla tím, že z ní dáváme jiným. Pomoc i ohledy jsou vždy důkazem síly, sobeckost a surovost prozrazují slabost. Proto bývají hoši, když rostou, v tak zv. letech klackovských, tolik suroví a sobečtí, poněvadž v těchto letech veškeré síly zabírá vzrůst, takže nezbyvá nadbytků pro jiné lidi: pouze lidé velmi silní už v klackovských letech bývají plni rytířství a plni péče o jiné. Lze tudíž pochopiti, že právě silný mladý muž ctí svou matku, ne pouze proto, že je jeho matkou, ale také proto, že láska mateřská nám nejdokonaleji zosobňuje hrdinskost nezištné lásky a stále nám připomíná, že veškerá lidská síla rozkvetne a nabude posvěcení, rozvine-li se v lásku, která slouží a pečuje. V povolání mužově na př. pravá síla neprojevuje se v tom, aby vši silou se oháněl lokty a dosáhl výhod na úkor jiných a staral se i myslil pouze na sebe, nýbrž v tom, aby pracoval a jednal rytířsky, to jest, aby byl samá péče o všechny, kteří zavisejí na něm, nechť je nejvyšším úředníkem říšským nebo výhybkářem nebo továrníkem. Kdo pojímá své povolání vážně a svatě, měl by sebe i své každodenní dílo posvěcovati obrazem nejvyšší lásky mateřské!

Pravívá se mnohdy už o malém děvčeti: „ta má do sebe už cosi mateřského.“ Kdyby to říkali o hochovi, pokládal by to za urážku. Ale to je nesprávně. Nebo co je rytířskost jiného než mateřskost, něžná pečlivost o svěřený život? Mužové a hoši jsou tím vzácnější a hodnější důvěry, čím více neurvalá jejich síla je zušlechťena a zkrocena mateřskostí. Je jakoby hoši na rytíře byli pasováni až tehdy, když toto svým srdcem úplně pochopili.

U Malajců je hoch považován za muže, až utne nepříteli hlavu, u nás měl by hoch býti považován za muže, až vykoná nějaký nesnadný skutek, ošetřuje jiné a pomáhaje jim. Že mladý člověk dospívá v muže mateřskostí, lze poznati v rodinách, kde otec záhy zemřel a nejstarší syn musí státi se oporou matky a ochráncem mladších sourozenců. Z takových bývají nejvzácnější a nejsilnější mužové: neboť největší nepřítel mužnosti je zistnost, a ji odvykali si téměř jenom ti, kterým jest záhy mysliti na jiné a cítiti pro ně. Mluvkové a vtipkaři nebývají většinou opravdovými muži; obírají se příliš sami sebou a v ohni bývají pak obyč. hrozně shovívaví k sobě, takže se z nich vyklubou zbabělci a slaboši. A protože svou celou sílu vydali na třískání a bouchání, nezbývá z ní ničeho, když je třeba skutků.

Dovedete si představití mateřského vrátného v hotelu? Já velmi dobře. Jak nakládá kufry, jak pomáhá hostům do omnibusu a z něho, jak zachází s podomky, to všechno svědčí o tom, zda za anděla strážce zvolil si „matku“ nebo zda je pouhým neohrabaným nádenníkem. Též majitel hotelu, který má jenom špetku mateřskosti, bude zcela jiný než majitel, který jako lev řvoucí obchází chodby a rozkřikuje se na sloužící. „Mateřskost“ k hostům by znamenala: nedávati jim porušených jídel ani navlh-
lých peřin, postarati se o klid v domě, udržovati všechno velmi čisto; mateřskost k služebnictvu jevila by se takto: platil by nejen slušnou mzdu, nýbrž by se postaral, aby s dostatek se vyspali a najedli a zavdy některé odpoledne měli prázdno.

Takovou mateřskost lze osvědčovat nejen v povolání, nýbrž v celém všedním životě a styku s jinými, je to něžná a silná pečlivost, která všechno dopodrobna už napřed promýšlí, uhádá přání než byla pronesena a v každém slově je samá pomoc a šetrnost. „Můj otec pravil, že řezníci bývají obyčejně surovci“ vykládá František hlasitě celé třídě, ač dobře ví, že otec jednoho spolužáka je řezníkem. Je to mateřské, je to opatrné a soucitné? Jsou také hoši i děvčata, že dělají si pošklebky z náboženství jiných a mluví proti němu; též to je su-

rové, je to políček, a mateřskost chce, aby políčkům se zabránilo a bolavá a citlivá místa něžně zakryla rukou.

Slyšel jsem kdysi, jak několik dívek v besídce překlepávalo nepřítomné spolužačky hodně zlomyslně a nešetrně, byla probrána jedna za druhou. Potom jsem se dozvěděl a zděsil se, že dovolily osmileté sestře to poslouchati. Bylo to mateřské? Není taková bezmyšlenkovost ještě mnohem nebezpečnější, než vydati slaboučké dle mrazivému větru?

Pravím vám, mateřskosti se nenaučíte, když hrajete si s pannami a ošetřujete jich, nýbrž pouze tím, že sebe budete vychovávat k nejjemnější bedlivosti ve všem, co by jiné mohlo tížiti nebo poškozovati a urážeti a budete vynalézavými ve všelikém pomáhání, malém i velkém. Věřte mi, není nic spanilejšího a krásnějšího než obličej lidský, prozářený opravdovým účastenstvím a obezřetnou láskou, a není nic smutnějšího než úzký a úzkostlivý obličej lidský, jenž věčně otáčí se vždy jenom kolem svého nepatrného já.

Zdá se, jakoby dar ochotné lásky byl mnohým zrovna vrozen. Víte však také, že lásce můžeme se naučiti? Že můžeme svoje oči vycvičiti v bedlivé pozornosti, svou celou bytost navykati na mateřskou pečlivost a že statečným posluhováním jiným můžeme zbaviti se strachu o své malé já?

Cvičte se zavíratí tiše dvěře, talíře a šálky stavěti bez hluku, všechny věci bráti do rukou skoro s uctivou něžností a přece s jistotou, u stolu mějte oči vždy všude, ne sice na největších soustech, nýbrž na tom, co otec nebo matka nebo hosté právě potřebují, uhněte služce a udělejte na stole místo, nese-li těžké a vřelé mísy, dbejte, abyste svými rozpravami otce rozveselili a pobavili, nikoliv jej zlobili a rozčilovali, a uvidíte, jak z vaší mladistvé síly vykvete rytířskost a mateřskost.

4. MILOSRDNÁ SESTRA.

Nedávno sešel jsem se s boháčem, který procestoval celý svět a viděl i zkusil mnoho, o čem obyčejný

čejný člověk ani snít. Když jsem se ho tázal: „Kdy jste se vlastně v životě cítil nejšťastnějším?“ odpověděl mi: „Když jsem dostal v Mnichově hlavničku a ležel v nemocnici.“ Tázal jsem se udiven, zda v nemocnici prožil své nejkrásnější chvíle. „Ano,“ odpověděl, „ošetřovala mne milosrdná sestra a nemohu nikdy zapomenout na její andělskou mírnost a trpělivost. Byl jsem jí cizincem a měla mimo mne ještě jiné nemocné a službu dnem i nocí, ale celých osm týdnů jsem vidával v obličejí jejím vždycky tutéž zářící dobrotu, nikdy jsem neviděl ani nejmenší omrzelosti nebo podrážděnosti. Ano, tenkrát jsem byl v nebi.“

Tedy v nemocnici prožil nejkrásnější doby! A teď si představte, jak všichni, kteří jsou chudší, tomuto boháči závidějí. Tomu je jako v nebi, myslí o něm každý. Může denně utratit několik tisíc korun. Může každý den několikrát obědvati, může si koupiti co chce a jeti kam mu libo. Jezdí životem v první třídě. A tento muž teskní po mnichovské nemocnici, v níž měl hlavničku a byl ošetřován milosrdnou sestrou. Proč asi teskní? Poněvadž nebe jest v lásce a nikoliv ve zlatě. Nejkrásnější a nejdojímavější podívaná na světě je slitovná láska, která nechce ničeho pro sebe, nýbrž chce toliko sloužiti a uzdravovati. Všechno, co můžeme koupiti si penězy je ničím u porovnání s dobrotivým obličím, jenž se k nám sklání a šeptá útěchu. Čím kdo má víc peněz, tím méně mívá skutečné lásky. Jako v pohádkách hora magnetová přitahuje všechno železo lodí, které plují mimo, tak zlato přitahuje veškeré chtíče a surovosti lidské.

Proto milosrdná sestra, jsouc vždy hotova pomáhati, září jako hvězda v tomto temném údolí sporů, netrpělivosti a podrážděnosti, rozněcujíc hlubokou touhu po všem, co je dobré a svaté.

Myslíte, že pouze tento boháč teskní po milosrdné sestře? Nikoliv — mnoho a mnoho jiných, kteří nikdy nepoznali milosrdné sestry, a mnoho také těch, již sami jsou suroví a nemilosrdní a jimž z obličejí nezírá nijaká tesknota. Neboť v hlubinách srdce ví každý, že

oblažuje jedině trpělivá láska a že není nebe mimo ni, ale nevědí, kudy k ní. Hledají příkladu, vzoru dobroty, anděla strážce proti svojí surovosti a nenalézají. Neboť je bohužel dosud velmi málo milosrdných sester, a ty jsou toliko v nemocnicích. Zdraví lidé jich dosud nemají. A přece jich zdraví potřebují snad zrovna tolik jako nemocní. Neboť mívají slabosti a rány v duši, které potřebují ještě mnohem více trpělivosti a obětí než nemoci tělesné. Je-li někdo pyšný, není to ovšem tak jako oteklá noha — ale je to méně chorobné? Má oteklou duši a tu nutno léčiti mnohem vážněji a laskavěji než oteklou líc nebo nohu. Nohy nevyléčíme, když jí pošlapeme, a duši teprve ne! Nebo když člověk na oko zdravý je prchlivý, přecitlivělý nebo nedůvěřivý — není též chorý a zanícený na určité části své bytosti, nepotřebuje tu zvláštní péče a nemůže zahynouti vnitřní svou nemocí, zachází-li s ní bezstarostně a nemilosrdně? A kdo vlastně je nadobro zdravý? Nemocní v nemocnicích mívají často duše a činy mnohem zdravější než ti, kteří se procházejí na slunci — každý je jinde chorý a bolavý a jinde zase silný a zdravý.

Proto bych vám rád vložil na srdce: buďte milosrdnými sestrami. Tím nemíním, abyste šly do klášterů a nemocnic. Nikoliv — vzpomeňte si pouze na milosrdnou sestru v mnichovské nemocnici a tažte se, zda byste nechtěly podobati se jí a zda je co krásnějšího na světě, než vyzařovat takové světlo? Jak jinak by bylo ve světě, kdyby takové sestry nesloužily toliko v lazaretech, nýbrž také zdravým a silným, hněvivým a pyšným, lakotným a úzkoprsým, vzdorovitým a zatvrzelým? — Kdyby všichni sami zkusili, co je láska a obětavost a zatoužili po ní?

Ale nesmíte si mysliti, že by z vás byly milosrdné sestry bez přípravy. Čemu musí učiti se sestry v nemocnicích? Musí se naučit, jak něžně a šetrně zachází se s nemocnými, jak se uklidňují i povzbuzují, jak se stele a ovazuje. Veškeré své pohodlí musí utopiti v moři trpělivosti. Býti milosrdnou sestrou zdravým, je snad ještě obtížnější, poněvadž zdraví myslí, že nepo-

třebují naši soustrasti a soustrast spíše je dráždí, než aby byli za ni vděční. Ale možno se tomu naučiti cvikem — a kdo ze srdce touží býti sluncem svým bližním, tomu zazáří konečně na čele světlo. Začněte jenom, až uslyšíte špatně mluvit o jiných nebo zaslechnete zlobné klepy o svých známých a jste v pokušení přizvukovat. — Budte milosrdnými sestrami: řekněte o obviněných, že nejsou tak zlí, jak se zdá a že mají také dobré stránky, kterými možno se poučit — a co mluví, že není tak zle míněno, jak snad zdá se těm, kteří jich poslouchají — slovem: mluvíte o tom, co je v člověku dobrého a uklidněte rozčilené. A když obcujete s lidmi přecitlivělými a hašteřivými, sepněte tiše ruce pod stolem a slibte si, že zůstanete věrni lásce, že ji v sobě budete trpělivě ošetřovat a zůstanete stále veselými, aby také o vás někdo jednou řekl: „Ano, tenkrát jsem byl v nebi.“

5. PŘIMLUVKYNĚ.

Slýcháváte denně, že ženy poznenáhla dobývají si také povolání mužských a že čím dál tím víc přibývá lékařek, advokátek, učenců a jiných.

Dnes vám povím o nejkrásnějším povolání ženském — o povolání, jemuž mohou se věnovat ještě vedle jiných povolání.

Víte, že v církvi katolické uctívá se Panna Maria jako přimlůvkyně kajících hříšníků. „Svatá Matko Boží — pros za nás“ modlívali se věřící, doufajíce, že Maria, která z pozemského života a strastí dostoupila nejvyšší úcty, pronese za ně jednou u trůnu Božího slova plná slitování.

Nemyslíte, že také na zemi nejkrásnější povolání ženy je býti přimlůvkyní? Zastati se a mírniti přisný soud všude, kde člověk bývá obžalován a souzen? Což není celý život lidský, plný zášti, nemilosrdných pomluv a slepých nedorozumění, nekonečným polem přimlůvky? Když někdo bez milosrdenství je pomlouván a posuzován — máme dvě možnosti, z nichž obyčejně využítukujeme toliko jedné: buďto můžeme souhlasiti a

také přiložit polénko k pohanění a znetvoření bližního, nebo můžeme ho vzít pod ochranu, vysvětlit jeho bytost a omluvit, posvětit na dobré jeho stránky a odstranit nedorozumění. O kolik člověku bývá veseleji u srdce, zvolí-li druhé, a nepřítomnému je andělem ochráncem a též ochráncem těch, kteří o něm soudili bez milosrdenství a pohrdlivě. Ba myslím, běželi o nepřátely a soupeře lidí nám nejmilejších, ani tu neměla by žena hněv a nenávisť ještě více rozplameňovat, nýbrž býti přímluvkyní a vyložit chování nepřátel v mírnějším světle a vysvětlit, ba dáti otázku, zda-li také jim snad nestala se křivda — a tím pomůže také svým. Neboť všechno, co mluvíme a činíme ze slepého záští a nenávisť, vymstí se nám v životě a byť jenom tím, že nás sesuroví a zasleplí.

Býti přímluvkyní — též toto povolání dlužno studovat, jemu se učit a je nacvičit: musíme otevřít oči a pátrat v životě a v řečech bližních, kde by se dalo co zmírniti a obhájití — a příležitostí k tomu najdeme víc než hvězd na nebi. A poznáte a zhrozíte se v kolika tisících velkých i malých případech jste dosud štvávali a tupívali, když měli jste se přimlouvati; uvidíte také, kolik přemáhání a kolik odvahy je třeba k přimlouvání.

Vštipte si pro své nové povolání do srdce vzácná slova, která před více než dvěma tisíci léty řecký básník Sofokles vložil do úst své hrdince Antigoně:

„Nejsem zde, abych nenáviděla, nýbrž milovala.“

6. NEMŮŽEME OD DÍVEK NIČEMU SE PŘIUČITI?

Povím vám něco veselého, co jsem viděl. Pod vesnickou lipou sběhli se hoši i děvčata a dívali se na mladou půvabnou dívku, jak nadnášejíc malebně sukýnky, tančí tanec, který v taneční hodině právě se naučila. Za ní poskakuje hoch, nápodobuje ji a roztaženými prsty zdvihá kalhoty a snaží se pohazovatí hlavou tak líbezně jako dívka, jenom že se mu to nedaří a hrozně ho zpitvořuje. Musím říci, že by pranic neškodilo, kdyby hoši chodili do školy k děvčatům a učili se od nich trochu více slušnosti a půvabnosti v pohybech. A nejen

v pohybech, ale také ve hlase a celém chování. Nebo snad myslíte, že je hanbou, kdyby hoši od dívek něčemu se přiučili a že mužný je pouze ten, kdo chodí hodně neohrabaně a klackovsky a hodně neskromně ryčí a hřmotí, tříská dveřmi až se otřásá celý dům? Víte, proč myslím pravý opak toho? Poněvadž často pozoroval jsem lidi při bruslení a viděl, že nejnešikovnější a nejslabší hřmotivají nejvíce a motají se po ledě, jakoby vyškrabovali mísu kompotu a nevědí, co začít s nohama a rukama. — A nikomu nevyhnou, letí divoce ledem a každou chvilku vrážejí do někoho — a porazí jich celou hromadu. Kdo má však sílu, cvik a pevné svaly, nadnáší se lehce a malebně jako tanečnice a není na něm vidět žádné námahy: nesrazil se s nikým, nýbrž proplete obratně nejhustějšími zástupy a stane-li se, že srazil se s některým nešikou, neřekne pouze „hopla“ a bruče odjede, nýbrž pomůže upadnuvšímu na nohy, opráší jej, omluví se a ujíždí majestátně dál. Po tom poznáváte silného, že svoje svaly má v moci. To však neplatí pouze o bruslení, nýbrž o celém životě. Jednáním neohrabaným a hřmotným, neskromným i bezohledným vystupováním neosvědčuje se mužnost, nýbrž jen slabost. Jsme začátečníci a břídilové, nikoliv mistři. Mnozí zůstanou břídilky po celý život a jako nemotorní bruslaři vrážejí do každého třetího, srážejí se také každou chvíli s někým, jsou tak neohrabaní v duši, že nikdy včas nevyhnou, nýbrž zpřilma ženou se do sporů a hádek. —

Proto nikdy si nemyslete, že pozornost, klid a skromnost jsou známky slabosti a nehodí se pro hochy. Ne, čím kdo má více síly, tím může být jemnější a pomilování hodnější. — Surovost ať přenechá nemotorům, kteří neovládají ani rukou, ani nohou, ani jazyka a jimž musí všechno se odpouštět, poněvadž dosud nemají pravé síly. —

7. SNY O BUDOUCNOSTI.

„Vzpomínky z r. 2000“ nebo „cesta do budoucnosti“, takové nápisy vidáváme na knížkách vypravu-

jlících, co podivného objeví a vynaleznou v příštím tisíciletí, aby lidem život se usnadnil a okrášlil. A velkolepých věcí neslibují nám toliko podobné fantastické knihy, nýbrž i vážné knihy vědecké často našeptávají, že v budoucnosti elektřinou a chemií objeví ještě věci, o nichž nemáme dnes ani tušení. A tvářívají se při tom, jakoby veškerá blaženost lidská závisela na elektřině a říditelné vzduchové lodi a na délce telefonických drátů a jakoby potom už nemělo býti slzi ani starostí. Věříte tomu také?

Myslím, že když už blouzní, aby blouznili o věcech mnohem krásnějších, které jsou lidem mnohem důležitější než všechny tyto věci zevnější. Vypočítám vám několikero snů, o nichž blouzní objevitelé a vynálezci a povím vám, o čem bych já snil, jsa jimi.

Slyšeli jste už, že není daleko doba, kdy chemií bude umožněno přetvořovati kamenné uhlí ve výživnou polévku a ze dřeva připravovati chléb? To by bylo jistě velmi potěšitelné — ale při tom si myslívám: jak dřevo a uhlí jsou šťastny, že mají někoho, kdo z nich dovede dobývati něco zcela nového a vzácného, co dříve nikdo v nich nehledal. Nebo bylo by vám kdy napadlo, že černá hmota, která pošpiní celé ruce, bude kdysi požívána tekuta? A my lidé, kteří jsme bílí a sami sebou nešpiníme, my nacházíme tak zřídka někoho, který by všechny nejskrytější dary a síly naše dobyl a přetvořil v cosi nového a vzácného! Ba najdeme zřídka toho, kdo by vůbec věřil, že všichni máme v sobě ještě něco zcela jiného, než čím dosud jsme a že běží pouze o to, správně nás přetvořit. A proč vůbec lze mysliti na to, přeměnit kamenné uhlí ve výživnou polévku? Poněvadž víme, že v kamenném uhlí jsou veškeré látky, kterých je třeba na polévku — jsou však neuvolněny a v jiných sloučeninách. Nejsou však také v nás veškeré látky k dobrému, jenže dosud neuvolněny a neprobuzeny a sloučeny s tolikými přísadami špatnými a nepravými? A nebylo by překrásné, kdyby se našla kouzelná formulka přeměňovací a učinila záživnými také hrubé klacky lidské? Nebylo by to

krásnější, než plseň o nové sllivé polévce? Neboť co konečně pomohou veškera umění, přeměňující uhlí a dřevo, když u nové polévky a nového chleba budou sedávat stále lidé, kteří se hádají a sobě závidějí? Zda kdy v budoucnosti objeví se umění, které ve společenském obcování skryté síly dobra by vysvobodilo ze zajetí špatných živlů? Předtuchu o posvátnosti tohoto umění míváme mnohdy, když setkáme se s člověkem, jehož pouhá přítomnost účinkuje, že mluvíme, co je v nás nejlepšího a v jeho přítomnosti cítíme se lepšími — člověk takový od nás dosáhne všeho, co chce, poněvadž při jeho slovech zapomínáme na všechno, co v nás je tvrdého a divokého a nepřejeme si než dýchat i a žít s těmi, kteří mu jsou podobní. Přejde kdy doba, že tajemství přeměňovati lidi naučí se všichni lidé a my všichni vespolek každým slovem i skutkem budeme osvobozovati se k životu vyššímu?

Kdykoliv zase zhotoví nějaký nový veliký dalekohled, pronášívá se mnoho domněnek, kam až kdysi bude možno dohlédnouti. Zda už konečně uvidíme na Marsu hemžiti se lidi nebo aspoň lidské domy a náměstí? A co asi všechno ještě ukáže nám zvětšovací sklo ve světě pouhému oku nepřístupném, zda kdysi nepřijde se na stopu drobným nepřítelům lidstva, bacillům?

Přemýšlím-li o těchto objevech, neubráním se smutku při myšlence, jak málo tím pomůže se lidstvu. Vždyť na událostech v duši, již nenajde drobnohled ani dalekohled, závisejí osudy lidské mnohem více než na bacillech a hvězdách. Ano, kdybychom měli zvětšovací sklo, které by i nejnepatrnější náklonnosti srdce nám ukazovalo, jak budou vyhlížet za dvacet let a co všechno natropí v našem životě — a kdybychom mohli vynalézt drobnohled, jenž by i v nejnevinnějších rozmluvách nám ukázal zárodek lži nebo ješitnosti a v nejnepatrnějších návycích zárodek bezohledné sobeckosti — pak bychom byli pány svého života!

Blouznívám, že společným pozorováním a přemýšlením o sobě kdysi snad přece naučíme se takto dívat

zvětšovacím sklem na své nitro, abychom zvítězili nad mnoha klíčovými chybami, jimž nyní jsme bezmocně vydáni na pospas. Dnes jsme od toho ještě daleko, neboť hledíme na své nebezpečné pudy ještě zdobňovacím sklem a nechceme jich viděti, dokud tak nevzrostou, že na záchranu už je téměř pozdě.

Teď pracuje se o objevu, který bude hospodářskému životu jistě požehnáním, až se podaří. Dělají se zkoušky, jak mraky rozehnat výstřely z děl. Kdo o tom slyší, jistě blahořečí vynálezci, ale také si pomyslí: jak bylo by krásné, objeviti dělo, jímž by se rozestřílely bouřky lidských vášní, než rozpoutají se a zničí pokoj domů i dědin. Bylo by trapné žít v době, v níž bychom byli bezmocni proti bouřkám lidské prchlivosti a rozčilení, ale v několika minutách mohli rozehnati nej-hroznější bouřky na nebi. Je krásné blouzniti o objeviteli, který nám kdysi dá zaručený lék na utišení divokých živelů v lidském srdci. Neboť je zcela jisto, že krupobití a blesky nezničí ani z daleka tolik niv a tolik výtěžku lidské pleti jako rozbouřené vášně naše.

Veliké naděje kladou se v budoucnost elektřiny. Za několik hodin dojde se elektrickou z Paříže do Petrohradu a s celým světem bude možno mluvit telefonicky. A tak lidé od sebe takřka nebudou ani odloučeni, budou moci spolu kdykoliv rozmlouvati a budou věděti, za jak dlouho se dostanou k sobě.

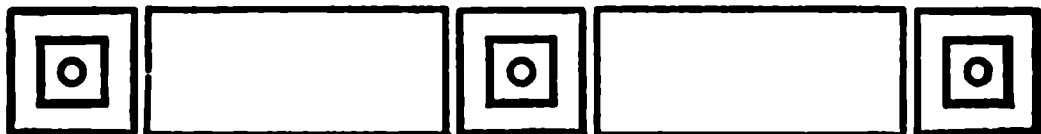
To všechno je velmi krásné a lidé, kteří nám to zjednají, zasluhují jistě chválu. Ale co pomůže rozmlouvati s celou zemí, budou-li lidé povídati si jen surovosti a bezcitné klepy budou-li je po celém světě roznášet rychleji než dosud? A elektrických drah bude-li užíváno k rychlejší dopravě vojsk než dosud?

Světější a důležitější je budoucnost, ve které láska rozšíří se nejen na lidi blízké, nýbrž i nejvzdálenější a láska a spravedlnost nezastaví se na hranicích vlasti, nýbrž jako elektrické jiskry telegrafů přesmeknou se do všech konců země — a nebudou telefonicky spojeny toliko země a domy se všemi ostatními zeměmi a domy, nýbrž každý nářek a opuštěnost budou spojeny se

slovy útěchy a účastenství a nezanikne bez ozvěny
žádné úzkostné volání — a nikdo nebude odcházeti od
bratra s hněvem a nedorozuměním, nýbrž všechno
bude hned napraveno a lítostí udobřeno a nebudou
míjeti týdny a vzdory nebudou mohutněti.

Potom bude srdce srdci blízko. Nebudou-li sblížena
srdce — jak přišerna a marna jsou pletiva drátů od
domu k domu a pískání bleskových vlaků a cinkot
telefonů!

Z HODIN ZPĚVU.

1. STARÝ KLAVÍR.

radnici v Černošech stával starý klavír. V neděli hrával na něm učitel sedlákům, když z údolí sešli se k tanci. A v podvečer sedávali kolem něho turisté, starý klavír dostával mocné úderky a musel doprovázeti studentské písně a vyjádřovati bez únavy každou náladu — až konečně přišla hostinská a světla pozhasínala. Tu osamotněl v zakouřené světnici a vyčkával, až první student z rána spustí nějakou studentskou.

Kdo by se divil, že klavír už dávno pozbyl hlasu a zpěváky doprovází jen pisklavými a kvikavými zvuky?

Kdysi večer přišel do radnice velký umělec, zrovna, když slunce poslední paprsky utopilo v Rýně a zmizelo za horami vogézskými. Šel k oknu a díval se ještě znovu na veškeru nádheru. Potom se posadil za klavír a uhodil několik tónů. Klavír se ozval tiše a stydlivě jako dítě, když je osloví velký pán. Ale umělec měl srdce tak přeplněno, že se tím nespokojil. Zabral mocně do strun, zdálo se, jakoby jich hladil, ale zároveň oťrásal až do nitra. A starý klavír jakoby se probouzel. Hosté za stoly utichli a překrásné plné zvuky lily se do šera krajiny. A zdálo se, jakoby starý klavír chtěl vyzpívat ze srdce všechno, co musel zamlčovat při tanci a všeli-

jakých odrhovačkách. Hostům bylo, jakoby veškeré struny v jejich nitru rozechvívaly se a praskaly. Kde kdo poslouchal nedýchaje. Ještě jeden jásavý výkřik veškerých sil zvukových — a po něm umělec náhle přestal.

Když všichni hosté odešli spát, chvěl se klavír ještě dlouho ve svém koutě. Hostinská ráno vyprávěla, že zvučel přitlumeně celou noc.

Umělec odešel ještě než slunce vyšlo. Klavír zase vydával své suché a bezduché zvuky. „Co je to za rozladěnou rachotinu“ říkali hosté a bili bez milosrdenství do klavéz.

Tomuto starému klavíru se dařilo jako mnoha lidem v životě. Vždy bývali mrzačení břídily a surově s nimi zacházeli — nikdy nenašli velikého umělce lásky, který by probudil život v nich ukrytý a když pravý umělec přišel, odešel zase než slunce vzešlo.

Nejen u klavíru — nikoliv, též u lidí nesmírně mnoho záleží na tom, kdo hraje a jak hraje, zda-li dovede na toliké struny správně uhoditi, silně a přece něžně. Ano, v tom je celé tajemství.

2. DRUHÝ HLAS.

Jistě jste se už pokusili zpívatí dvojhlasně. Není to tak snadné, není-liž pravda? V čem vlastně jsou obtíže? Abychom nevpadli do hlasu prvního. Mezi prvním a druhým hlasem je stálý boj. Kdo je jistější v hlase nebo kdo dá zlákat se hlasem druhým. Je také příliš svůdné, když nám jiný nápěv zní u uší. Nesmíme druhému jednoduše naslouchati, nýbrž mysliti pouze na své noty. Ovšem že musíme často také cvičit se ve svém nápěvu a pak udržíme se i ve zpěvu sborovém.

Víte, že také v životě často dobře se shodí, dovedeme-li udržet svůj hlas, ať jiný zpívá si co chce? Když bratr rozčileně nebo pyšně na vás se osopí — tu bývá nesmírně těžko, nevpadnouti do jeho hlasu a zůstatí při svém nápěvu. Představte si, že by někdo naslouchal vaší rozmluvě z jiného pokoje. Hádáte-li se jeden jako druhý, neslyšet než překřikování prudkých tónů, dovede-li však jeden udržet svůj hlas, je slyšet hrubé

zvuky a po nich hned vážné a klidné — a na konec je slyšet, jak vítězí klidný a trpělivý hlas nad hrubým a uklidní jej také.

Čemu se přiučíte ve zpěvu co do jistoty hlasu, shodí se vám, kdykoliv hlas jiných vás dráždí, abyste vypadli ze svého klidu — až ve styku s druhy a bratřími dospějete tak daleko, že nedáte se mýlit hrubým hlasem a budete dále zpívat své přívětivé odpovědi, posílí vás to zase ve zpěvu dvojhlasém i sborovém.

Řekněte: proč vlastně zpívá se dvojhlasně? Pouze aby to krásněji znělo? Jistě že hlavně proto, poněvadž více lze vyjádřiti. Jako v orchestru na rozmanité nástroje hraje se proto, aby se vyjádřily rozličné nálady, tak též zpívá se vícero hlasy ne k vůli pestřejšímu zvuku, nýbrž k vůli větší výraznosti. Dejte si pozor při hudbě a uslyšíte zcela zřetelně, jak rozličné hlasy a nápěvy se prostupují, jeden zní vesele a sebevědomě a druhý zdá se být dosud temným a plným boje. Tím duše lidská a vnitřní její život vyjádří se pravdivěji a dokonaleji než jedním hlasem. Tak tomu je se zpěvem. Pozorujte na př. píseň: „Přijde jaro přijde“. Co vyjádřuje nápěv? Jásavou radost ze života. Zpíváte-li však pouze druhý hlas, budete mítí pocit, že vlastně zní smutně a tesklivě. Jakoby nám druhý hlas do veškeré radosti připomínal, jak pomíjitelný je všecken rozkvět, neboť když my se radujeme, trpí klidně tolik lidí nebo žije u veliké starosti a zaroseným zrakem zírá na kvetoucí svět. Zpíváte-li obojí hlas, zní to ještě vesele a jistě — ale s nádechem zcela tichého hoře, že všichni nemají pravého jara — a tento vážný druhý hlas posvěcuje vlastně radost.

Tu vidíte, že druhý hlas není pouhá služka hlasu prvního a že zpívá temněji, aby jasný lesk vůdčího nápěvu vynikl tím krásněji, nýbrž že má zcela zvláštní úkol a snad úkol jemnější a větší: slouží nejvěrnější pravdivosti, připomíná mnohé, co by člověk zapomněl a přehlédl, jsa uchvácen velkým citem, tak jako vy po krásné sanici samou radostí zapomínáte otřít si přede dveřmi boty a zbytečně pošpiníte světnici.

Myslívám při tom pokaždé na lidský život. Také v něm jsou lidé, kteří hrají, jak se říká, první housle nebo zpívají první hlas a lidé, kteří musí zpívat druhý hlas, v každém domě a v každém povolání je tomu tak. A proto je mnoho lidí, kteří jsou hrozně nešťastní, že nezpívají směrodatný nápěv a musejí konat nepatrné a podřízené práce a zůstávají v pozadí. Měli by si vždy pomyslet, že druhý hlas vyjádřuje nesmírně mnoho, co první hlas musí vynechat a často právě to nejjemnější a nejněžnější: tak může člověk, jsa také na podřízeném a nepatrném místě, nebo když si ho nevšímají pro zevnějšek nebo nadání, svým životem přece vyjádřovati dobrotu a věrnost v malém a napravovati a doplňovati, co velcí, vynikající, jsouce opojeni vůdčím postavením, přehlédnou a nevykonají nebo nesprávně vykonají. — Proto praví básník:

„Lidé velcí často,
kde zůstává dluh,
to malými vrátí
nám často Pánbůh!“

3. ZPÍVATI „PIANO“.

Co je vlastně snadnější, zpívati hlasitě nebo přitlumeně? Lehčí je hlasitě. Dovede to kde který vůl ve stájích. Zpěv přitlumený je těžší proto, poněvadž musíme hlas daleko více ovládati než při zpěvu hlasitém. Zpěv tichý je vlastně proti naší přirozenosti — neboť přirozený je nám řev — tak jako je lidem vrozeno, všude se uplatňovati co nejhlasitěji.

Zkuste to: čím tišeji zpíváte, tím více cítíte, jak hlasivky se namáhají. A zvláště u značky „piano“ — hlas řítí se jako horský potok a je třeba velikého cviku ztlumiti jej hned ze začátku tak, aby zpíval, jak má předepsáno.

Víte ostatně, že přitlumenému zpěvu neučí se pouze v hodinách zpěvu? Nikoliv — můžeme v něm cvičiti se všude. Když otec nebo matka spí vedle ve světnici nebo když bratr vás dráždí a vy byste rádi hodně hlasitě a svěhlavě si zanadávali a dali se do sporu. Musíme

však stále u sebe nositi tajemný a ochranný amulet, totiž myšlenku, že křik není znamení síly ale slabosti: nemáme hlasu v moci a ujíždí s námi jako kůň se svátečním jezdcem.

Zpívati piano můžeme tedy také ve styku s lidmi — a kdo v tom dospěl daleko, to poznám hned v hodině zpěvu. —

4. DĚJINY HLASU.

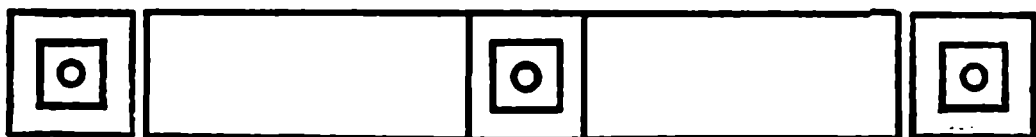
Dnes promluvíme o výraznosti hlasu. Nebudu vám ovšem zatajovati, že správný výraz musí vycházeti ze srdce. Učitel jej nenacvičí, může jenom ukázati, jak s hlasem zacházeti, aby city srdce dostaly se také na venek. Vezměte si na př. slova: jak libezni jsou poslové, zvěstující pokoj, kdo chce správně je zazpívati, musí mlíti opravdovou a vroucí lásku k pokoji, pak už pokoj prostoupí také hlas. Kdo nemá této lásky k pokoji, nezazpívá slov oněch výrazně i při nejlepší vůli. Zvuk bude bez pokoje a klidu, neboť hlas lidský vpadá vždy do toniny, již člověk nejčastěji užívá: hádá-li se mnoho a hašteřivá, nabude hlas cosi ostrého, drsného a chladného; každý hlas má takřka své dějiny, které zkušený znalec hned vyčte nebo vlastně vyposlouchá; lze vycítit, co hlas nejraději mluvívá. Poslouchali jste už na př. cizí hlasy v telefonu, v němž slyšíme pouze zvuk a ničím jiným nejsme vyrušováni: jak zřetelně tu ze znění hlasu lze vyposlouchati rozmanité druhy lidí a jak některý hlas nás odpuzuje a jiný táhne? — Výraznost hlasu závisí na dějinách hlasu. Na štěstí máme tyto dějiny též poněkud v moci: kdo chce naučii se krásně a libě zpívati, měl by svůj hlas chrániti netoliko od příliš hlasitého křiku a krákání, nýbrž ještě více od ošklivých hádek a veškerých sprostých řečí. Potom nabude dobrého zvuku.

5. PRAVÝ TÓN.

Jak bývá mnohdy nesnadno uhodnouti pravý tón. Mnohý člověk nemá potřebného sluchu a zachytí po každé tón jiný. Vždy je však možno, cvikem a pozor-

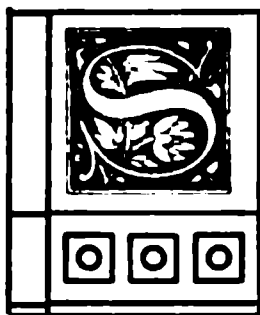
nosti mnohému se naučiti. — Ale toto všechno a také nejjistější zpěv je přece pouze začátek zdokonalování hlasu. Mnohem důležitější a žel, že ještě nesnadnější je, uhodnouti správný tón v obcování s lidmi — v pravý čas najítí pravý zvuk, který nerozvášní, nýbrž uklidní, který kárá chyby a neurazí a nezatvrdí, který věty, s nimiž ostatní nesouhlasí, pronáší skromně a jako otázky nebo alespoň ne s nadutou jistotou, ano, zde v tomto všichni nezbytně potřebujeme vyučování ve zdokonalování hlasu. Neboť k neuvěření mnoho zdaru a nezdaru v životě závisí pouze na správném uhodnutí tónu. Je litovati, že vyučování tu málo pomáhá, každý musí vyučovati se sám a vmýšleti co nejdůkladněji do jiných; pak už srdce najde správný tón.

BOJ S NEŠTĚSTÍM.

1. KŘÍDLA ANDĚLSKÁ.

SNAD SE pamatujete z prvních let dětských ještě všichni na pohádku o malém hrbáčkovi, jehož velkému hrbu ostatní hoši vždycky se smáli a jenž pro slabost nemohl účastňovat se veselých her mládeže. — Ubohý hošík nežil dlouho — zemřel krásného dne jarního, ale když jej ukládali do hrobu narostla mu místo hrbu veliká křídla andělská, kterými vznesl se do nebe. Všichni dívali se udiveně za ním a ptali se: jak vyrostla mu tak krásná křídla z hrbu?

Na to ptám se také vás. Zdá se mi, že pohádka má jemný smysl a kdo ji složil, ten viděl hluboko do života. Kdykoliv ji čtu, vzpomínám si na tak mnohé věci — a o nich vám povím. Nebylo vám často už nápadno, že lidé s nepodařenými obličejí, zářívají dobrotou a zdají se anděly v lidské podobě? Odkud to asi je? Myslím, že krásní dobývají srdce už pouhým zevnějškem, není jim třeba namáhati se srdcem a proto lehko zpovrchní a zakrňují ve vnitřním životě, ale nepěkní nemají, čím otvírati srdce jiných než krásou svého srdce — a snáze nalézají cestu k dobrotě než krásní: ošklivost zdá se být požehnáním s lůry, ochraňuje od ješitnosti a domýšlivosti a lidi zachovává čistými a skromnými.

A pozorovali jste už také, že lidé hodně zhýčkaní myslívají pouze na sebe a žijí jenom sobě a hned jsou plni hořkosti a netrpělivosti, když v životě něco jinak dopadne než si přáli? A zkusili jste již, jak ochotní, trpěliví a mírní bývají lidé, kteří mají těžké trápení nebo velkou tělesnou vadu? Tito lidé netančivali reje radosti a neopojovali se svými úspěchy, učili se odříkati a obětovati svá přání a naděje a proto jim narostly oči i uši pro jiné: bližním stali se dobrými anděly. Znal jsem dívku z četné rodiny, která měla skutečně veliký hrb, ale již umřela. Svou veselostí byla světlem celé rodině a z duše její vycházelo všem bratřím a sestřím požehnání tiché a neunavné lásky, byla zbavena svého těla mnohem dříve než odešla do země a myslím, že v hrbu měla křídla andělská.

Mnoho lidí má takový hrb, nějaký neduh tělesný, starost, velké zklamání nebo nenahraditelnou ztrátu, zda-li z toho narostou jim andělská křídla nebo pouze zahořklý obličej a mrzoutská duše, závisí na tom, zda neštěstí probudí v nich síly trpělivé a obětavé lásky — vzácné to síly, které zřídka rozkvétají v lidech, kterým příliš mnoho přání se splňuje a příliš málo odříká.

Trápení a nehody nestíhají pouze dospělých. Také na děti přicházívaly těžké choroby nebo jim umírají, kteří jim jsou nejmilejší, nebo v domě usadí se nouze nebo nepokoj. A tu všechno záleží na tom, co ze svého bolu učiní. Kdyby nad vámi a vaším domem zatáhlo se takové tmavé mračno, sepněte ruce a řekněte si ve zbožném očekávání: teď poznám a naučím se tomu, co lidem dáno nejvyššího: trpělivosti, která nikdy nehořkuje a nikdy nezoufá, soucitu, který nezanevře a nehnevá se, tiché pomoci, která nachází vždy nové cesty k záchraně, velikému divu a tajemství silných srdcí!

2. BLAHOŠLAVENÍ, KTEŘÍ TRPÍ.

Slyšeli jste už slova Kristova: Blahoslavení, kteří trpí? Jak rozuměti těmto slovům? Jak může člověk být blažený proto, že na něj přišlo neštěstí? Což nenamáháme se všemožně, abychom od sebe neštěstí odvraceli?

A tu najednou se praví: je vám dobré, když na vás přijde utrpení. Jak si to vysvětlíte? Proč může utrpení býti vám dobré?

Řekněte mi, čím vlastně seslí naše svaly více: když se dáme na horu vytáhnouti lanovou dráhou, nebo když na ni jdeme pěšky?

Odpověď je patrna. Je pro nás lépe, když obtíže stoupání překonáme sami a nepřekonává je za nás dráha. Nemyslíte také, že by nám mohlo být dobré, když v životě je nám bojovati s nepříznivými osudy a odpory — a štěstí nenese nás hladce životem a bez námahy se nám nevyplňuje kde jaké přání? Neotužil se takto mnohé síly, které by jinak zůstaly necvičeny a nepoznáme mnoho věcí, pro něž bychom jinak zůstali slepými? Rokle v horách seznáme také lépe, když jdeme pěšky, než když je projždíme stojíce na plošině vlaku.

Kdo na př. nikdy nebyl nemocen, neví, jak bývá nemocným u srdce. Proto nemá ani pravého soucitu, ani pravé pomoci pro choré svoje bližní. Kdo nikdy nestonal, neví, jaká je síla ducha nad tělem. — Nemá, kde by to zkusil. Blahoslavení, kteří mají v životě příležitost otužovat se duševně bojem s tělem. Mnozí nemocní velmi trpívají svou nečinností. Jakoby tichá trpělivost a laskavé a skromné obcování s těmi, kteří je ošetřují, nebyly také činností — a to činností, která je činí učiteli a kněžími všem, kteří o nich uslyší. A tak utrpení může státi se požehnáním pro ně i pro jiné.

Proto člověk statečný nepovažuje nemoc za pouhé neštěstí, nýbrž také za prospěch.

Nebo si představte, že by v některém domě zemřel otec. Smrt otcova je jistotně z nejtěžších utrpení lidských. Ale útěcha Kristova zněla by také zde: můžeš z utrpení získati si blaženost, nastoupíš-li nyní na místo otcovo u mladších sourozenců a budeš matce mužně pomáhati. Že ti život bude nyní těžší, toť štěstí, které ti bylo dáno útěchou v neštěstí. Tvoje vůle i láska seslí a zbohatnou, poněvadž budou mít větší úkoly.

Nebo si myslíte, že rodina přijde do peněžních nesnází. Kde v tomto utrpení je blaženost? Může býti

v tom, že členové rodiny těsněji se semknou a budou zápoliti v nezištnosti a odřikání, jež sourozence posílí a oblaží na celý život. A také v tom je prospěch z takového neštěstí, že seznáme záhy bídu a bouře života, tím dozráme k boji s osudem a budeme shovívavějšími a soucitnějšími k jiným.

Goethe vyslovil se o spasitelném vyučování, jež nám dává neštěstí, těmito slovy :

Kdo chleba v slzách nejídal,
kdo za starostí plných nocí
na lůžku s pláčem nesedal,
vás nezná dosud, nebeské moci!

Nebeské moci — to jsou spásné myšlenky, pomocné vzory vytrvalosti a trpělivosti, ovoce to přemýšlení o životě velikých lidí, jež svítí jasně teprve v neštěstí, tak jako hvězdy svítí teprve tehdy, až zajde slunce. Kdo chleba nejídal v slzách, nezná vás, nebeské moci.

3. VÝZVA.

Snad víte z pověstí o trojánské válce, jak Odysseovi se podařilo, dostat Achilla do tábora. Achilles, přestrojený za dívku, byl vychováván s dcerami královskými, aby nebyl poznán: „Však já hned najdu, kdo mezi dívkami je jinoch“ pravil Odysseus a z nenadání dal ztroubiti na válečnou troubu před královským domem, v němž byl ukrýván Achilles. Dívky se rozutíkaly v divokém zmatku, jinoch však chopil se zbraní, jež visely na stěně. Tak byl poznán.

Kdo z lidí je hrdina a kdo rozmařilec a zbabělec, pozná se hned, když do dveří ohlásí se neštěstí.

Udatný sáhne hned ku zbraním ducha a nedá se přepadnouti. Bude nezranitelný jako Achilles, poněvadž má sílu z neštěstí udělati štěstí. Vždyť boj s neštěstím záležel v tom, abychom z něho dovedli vyzískati vyšší prospěch a nepoddali se mu nebo neutekli před ním.

Nedávno žák vzal si život, že nepostoupil. — Trouba neštěstí zavzněla do jeho života. Dal se uchvátiti strachem, a měl chopiti se zbraní a neštěstí donutiti, aby mu pomohlo ku štěstí, jako čaroději ve

starých pohádkách donucují zlé duchy, aby jim opatřili zlata a drahých kamenů.

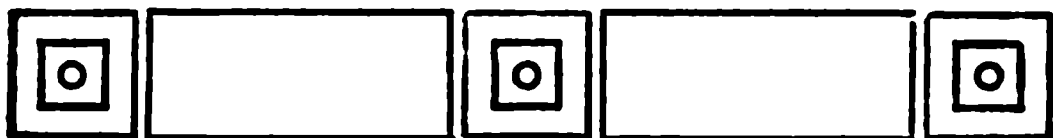
Které jsou zbraně proti bolesti nepostoupení ve škole? Za prvé pevné rozhodnutí čerpat z této porážky sílu k novým předsevzetím, kterých bychom snad nikdy nebyli učinili, kdyby všechno bylo prošlo hladce. A za druhé rozhodnutí, dvojnásobně dohonit jinde, co jsme ve škole zameškali: stát se oporou matky, bratří a sester příkladem lásky a trpělivosti a nástrojem pořádku celému domu. Rytířská síň je plná zbraní, ať jenom po nich sáhne a hned mu přijdou pod ruku nová předsevzetí a nové návyky.

Pozorovali jste už kováře, jak svalnatou pravicí spracovává železo, nebo v továrně jak s jedné strany vylždí surové železo a druhou stranou vycházejí překrásné nástroje a nářadí?

Člověk má být dílnou, v níž veškerá surovina spracovává se v nástroje k práci. Neštěstí je surovina, kovář jsi ty, spracovávej surovinu v nástroje udatného a činného života:

„Když zkouší tě osud — ví, proč v žití svém
chce sobě by's vládl — vzdej se němu!“

POKORA.

1. NEBEZPEČÍ BOHATÝCH.

SNÁZE JE velbloudu skrze jehelnou díрку projítí, než-li bohatému vejítí do království Božího.

Rozumíte, co těmito slovy Kristovými je mluveno?

Řekněte: je vlastně hochům nebezpečno, když dostávají mnoho peněz na

útratu? A proč?

Naučil se ukojovati všechny své žádosti a velmi snadno stávají se otroky těla. Chuť na lahůdky a na dobré živobytí tak v nich konečně vzroste, že bude mocnější než ohledy na bližní. A tím ztvrdnou a zledovají v srdci a na mysli budou mlít pouze své vzácné já.

Nepravím, že takovým stane se každé dítě, které dostává mnoho peněz na útratu. Ale nebezpečí je veliké. Je nesmírně těžko překonávati sebe a zůstatí zdrženlivým a prostým. Aby z bohatého dítěte nebyl labužník a jedlík, musí tisíckrát více mlít se na pozoru než dítě chudé. Chudým dětem odplrá choutky labužnické život, bohaté musí je odplráti si samy. K tomu je však třeba ducha velmi silného — a toho nemá každý. — Proto je psáno: „Snáze je velbloudu skrze jehelnou díрку projítí nežli bohatému vejítí do království Božího.“

Nebezpečí labužnictví není však jediným nebezpečím. Jen se vmyslete, jak je dítěti, které se narodilo bohatým. Se všech stran přichází do nebezpečí, zacházení s lidmi pyšně a drze, poněvadž všichni se koří zlatu jeho rodičů a mnoho mu strplí, co by dětem chudým špatně se vyplatilo — a nebohé bohaté dítě nepozoruje, že mu od malička zakrývají jeho chyby a když přijde později do velkého světa všude svými labužnickými náklonnostmi budí pohoršení a nelibost.

Četli jste už Schillerovu báseň „Prsten Polykratů“? U Řeků věřili, že propadl pomstě bohů, komu příliš dobře dařilo se v životě a splňuje kde jaké jeho přání. Schillerova báseň vypráví o králi Polykratovi ze Samu, jemuž každý podnik se povedl a jenž proto ze strachu před pomstou bohů vhodil nejdrahocennější prsten do moře, aby bohy usmířil. Prsten spolkla ryba, rybu chytil na druhý den rybář, donesl darem Polykratovi a v žaludku jejím našel kuchař prsten. Tu všichni přátelé Polykrata opustili. A brzy na to skončila jeho vláda. Touto pověstí je míněno vlastně jenom to, že člověk až příliš snadno zpyšní štěstím a zdarem a pozbývá ohledů i skromnosti, takže nad jeho hlavou stáhne se zloba a nenávisť všech, jež štěstí zanedbalo a zranilo a to mu zachmuřuje a ničí život. Od toho nezabezpečíme se, vhodíme-li do vody prsten. Nad tím bohové potřásají hlavou. Je-li mezi vámi dítě rodičů bohatých a rozbilo by vzácnou vázu na sto střepů a řeklo matce třeskotem polekané: „chtěl jsem smířiti bohy s naším štěstím“ — to by znalo bohy velmi špatně. Je třeba daleko více: musíme obětovati svou vypínavost a přepjatost a denně se cvičiti mysliti na jiné a jemně zacházet s lidmi, kteří svým postavením nám se nevyrovnají. To je mnohem nesnadnější než vhodit do moře prsten — ale takové oběti usmířují vskutku bohy, t. j. láska, již rozséváme, stává se nám svatou ochranou, jež vznáší se nad veškerým naším jednáním.

NEBEZPEČÍ PŘI STOUPÁNÍ.

Čtete často o nebezpečném stoupaní do hor.

V létě nemine ani dne, aby noviny neohlašovaly neštěstí. Laviny, mlhy, ledovce, sklouznutí — o těchto nebezpečích slyšet nejčastěji. Největším však nebezpečím při srážném vystupování je zavrať. Kdyby turista dovedl klidně zírat na vysoká skaliska, na něž se chce vyškrábat, pak by snad šťastně na ně vylezl. Ale láká jej, ohlédnouti se zpět do nížin po obydlích lidských a přehlédnouti, kolik toho už prošel a jak vysoko už vznáší se nad světem, který je dole. Ale sotva že se ohlédl, je mu, jakoby kouzelná síla rvala jej do hlubin, zapotáčí se a v málo vteřinách proletí propasti, nad kterými celé hodiny vystupoval. Mořic šlechtic Schwind, malíř pohádek, znázornil to úchvatně na jednom obraze: myslivec je těsně přimknut ke skále, k němu níž se mlhovitá postava, vine mu ruce svůdně kolem krku a stahuje do propasti.

Není to pouze při stoupaní v horách. I tenkrát, když člověk zatoužil, státi se lepším a čistším a nad zamžená údolí nízkých přání vznésti se až k nejvyššímu cimbuří sebepřemáhání — také zde na něho číhají velká nebezpečí. Také jemu hrozí největší nebezpečí, že se sřítí, nebude-li hleděti ku předu na nejvyšší cíl, nýbrž se ohlížeti zpět a hrdě kochati tím, o kolik už jiné předhoni a jak černě dosud tmějí se dole v údolí chaloupky, kdežto jej už ozařují ranní paprsky slunce. Kdo chce státi se lepším, nesmí nikdy dívati se za sebe nebo pod sebe a radovati z povýšenosti nad jinými; neboť zmocní se ho zavrať pýchy a strhne do hlubin bez záchrany — neboť není hlubšího pádu nad domýšlivou ctnost — stoupal nadarmo — sřítí se zpět do temných hlubin mrazivého bezcitného srdce a výšiny budou pro něj ztraceny navždy. Této závratí se ubráníte jenom tehdy, když nebudete nikdy mysliti na to, co jste už vykonali a vybojovali, nýbrž mysliti jenom na cíl ve výšinách před vámi, když budete upírat oči na příklady nejčistších a největších lidí a budete zcela prostoupeni vědomím, že hluboko jste ještě pod nimi a kolik toho máte ještě před sebou. Pak budete zabezpečeni od závratí na vždy.

OPRAVY:

V knize zůstaly některé chyby a sice:

Str. 27.	řádek 28.	„zachvívala se“	místo „zachvívaly se.“
„ 27.	„	29.	„zladila“ místo „sladily.“
„ 37.	„	2.	„nabyly“ místo „nebyly.“
„ 40.	„	16.	„již“ místo „jež“.
„ 57.	„	5.	„postavit se“ místo „pokusit se“.
„ 72.	„	22.	„činnosti“ místo „činnost“.
„ 81.	„		poslední „narostli“ místo „narostly“.
„ 107.	„	18.	„si pomyslit“ místo „se pomyslit“.
„ 125.	„	20.	„je bez hluku“ místo „jsou bez hluku“.
„ 130.	„	21.	„jenom“ místo „nejen“.
„ 138.	„	24.	„Ptolemaeus“ místo „Ptolemacus“.
„ 141.	„	1.	„Vyjdou-li“ místo „Byjdou-li“.
„ 149.	„	16.	„že kde co se rozvíklává“ místo „že kde se co rozvíklává“.
„ 160.	„	3.	„která“ místo „který“.
„ 160.	„	14.	„praktické“ místo „praktická“.
„ 171.	„	4.	„Před nedávnem“ místo „před ukončením“.
„ 209.	„	1.	„chudy“ místo „chudý“.
„ 213.	„	9.	„nocí“ místo „noci“.
„ 255.	„	30.	„zavřen“ místo „raněn“.